GLISSONIUS
DE
RACHITIDE.

1671

VI 2.

MEDICAL SOCIETY
OF LONDON

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

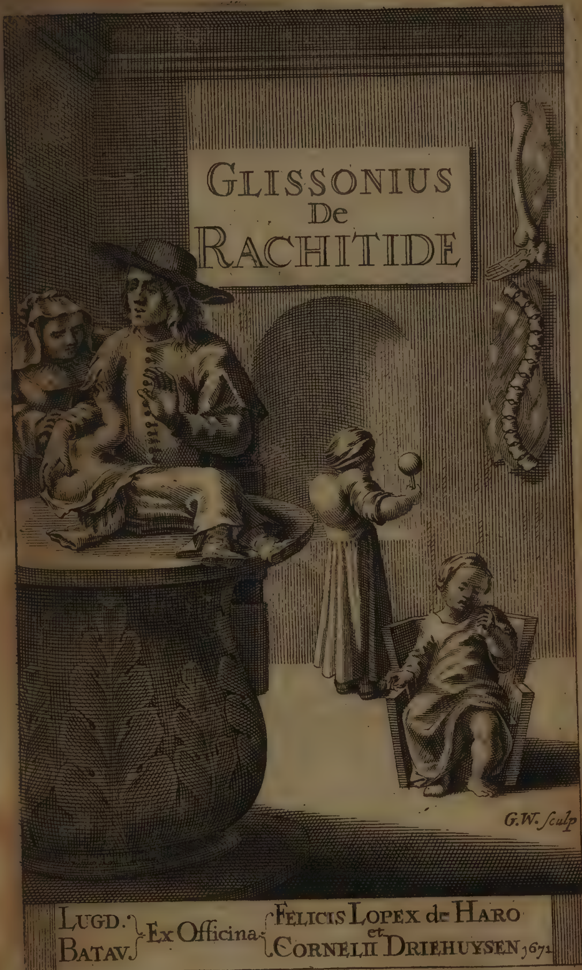
ACCESSION NUMBER

PRESS MARK

GLISSON, F.

65378/A

VI 2

GLISSONIUS
De
RACHITIDE
G.W. ſculp
LUGD. BATAV. Ex Officina FELICIS LOPEX de HARO et CORNELII DRIEHUYSEN, 1671.

DE RACHITIDE, SIVE MORBO PUERILI, TRACTATUS;

Opera primo ac Potiſsimum

FRANCISCI GLISSONII Doctoris, & publici Profeſſoris Medicinæ in Alma *Cantabrigiæ* Academia, & Socii Collegii Medicorum *Londinenſium*, conſcriptus:

Adſcitis in operis Societatem

GEORGIO BATE,

ET

AHASUERO REGEMORTERO,

Medicinæ quoque Doctoribus, & pariter Sociis Collegii Medicorum *Londinenſium*.

Editio tertia, priori adcuratior longe, & emendatior.

OF LONDON

LUGDUNI BATAVORUM,

Ex Officina { CORNELII DRIEHUYSEN, & FELICIS LOPEZ. 1671.

AD LECTOREM
PRÆFATIO.

ANte quinquennium, (Lector benevole) nonnulla, hunc affectum ſpectantia, in privatis conventibus (quos aliquot Medici, exercitationis in Artis operibus gratia, interdum habere ſolemus) mutuo invicem ſcriptis chartis communicavimus. Quum ea viam ad ulteriorem conditionis, tum curationis hujus morbi indaginem, quoddammodo ſtraviſſent; operæ pretium poſtea viſum fuit chartas illas ad incudem denuo revocare, & (excerptis ex iis, quæ huic uſui eſſent accommodata) integrum de hoc affectu Tractatum concinnare. Cura iſta communi ſuffragio concredita fuit Doctori *Gliſſonio*, Doctori *Bate*, & Doctori *Regemortero*; quibus primo placuit negotium hoc, ſecundum futuri Tractatus partes, inter ſe dividere, ſin-

guliſque proprium ſuum penſum aſſignare. Sed cum Doctor *Gliſſonius* ſuam partem (quæ inveſtigationem Eſſentiæ hujus Morbi comprehendebat) accuratè utriuſque judicio contexuiſſet, atque in ea multa à communibus Medicorum placitis (licet forte minus à veritate) aliena in medium attuliſſet; mutavimus conſilium, primaque totius operis ſtamina ipſi ſoli pertexenda commiſimus; ne partes nimium heterogeneæ, ſibique difformes, tandem exſurgerent. Accepit conditionem ea tamen lege, ut, dum in hac *Sparta* ornanda occupatus eſſet, cæteri duo ſæpius cum ipſo convenirent, & ſymbola ſua, ex propriis circa hunc affectum obſervationibus, in ſubtegmen conferrent, quæque illius ſtudio delineata & conſtructa proferrentur, horum examen, tum judicium, mox ut ſub manibus naſcebantur, ſubirent. Atque ita tandem hoc, qualecunque, opus ad umbilicum perductum eſt; idque jam in publicum produci mus, nequaquam impulſi ſcribendi prurigine: (quod *Epidemicum* hujus ævi

eſt

eſt Cacoëthes) ſed eo tantum fine; ut, cum nobis ſolis nati non ſimus, hæc qualiacunque, quæ cum ad tenellæ ætatis (in qua magna ex parte præſens, totum vero futurum genus humanum concluſum eſt) ſalutem, tum Reipublicæ literariæ incrementum utcunque facere poſſent, communia redderemus; quo etiam aliorum doctiſſimorum ingenia ad ſimiles in Eſſentias morborum eorumque cauſas inquiſitiones faciendas, & noſtras haſce Lucubrationes examinandas perfectioreſque aliquando reddendas invitaremus. Cæterum obſcura hujus Affectus eſſentia, & noſtrum in hoc novo ſtadio percurrendo auſum, veniam (vel tacentibus nobis) apud te poſtulant, & ut defectus, lapſus, errores que horum conatuum mitiori perſtringantur cenſura, jure meritoque efflagitant. Denique noli à nobis hic expectare pictum ſermonem, & Rhetorum floſculis conſperſum;

Nobis non licet eſſe tam diſertis,
Qui Muſas colimus ſeveriores.

Neque etiam materiæ conditio patitur ejuſmodi fucum: iſto modo

Ornari res ipſa negat, contenta doceri.

Vale, (Amice Lector) atque eo animo hæc evolve, quo Tibi damus; hoc eſt, candido & benevolo.

F. G.
G. B.
A. R.

Nomina eorum Doctorum, qui ſcriptis chartis Obſervationes ſuas in prima noſtra ſuper hoc affectu Exercitatione contulerunt.

Dr. *F. Gliſſon*, Dr. *T. Sheaf*, Dr. G. *Bate*, Dr. *A Regemorter*, Dr. *J. Wright*, defunctus, Dr. *N. Paget*, Dr *J Goddard*, Dr. *E. Trench*: Collegii Medicorum *Londinenſium* Socii.

Elen-

Elenchus Capitum, breviſque Synopſis Articulorum præcipuorum in ſingulis contentorum.

CAP. I.

ANtiquitas & prima origo hujus morbi, nomen ejuſdem, hujuſque derivatio. Pag. 1.
Morbum hunc eſſe novum. *ibid.*
Primus ejus locus natalis. 3
Nomen vulgare. *ibid.*
Nomen huic morbo appoſite quadrans. 5

CAP. II.

Anatomicæ Obſervationes, collectæ ex inſpectione & diſſectione corporum hoc morbo extinctorum. 7, 8
Obſervata, quæ citra diſſectionem, denudato defuncto, exterius occurrunt. 10
Quæ aperto Abdomine. 11, 12
Quæ aperto Thorace. 13
Quæ aperto Capite obſervantur. 15

CAP. III.

Ad faciliorem inventionem Eſſentiæ morbi, ſuppoſita quædam proponuntur. Primum, de Eſſentia ſanitatis. Secundum, de Eſſentia morbi. Tertium. de triplici diviſione ſanitatis & morbi. Explicatio tertiæ diviſionis, uſuſque ejuſdem Deſcriptio conſtitutionis naturalis, ejuſdem exaltatio. Quartum ſuppoſitum de combinatione trium conſtitutionum in iiſdem partibus. 16. & ſeq.
Diviſio conſtitutionis, in qua conſiſtit Eſſentia ſanitatis & morbi, in naturalem, vitalem, & animalem, hujuſque diviſionis explicatio. 17. & ſeq.
Deſcriptio conſtitutionis naturalis. 23

CAP. IV.

Eſſentiam hujus morbi non conſiſtere in conſtitutione Animali, nec Vitali: ſed Naturali; non qua Organica, ſed qua Similari. 26
Limitationes tres proponuntur. 35

Primam, ac radicalem hujus morbi eſſentiam, conſiſtere in frigida ac humida intemperie, cum defectu ac torpore ſpirituum inſitorum concurrentibus, in conſtitutione inſita partium primo affectarum. 35

CAP. V.

Examinatio ſententiæ propoſitæ per partes. 1. *Morbum eſſe intemperiem frigidam* Object. & Reſp. 2. *Eſſe humidam.* 3. *Conſiſtere in ſpirituum inopia.* Object. & Reſp, 4. *In ſpirituum torpore,* 37

Plura concurrere ad temperamentum calidum inſitum conſtituendum, quam ſolum ſpiritum inſitum. 43

CAP. VI.

Pars primo in hoc morbo affecta. 47

Non Cor, aut Cerebrum. 48

An Hepar ſit ſubjectum primæ Eſſentiæ hujus morbi? *ibid.*

Argumentorum, quæ Affirmativ. ſuadeant, ſolutio. 49

Negativa aſſeritur. 53

An Pulmones ſint ſubjectum primæ Eſſentiæ hujus morbi? 56

Negativa aſſeritur. 57

Partes primo affectas eſſe ſpinalem medullam, calvariam egreſſam; Nervos omnes ab eadem productos; denique omnes partes membranoſas, ac fibroſas, ad quas nervi iſti deferuntur. 58

An oſſa inter eas accenſenda? 59

Negatur. *ibid.*

CAP. VII.

Secundaria hujus morbi Eſſentia. 62

Tonus Partium in quo conſiſtat. 63

Tonum Partium in hoc affectu eſſe vitiatum: & eſſe quidem

1. Nimis laxum. 64
2. Nimis flaccidum. 65
3. Nimis mollem. *ibid.*
4. Nimis lubricum interne. 66

Dari internam, & ſimilarem quandam in corporibus natu-

naturalibus ſubricitatem, etſi ea è Philoſophis prætermiſſa ſit. 66
Eam lubricitatem eſſe vel *Oleoſam*, ſeu *pinguem*, *Aquoſam*, *Spirituoſam*, *Salinam*, & forte *Terreſtrem*. 68
Partes primo affectas interna lubricitate aquoſa, præter naturam, eſſe affectas. 69
Tonum partium, in hoc affectu vitiatum, non eſſe cauſſam morbificam. 71
Neque eſſe merum ſymptoma. 72
Sed morbum eſſe. 73
Et quidem partem totius affectûs. 74, 75.
Quæ à primaria affectûs Eſſentia dependet, adeoque eſſe partem Eſſentiæ ſecundariæ. *ibid.*
Magnam eſſe dependentiam toni vitiati à prima hujus morbi Eſſentia. 77

CAP. VIII.

Eſſentia ſecundaria hujus morbi in conſtitutione vitali. 80
Diviſio Conſtitutionis vitalis, in Originalem, & Participatam. *ibid.*
Subjectum Conſtitutionis vitalis originalis non Cor eſſe: 81
Sed ſpiritum vitalem. *ibid.*

CAP. IX.

Vitiata generatio ſpirituum vitalium in hoc morbo; &, *An id vitium ſit pars ejus Eſſentiæ ſecundariæ?* 84

CAP. X.

Vitiata diſtributio vitalium ſpirituum in hoc affectu; & *an ſit pars eſſentiæ ejus ſecundariæ.* 90
Vitia diſtributionis tria. *ibid.*
Circuitum ſanguinis non eſſe difficilem in hoc morbo. *ibid.*
Duæ cauſſæ præcipue celeritatis cirtuitûs ſanguinis. 94
Quatuor cauſſæ impellentes ſanguinem, & qualiter hæ ſe habeant in præſenti affectu. *ibid.*
De irriratione Arteriarum, ejuſque cauſſis. 100
De renixu partium contra pulſum. 102
Ejus ſpecies, & cauſſæ. 103

Deficere irritationem pulſûs in hoc Affectu. 104

CAP. XI.

Inæqualitas diſtributionis in hoc affectu. 106
Ea probatur. 107
Et Phænomenis quibuſdam ulterius confirmatur. 108

CAP. XII.

Vitia Conſtitutionis vitalis participatæ in hoc affectu. 112
In quibus conſiſtat conſtitutio vitæ participatæ. 113
Explicatio primæ ejus partis, quæ eſt unio ſanguinis arterioſi cum ſubſtantia partium ſolidarum. *ibid.*
Explicatio ſecundæ ejus partis, quæ eſt calor vitalis in partibus ſolidis excitatus. 116
Conditionis caloris vitalis ſecundum naturam ſe habentis. 118
Explicatio tertiæ parris conſtitutionis vitæ participatæ, quæ eſt vivificatio, & exaltatio conſtitutionis naturalis. 121
Quænam ſit adæquata cauſſa, & ſubjectum omnium naturalium facultatum. 122
Vitia facultatum naturalium in hoc affectu. *ibid.* & 123

CAP. XIII,

Vitia Organica conſtitutionis inſitæ in hoc affectu. 124
Quinque ſumma capita vitiorum Organicorum in hoc morbo. *ibid.*
Communem eorum omnium cauſſam fere eſſe ἀλογοτροφίαν, ſeu improportionatam nutritionem partium. 125
Duæ cauſſæ hujus Alogotrophiæ deſignantur. *ibid.*
Cur partes primario affectæ hic extenuentur. 126
Cur Caput præſertim cerebrum, & Hepar nimium in hoc affectu augeantur. 127
Protuberantiæ oſſium in hoc affectu cauſſæ. 129
Oſſa in multis cum Parench. viſcerum convenire. *ib.*
Oſſa non omnino Arteriis deſtitui. 130
Medullam non eſſe oſſium alimentum; ſed quoddam eorum excrementum ſeu ſecrementum. 131. & 132
Vitiatorum Dentium in hoc affectu cauſſæ. 137
Curvi-

Curvitatis oſſium cauſſæ. 139
Inflexionis Articulorum cauſſæ. 144
Inflexionis Spinæ cauſſæ. 147
Anguſtiæ & Acuminationis Pectoris cauſſæ. 148
CAP. XIV.
Eſſentia ſecundaria hujus morbi in conſtitutione Animali. 165
Deſcriptio conſtitutionis animalis, magis conformis opinioni veterum de facultate animali. 166
Deſcriptio ejuſdem ſecundum aliquorum Neotericorum opinionem de facultate animali. *ibid.*
Vitia conſtitutionis animalis in hoc affectu. 169
Cur ſenſus non æque hic lædatur, ac motus. 172
CAP. XV.
Rachitidis Cauſſæ : & 1, quæ ad Parentes attinet. 174
Duo ſumma cauſſarum hujus morbi genera. *ibid.*
An,& quatenus,morbus hic dici poſſit hæreditar. 155
Morbum hæreditarium eſſe proprie, vel improprie,ſic dictum. *ibid.*
Utrumque rurſum duplicem eſſe. *ibid.*
Cur infantes rariſſime hunc affectum ante partum incurrant. 178
Cur ii, qui ante partum hoc morbo correpti fuerunt, gravius, ac periculoſius laborent. 180
Enumeratio cauſſarum, quæ,ex parte Parentum,hunc morbum producunt. 181
I. Quæ, ante conceptionem, à vitio totius corporis Parentum, procedunt, ad 4 Claſſes reductæ: *ibid.*
1. Ad intemperiem frigidam & humidam materiæ,ex qua ſemen generatur, ejuſque cauſſæ. *ibid.*
2. Ad inopiam ſpirituum inſitorum in iſta materia, ejuſque cauſſæ. 182
3. Ad Torporem materiæ iſtius. 183
Hujus Cauſſæ. 184
4. Ad vitioſas diſpoſitiones Parentum, qui ipſi forte in ſua pueritia hoc morbo laboraverint. 185
II. Vitia, in ipſis partibus genitalibus Parentum reſiden-

dent:a,quatenus poſſint eſſe cauſſæ,ante conceptionem. 186
Cauſſæ, ex parte Matris, hunc morbum, poſt conceptionem, producentes. *ibid.*

CAP. XVI.

Cauſſæ hujus morbi Pueris poſt partum incidentes. 189
An morbus hic ſit contagioſus? 190
Negativa aſſeritur. *ibid.*
Quid potiſſimum requiratur ad morbum proprie contagioſum conſtituendum. *ibid.*
Cauſſæ, poſt Partum hunc morbum invehentes, ad duas Claſſes reductæ. 192
De Aëre, & extrinſecus occurrentibus, quatenus poſſint eſſe cauſſæ hujus morbi. 193
De Cibo, & Potu, intuſque aſſumptis. 196
De Motu, Quiete, Actionibus, & Exercitiis. 198
De Somno, & Vigiliis. 199
De Excretis, & retentis, præter naturam 200
Plures dari ſpecies Excretorum, quam vulgo ſtatui ſolet. 201
Singulas tamen Excretorum ſpecies nondum nobis eſſe ſatis notas. 202
Cauſſæ internæ hujus morbi. 203
Quomodo Bilis poſſit eſſe hujus morbi cauſſa. 185
Quomodo Melanch. hujus morbi cauſſa eſſe poſſit. 205
Quomodo Pituita hujus morbi cauſſa eſſe poſſit. 207
Quomodo Sudor excedens, vel deficiens, ut & indebita tranſpiratio, hujus morbi cauſſa eſſe poſſit. 208

CAP. XVII.

Morbi antecedanei, qui hujus morbi cauſſæ eſſe poſſint. 209
Tria horum morborum genera. *ibid.*
Qui morbi huic ſint affines, & congeneres. 210
Quomodo morbi emaciantes, corpuſque quovis modo extenuantes, poſſint eſſe hujus morbi cauſſa. 212
Tria genera morborum corpus extenuantium. 113
Pueros rariſſime à ſoporoſis affectibus in hunc morbum incidere: & cur? 215

Qui

Qui morbi ſint, qui frequentius ſolent torporem huic morbo proprium invehere. 216

CAP. XVIII.

Cur ætate grandiores, non æque ac pueri, huic morbo ſint obnoxii? 218
Juniores pueros frigidiori temperamento eſſe prædi-tos, quam ſeniores: & cur? 219
Plura requiri ad conſtitutionem temperamenti calidi, quam ſpiritum inſitum, & calorem inſitum. *ibid.*
Differre revera intemperiem humidam, quæ pueris, ab illa, quæ ſenibus contingit; & quomodo. 220
Quæ ætas juniorum rarius, quæ frequentius huic affectui ſit obnoxia 223
Cur Infantes recens nati rariſſime afficiantur. 225
Lac muliebre ſaluberrimum Infantibus alimentũ. 226
Exceptis certis caſibus. *ibid.*
Cur Infantes à nono menſe ad ſeſquiannum ætatis indies hoc morbo frequentius infeſtentur. 227
Error Nutricum, quæ debiliores Infantes præmature veſtibus induunt, notatur. Et, quando Faſciæ Infantibus ſint exuendæ, oſtenditur. 228
Cur morbus hic frequentiſſime pueros poſt ſeſquiannum ætatis uſque ad ſecundum cum dimidio affligat. 229
An ætate grandiores unquam in hunc affectum incidant? 230
Affirmativa aſſeritur ſub certis limitationibus. *ibid.*
Hiſtoria morbi, adultis apud nos interdum contingentis, huic puerili morbo multum adſimilis. 232
Obſervatio Trigenarii morbo huic perquam ſimili laborantis. 233.

CAP. XIX.

Cur in Anglia frequentius hic morbus occurrat, quam in aliis regionibus: &, An ſit Anglis vernaculus? 237
Quatuor conditiones, ut morbi dicantur proprie vernaculi. 238
Qui morbi improprie dicantur vernaculi. 239
Morbus proprie dictus vernaculus quotuplex. 241
An-

Angliæ temperies frigida & humida. 244
Anglia regio admodum prolifera. 246
Diuturna pax occaſio eſt effœminationis corporum Incolarum. 248
Morbus hic longius latiuſque extenditur, quam vulgo credi ſolet. 249
Mollior vitæ ratio tractu temporis familias enervare ſolet. 250
Morbus hic non proprie dici poteſt *Anglis* vernaculus. 251

CAP. XX.

Differentiæ morbi Rachitidis. 253
1. Differenriæ, ratione plurium, vel pauciorum partium eſſentiæ ſecundariæ hujus morbi. *ibid.*
Quæ partes eſſentiæ ſecundariæ ſint inſeparabiles à primaria eſſentia hujus morbi. 255
Quo ordine Organica vitia huic morbo ſuperveniant. ibid. & 256
2. Differentiæ à magnitudine. 258
3. Differentiæ à vehementia morbi. *ibid.*
4. Differentiæ à viribus ægrotantis. 259
5. Differentiæ à Temporibus morbi. *ibid.*
Approbatio diviſionis Temporum morbi ſecundum *Galenum*, & ejuſdem defectus notatus. 260
Nova Augmenti diviſio. 261
Duplex declinatio morbi. *ibid.*
Differentiæ hujus morbi ſecundum tempora propoſita. 262
Differentiæ reſpectu cauſſarum. 264
Differentiæ à morbis complicatis. 265
Qui morbi quandam dependentiam ab hoc morbo ejusve cauſſis, habeant. *ibid.*
Morborum horum cauſſæ. 266, 267. & ſeq.

CAP. XXI.

Signa morbi Rachitidis: & 1. Diagnoſtica. 269
Signum Pathognomonicum latius extenditur, quam vulgo ſolet. *ibid.*

Ejus

Ejus in hoc ſenſu definitio. 270, 271.
Quinque Fontes ſignorum Diagnoſt. hujus Morbi. 273
Signa ad actiones Animales ſpectantia. *ibid.*
Signa, quæ ſpectant ad irregularem partium nutritionem. 276
Signa, quæ reſpiciunt Reſpirationem. 281
Signa, quæ ſpectant ad vitalem influxum. 282
Signa quædam vaga. 283

CAP. XXII.

Signa differentiarum Rachitidis ſive Diacritica. 284
Signa præſentis Rachitidis in principio adhuc exiſtentis. 286
Signa reliquorum Temporum hujus morbi. 287
Signa morbi nativi improprie ſic dicti. 289
Signa hujus morbi ex integro poſt partũ contracti. 290
Signa morborum, qui cum hoc affectu complicari ſolent, & quandam dependentiam ab eo, ejuſve cauſſis, habent. 291
Aliorum morborum complicatorum ſigna. *ibid.* & 292

CAP. XXIII.

Signa Prognoſtica in morbo Rachitide. 295

CAP. XXIV.

Methodus ad Praxin, tum Indicationes in genere. 302
Quid Experientia, quid Ratio? *ibid.*
Quid Indicatio? 303
Quid Indicans? 304
Quid Indicatum? 306
Cognatio officii medici cum actione Indicata. 308
Collatio utriuſque cum Scopis medicis. 309
Ad quam intellectûs operationem Indicatio pertineat. 316. & 317.
Differentiæ Indicationum. 322
Duo Indicata abſtracta generaliſſima: *viz.* Conſervatio, & Correctio. 322. & ſeq.
Tria generalia Indicantia. 328

CAP. XXV.

Curativæ Indicationes. 328
CAP.

CAP. XXVI.

Indicationes Præſervativæ. 332

CAP. XXVII.

Indicatio Conſervativa, ſeu Vitalis. 336

Indicationẽ Vital. eſſe in plures ſpecies diviſibilẽ. 338

Eſſe quoque diviſibilem in partes 339

CAP. XXVIII.

Uſus, rectaq; adminiſtratio Indicationum prædictarũ 343

Quæ comprehendantur ſub uſu Indicationum. 344

De Conſenſu, & Diſſenſu, Indicationum. *ibid.*

Circumſtantiarum actionum Indicatarũ inventio. 346

An morbus, vel ejus cauſſa, prius à Medico invadi debeat? 349. & 350.

CAP. XXIX.

Materia Medica, propoſitis Indicationibus reſpondens. Et primo χειρουργική. 353

De Aurium ſcarificatione. *ibid.*

Conjectura noſtra, cur concha Auris, præ cæteris ejus partibus, in hoc affectu ſcarificetur. 355

Utilitas ſcarificationis Aurium in hoc affectu. 356

Fonticuli utilitas in hoc affectu. 357

Ad hoc remedium non adſcendendum, niſi neceſſitas urgeat. *ibid.* & 358

Modus commodus Fontic. ad nucham excitandi. 358

Hirudinũ uſus plus nocere, quam prodeſſe videtur. 359

Cucurbitulæ cum ſcarificatione improbantur, ut noxiæ: ſine ſcarificatione, ut inutiles. *ibid.*

Niſi alterutras efflagitet alius aliquis complicatus affectus. 360

Veſicatoria interdum utiliter hic adhibentur. *ibid.*

Horum commoda in hoc caſu. 361

Et incommoda. 362

Locus commodiſſimus applicationis Veſicatorii in hoc affectu. *ibid.*

Ligaturarum uſus in hoc morbo curando. 363

Cautiones obſervandæ in harum uſu. *ibid.*

Ad quid eæ conferant. *ibid.*

Faſcia-

Faſciarum uſus, & modus eas concinnandi. *ibid.*
Ocrearum fibulatarum cum Ferulis Conſtructio.

CAP. XXX. 365, 366, 367.

Materia φαρμακευτικὴ, Et 1. Eluentia primas vias. 368
Remediorum Pharmaceuticorum diviſio. *ibid.*
Enematum uſus, eorumque Formulæ quædam. 369
Cautio in eorum præſcriptione obſervanda. *ibid.*
Emeticorum utilitas. 370
Cautiones circa horum uſum obſervandæ. 372
Qualia Vomitoria illic conveniant. *ibid.*
Formulæ quædam Emeticorum. 373
Catharctica Lenitiva, & cautiones circa eorũ uſum. 374
Eorum diviſio. 375

CAP. XXXI.

Præparantia, eorumque uſus. 377
Horum genera. *ibid.*
Quæ evacuatio magis, quæ minus præparat. exigat. *ib.*
Quæ præparatio quibus humoribus debeatur. *ibid.*
Viarum præparatio. 378
Præparatio reſpectu Partium. 378
Conditiones Præparantium in hoc affectu. *ibid.*
Per Epicraſin humores eſſe in hoc affectu exigend. 379
Simplicia Præparantia. 380, 381
Compoſita. *ibid.*

CAP. XXXII.

Evacuantia Elective. 383
Quæ ſint rejicienda. *ibid.*
Rhabarbari in hoc affectu excellens utilitas. 384
Purgantia elective Simplicia. 385
Compoſita quædam. *ibid.*

CAP. XXXIII.

Alterantia Specifica. 388
Eorum Definitio, & Diviſio. *ibid.*
Oppoſitio inter morborum & hæc Specifica. 389
Quæ ex Specificis ſint nobiliora. 392
Apozemata Specifica, & Cerevifiæ Medicatæ. 393
Juſcula & Panatellæ. 395
Pul-

Pulveres & Electuaria. 396

CAP. XXXIV.

Corrigentia Symptomata. 398
Fluxûs Alvi curatio. 399
Sudor immodicus, 401
Cautio in ejus reſtrictione. *ibid.*
Sudoris immodici curatio. 402,403
Cautiones circa Chalybis uſum in hoc affectu. 404
Dentitionis laborioſæ,& Dentium doloris, curatio. 406

CAP. XXXV.

Remedia externa. 408
Exercitii modi, ſeu genera. *ibid.*
Eorum diviſio. 409
Varii Decubitûs mores, & in quibus caſibus ſinguli noxii, vel utiles ſint. *ibid.* & 410
Decubitûs, præ cæteris exercitiis, in certis caſibus prærogativa. 410,411
Cunarum agitationis uſus. 412
Geſtationis in ulnis; & ſimilium, uſus. 412
Luſuum ſedentariorum uſus. 413
Exercitia maſcula. 414
Inceſsûs uſus. *ibid.*
Artificialis corporis ſuſpenſionis uſus. 415
Frictionis uſus. 416
Contrectationis Abdominis uſus. 417,418
Frequentis Adnaſcentiæ Hepatis in hoc affectu Cauſſa. 418

CAP. XXXVI.

Extrinſecus applicanda. 419
Horum diviſio, & variæ Formæ. *ibid.*
Liquores. *ibid.*
Olea. 420
Unguent. in hoc affectu componēdi ratio, & Form. 421
Remedia externa Hypochondriis appropriata. 423
Remedia externa Pulmonibus dicata. 425
Spinæ remedia externa. 426

CAP.

Cap. 1.

Antiquitas & prima origo hujus morbi, nomen ejuſdem hujuſque derivatio.

NOvos nonnullos morbos veteribus plane ignotos, varios Europæ tractus paucis abhinc retro ſeculis invaſiſſe certiſſimum eſt; (ſive id viciſſitudini rerum, ſive peccatis hominum & corruptis moribus tribuamus) ut Luem Veneream, ſcorbutum, Plicam Polonicam & ſimiles; quorum numero hunc ipſum, de quo acturi ſumus, affectum accenſere licet. Etenim ſi omnes Inſantium & Puerorum morbos cum a Veteribus tum Neotericis in libris ſuis de infantium Morbis deſcriptos examinare libeat, nullum inveniemus qui hujus idæam & conditionem ſatis exacte exprimat. Licet enim aliquid commercii & affinitatis habere videatur cum febre lenta, cum tabe, cum macie Infantium, & hydrocephalo, revera tamen plane diverſus ſpecie eſt ab his affe-

Morbum hunc eſſe novum.

ctus. Multos quippe reperias hoc morbo graviter afflictos abſque febrili intemperie, aut ulla cauſa ſuſpicionis ejuſdem : ſimiliter etſi tabes frequenter ante obitum huic morbo ſuperveniat, rariſſime tamen primam ejus invaſionem comitatur. Quod ad maciem attinet, licet partes nonullæ in hoc affectu extenuatæ perpetuo obſerventur, non tamen id omnibus ex æquo, perinde, ut in vera macie accidit, ſed partes circa caput & faciem floridæ, & bene paſtæ ad extremum fere vitæ diem cernuntur. Denique hydrocephalus ſæpe quidem cum hoc affectu complicatur ; nonnullos tamen ab hoc morbo extinctos diſſecuimus, quibus cerebrum ſatis firmum fuit, neque ſuperfluo ſero irriguum. Conjectarunt aliqui morbum hunc propaginem quandam eſſe ſeu fructum Luis Venereæ aut ſcorbuti à parentibus ad liberos propagatum. Non equidem negamus quin parentes Lue Venerea aut ſcorbuto laborantes, poſſint prolem non modo Lue Venerea aut ſcorbuto, ſed & hoc etiam morbo ſimul affectam edere, atque hoc nonnunquam contigiſſe obſervatum eſt ; ut plurimum tamen morbus hic nihil habet in propria ſua eſſentia cognationis aut familiaritatis cum iſtis morbis, neque ſimilem curationem poſtulat, ſtrumoſam quoque affectionem cum hac aliquoties complicatam obſervavimus :

ſed

ſed & hanc quoque ab illa & illam ab hac frequentius bene diſtinctam vidimus.

Sed quorſum huic inquiſitioni diutius immoramur? cum qui velit attentius ſigna hujus affectionis ſuo loco proponenda contemplari, facilime ſibi perſuadeat, morbum eſſe plane novum, neque unquam fuiſſe à veteribus aut neotericis in libris ſuis practicis de morbis Infantium hactenus divulgatis deſcriptum.

Innotuit autem primum hic morbus (quantum quidem ex aliorum relatione, diligenti facto examine, colligere potuimus) in occidentalibus Angliæ tractibus, in Comitatu ſcil. *Dorſet* & *Somerſet*, triginta circiter retro ab hinc annis. Ab eo tempore paulatim ejus notitia ad alia quoque loca derivata eſt, *Londinum* puta, *Cantabrigiam*, *Oxoniam* immo omnes pene Auſtrales & Occidentales Angliæ partes: In Septentionalibus autem Comitatibus multo rarius hic morbus occurrit, & vixdum vulgo communiter innotuit. Antiquitas ejus, primuſq; locus natalis.

Cæterum nomen morbi vulgo receptum apud eos, quibus is familiaris, eſt, **the Rickets**: Quis vero primus morbum hoc nomine donaverit valde eſt incertum, ut & qua occaſione id factum, caſuve an conſilio. Nomen Vulgare.

Utcunque nomen impoſitum ſit, apud omnes obtinuit, ut in tanta varietate loco-

rum, nondum alio nomine appellatum fuiſſe, aut etiamnum appellari intellexerimus.

Admiratione autem dignum eſt, quod cum morbus recens ſit,& non ita pridem nomine donatus, neque in locis adeo diſſitis aut inacceſſis vigens, nemo hactenus inveniri potuerit, qui ſciret aut oſtenderet, vel primum nominis autorem, vel ægrotum cui primum nomen morbi accommodatum fuit vel locum peculiarem, ubi id factum vel modum etiam quo inde in vulgus diſperſum fuit. Populus nomen morbi nactus quaſi re naviter geſta acquieſcit, neque ulterius ſe ſolicitum vult de nominis autore aut re ipſa.

Quandoquidem autem Latinæ Græcæque Linguæ periti exſpectant forte à nobis nomen, cujus aliqualis ratio reddi poſſit, varia nos huic morbo coaptavimus, quæ tamen ſingula recenſere non erit forſan operæ pretium; regulas tamen quas in nomine deſignando nobis ipſis propoſuimus, commemorare non erit forte inutile. Prima ergo erat ut nomen morbi notabilem aliquam ejus conditionem comprehenderet. Secunda, ut id ſatis eſſet diſtinctum ab aliorum morborum & ſymptomatum nominibus. Tertia, ut eſſet ſatis familiare, pronunciatu facile, memoriȩ quoque accommodatum, non nimis longum, neque operoſius decompoſitum.

Regulæ obſervatæ in nova hujus morbi denominatione.

Dum

Dum hiſce regulis ſatisfacere ſatagimus, aliquis noſtrum caſu quodam in nomen incidit quod ſibi & cæteris quoque poſtmodum arriſit. Fuit autem νόσος ῥαχίτις, vel etiam ῥαχίτης (ſiquidem illa terminatio non plane abhorret à communi genere) morbus ſpinalis, item νόσος τῆς ῥάχεως, morbus ſpinæ dorſi. Eſt enim ſpina dorſi inter partes primo hoc morbo affectas princeps. Deinde nullus alius morbus aut ſymptoma nomen hoc ei præripuit: Præterea nomen hoc familiare eſt ac facile. Denique videmur hoc nomine Anglicum nomen tanto populi conſenſu receptum, viz. **the Rickets** / à barbarie liberare. Abſque enim torſione vocis nomen **Rickets** à voce ῥαχίτις ῥαχίτης deduci prompte poteſt, modo habeatur ratio mutationis quæ propter vulgarem pronunciationem accidere ſolet vocabulis quando ab una ad aliam linguam transferuntur.

Nomen huic morbo appoſite quadrans

Objectio,

Dicas eos qui primo nomen Anglicum (**the Rickets**) impoſuerunt fuiſſe forte plane rudes & Linguæ Græcæ imperitos, aut ne cogitaſſe quidem de Græca voce ῥαχίτης aut ſaltem non intellexiſſe ſpinam dorſi eſſe partem priucipem inter primo affectas in hoc morbo. Reſpondemus noſtra nihil intereſſe ſive rndes fuerint, ſive de Græca voce non cogitarint, ſive non intellexerint quæ

Reſponſ.

ſit pars princeps inter primo affectas aut ſecus : gratis tamen hæc aſſeruntur. Multos enim novimus tunc temporis, cum morbus hic primo affulſit nomenque accepit, doctos ſame Græcæque Linguæ peritos in illis locis exſtitiſſe quibus etiam non adeo difficile erat obſervare inſignem ſpinæ in hoc affectu debilitatem, indeque nomen ei aſſignare, licet forte vulgus nomen id datum nonnihil errore pronunciationis, ut ſolet, perverteret, idque voce jam recepta, **the Rickets** exprimeret. Verum hoc nos non ſolicitos habet, ſive hoc ita ſit, ſive ſecus, perinde eſto. Si ita ſe res habeat, nomen propoſitum omnio (ut pater) congruum erit, ſin aliter fortaſſe non minus appoſite quadrabit. Etenim finge te incidere in nomen quoddam, non tam conſilio quam caſu receptum, ita tamen aptum ut vix excogitari poſſit ipſo conſilio aliud nomen commodius, aut rationi magis conſonum.

Quid ageres? vocem receptam extirpares, ut novam nihilo meliorem ſubſtitueres? Injurjus certe fores erga morem loquendi ; verba uſu valent, neque temere ſunt innovanda quin potius nomen receptum confirmares, ſed tanquam novum, & ab eo tempore à nova origine deducendum. Id enim foret ſaltem quaſi ſurculus aſſcititius novæ ſtirpi inſertus, qui ob affinitatem cum radice haud

haud difficulter coaleſceret. Vel ſi hoc non placeat, ſuppone, ſi libet, nos jam de nova fingere Anglicum hujus morbi nomen, idq: deducere à voce Græca ῥαχίτης vel ῥαχῖτις: Nomen ſane Anglicum hinc reſultans foret, the Rachites. Quantillum jam intereſt inter hoc nomen & prius receptum, the Rickets? certe tantillum, ut vulgaris pronunciatio de tam exigua differentia non multum ſoleat eſſe ſolicita. Sed tædet diutius immorari in hiſce trivialibus. Eſto ergo Græcum morbi nomen νόσος ῥαχῖτις uel ῥαχίτης (ſi modo vox hæc admittatur, eſſe communis generis) vel τῆς ῥάχεως; Latinum, Morbus Spinalis, vel Spinæ Dorſi: item ficta voce Latina Subſtantiva ex Græca Adjectiva Rachitis — idis Anglicum uſitatum, the Rickets, retineatur, vel ejus loco in curioſorum gratiam ſubſtituatur, ſi libet, the Rachites. Atque hæc de nomine.

Cap. II.

Anatomicæ obſervationes collectæ ex inſpectione & diſſectione corporum hoc morbo extinctorum.

PRiuſquam auſpicamur indaginem de natura hujus morbi ejuſque cauſſis, vi-

ſum eſt nonulla certa & indubiata, utpote ſenſibus obvia, præmittere, quæ tum realem exiſtentiam ipſius morbi demonſtrent, tum fundamenti loco eſſe poſſint, cui ſententia noſtra & judicium noſtrum de novo hoc morbo ſuperſtruatur. Neque enim quenquam exiſtimare volumus, nos de morbo aliquo imaginario ſeu fictitio hic tractare, multo minus exſpectare ut opinio noſtra gratis & abſque examine recipiatur. Quin potius id agimus ut materia diſcurſus noſtri ſit, quantum quidem fieri poteſt, in ipſo limine nota & comperta, ut illa quæ propoſuerimus per hæc quæ ſenſui obvia ſunt, prout occaſio tulerit, confirmemus, lectorque his inſtructus fiat competens noſtri ratiocinii arbiter, ſuumque de ſingulis judicium interponere valeat facilius. Teſtamur itaque plures noſtrum variis corporum hoc morbo occumbentium diſſectionibus interfuiſſe, eaque quæ longa experientia frequentique diſſectione hactenus obſervavimus, quæ nempe propriis oculis vidimus, manibuſque tractavimus ſummatim ac fideliter hoc capite narraturos.

2. *Præmonita.* Interea tamen duo hic præmonenda ſunt. Prius eſt, ut in memoria habeat lector, defunctos quos diſſecuimus graviſſime ante obitum hoc morbo afflictos fuiſſe, ſiquidem ipſi magnitudini morbi maxima ex parte ſuccu-

cubuiſſe ſupponuntur : ne igitur exſpectet in aliis corporibus ad huc vivis ſive recens affectis ſive ſaltem ad ἀκμὴν nondum provectis, eam morbi magnitudinem aut ſymptomatum quæ hic depingitur. Morbus enim omnis ad ſtatum uſque intenditur & tum quoq: ſuccumbente demum natura in deterius indies ruit. Poſterius eſt ut animadvertat lector, morbos fere omnes tractu temporis alios diverſigeneris ſibi adſciſcere, ideoque morbos chronicos plerumque ante obitum eſſe complicatos. Ne ergo putet quicquid in defunctis corporibus etiam ab hoc morbo extinctis præternaturale reperitur, ad hunc affectum neceſſario pertinere; ſorte etiam magis id alium morbum huic ante mortem ſupervenientem quam hunc ipſum reſpiciat. Et profecto Anatomici frequenter ad hanc cautionem non ſatis attenti, graviter in ſuis obſervationibus lapſi ſunt, dum quæ ad alium morbum ſpectant, alteri eum quo ante obitum complicatus erat adſcripſerunt. Hunc ergo errorem quo præcaveamus non temere ex unius aut alterius corporis inſpectione pronunciandum eſt, at multiplici ſeduloque facto experimento diſtiguendum prius eſt, quæ perpetuo, quæ plerumq: quæ frequenter, quæ raro in diſſectis ab eodem morbo occumbentibus occurrant. Enimvero ſciendum eſt quicquid non perpetuo adeſt in corporibus apertis eo-

Frequens Anatomicorum error.

dem morbo exſtinctis, ad primam id, intimamque ejus eſſentiam ſpectare non poſſe, uti etiam neque illud quod in variis corporibus reperitur, quibus morbus abeſt Neque enim morbus ipſe exſiſtere poteſt ſeparatus à ſua eſſentia, neque eſſentia à morbo. Verum de his ſatis. Progrediamur jam ad ipſas obſervationes.

Obſervationum Anatomicarum hunc morbum ſpectantium duo genera.

Obſervata hæc noſtra Anatomica diſtinguuntur in ea quæ extrinſecus, nondum aperto corpore occurrunt; & ea quæ non niſi diſſecto prius corpore ſe offerunt.

I. *Prioris generis ſunt hæc, quæ ſtatim denudato defuncto exterius occurrunt.*

1. Irregularis ſeu irrationalis partium proportio. Caput nempe juſto majus, facieſque habitior reſpectu reliquarum partium: Atque hoc quidem in omnibus hoc morbo extinctis quos hactenus vidimus apparuit, unico tantum excepto, qui ſimul cum hoc affectu ſuppuratos habuit pulmones, Phthiſique confectus eſt. Hic vero habuit etiam per totum ferme morbi decurſum caput majuſculum, faciemque pleniorem; atqui per quatuordecim circiter dies ante obitum ſubito collapſæ ſunt partes carnoſæ circa caput. facieſque Hippocratica reddita eſt, non ſine omnium aſiſtentium propter ſubitam mutationem admiratione.

2 Membra externa, muſculique totius cor-

corporis graciles & emaciati, quaſi atrophiæ vel tabe abſumti cernuntur. Atque hoc (quantum quidem ſcimus) perpetuo obſervatur in iis qui ab hoc affectu intereunt.

3. Cutis univerſa, tum vera, tum membrana carnoſa & adipoſa, flaccida & quaſi pendula, laxæque inſtar chirothecæ appareret, ita ut multo plus carnium eas continere poſſe putes.

4. Circa articulos, præſertim in carpis & talis protuberantiæ quædam exſtant, quæ ſi aperiantur, non in partibus carnoſis aut membranoſis ſed in ipſis oſſium extremis, præcipue in eorum epiphyſibus radicari deprehenduntur. Quod ſi forte has oſſium prominentias lima radas, facile percipies eas eſſe ejuſdem ſimilaris ſubſtantiæ cum cæteris oſſium partibus.

5. Articuli, artus habituſque omnium externarum partium minus firmi ac rigidi, minus inflexibiles ſunt, quam alias ſolent obſervari in defunctis, & ſpeciatim collum poſt mortem vix riget à frigore, aut ſaltem multo minus quam in aliis cadaveribus.

6. Pectus exterius macrum, & valde anguſtum, præſertim ſub alis, & à lateribus quaſi compreſſum conſpicitur, ſternum vero nonnihil acuminatum, inſtar carinæ navis, aut pectoris gallinæ.

7. Coſtarum extrema quibus cum carti-

lagi-

laginibus ſterni committuntur nodoſa ſunt, quemadmodum de articulis carpi & tali diximus.

8. Abdomen exterius quidem reſpectu nempe partium continentium macrum eſt, interius vero reſpectu contentarum nonnihil prominens, tumidiuſculum ſentitur. Atque hæc obſervavimus nondum reſeratis ventribus.

II. *Aperto abdomine hæc porro notavimus.*

1. Hepar in omnibus à nobis diſſectis juſto majus, alias autem non male coloratum, neque valde induratum aliove aliquo vitio notabili contaminatum. Excipienda hic volumus nonnulla corpora in quibus ante obitum alii morbi cum hoc implicati fuerunt, quemadmodum in hydropico & extreme tabido meminimus.

2. Lienem ut plurimum (quantum nempe hactenus nobis vidiſſe licuit) non contemnendum, ſive magnitudinem, ſive colorem & ſubſtantiam ejus ſpectes, quamvis propter complicationem cum aliis morbis aliter accidere poſſe non negemus.

3. Aquam ſeroſam in cavitatem abdominis elapſam aliquoties vidimus, ſed neque frequenter neque eam valde copioſam.

4. Ventriculum & inteſtina nonnihil ultra morem ſanorum flatibus repleta, quæ ex parte cauſſa eſſe poteſt tenſionis hypochondriorum ſupra memoratæ.

5. Me-

5. Meſenterium aliquando inculpatum aliquando glandibus juſto majoribus, ſi non ſtrumis affectum. Cæterum de pancreate nihil certi hic pronunciamus; ſuſpicamur tantummodo poſſe hic nonnunquam obſtructiones, ſi non ſcirrhum, accidere. Sed aliis hoc relinquimus inquirendum.

6. Renes, ureteres, veſicam, niſi alius adfuerit morbus, ſatis ſanos. Notamus in genere de viſceribus omnibus in hoc ventre contentis, quod licet partes ea continentes, ut ſupra monuimus, multum extenuatæ & emaciatæ occurrant, ipſa tamen æque magna ac plena, ſi non majora & pleniora, ut de hepate dictum, quam in ſanis deprehenduntur.

III. *Detracto ſterno in thorace hac ſeſe oſtentarunt.*

1. Adnaſcentia quædam pulmonum cum pleura quæ in omnibus quos hactenus diſſecuimus plus minuſve adfuit. Arbitramur tamen contingere poſſe hunc affectum ſine hujuſmodi coaleſcentia, licet ea in progreſſu morbi plerumque ante obitum ſuperveniat.

2. Pulmonum infarctus non minus frequentes, præſertim in ipſis partibus adnaſcentibus: Tumores item eorum duri à ſanguine craſſiori, viſcidiori, & nonnihil nigricante nati, modo in uno, modo pluribus pulmonum lobis, non tamen hi ſemper

con-

conſpiciuntur, frequenter quoque abſceſſus, & empyemata.

3. Aliquis noſtrum teſtatur ſe ſemel vidiſſe glandulas ſtrumoſas, tam numeroſas, ut viderentur æquare, ſi non ſuperare magnitudinem ipſorum pulmonum: ſitæ autem fuerunt utrinque inter pulmones & mediaſtinum, & à thymo uſque ad diaphragma protenſæ.

4. In cavitate thoracis vidimus aliquando aquas ſeroſas collectas & frequentius quidem quam in cavitate abdominis, non tamen in omnibus.

5. Vidit & aliquis noſtrum affectum hunc complicatum cum magno empyemate, ſimulque phthiſi: Amoto ſterno, pulmones ſiniſtri lateris toti abſceſſu occupati ſunt, atque undique pleuræ adnati compreſſo leviter tumore, pus copioſum, ſubflavum, craſſum, & fœtidum per tracheam arteriam in ipſum os effluxit. Eorum membrana exterior qua firmiter pleuræ adnati ſunt, craſſior apparuit ſolito, eaque mediante lobi iſtius lateris ita coaluerunt, ut vix in lobos diſtinguere potuiſſes: eadem etiam membrana tum pulmones, tum ipſum abſceſſum involvit, qua aperta in conſpectum venit magnitudo abſceſſus, qui adſtantium æſtimatione continuit ad minimum lb.ii. puris: tantum abſceſſum in tantillo corpore merito

merito quis miretur ? ſed is totum ferme ſiniſtrum latus occupavit, parenchyma pulmonum iſtius lateris corruptum erat, ſemiputridum, & pure quaſi intertextum.

6. Thymus in puerili ætate ſemper magnus ſolet deprehendi, & forte adhuc major in iis qui ex hoc morbo intereunt.

IV. *Cranio orbiculatim ſerra circumſciſſo, ejuſque operculo ſublato, hæc obſervavimus.*

1. Duram matrem firmius, atque in pluribus locis quam ſolet in adultis, cranio adhæſiſſe : forte idem obſervari poteſt in aliis pueris hoc morbo non affectis, licet, ut opinamur, non tantopere ; ſiquidem certum eſt in recens-natis multas eſſe, & arctas connexiones pericranii cum dura matre, quæ, poſtea abrumpuntur vix que notari poſſunt.

2. Inter duram & piam matrem, atque in ipſis ventriculis cerebri, ſeroſas aquas in uonnullis à nobis diſſectis reperimus ; unde patet affectum hunc cum hydrocephalo complicari poſſe.

3. Cerebrum in aliis à nobis diſſectis ſatis firmum & inculpabile neque illuvie ſeroſa inundatum deprehendimus.

4. Et ultimo obſervavimus jam aliquoties in corporibus noviſſime à nobis apertis, carotides juſta proportione ampliores fuiſſe, ſimi-

ſimiliter quoque venas jugulares ; arterias vero venaſque ad exteriores partes delatas multo exiliores debito exſtitiſſe.

An vero hoc perpetuum ſit in hoc affectu nondum, ut nculati teſtes aſſerere poſſumus : ſuſpicamur quidem ita ſe rem habere perpetuo, ſed non venerat nobis in mentem id antea ab initio noſtræ Anatomicæ circa hoc ſubjectum indaginis ſcrutari.

His jam præmiſſis ad morbi hujus eſſentiam inveſtigandam properamus.

Cap. III.

Ad faciliorem inventionem eſſentiæ morbi, ſuppoſita quædam proponuntur. Primum de eſſentia ſanitatis. Secundum de eſſentia morbi. Tertium de triplici diviſione ſanitatis & morborum. Explicatio tertiæ diviſionis uſuſque ejuſdem. Deſcriptio conſtitutionis naturalis, ejuſdem exaltatio. Quartum ſuppoſitum de combinatione trium conſtitutionum in iiſdem partibus.

QUO clarius in hujus affectus eſſentia inveſtiganda procedamus, ſuppoſita ſe-

ſequentia utiliter præmitti poſſe duximus.

I. *Eſſentiam ſanitatis conſiſtere in aliqua conſtitutione corporis ſecundum naturam.* Primum. De eſſentia ſanitatis.

Hæc autem cum duplex ſit genere, altera *eſſentialis* & neceſſaria, reſpiciens τὸ *eſſe* ſimpliciter, quæ durante vita ſub variis affectionibus immobilis & immutabilis permanet, conſiſtens in indiviſibili; altera *accidentalis*, reſpiciens τὸ *bene eſſe*, quæ reſpectu totius animalis mobilis & mutabilis eſt, magnamque latitudinem habet, & adeſſe atque abeſſe poteſt ſine totius interitu; non conſiſtit ſanitas in priori, ſed poſteriori conſtitutione.

II. *Eſſentiam morbi ſimiliter non conſiſtere in conſtitutione eſſentiali.* Sic enim mox ſequeretur interitus totius; ſed in *accidentali* conſtitutione, tali videlicet, que reſpectu totius addeſſe vel abeſſe poteſt ſine ejus interitu. Diximus (non ſine ratione) hanc conſtitutionem, in qua ſanitas & morbus fundantur, eſſe mobilem & accidentalem reſpectu totius; poteſt enim hæc ipſa eſſe eſſentialis reſpectu alicujus partis, verbi gratia; abſciſſo digito oritur morbus in numero deficiente partium, qui quidem reſpectu totius fundatur in conſtitutione accidentali, nam poteſt vel adeſſe ille digitus vel abeſſe ſine totius interitu; at vero reſpectu ipſius membri amiſſi fundatur in conſtitutione eſ- Secundum. De eſſentia morbi.

ſentiali ; poſito quippe hoc morbo interit eſſentia iſtius digiti.

Tertium. De triplici diviſione ſanitatis & morborum.

III. *Conſtitutionem, in qua conſiſtit eſſentia tum ſanitatis tum morbi, triplicem modum diviſionis ſeu diſtinctionis in diſciplinæ methodo admittere. Primus* eſt paulo *craſſior* & reſolvitur in partes plane concretas, procedit nempe κατὰ τόπους ſecundum partium diviſionem à capite ad calcem. *Secundus* pure *abſtractus* eſt & rimatur omnia elementa conſtitutionis mobilis, unde morbi dividuntur in ſimilares, organicas & communes; deinde varie ſubdividuntur in intemperies, vitia figuræ, ſuperficiei, cavitatum & meatuum, magnitudinis, numeri, ſitus & continuitatis. *Tertius* modus quaſi *medius* eſt, & licet hactenus neglectus ſit, ſuum tamen uſum non contemnendum habere poſſe in morborum tractatione, cauſarumque morbificarum inveſtigatione ſpondere audemus; eſtque in conſtitutionem *naturalem*, *vitalem* & *animalem*.

Explicatio tertiæ diviſionis.

Ejus primum membrum.

Prima eſt propria & inſita cujuſvis partis, ei competens abſolute & ſine dependentia ab aliis partibus quoad eſſe ſimpliciter: Hæc poſt mortem aliquandiu adhuc ſupereſt donec per putredinem, ambuſtionem, ſimplicem exſiccationem, mummificationem, petrificationem, ſimileſque violentas cauſſas diſſolvitur. Conſtitutiô hæc quoad ſuum *eſſe* ſim-

ſimpliciter, non dependet à membris influxum præſtantibus; at quoad ſuum tum *conſervari* tum *operari* ab iis dependet: Nam poſt mortem ceſſante influxu vitali (qui ejus quaſi ſal & condimentum eſt) brevi perit, & dum vivit animal, varie hæc ab influxibus afficitur, unde ejus actiones vel promoventur vel impediuntur.

Secunda eſt conſtitutio vitalis, quæ per continuum illum influxum à corde per arterias in univerſi corporis partes producitur. Hæc etſi gradus admittat & ſecundum magis & minus ſæpenumero variet, & interdum quoque quandam eclipſin pati videatur, ut in lipothymia, ſyncope, &c. à primo tamen ad ultimum vitæ terminum (ſaltem in ſuo fonte & aliis nonnullis partibus) perſeverat. Secundum membrum.

Tertia eſt conſtitutio animalis quæ à cerebro per nervos in organa ſenſus & motus derivatur. Hæc ſæpe in variis partibus plane deeſt ſuperſtite illarum vita; quinimo poſſet ſimul in omnibus partibus diu deficere, niſi reſpiratio, quæ ad vitam abſolute neceſſaria eſt, ab ea dependeret. Hæ ergo conſtitutiones eam connexionem inter ſe ſervant, ut ſecunda prioris, & tertia ſecundæ exiſtentiam ſemper & continue in parte præſupponat, non autem viceverſa ita abſolute inter ſe dependent; quin (ut modo diximus) Tertium membrum.

prior aliquandiu ſine ſecunda, & ſecunda fere omnino ſine tertia ſubſiſtere queat. Atque hæ tres conſtitutiones in pleriſque corporis partibus manifeſte percipi poſſunt; non tamen in omnibus eas inveniri dicimus. *Naturalis* quidem & *vitalis* nulli parti deeſt; *Animalis* autem in oſſibus (licet de dentibus ambigi poſſit) cartilaginibus, forte ligamentis, & nonnullis parenchymatis, ut Hepatis, Lienis, *&c.* deficit. Quibus ergo facultas *naturalis*, *vitalis*, *animalis* communicatur, iis omnibus triplicem hanc conſtitutionem ineſſe aſſerimus. Etenim quamvis dictæ facultates quoad actum primum dicantur ab anima dependere (quæ relatio non ſpectat ad artem medicam) quoad actum tamen ſecundum neceſſario radicantur in aliqua materiali conſtitutione partium ad quas pertinent. Nam quod dicunt aliqui facultatem vitalem à corde, animalem à cerebro ad cæteras partes derivari, non id ita accipiendum eſt, quaſi ipſæ facultates vago modo tranſeant à parte ad partes (à nullo quippe intellectu concipi poteſt accidentis de ſubjecto in ſubjectum migratio) ſed quod cum & in ſpiritu vitali facultas vitalis à corde ad partes derivetur, aut ſaltem ex aliquo motu cordis & arteriarum in partibus ipſis excitetur, & ſimiliter facultas animalis vel in, & cum ſpiritu animali per

nervos

nervos deſcendat, vel motu aliquo nervorum in cerebro in partibus producatur. Utrovis modo id fiat, neceſſe eſt fateamur aliquam alterationem ſive ex ſpiritibus dictis, ſive ex motibus in ipſam partem recipientem imprimi. Quæ alteratio ut hic conceditur eſſe radix facultatis, ſeu vitalis, ſeu animalis in reſpectivis partibus, ita eſt conſtitutio mobilis; ſiquidem varie immutari, intendi & remitti poteſt ſine totius interitu; & eſt conſtitutio in qua conſiſtere poteſt vel ſanitas vel morbus, quandoquidem ubi illa alteratio partibus quibus debetur defecerit, aut alio modo quam oportet adminiſtrata fuerit, actio exinde læſa neceſſario ſequetur; ſin recte perficiatur, integra ſanitas ex parte iſtius conſtitutionis adeſſe dicitur. Cum ergo præter conſtitutionem naturalem & inſitum duo genera alterationum, alterum ab influxu cordis, alterum ab influxu cerebri in plurimis partibus inveniantur; & cum dictæ alterationes, quatenus ipſæ vel perfectiores vel imperfectiores ſunt, facultates in reſpectivis partibus (ſaltem quoad actum ſecundum) conſtituant perfectiores vel imperfectiores, adeoque actiones exinde læſæ vel integræ edantur, neceſſe eſt triplicem hanc conſtitutionem plurimis partibus ineſſe, dictaque genera alterationum eſſe conſtitutiones medicas

in quibus *ſanitas* & *morbus* fundari poſſit.

Uſus dictæ diviſionis.

Quod dicta diviſio ſeu diſtinctio non ſit plane inutilis ex eo liquet quod Practici in ſuis methodis recte moneant, in morbis obſcurioribus diligentius obſervandas eſſe facultates quarum actiones læſæ deprehenduntur, ut inde quaſi manu ducamur ad originem morbi inveniendam; ſi vero tanti momenti ſit impeditas in morbis facultates annotaſſe, certe non minoris erit ipſas conſtitutiones à quibus dictæ facultates immediate dependent, accurate conſideraſſe.

Non coincidit cum prioribus.

Sed ne quis putet hanc tertiam diviſionem propemodum coincidere cum ſecunda, obſervare poterit, ſi diligenter rem perpendere velit, quodvis membrum hujus diviſionis quodam modo includere omnia membra proxime præcedentis: nempe conſtitutionem naturalem continere primario quidem conſtitutionem ſimilarem, ſecundario autem & in ordine ad totum animal comprehendere quodam modo conformationem & continuitatem; ſimiliter conſtitutionem vitalem & animalem ſuo modo participare de omnibus membris diviſionis dictæ clarius eſt quam ut egeat probatione. Monendum tantum (quod & modo innuimus) naturalem conſtitutionem primario & præcipue reſpicere temperamentum qualitates communes (quas aliqui vocant modos materiæ)

teriæ) & ſpirituum copiam peculiaremque eorum diſpoſitionem (quæ ad formam totamque ſubſtantiam à nonnullis referuntur) organizationem vero & continuitatem quaſi ſecundario & in ordine ad totum animal reſpicere, vixque aliter ab his lædi. Non diſſimulandum tamen vitiari interdum conſtitutionem naturalem, quatenus mere organica eſt, ut in obſtructionibus meatuum naturalium; exempli gratia, ubi calculus in meatu ureteris aut urethræ impactus eſt, ſimilibuſque caſibus. Atqui hoc accidit ei, maxime quatenus meatus ordinatur in uſum totius; ut plurimum autem vitia organica in conſtitutione naturali minoris notæ ſunt quam vitia ſimilaria.

Atque hæc de triplici hac conſtitutione in genere conſiderata ſufficiant. Pauca nunc & paucis in ſpecie de iis dicamus.

Conſtitutio naturalis quæ propria & inſita, cujuſque partis eſt, deſcribi poteſt quod ſit modus quidem eſſendi naturalis, partibus inſitus, iis competens, quatenus ſuis temperamento & qualitatibus communibus, ſua ſufficienti portione ac convenienti diſpoſitione ſpirituum inſitorum, ſuaque juſta conformatione & continuitate conſtituuntur aptæ ad actiones naturales concurrente una influxu vitali (& forte animali) perfectas edendas. Itaque ubi adfuit in parte aliqua *[Deſcriptio conſtitutionis naturalis.]*

 juſtum

juſtum temperamentum, convenientes qualitates communes, juſta proportio ac diſpoſitio ſpirituum inſitorum, demum juſta ejus conformatio & unitas, atque naturalis ejus actio, nihilominus læditur, concludere licet eam non lædi ex parte conſtitutionis naturalis, ſed ratione cauſſæ concurrentis, ſcilicet influxus ſeu vitalis, ſeu animalis ſeu utriuſque. Enimvero naturales actiones in animalibus propter vitæ conjugium ad eminentiorem conditionem (quam alias per ſolam naturalem conſtitutionem attingerent) evehuntur. Atque hinc contingit, quod etſi conſtitutio naturalis in mactatis animalibus aliquandiu poſt mortem illæſa permanet, attractio tamen, retentio, coctio alimenti, & expulſio excrementi plane ceſſent. Et in morbis quoque ſæpe illæſa primo conſtitutione naturali, actio tamen naturalis læſa editur ob ſolum defectum concurſus influxus vitalis debiti: ſimiliter aliquando conſtitutione naturali & vitali integris, læditur tamen actio aliqua naturalis ob defectum concurſus alicujus animalis debiti; ſed hoc fere accidit in ſolis partibus nervoſis, fibroſis & membranoſis, præſertim ubi cavitatem formant, non vero in partium parenchymatis. Ut in paralyſi frequenter excrementa indebite retinentur cæteris conſtitutionibus ſanis ex ſolo ſtupore in-

inteſtinorum Itaq; in hiſce caſibus non ſtatim, quod actio aliqua naturalis læſa ſit, concludendum eſt conſtitutionem naturalem eſſe vitialem primo, ſed diligenter inveſtiganda eſt ipſa conſtitutio primo læſa, quæ mali radix ſeu prima eſſentia æſtimanda eſt; ſimiliter læſa actione aliqua vitali non ſtatim inferendum, conſtitutionem vitalem primario vitiari; ſiquidem interdum à conſtitutione naturali, aut forte animali prima origo rectius deducetur. Exempli gratia, Digitus aliquis ex intenſo frigore ſphacelo correptus eſto: in hoc caſu quidem verum eſt vitalis ſanguinis influxum plane intercipi; origo tamen interceptionis in naturali conſtitutione ipſius partis ita refrigeratæ quærenda eſt; ſimiliter in convulſione forte nonnihil impeditur aut turbatur circuitus ſanguinis: at prima læſio adſcribenda eſt conſtitutioni animali non vitali. E contra in febre caput petitur, ſed fons mali forte in conſtitutione vitali reperietur: Item eliquantur forte carnes omneſque vires naturales dejiciuntur; ſed radix mali in conſtitutione vitali non in naturali invenietur: Adeo ut quælibet conſtitutio ex tribus dictis poſſit eſſe in aliis atque aliis morbis modo prima, modo ſecunda, modo tertia actionum læſarum cauſſa.

Quartum. Trium conſtitutionum convenientia in iiſdem partibus.

IV. Non modo plurimas alias corporis partes (imo ſimpliciter omnes ſenſibiles)

 quæ

quæ influxum non præſtant ; neque ei deferendo inſerviunt, ſed præterea & cor ipſum & arterias omnes & cerebrum & nervos omnes triplicem hanc conſtitutionem naturaliter admittere, ita ut cerebrum (præter vitium in naturali ſua conſtitutione) à Spiritu vitali qui per arterias venaſque defertur, bene affecto juvari, male affecto lædi poſſit : Cor ſimiliter ab influxu animali per nervum recurrentem ſexti paris ; arteriæ quoque ab influxu animali per nervos modo forte hactenus in comperto ; denique nervi à Spiritu vitali per arterias deducto.

CAP. IV.

Eſſentiam hujus morbi non conſiſtere in conſtitutione Animali nec Vitali, ſed Naturali, non qua Organica, ſed qua ſimilari : limitationes tres proponuntur.

Prima concluſio. Eſſentiam hujus morbi non conſiſtere in conſtitutione animali.

HIs jam præſuppoſitis inquirendum eſt in qua conſtitutione partium prima radix ſeu eſſentia hujus affectus ſtatuenda ſit. Sit ergo prima concluſio.

Prima radix hujus affectus non eſt in conſtitutione animali, ſeu illa quæ à cerebri influxu in par-

partes dependet. Equidem fatemur nervos omnes qui extra calvariam è ſpinali medulla procedunt, laxos & debiles in hoc affectu reperiri; non tamen id videtur hic primario à defectu influxus cerebri oriri; quod ſic probamus, 1. Laxitas & debilitas nervorum primario à cerebro proveniens, ſemper fere ſomnolentiam comitem ſecum trahit; Atqui in hoc affectu ſymptoma hoc non ſolet obſervari niſi raro & per accidens contingens. 2. Nunquam quod meminimus, Paralyſin, aut Apoplexiam huic affectui ſuperveniſſe novimus; deberet autem neceſſario, ſæpius (ſaltem in morbo confirmato) evenire, ſi laxitas & debilitas hæc nervorum à defectu influxus cerebri originem duceret. 3. In multis poſt mortem diſſectis cerebrum ſatis firmum, & inculpabile deprehendimus. 4. Ut plurimum hoc affectu laborantes ingenioſi ſunt pro ratione ætatis, quod Cerebri vim & vigorem luculenter atteſtatur.

Secunda concluſio. *Prima radix hujus affectus non eſt in conſtitutione vitali, ſeu illa quæ à cordis influxu in partes dependet.* Inæqualis quidem diſtributio ſanguinis fere (ſi non omnino) perpetua in hoc affectu obſervari poteſt; at prima tamen ratio hujus inæqualitatis non inæqualitati influxus cordis vel arteriarum, ſed inæquali receptioni & apti- Secunda. Non in vitali.

& aptitudini ad recipiendum in partibus ipſis adſcribenda eſt : Etenim Cor & Arteriæ ex parte ſui indiſcriminatim ſanguinem cum ſpiritibus in partes quaquaverſum diffundunt. Quod ſi contingat arteriam alicujus partis ob torporem iſtius partis, aut partium vicinarum impediri in actione ſua, neceſſum eſt eo diminute ſanguinem tranſmittat, adeoque inæqualiter reſpectu cæterarum partium expedite ſanguinem recipientem. Itaque in hoc caſu inæqualitas hæc diſtributionis primo & per ſe dependet à præexiſtente vitio extra arteriam ad naturalem conſtitutionem partium pertinere.

Objectio, Sed objiciat aliquis : *Licet forte inæqualitas prædicta non dependeat à Corde, accidere tamen poſſe ut debilis pultus ſufficiat diſtributioni ſanguinis per circulos minores in partibus interioribus, dum non æque ſufficiat iſti minori obeundo per circulos majores in partibus exterioribus longius à corde caloris fonte remotis.*

Reſponſ. *Reſpondemus*, tanti momenti penes aliquem è nobis fuiſſe olim hanc objectionem ut talem inæqualitatem influxus vitalis ad primam hujus morbi eſſentiam pertinere, exiſtimaverit, primorumque adeo ſymptomatum rationem ab ea conatus fuerit deducere. Poſt ſecundas vero cogitationes, re peni-

penitius examinata, viſum eſt ipſi, hanc inæqualitatem influxus vitalis non ad primariam, ſed ſecundariam morbi eſſentiam referre. Sed ad *Argumentum ſolvendum* redeamus. Et *primo* quidem concedimus in hoc affectu diſtributionem ſanguinis vitalis eſſe inæqualem; atque in partibus interioribus, & capite eſſe liberaliorem, in exterioribus parciorem. Concedimus *ſecundo* poſſe circulationem ſanguinis in interioribus partibus ſervari, nullo etiam apparente pulſu in partibus exterioribus; ſed hoc contingit ſolum in extrema virium vitalium vel debilitate vel oppreſſione, ut in lipothymia, & validiori paroxyſmo hyſterico, in quo affectu nonnullæ pro mortuis habitæ revixiſſe denuo viſæ ſunt. Concedimus *tertio* circulationem ſanguinis liberaliorem eſſe poſſe in internis quam externis partibus, quin & in una aliqua externa parte præ cæteris, ut in inflamatione alicujus externi membri accidit.

His jam conceſſis, aſſerimus, in *caſu primo* inæqualitatem diſtributionis ſanguinis, non primo dependere à debilitate virtutis pulſificæ quatenus cor ſpectat: Atque in promptu ratio eſt. Cor quippe, ut ſupra diximus, ex ſe indiſcriminatim unoque tenore ſanguinem in Aortam protrudit, etiam tum quando ejus pulſus maxime debilis eſt. Aorta quæ recepit exonerat ſe qua poteſt expedi-

tiſſi-

tiſſime, atq; hinc fit quod ſanguinis diffuſio inæqualiter peragatur, prout facilius ſanguis ex uno ramo & difficilius ex alio impellitur. Inæqualitas tamen hæc non cordi primo, & per ſe, ſed partibus recipientibus, arteriiſque particularibus tranſmittentibus adſcribenda eſt. Affectus enim quivis in corde primarius neceſſario univerſalis eſt, & omnibus corporis partibus communicatus: quapropter etſi hanc inæqualitatem circulationis ſanguinis in ſecundaria hujus morbi eſſentia concedamus, à primaria tamen excludimus.

Porro in *caſu ſecundo* propoſito dicimus magnam eſſe diſparitatem inter caſus extremæ neceſſitatis, & caſus ordinarios; neque profecto ſcimus an in dictis caſibus circuitus in interioribus, ut ut detur, ſit alicujus momenti. Et quod ad præſens negotium attinet, negamus in hoc affectu eam eſſe cordis debilitatem, ut pulſus in externis deficiat; imo nondum obſervavimus quenquam hoc morbo laborantem facile in ecſtaſin aut lipothymiam incidiſſe, quod promte contingeret, ſi radix morbi in ipſius cordis debilitate ſtabiliretur. Præterea cum viderimus ægros in tenellula ætate, ſine lapſu virium ferre interdum liberalem ſanguinis è ſectis aurium venulis eductionem, imo & nonnunquam repetitis vicibus id actum

cum emolumento : Denique cum & purgationes, pro ratione ætatis, optime tolerent, non nobis liquet qui prima morbi radix vitalis conſtitutionis debilitati attribui poſſit.

Tandem in *caſu tertio* evidenter patet primam radicem inæqualis circuitus ſanguinis eſſe diſpoſitionem aliquam partis externæ, ut in membro inflammato, laborante nimirum privato morbo, plenior & impetuoſior accidit pulſus ob calorem arteriæ adventitium, à parte ſcilicet externa plus æquo calefacta impreſſum.

Quandoquidem ergo eſſentia hujus affectus neque in animali neque in vitali conſtitutione partium primario fundetur (ut modo oſtendimus) ſequitur (quæ Tertia Concluſio eſto) *Eſſentiam primariam ſive primam radicem hujus affectus conſiſtere in conſtitutione propria, ſive inſita partium.* Cum vero conſtitutio naturalis (ut ſupra diximus) partim in communibus qualitatibus & temperamento, partim in juſta copia & diſpoſitione ſpirituum inſitorum, partim in organica conſtructione & continuitate conſiſtat, proximum eſt, ut in qua, è dictis, conſtitutione, & an in una aliqua, an pluribus vel ſimul omnibus fundetur, inveſtigemus. Sit ergo Quarta concluſio.

Tertia conſiſtere in naturali.

Affectus hic non radicatur in organica partium

Non in conſtitutione naturali qua organica.

tium conſtitutione. Quamvis enim tractu temporis ipſa organa ſecundum ſuam conſirmationem, quantitatem & ſitum variis modis afficiantur, ut ſatis liquet ex aucta capitis hepatis, &c. mole, ex tumoribus oſſium ad carpos, talos & extremitatis coſtarum; ex obſtructionibus variis, externarumque partium extenuatione; cum tamen hæc omnia ab altiori adhuc origine dependeant, ut ut in morbo confirmato varieque jam decompoſito neceſſario hæc etiam admittamus; in originali tamen eſſentia, ob ſequentes rationes, cenſemus rejicienda.

Primo *quod prædictæ læſiones organicæ non ſtatim in initio morbi appareant, ſed poſtea paulatim ſuccreſcant*; & licet forte horum nonnulla ab initio radicem in corpore poſuiſſe dicantur; nondum tamen vel ſenſu immediate percipi poſſunt, vel ullas actiones manifeſte lædunt, adeoque ad primam morbi eſſentiam nequeunt pertinere.

Secundo, *quod prædicta vitia organica non ſint præcipuorum ſymptomatum quæ ab initio in hoc affectu eluceſcunt cauſſæ ſed effectus potius.* Etenim aucta moles capitis, hepatis, &c. protuberantiæ oſſium, macieſque partium externarum, rectius ad inæqualitatem nutritionis, ut earum cauſſam referuntur, quam ut è contra inæqualitates nutritionis illis

illis adſcribi poſſit. Nam ubi pars aliqua nimio opere excreſcit, aliaque debito incremento defraudatur, neceſſe eſt ut non modo adſit, ſed & præexiſtat inæqualis atque improportionata nutritio, qua illa plus, hæc minus juſto alatur. Cum autem inæqualis nutritio ſit actio læſa, adeoque ſymptoma præſupponens morbum aliquem præexiſtentem, ipſa tamen (quemadmodum jam diximus) præcedat, ut cauſſa, dicta vitia organica, manifeſtum eſt dicta vitia organica non eſſe primam radicem hujus morbi. Quod attinet ad obſtructiones, quæ revera plerumque cum hoc morbo conjunguntur, illas nihilominus à prima eſſentia morbi excludere par eſt, quod neque morbum ſpecificent, nec ab illis ratio ſymptomatum reddi poſſit, neque certam aliquam determinatamque partem nobilem perpetuo obſideant. Conjiciat forte aliquis, qui ad auctam magnitudinem jecoris reſpexerit, id perpetuo in hoc affectu eſſe obſtructum, indeque vitiata ſanguificatione cætera mala derivari; ſed ſi tumor hic hepatis ex obſtructione ejus ſemper contingeret, neceſſario affectum hunc comitaretur perpetuo pallor faciei, cachexia, & tractu temporis ipſe hydrops, quinetiam color hepatis ſemper vitiatus deprehenderetur, tumoreſque duri & nodi in ejus ſubſtantia, præſertim in mor-

bo inveterato, illoque qui ægrum interemit per diſſectionem obſervarentur; at cum hæc non ita frequenter (nedum ſemper) in defunctis occurrant, aucta ejus moles ad irregularem nutritionem potius referenda eſt. Porro non diſſimulamus in iis quos affectus hic è medio ſuſtulit, ut plurimum, nos per anatomen obſervaſſe obſtructiones, tumores varios, nodoſque in pulmonibus; ſed atteſtamur quoque infantes aliquos puerosque nos vidiſſe levius hoc morbo affectos, in quibus nulla ſuſpitio fuit vitiatorum pulmonum; nulla quippe tuſſis adfuit, nulla reſpirationis læſio, quæ neceſſario individua obſtructionis in pulmonibus comes eſt.

Tertio quod ſufficiens ratio omnium ſymptomatum huic morbo propriorum, ex aliis fontibus clarius faciliuſque derivari poſſit; ut mox videbimus.

Atque ita ſatis probavimus affectum hunc quoad primam ſui eſſentiam non conſiſtere in organica partium naturalium conſtitutione. Eadem argumenta efficacius evincant (pluraque accumulare liceret, ſi neceſſe id foret) affectum hunc non fundari in naturalium partium continuitate, ut pluribus verbis non opus ſit id comprobare.

Concluſio quinta. *Affectus hic fundatur primario in ſimilari conſtitutione partium naturalium,*

ralium, adeoque quoad radicalem eſſentiam morbus eſt ſimilaris. Cum autem morbus ſimilaris, qua talis, non perpetuo ſimplex ſit, ſed aliquando varie compoſitus (intemperies nempe vel ſimplex vel compoſita, & hæc quidem talis fit non ſolum ex primis qualitatibus inter ſe, ſed forte adjunctis una qualitatibus occultis, aut, quod nobis magis arridet præſertim in præſenti negotio, certa quadam proportione & modificatione ſpirituum inſitorum) compoſitum hunc eſſe morbum judicamus, primamque ac radicalem ejus eſſentiam conſiſtere aſſerimus in frigida ac humida intemperie cum defectu & torpore ſpirituum inſitorum in conſtitutione inſita partium primo affectarum concurrentibus. Sed priuſquam ad ulteriorem hujus ſententiæ explicationem procedamus, præmittendæ ſunt aliquot ejus limitationes.

Sit prima. *Eſſe quaſdam corporis partes ab hoc morbo primario, eſſe alias ſecundario affectas*: & videntur quidem nobis partes exteriores prius affici quam cerebrum & viſcera, ut fuſius diducemus ubi de partibus affectis acturi ſumus. Limitationes tres. 1.

Sit ſecunda. *Solas partes primario affectas laborare notabili frigida intemperie cum inopia ac torpore ſpirituum*: Nam cerebrum & viſcera moderate ſorte caleant, ſatiſque ſpiritibus abundent ob copioſum vitalem influ- 2.

 xum;

xum; atque excedere in iis poſſit humiditas ob nimium alimentum affuſum: reliquæ autem externæ frigida ac humida intemperie ac torpore ſpiritus naturalis, &c. ſemper afficiuntur, unde eas primario hic affici ſolaſque eſſe ſedem primæ hujus morbi eſſentiæ aſſerimus.

Sit tertia. *Non omnes partes externas & primo affectas ex æquo laborare intemperie frigida & humida, vel inopia ac torpore ſpirituum*, &c. Etenim ligamenta, tendines & nervi, ex natura ſua frigidiora ſunt minuſque humida, partes muſculoſæ ſive carnoſæ humidiores potius ſunt, at minus frigidæ; partes cutaneæ fere medio modo ſe habent, omnes tamen dictæ partes plus minus à naturali temperie verſus frigidam & humidam recedunt. Et ſimiliter licet aliæ partes è dictis majorem ſpirituum copiam & activitatem poſtulent quam aliæ, omnes tamen, habita juſta proportione ad copiam & activitatem ſingulis reſpective debitam deficiunt, juſtaque proportione deſtituuntur.

Cap. V.

Examinatio ſententiæ propoſitæ per partes, 1. Morbum eſſe intempe-

periem frigidam. Object. & Reſponſ. 2. Eſſe humidam. 3. Conſiſtere in Spirituum inopia : Object, Reſp. 4. In ſpirituum torpore.

SEd propius jam examinemus eſſentiam propoſitam, & per partes aſſeramus. Morbum eſſe intemperiem frigidam.

I. Laborare partes primo affectas intemperie frigida probatur : 1. Ex imminuta partium dictarum nutritione. Ut enim calor inſitus ad juſtitiam intenſus plurimum conducit ad promovendam coctionem & appoſitionem alimenti ; ita ſi is remiſſior æquo ſit, eandem facile remoratur ac imminuit. 2. Evincitur eadem intemperies ex tarditate & ineptitudine ad motum : tum ex averſatione motus quietiſque affectatione. Nam quemadmodum activitas agilitaſque corporis calori ita tarditas ejus ac ignavia frigori magna ex parte adſcribitur ; ſuppoſito nimirum, ut prius, non ab animalis influxus vitio hanc ignaviam dependere. 3. Confirmatur ulterius quod hic morbus ſæpe morbos acutos ſequatur, qui non raro (poſt abſumptum caloris inſiti ſubjectum) in intemperiem frigidam terminantur : præterea & morbos chronicos corpus extenuantes ſæpius excipiat, & ejuſmodi qui quo-

vis modo intemperiem frigidam poſt ſe relinquere proni ſunt, ut obſtructiones pertinaces, cachexiam, ſcorbutum, &c. Adhæc quod intempeſtivam impetiginis aut ſcabiei ſuppreſſionem ſequatur, ut frequenter obſervavimus, quando rurſus erumpente ſcabie atque pruritu excitato, indeque aucto in externis membris calore tales pueros facile reſtitutos vidimus; quod denique ſæpe eveniat, poſt aſſiduum uſum ciborum frigidorum, craſſorum, viſcidorum, crapulam, otium, ſimileſque cauſſas evidentes, calorem inſitum ſeu imminuentes ſeu obruentes. 4. Confirmatur quod auxilia quæ calorem in externis partibus excitant augent & fovent, ut variæ corporis agitationes, frictiones, illitiones, &c. non minimam partem curationis hujus affectus præſtent. Hiſce omnibus in cumulum conjectis ſatis conſpicuum fit, in morbi hujus primaria eſſentia frigidam intemperiem conſtitutionis inſitæ partium primo affectarum contineri.

Objectio. Objectio hic ſpecioſa occurrit. *Febriculam, præſertim lentam aut erraticam frequenter conjungi cum hoc affectu quæ non videtur conſiſtere poſſe ſimul tempore cum intemperie frigida: Cenſetur enim ab omnibus febris omnis calida intemperies é diametro eſſentiæ dictæ oppoſita.*

Re-

Reſpondemus (ne quid hic de eſſentia fe- *Reſponſ.* bris interponamus) largimur, quantum ad præſentem quæſtionem ſpectat, febrem eſſe intemperiem calidam: non tamen conſiſtit hæc primo in conſtitutione partium inſita, ſed in conſtitutione vitali, nempe in calore influente præternaturaliter affecto. Febris enim non privatus aliquis morbus eſt, ſed univerſalis & à corde per arterias in & cum ſpiritu vitali ſive nimium accenſo ſive aliter vitiato diffunditur. Neque reſpicit præternaturalis hic calor intemperiem inſitam aliter, quam ut cauſſa potens eam varie immutare, ſed ſenſim & paullatim. Nam primo calor influens manifeſte eſt calor actualis, at vero calor conſtitutionis inſitæ tantum potentialis: quare aſſerimus intemperiem frigidam reſpectu caloris inſiti & potentialis conſiſtere ſimul poſſe cum intemperie calida reſpectu caloris actualis & influentis. Enimvero calor actualis non ita directe adverſatur frigidæ intemperiei, quæ talis dicitur ob defectum caloris potentialis, quin ſatis diu cum ea conſiſtere poſſit permanente cauſſa. Exempli gratia, calor actualis conſiſtit in calfacta aqua ſimplici, aqua hordei, in Julapiis variis & ſimilibus, licet tum etiam potentia, frigidis. Adeo ut calida actu, & calida potentia non gradu, ſed ſpecie inter ſe differant, neque ſint ita è

directo contraria ut ſtatim ſe mutuo è ſubjecto exterminent. Porro ſecundo intemperies influens calida non tam corrigit inſitam intemperiem frigidam, quam per accidens auget, diſſipando ſcilicet ac abſumendo ſpiritus inſitos, in quibus potiſſimum calor inſitus & potentialis reſidet: Ad eum plane modum quo calor actualis ab igne profectus potentialem vini calorem imminuit. Unde febris cujuſvis generis huic morbo ſuperveniens plus damni quam emolumenti ægris adferre ſolet.

2. Aſſerimus in partibus primario affectis ſimul adeſſe intemperiem humidam; hoc patet ex laxitate & mollitie dictarum partium: atque ſignum hoc eo fortius rem evincit quod dictæ partes extenuatæ ſint, ut niſi redundaret in iis humiditas, rigiditas quædem & aſperitas tactum ferirent; deinde rariſſime intemperies frigida ſive humida diu perſiſtit: demum juvantia & lædentia idem atteſtantur, ſiccantibus quippe juvantur, hnmectantibus læduntur.

3. Aſſerimus partibus primo affectis ineſſe ſpirituum inſitorum inopiam. Probatur hoc primò iiſdem ferme argumentis quibus ſupra intemperiem frigidam adſtruximns. Nam primo inæqualis & imminuta nu-

nutritio in partibus primo affectis non modo temperamenti frigiditatem, ſed & una inopiam ſpirituum inſitorum arguit; aliter enim defectus hic nutritionis facile corrigeretur. Etenim frigiditas cum qua non conjungitur ſpirituum defectus, aut humor peccans impactus, ejus cauſa facile excutitur, citiuſque quam in præſenti ſolet affectu, ut videre eſt in partibus hyberno tempore perfrigeratis; verbi gratia, ex nivium contrectatione; partes quippe ſic perfrigeratæ, modo rite tractentur, intra aliquot horas ad priſtinum redeunt temperamentum; Ubi vero adeſt intemperies cum materia ejus cauſa conjuncta, aut ſimul adeſt defectus ſpirituum inſitorum, taiis ſane intemperies haud ita facile aut cito removetur. Verum in præſenti affectu non ſemper ſaltem cauſſari poſſumus materiam conjunctam aut impactam alicujus notæ in partibus primo affectis, cum ex flaccidiores, inaniores & plus æquo extenuatæ obſerventur, cumque hic affectus longe diſtet à morbo virgineo & cachexia, in quibus ut plurimum, non inopia ſpirituum, ſed conjuncta materia frigidam intemperiem fovet: quare recte inferre licet pertinaciam hujus mali maxime dependere à ſpirituum inſitorum defectu. 2. Idem eodem modo pro-

probatur ſecundo argumento ſupra allato pro intemperie frigida, nempe ab ignavia & averſatione motus. Activitas enim non tantum à temperie, ſed vel maxime à copia ſpirituum dependet : Ut videre licet in viris robuſtis & ſanis, ſpiritibus refertis, qui hyberno tempore rigente gelu promptiores longe & alacriores ad violenta exercitia conſpiciuntur, quam æſtate, quando ſpiritus inſiti nonnihil exſoluti eſſe ſolent. 3. Febres morbique longi & extenuantes, ut intemperiem frigidam ſæpe inferunt, ita & evidenter minuunt diſſipantque ſpiritus inſitos. Hiſce mediis addimus illud argumentum à conſtitutione parentum deductum. Firmiores (experientia teſte) ac ſolidiores parentes laboribuſque aſſueti raro proferunt liberos huic morbo obnoxios : debiliores è contra, cachectici, aut aliter valetudinarii, otioſi, molles, delicati, Veneri nimiæ, præmaturæ aut decrepitæ indulgentes, gonorrhæa laborantes, &c. plerumque liberos in hoc malum propenſos generant : nimirum, quod ſeminalia principia minus juſta ſpirituum copia imbuta ſint. Procedendum jam foret ad aſſertionem quartam, niſi quod hic occurrat remora removenda.

Object. Objiciat quippe aliquis inſitam intemperiem frigidam ſubordinari ſpirituum inopiæ, non vero contradiſtingui, ut hic ſupponitur.

tur. Nam paucitas ſpirituum ipſa cauſſa videtur frigidæ intemperiei, inſituſque calor ſive intenſior, ſive remiſſior ſequi videtur reſpective proportionem ſpirituum inſitorum; quippe qui in iiſdem ut primo ſubjecto radicari creditur.

Reſpondemus primo, Calorem inſitum revera fundari atque primo ſubjectari in ſpiritibus inſitis. Porro ut calor inſitus in duas partes diſtinguitur, calorem ſcilicet nativum & acquiſititium; ita & ſpiritus inſitus duplex eſt concipiendus, primogenius ſive ſeminalis in ſpermate à parentibus derivatus, & acquiſititius ex perfecte aſſimilato alimento contractus. Prior ſpiritus, caloris inſiti nativi eſt baſis, poſterior, caloris inſiti acquiſititii. Non hoſce calores ſpirituſve inter ſe eſſe ſpecie plane diſtinctos volumus; ſed origine tantum ac perfectionis gradu, quod, ut variam ſortiantur appellationem, ſufficit. nam in nutritione aſſimilatio alimenti procedit uſque ad identitatem ſpecificam, non individualem, quanquam alias quoque gradum perfectionis originalis non attingat. Propterea nobis hic ſatis fuiſſe viſum eſt nominaſſe calorem inſitum & ſpiritum inſitum ſine ulteriore diſtinctione; ideoque concedimus calorem inſitum fundari & ſubjectari primo in ſpiritibus, eundemque nihil aliud eſſe quam modificatio- *Reſp.*

nem

nem quandam dictorum ſpirituum qua à calore vitali irradiati placide nituntur ſe diffundere atque ampliare ditiones ſuas attrahendo, retinendo, aſſimilando ſimilia ſibi alimenta, excernendo excrementa, diſponendo denique acquiſita in ſedes debitas. Dicimus quoque nixum hunc (in quo caloris eſſentiam ponimus) cum ſit diffuſivus, nonnihil diſſipare atque abſumere ſpiritus inſitos, qui hujus effectus cauſſa vulgo nomine humidi radicalis à calore continue depaſti appellantur.

2. Atque huc uſque argumento cedimus. Verum 2 loco aſſerimus calorem inſitum à calido temperamento inſito differre; quod nimirum calor inſitus ſit tantum una pars calidi temperamenti inſiti. Non enim ſolus ſpiritus, ſed & ſulphur & ſal aut bilis forte, ſuum calorem contribuunt ad conſtitutionem totius calidi temperamenti inſiti, cujus calor inſitus eſt una tantum pars. Quapropter falſo in argumento propoſito ſuggeritur ſolam cauſſam calidæ intemperiei eſſe copiam ſpirituum, frigidæ eorundem paucitatem. Nam lb j. carnium infantis plures continet ſpiritus inſitos quam lb. j. carnium juvenis: notiſſimum tamen eſt temperamentum juvenis longe calidius eſſe quam infantuli. Calidum ergo temperamentum non dependere poteſt à ſola copia ſpirituum, nec fri-

frigidum à ſola eorum inopia. Quin etiam in multis morbis calida imtemperies conſiſtere poteſt cum paucitate ſpirituum, ut in Hectica tertii gradus; ſimiliter frigida cum competenti alias ſpirituum copia, ut in morbo Virgineo.

Dicimus tertio ut copia vel inopia ſpiri- 3
tuum non perpetuo ſufficiens cauſſa eſt determinationis temperamenti ad calidum aut frigidum; ita viciſſim, neque calidum, neque frigidum temperamentum certo & neceſſario demonſtrat copiam vel inopiam ſpirituum quemadmodum ex inſtantiis datis liquet: ita ut nec temperamentum certum ſit ſignum quantitatis ſpirituum, nec quantitas ſpirituum certum ſignum temperamenti; & propterea de induſtria non ſine juſta cauſſa ſeparatim hæc ut contradiſtincta conſideranda & examinanda veniunt, ſi certam & inconfuſam horum notitiam aſſequi libet.

Reſpondemus quarto quod etſi, ut conceſſum, calor inſitus in ſpiritibus inſitis ſubjectetur, non tamen ſecundum ſolam copiam vel inopiam ſpirituum intenditur is vel remittitur: Spiritus enim ut ut ſatis copioſi, ſi tamen nimis fixi ſint, torpidi, & quaſi gelu quodam conſtricti, nullum calorem inſitum alicujus notæ proferunt. Exempli gratia, albumen ovi ſpiritibus copioſis turget,

tor-

torpent illi tamen, adeoque ejus inſitus calor inde tam exiguus eſt, ut non aggrediatur pulli formationem, priuſquam vel per incubationem vel alium conſimilem calorem excitetur. Licet ergo certo concludere conſiderationem inopia ſpirituum ſatis diſtinctam eſſe à temperamenti frigidi inſiti conſideratione, contra quam videtur ab objecto Argumento inſinuatum. Porro ex hoc quarto reſponſi articulo reſultat quarta aſſertio de eſſentia propoſita, videlicet,

Præter intemperiem & inopiam ſpirituum addendum eſſe torporem quendam eorum ut diſtinctam quoque partem eſſentiæ morbi. Torpor hic inſitorum ſpirituum maxime eluceſcit ex imminuta nutritione & averſatione motus non proveniente primo ex defectu influxus cerebri, ut ſupra probatum eſt. Item ex eo manifeſte cernitur, quod ea omnia quæ torporem ſpirituum inſitorum excutiunt, nec tamen eos plane diſcutiunt, plurimum conferunt ad hujus morbi curationem: Ut exercitia cujuſvis generis gradatim aucta, frictiones, inunctiones, &c. Et interius calefacientia, purgantia, incidentia, aperientia benigna. Quod autem torpor hic ſatis ſit diſtinctus ab inopia ſpirituum, præter id quod ſupra in tertio reſponſi Articulo diximus, ſatis ex eo liquet, quod ſæpe cum inopia ſpirituum con-

conjungatur nimia excitatio torpori contraria : ut frequenter accidit in febre hectica, in fluxibus colliquantibus & ſimilibus morbis, in quibus ut ut adſit ſpirituum penuria, torpor tamen nullus comitatur, quin contra nimia illa excitatio & propenſitas ad motum coercenda eſt.

E contra copioſi ſpiritus cum torpore conſiſtere poſſunt, ut in tritico aut farina ejus. Nam etſi parum ſpirituoſum videatur, quod ejus ſpiritus adhuc in ſua fixatione ac torpore deliteſcant, re ipſa tamen abundant in eo ſpiritus & ſimplici fermentatione evocari, atque ad ſuam manifeſtandam activitatem excitari poſſint : quemadmodum cereviſiæ fortiores ex eo confectæ declarant. Similiter ex uvis immaturis ſuccus recenter expreſſus ſatis mitis & blandus eſt ; continens interim ſpiritus copioſos, qui poſtea, facta debita fermentatione, in vino generoſo ſe produnt.

Concludamus ergo torporem quoque ſpirituum in hoc affectu diſtinctam conſiderationem demereri.

Cap. IV.

Pars prima in hoc morbo affecta.

PRopoſuimus ſupra primam hujus morbi eſſentiam ; inquirendum jam reſtat

in

in primum ſubjectum in quo ea radicatur.

Non Cor & Cerebrum.

Cor & Cerebrum videntur hic recte excludi ob rationes ſupra adductas, quas brevitatis ſtudio repetere omittimus.

Hepar & Pulmones nondum ab omni ſuſpitione hujus vitii exempti ſunt. Examinabimus ergo ſeorſim hæc viſcera, & primo quidem quærimus.

An hepar ſit ſubjectum primæ eſſentiæ hujus morbi?

An hepar ſit ſubjectum primæ eſſentiæ hujus morbi? Rationes quæ affirmativam ſuadeant.

Præcipuum pro affirmativa argumentum eſt, quod morbus hic videatur provenire ex læſa ſanguificatione, cujus officina (ſaltem probabiliter) jecur exiſtimatur, læſam autem ſanguificationem eſſe primam hujus morbi originem multis indiciis manifeſtum reddi videtur. 1. quod hic morbus plerumque ſubſequatur ejuſmodi alios morbos magnos, ſive acutos ſive chronicos, qui utcunque vim ſanguificam hepatis multum prius labefactarunt. 2. quod morbus hic non modo ab externis, ſed & ab internis cauſſis dependeat, ab humoribus nempe vitioſis. Cum autem vitioſi humores in & cum maſſa ſanguinis in hepate generentur, videtur prima morbi eſſentia huc referenda. 3. Obſervatur hepar perpetuo in hoc affectu majus debito, quod manifeſte hepar eſſe affectum teſtatur. 4. Medicamenta interna quæ ſangui-

guinem depurare apta nata ſunt, ad cùrationem requiruntur, & exhibita multum juvant. 5. Miſſio ſanguinis è venis aurium (non infirmum ad morbum hunc debellandum auxilium) ſatis ſuperque arguit vitium aliquod ſanguinis adeſſe, quod hepatis conſtitutioni, qua ſanguificat, videtur eſſe tribuendum. Argumenta hæc tanti ſunt momenti penes nonnullos celeberrimos medicos, ut primam eſſentiam hujus morbi ſoli hepati adſcripſerint.

Nos vero ſatis ad hæc reſponderi poſſe exiſtimamus, ſi prius quidem quæ recte dicta aut ulterius in hanc rem dici poſſunt, conceſſerimus, deinde quæ invalida conſequentia inferuntur, reſtrinxerimus. Earum ſolutio.

1. Ergo concedimus in hoc affectu maſſam ſanguinis vitiatam eſſe, indeque continuum fomitem huic morbo ſubminiſtrari. Concedimus quoque in præſentiarum hepar eſſe officinam ſanguificationis: negamus vero omnia vitia ſanguinis à vitioſa conſtitutione hepatis ſanguifica dependere. Nam primo ſanguis vitiari poteſt à vitioſis ingeſtis alimentis, jecore alias integro; ſimiliter ſi coctio prima in ventriculo ex quavis cauſa extiterit imperfecta, non plene ea per ſecundam coctionem corrigi poteſt in hepate etiam quam maxime ſano. Præterea, etiamſi generatio vitioſi ſanguinis ſoli hepati

adſcribenda eſſet, ad ejuſdem tamen generati conſervationem aliæ partes neceſſario concurrerent, puta Renes, Lien, Pancreas, Uterus, &c. Imo & videtur negari non poſſe omnes partes, quas ſanguis ſuo circuitu perluit eum varie alterare, dum qualitates ſuas ei pro capacitate ſubjecti imprimunt: nam ea agentia naturalia ſunt, quæ agunt ex neceſſitate & continue ſine interveniente otio, quantum quidem poſſint: ſi ergo hæ male ſint affectæ, ſanguinem eas permeantem magis vel minus inquinant, ut videre licet in contagio ex contactu externo ad partes internas communicato. Quinetiam magna pollutio interdum à partibus cæteris morboſis inſinuatur ſanguini, hepate interim ſalvo, ut nonnunquam in hydropicis poſt mortem diſſectis obſervatum eſt, in quibus hepar ſatis ſanum integrumque deprehenſum eſt. Porro concedimus vitia ſanguinis frequenter à læſa conſtitutione ſanguifica hepatis originem ducere, illamque læſam conſtitutionem eſſe morbum hepatis; negamus vero hunc eſſe morbum de quo agimus, cum tota ſpecie ab ea differat. Eadem enim læſa conſtitutio hepatis æque adultis ac pueris & infantibus communis eſt; hic vero morbus ſolis infantibus & pueris proprius eſt. Tandem concedimus vitioſam conſtitutionem hepatis generando vitioſum ſan-

ſanguinem poſſe cauſſam communem & fomitem huic morbo aliquando ſubminiſtrare: negamus vero eam eſſe morbum ipſum de quo verba facimus, aut ullam partem primæ eſſentiæ ejuſdem. Aliud enim eſt producere cauſſam morbi communem, aliud eſſe de prima morbi eſſentia: negamus etiam eam eſſe continentem cauſſam hujus morbi, aut eſſe cauſſam ſufficientem per ſe ſolum, aut eſſe ſemper cauſſam: Nam vitioſa conſtitutio hepatis, qualiſcunque ea ſupponatur, non producit hunc affectum in adultis, neque forte ſemper in puerulis. Atque hæc in genere ad argumentum reſpondemus: ad confirmationes ejuſdem ſimili methodo jam procedimus.

1. Ergò concedimus hunc morbum ſæpe ſequi alios morbos ſive acutos, ſive chronicos. Sed non tam quod conſtitutionem ſanguificam hæpatis læſiſſent, quàm quod partes externas, ſpiritibus inſitis exhauſtis, frigidas & torpidas reliquiſſent: quamvis facile quoque admittamus læſum hepar fomitem mali ex vitioſa ſanguificatione præſtare poſſe.

2. Concedimus hunc affectum non tantum dependere à cauſis externis, ſed & ab internis, vitiis nempe ipſius ſanguinis: quod vero vitia illa omnia in hepate origi-

nem ducant, plane negamus ob rationes modo allatas.

3. Concedimus in hoc morbo auctam eſſe molem hepatis ; atqui eam eſſe primam morbi eſſentiam negamus ob rationes ſupra notatas , ubi vitia organica à prima hujus morbi eſſentia rejecimus. Admittimus tamen hunc ſimileſque morbos in ſecundaria hujus affectus eſſentia,ut poſtea videbimus.

4. Concedimus medicamenta interna tum alterare tum depurare poſſe ſanguinem, verum in præſenti affectu eo nomine potiſſimum ad curationem conducunt, quod facilitent diſtributionem ſanguinis ad membra externa, attenuando ejus partes craſſiores & incidendo viſcidiores, quodque ſimul copioſo & benigno ſpiritu ſanguinem imprægnent, unde fit, ut inſiti partium prius languentium ſpiritus foveantur, augeantur, & exſuſcitentur. Interim agnoſcimus generale beneficium, quod toti corpori accedit ex depuratione ſanguinis ſive per ſeceſſum, vomitum, mictionem, ſive alios qualeſcunque evacuationis modos. Tantum id eſt quod aſſerimus, magis ſpecificam partem curationis à medicamentis prædictis præſtari per viam alterationis, quemadmodum dictum eſt.

5. Et ultimo concedimus ſectionem venarum

narum in auribus ſanguinem nonnihil attenuare & ad ejuſdem renovationem conducere, nec non ad ejus diſtributionem ad partes externas, & avocationem à partibus internis ejus copia oppreſſis, adeoque ad totam curationem multum facere: Negamus tamen recte ex eo inferri primam morbi eſſentiam in hepate radicari. Atque ita ſatisfactum putamus rationibus in confirmationem hujus ſententiæ adductis. Argumenta jam nonnulla quæ contrarium ſuadeant in medium proferamus.

1. Prima eſſentia morbi morbum ſpecificat; atqui læſa conſtitutio ſanguifica (qualis qualis ea concipiatur) morbum hunc non ſpecificat. Enimvero cùm morbus hic ad ſolos infantes & pueros pertineat, oportet eos, qui contrariam ſententiam amplectuntur, certum aliquem modum læſæ conſtitutionis ſanguificæ hepatis deſignare, qui ſoli teneræ ætati ſit proprius: Atqui nulla læſio ſanguificæ conſtitutionis hepatis fingi poteſt, quæ non ſit quoque communis adultis; quare ſi in ea conſiſteret prima hujus morbi eſſentia, obſervaretur ſaltem aliquando hic morbus in adultis, quod tamen nunquam à quopiam factum. Negativa aſſeritur.

2. Subjectum primæ eſſentiæ morbi afficitur, tamdiu illa eſſentia quamdiu affectus durat. Neque enim morbus exiſtere poteſt

abſque ſua prima eſſentia, neque poteſt illa eſſentia de parte in partem migrare. Si ergo hepar ſit ſubjectum primæ eſſentiæ hujus morbi, per totum ejus decurſum afficeretur; quod tamen non credibile videtur, cùm in defunctis ex hoc morbo & diſſectis, jecur, excepta ejus aucta mole, ſæpe ſecundum cæteras conditiones inculpabile deprehendatur.

3. Si hepar ſit ſubjectum primæ eſſentiæ hujus morbi, neceſſe eſt, ut indies aucto morbo gravius & evidentius affligatur, & certe ante obitum manifeſtis ſtigmatibus notetur. Quandoquidem enim omnis morbus naturæ partis, quam obſidet, contrarius ſit, eam quotidie magis magiſque atterit damniſque novis auget: & licet principia morborum ſæpe ſatis ſint obſcura, progreſſu tamen temporis, (& maxime ſi ad extremum vitæ diem perennent) evidentiſſima veſtigia partibus primario obſeſſis imprimunt; adeo ut vix fieri poſſit quin in diſſectis primo intuitu deprehendantur: Quamvis etiam ubi in morbum aliquem chronicum per diſſectionem corporis ex eo defuncti inquiſitio inſtituitur, ſæpe ejus inveſtigatio difficilis reddatur ob alios morbos ante obitum ſpervenientes vel alias complicatos; pars tamen primo affecta nunquam non graviter & manifeſte læſa obſervari ſolet.

let. Cum ergo in iis, quos hic morbus è medio ſuſtulit, ſæpe ſatis firmum, excepta mole aucta, vel certe non inſigniter læſum deprehendatur, facile erit inferre, non id eſſe ſubjectum primæ eſſentiæ hujus morbi.

4. Si hepar eſſet ſubjectum primæ eſſentiæ hujus morbi, laboraret intemperie frigida & humida, tum inopia & torpore ſpirituum inſitorum ut ex ſupra-dictis ſatis liquet. Atqui in præſenti affectu hepar non ſemper laborat intemperie frigida, ut nec inopia ac torpore ſpirituum inſitorum. Etenim in hoc affectu cum ſanguis vitalis parcius ad membra externa diſtribuatur, fit, ut uberius, quam par eſt, ad viſcera, præſertim cerebrum, & hepar, affundatur; & cum hic ſanguis, qui per viſcera tam propinqua Cordi circulatur, ſit valde calidus & ſpirituoſus, utpote è foco & fonte ſpirituum vitalium jam jam profectus, fieri non poteſt ut frigidam intemperiem aut defectum ſpirituum in partibus, quas tam copioſo affluxu aluit, permittat.

5. In hoc affectu ſæpe videmus colorem faciei ſatis floridum genaſque rubentes, quod in frigida hepatis intemperie aliquandiu durante contingere vix poteſt.

6. A læſa conſtitutione hepatis ſanguifica reddi non poteſt ſufficiens ratio ſympto-

 ma-

matum huic morbo propriorum. Cacotrophia quidem, ſeu vitioſa nutritio, & atrophia ſeu diminuta nutritio forte non injuria hepatis culpæ ſæpius attribuuntur; alogotrophia vero, ſeu improportionata nutritio, ad hepar immediate referri non poteſt. Hepar etenim univerſis partibus æqualiter & ſine diſcrimine ſanguinem conficit, neque uni parti uberius, alteri parcius eum diſpenſat. Porro debilitas omnium muſculorum, averſatio motus, affectatio quietis, cum hepate nihil commercii habere videntur; quare neque hepar primam hujus morbi ſedem agnoſcimus.

7. Hic morbus in robuſtioribus pueris curatur aliquando ſolo exercitio, luſu, jactatione & frictione corporis; quibus excitatur in externis partibus calor, ſpiritus novi ſuſcitantur, excutitur eorum torpor, & alimentum uberius ad membra externa attrahitur, quæ certe beneficia magis proprie ad partes externas quam ad hepar accommodantur.

An pulmones ſint ſubjectum primæ eſſentiæ hujus morbi.

Atque hac quæſtione ſic ſoluta, pergimus ad alteram; *Utrum viz. Pulmones ſint ſubjectum primæ eſſentiæ hujus morbi?*

Symptomata, quæ affirmativam ſuadere videntur, ſunt anguſtia pectoris frequens, diffi-

difficultas ſpirandi, aſthma, tuſſis, inflammatio pulmonum, eorum tubercula, tumores duri, apoſtemata, denique phthiſis. Verum primo anguſtia pectoris non ſtatim ab initio morbi oritur, & propterea nequit de prima eſſentia hujus morbi teſtari. Similiter difficultas ſpirandi & aſthma non perpetuo hunc affectum comitantur, ideoque ab iis indicium partis primo affectæ deſumi non poteſt. 3. Tuſſis modo adeſt, modo abeſt, ſæpiuſq; varie intenditur & remittitur, dum eſſentia morbi in eodem ſtatu perſiſtit; quod & plurimis ex prædictis quoque ſymptomatibus contingit. 4. Inflammatio pulmonum non frequenter hic adeſt; atq; ubi accidit, morbus is acutus eſt, non chronicus, quemadmodum hic, de quo agimus; ut à ſymptomate tam raro & tam fugaci nihil certi de parte primo affecta concludere liceat. 5. Tumores duri pulmonum, tubercula, apoſtemata, ut & ſtrumæ poſſunt præcedere, concomitari & ſubſequi hunc affectum; ſed morbi hi plane diverſi ſunt generis ab eo, de quo ſermo eſt; quin & adultis æque ac puerulis communes ſunt. Tandem pthiſis non niſi poſt diuturnam morbi hujus durationem ſupervenire ſolet, remota eſſe manifeſte appareat, adeoque parum aut nihil conferre poſſit ad partem primo affectam detegendam. Ad hæc inſeparabilia illa & cunctis notiſſima

ſymptomata hujus morbi, puta impotentia partium externarum ad motum, & inæqualitas nutritionis, nulla ratione à pulmonibus affectis deduci poſſunt: quare viſcus hoc pro prima hujus morbi ſede admittere non poſſumus. Atque ita tandem ad partes primo affectas indigitandas devenimus.

Partes primo affectæ quæ.

Primum locum mereri videtur ſpinalis medulla calvariam egreſſa: ſecundum, nervi omnes ab eadem producti; tertium, omnes partes membranoſæ ac fibroſæ ad quas nervi iſti deferuntur. Et in hiſce partibus primam hujus morbi eſſentiam radicari ſtatuimus, neque alias partes his aſſociare opus eſſe exiſtimamus. Enimvero mollities, laxitas, atque atonia totius ſpinæ extra calvariam, omnium nervorum inde ortorum, omnium fibrarum univerſi corporis, adeoque impotentia ad motum, ſegnities quietiſque affectatio, quæ à primis etiam hujus morbi initiis ſe produnt, ſatis ſuperque evincunt partes haſce frigiditate, defectu ac torpore ſpirituum eſſe affectas; atque hinc contingit extenuari eas minuſque quam par eſt, ali. Etenim torporem ſuum extremitatibus arteriarum nonnihil communicant, unde affluxus ſanguinis qui ad eas diſtribuitur, imminuitur; & quia frigidiores ſunt defectuque ſpirituum laborant, affuſum ſanguinem imperfectius coquunt, ut eas minus

nus debito, minuſque cæteris partibus nutriri adeoque extenuari neceſſe ſit. Primam ergo hujus morbi eſſentiam jure meritoque partibus hiſce ſolis adſcribimus.

Dubitari tamen hic poteſt, annon oſſa etiam inter partes primo affectas numerari debeant, cum tumores oſſium variis in locis præſertim in epiphyſibus oſſium ad carpos & in extremitatibus coſtarum, ubi cum ſterni cartilaginibus committuntur, ſtatim à prima invaſione morbi obſerventur? Reſpondemus negari quidem non poſſe dictos oſſium tumores cum ratione auctæ magnitudinis, tum ratione figuræ vitiatæ revera morbos eſſe, adeoque oſſa vel ad eſſentiam morbi primariam vel ſecundariam referenda eſſe concedimus: At vero ea non pertinere ad eſſentiam morbi primariam ex eo liquet, quod dicti oſſium tumores à prima hujus morbi eſſentia dependeant, eamque præexiſtere ſupponant. Oriuntur enim ab inæquali partium nutritione quæ ſymptoma eſt primæ eſſentiæ hujus morbi. Quomodo autem inæqualis nutritio ab eſſentia prima hujus morbi dependeat, ſuo loco plenius explicandum; ubi nempe ratio eſſentiæ ſecundariæ reddenda eſt. Hic tantum oſtendemus illos oſſium tumores recte deduci ab inæqualitate nutritionis, quando videlicet ea nimium eſt aucta in partibus tumentibus

An oſſa intereas accenſenda.

re-

reſpectu cæterarum. Id hoc argumento probatur, quod partes oſſium protuberantes qua ſimilares ejuſdem plane ſint ſpeciei cum cæteris oſſium partibus; quare neceſſe eſt, ut per eandem viam generationis proveniant, qua cæteræ augentur & creſcunt. Quandoquidem ergo reliqua oſſa augeantur nutritione, id eſt, per intus aſſumtum alimentum ſibique aſſimilatum, pari certe quoque ratione & hæc oſſa incrementum ſuum (etſi ἄλογῳ & præter modum menſuramque) acquirere judicandum eſt. Dicas tumores fere ex vitioſo ſucco non alimentario & legitimo ſolere generari. Fatemur quidem id plerumque verum eſſe, ſed plerumque tantum. Nam & quidam tumores ex legitimo & alimentario ſucco proveniunt, ut carunculæ, fungi & ſtrumæ forte nonnullæ; ſed & hi quoque tumores multum differunt à præſenti oſſium protuberantia. Etenim tumores iſti, quos excreſcentias appellare conſuevimus, aliquid extra habitum partis, & quid toto genere præter naturam præ ſe ferunt: aſt hi tumores non excreſcunt extra habitum partis, neque aliud præter naturam includunt quam ſolam magnitudinem improportionate auctam, vitiatamque inde figuram affectarum partium. Nam alias non eſſent hæ protuberantiæ ejuſ-

dem

dem ſpeciei cum reliquo oſſe , cui continuantur , quod ſenſuum experientiæ repugnat.

Si igitur dentur tumores nonnulli (etiam inter iſtos qui plane præter naturam ſunt & extra habitum partium conſiſtunt) ex ſuccis alimentariis geniti , certe multo minus intellectu difficile eſt , protuberantias haſce oſſium è legitima oſſium materia à facultate inſita nutritiva generari formarique. Atque hoc clare eo confirmatur quod oſſa ſecundum naturam ſimilarem legitime nequaquam producantur ex materia illegitima, hoc eſt, indiſpoſita & diſſimili materiæ aliorum oſſium ſimilarium. Ex quolibet ligno non fit Mercurius. Agens naturale diſponit materiam priuſquam formam introducere poteſt. Materia ſic diſpoſita legitima quoque neceſſario eſt. Materia autem oſſium protuberantium manifeſte eſt diſpoſita ; aliter enim non reciperet actu formam oſſis ſpecificam. Porro quod à facultate nutritiva hi oſſium tumores generentur, etiam evidens eſt, quod nulla alia in corpore noſtro detur vis oſſifica præter illam nutritivam facultatem oſſibus ipſis inſitam , & quod tumores hi generentur & augeantur per intus aſſumptum alimentum , & ab ipſis oſſibus aſſimilatum ; licet forte reſpectu totius oſſis

hæc

hæc alimenti receptio ſit inæqualis, cauſſaque ſufficiens erroris nutritivæ facultatis, quo ex una parte plenius atque in tumorem, ex alia parcius iſta oſſa augeantur.

Cap. VII.

Secundaria hujus morbi eſſentia.

ABſolutis tum prima ac radicali hujus morbi eſſentia, tum partibus primo affectis, examinanda jam porro venit eſſentia, ſi quæ ſit ſecundaria, quæ nempe morbum hunc immediate conſequitur. Atque hic in memoriam revocanda eſt triplex conſtitutio ſuperius aſſerta, *Naturalis*, *Vitalis*, *Animalis*, & per ſe haſce ſingulas conſtitutiones procedet examen. Et primo quidem conſideremus naturalem conſtitutionem. Hanc ſupra conſiſtere docuimus in Temperamento, qualitatibus communibus, copia & diſpoſitione ſpirituum inſitorum, in organizatione, & continuitate: Et quidem in temperamento & copia ac diſpoſitione ſpirituum inſitorum primam morbi eſſentiam fundari adſtruximus: reliquæ autem partes hujus conſtitutionis, puta, qualitates

tates communes, organizatio, & continuitas ſuperſunt adhuc percurrendæ.

Per *qualitates communes* eaſdem prope intelligimus quas alii nonnulli modos materiæ, alii qualitates ſecundas appellare conſueverunt. Vocamus autem has *communes*, quod nulli ſoli elemento aut formæ adſtringantur, ſed quodammodo expatientur per omnia corpora eaque fere plus minuſve afficiant. Ejuſmodi ſunt, Denſitas, raritas; conſiſtentia, fluiditas, tenacitas, friabilitas; laxitas, tenſio; (ſeu potius tenſitas, ut diſtinguatur habitus ab actione) flacciditas, turgeſcentia & rigiditas; mollities, durities; lævitas, aſperitàs. Sed animus non eſt ſingulas qualitates communes exacte enumerare, neque etiam jam citatas ulterius proſequi, niſi quatenus præſens occaſio poſtulaverit. Qualitates communes.

E qualitatibus nonnullis communibus inter ſe complexis videtur *Tonus partium* reſultare. Tonus enim partium proprie conſiſtit in debito tenore ſive mediocritate inter certas communes qualitates oppoſitas, ut inter denſitatem & raritatem, &c. Quod ſi receſſus fiat à juſta mediocritate verſus alterutrum extremorum, tonum plus minus vitiari neceſſe eſt. Duo ergo hic circa *Tonum* partium inquirenda videntur: primum, An in hoc affectu tonus partium ſit ullo modo Tonus partium in quo conſiſtat.

vi-

vitiatus: deinde an Toni vitia pertineant ad ſecundariam hujus morbi eſſentiam.

Quod ad primum attinet, non opus erit ſingulas partes toni ſigillatim percurrere; ſatis erit eas ſaltem examinaſſe, quæ criminis ſuſpectæ videntur.

Laxitas Toni.

I. Ergo occurrit evidens *Laxitas Toni* in hoc affectu, differt autem hæc Laxitas tum ab infirma cohærentia partium, tum à Paralytica reſolutione. Nam infirma cohærentia ſive labefactata tenacitas partis facile quidem ſit *occaſio* laxitatis, cum partem tendi vix ferat; at vero poteſt pars ſimul & laxa & ſatis eſſe tenax, ut in fidium chordis videre eſt, quæ remiſſæ laxantur, ſervata interim tenacitate ſuæ ſubſtantiæ. Et frequenter in diſſectis obſervavimus partes ipſas laxas ſatis fuiſſe tenaces, idque aliquoties in hoc ipſo morbo. Quare diſtincta qualitas eſt hæc laxitas à vitiata partis tenacitate. Neque etiam minus differt ab illa reſolutione partium quæ occurrit in membris Paralyticis. Etenim Paralyſis conſiſtit primo in læſa conſtitutione animali: hæc vero laxitas radicatur in conſtitutione naturali. Neque enim hic adeſt vera Paralyſis ſive reſpectu motus, ſive reſpectu ſenſus partium; neque etiam cerebrum primario hic affectum eſt, ut ſupra demonſtravimus. Porro quod in hoc affectu adſit laxitas nimia partium

tium primo affectarum adeo manifeſtum eſt, ut ſupervacaneum ducamus id ulterius comprobare. Nam & ipſis ſenſibus obvia occurrit, & propterea eam infra inter morbi ſigna retulimus. Sive enim ſit pars eſſentiæ ſive ſecus, modo in ſenſum manifeſte occurrat, rationem ſigni induit reſpectu aliarum partium eſſentiæ à ſenſu remotiorum.

II. In hoc affectu non tantum *laxitas* in Tono adeſt ſed & *flacciditas*. Qualitas autem hæc aliquid amplius comprehendit ultra meram & ſimplicem laxitatem: connotat enim inſuper inanitionem quamdam unde partes in ſe quaſi ſubſidunt. Talis autem inanitio & ſubſidentia partium primo affectarum in hoc morbo ſenſu quoque dignoſcuntur, ut ulteriori probatione non ſit opus. Flacciditas Toni.

III. *Mollities* quoque in Tono partium primo affectarum in hoc morbo nominari poteſt. Equidem contingit interdum ut mollities cum prædictis qualitatibus non coincidat; ſed quid aliud includat aut excludat, ut in Tumore ſuppurato adeſt mollities, ſed abſque laxitate toni, inanitione aut ſubſidentia. In dato etenim caſu mollities dependet maxime à terminationis modo & læſa tenacitate partium. Aſt in hoc affectu fere coincidit cum laxitate ac Mollities Toni.

flacciditate ante memoratis, ut non opus ſit eam accuratius quam nomine tenus diſtinguere.

Lubricitas interna.

IV. Accidit inſuper & aliud vitium in Tono partium primo hoc morbo affectarum, & eſt nimia *Lubricitas interna*. Miretur forte aliquis quid ſibi velint illa verba, Lubricitas interna. Fatemur equidem nos defectu vocabulorum coactos eſſe hanc appellationem fingere. Enimvero cum in natura ejuſmodi qualitas re vera exiſtat quæ hactenus & à Philoſophis & à Grammaticis neglecta nomine caruit, eam nos nobis libertatem ſumpſimus, ut propter magnam affinitatem, quam cum ſuperficiali corporum lubricitate habet, nomen idem cum diſtinctivo *interna* Epitheto adſcriberemus. Duplicem ergo in corporibus naturalibus, agnoſcimus lubricitatem; Alteram *externam* & ſuperficialem, quæ quidem conſiſtit in lævore & æqualitate ſuperficiei, cujus ratione ſubjectum ejus alia corpora, quæ contingit facile, ſine multa attritione ac renitentia præterlabitur. Atque huic lubricitati contraria eſt aſperitas ſuperficialis. Sed hæ duæ qualitates huc non ſpectant, cum ſint organicæ, neque ullo modo ad Tonum partium pertineant. Altera lubricitas, cujus mentionem facere occœpimus, conſiſtit in *interno* illo, profundo, & ſimilari lævore

&

& æqualitate corporis, cujus ratione tota ſubjecti ejus ſubſtantia facile alia corpora intro-lubeuntia ſine multa attritione ac renitentia præterlabuntur. Et huic quoque lubricitati datur interna aſperitas contraria. Quod autem detur talis lubricitas interna & ſimilaris, ut & aſperitas ei oppoſita innumeris fere inſtantiis facile monſtrari poteſt. Etenim mucilagines *pene* omnes lubricæ ſunt, idque non tantum quoad extimam ſuperficiem, ſed & intus & univerſam ſubſtantiam in qualibet earundem particula; adeo ut, ſecundum definitionem corporis ſimilaris, quælibet particula ratione hujus qualitatis ſit ſimilis toti, ideoque qualitas hæc interna eſt & ſimilaris, perque totam intimam ſubjecti ſubſtantiam diffuſa. Similiter aſperitas ejuſmodi ſimilaris & interna obſervari poteſt in fructibus immaturis, per totam nempe eorum ſubſtantiam carnemque internam protenſa. Adepta vero juſta maturitate in locum jam dictæ aſperitatis plerumque ſuccedere ſolet lubricitas talis qualem modo deſcripſimus. Notandum hic venit, corpora hæc interne ſeu ſimilariter lubrica, ſi forte illinantur ſuperficiebus corporum alias aſperis, lubricitatis quendam gradum, quamdiu adhærent, iis eatenus conciliare; ſimiliter eadem intus aſſumta ut ſuccos, lubricos, mucilaginem althææ,&c.

Aſſeritur ejuſmodi lubricitas.

lubricitatem quandam internis corporis meatibus communicare; quin non tantum meatibus cavitates internas ſpectantibus, ſed plus minuſve ipſi ſubſtantiæ partium corporis ſimilari, quam ipſam quoque ſanguis lubrico iſto ſucco imprægnatus perluit.

Ea multiplex eſt

Eſt autem hæc interna lubricitas multiplex. *Oleoſa* ſeu *pinguis*, *Aquoſa*, *Spirituoſa*, *Salina* & forte *terreſtris*. *Oleoſa* maxime conſpicua eſt in pinguedine animalium, imprimis juniorum, & in oleis multis expreſſis, præſertim humidioribus & frigidioribus, ut & temperatis; quemadmodum cernere licet in oleis ſemin. papav. ſemin. pepon. 4. ſemin. frigid. maj. amygd. dulc. lini. & ſimilium. *Aquoſa* nonnihil reperitur in ipſa aqua ſimplici, licet ob fluiditatem minus emineat: item evidentiſſime obſervatur hæc lubricitas in mucilaginibus, &c. *Spirituoſa* forte nunquam ſola occurrit, atqui cum aquoſa mixta frequentiſſime, ut in ſpermatibus omnium fere animalium, & fructibus maturis. *Salina* quoque ſimplex rara eſt, quamvis eam ſali tartari ineſſe quis contendat. Salina autem mixta frequens obvia eſt, ut in ſapore & ſale tartari cum aqueis & oleoſis ſoluto. *Terreſtris* (etiam mixta) vix obſervatu digna eſt, niſi quatenus concurrit ad aliqualem fluidorum inſpiſſationem, ut in luto

luto argillaceo & terra fullonum ſoluta. Verum nos hic maxime reſpicimus ad lubricitatem aquoſam ut quæ ſola in affectu, de quo agimus, criminis rea eſſe poteſt.

Talem lubricitatem in hoc affectu occurrere.

Atque hæc in genere de lubricitate interna ſeu ſimilari ſufficiant. Inquirendum jam porro reſtat, utrum partes primo in hoc morbo affectæ interna ſeu ſimilari lubricitate aquoſa ultra debitam proportionem afficiantur. Et primo quidem videtur omnino veriſimile adeſſe talem nimiam lubricitatem in partibus dictis, quod humiditas in iis nimium abundet, quæ lubricitati dictæ ſemper favet, ſive cum calore ſive cum frigore conjungatur. Norunt omnes ſpermata animalium quanto magis humida ſunt quam animalia ex iis producta, tanto quoque magis eſſe lubrica: ſimiliter carnes animalium juniorum quam ſeniorum magis eſſe lubricas. Cum itaque adeo intime connectantur humiditas atque hujus generis lubricitas; cum etiam in partibus primo affectis manifeſtum ſit nimiam adeſſe humiditatem, facile certe concedi poteſt in iiſdem partibus lubricitatem una nimium abundare. Atque ad hoc non parum facit torpor ſpirituum in hiſce partibus. Etenim ſpiritus ubi exaltantur nonnihil acrimoniæ & aſperitatis contrahunt, ut cernere licet, ex collatione muſti cum vino vinoſo veteri aut cum ſpiritu vi-

ni vel aqua vitæ. Muſti quippe ſpiritus vere dici poſſunt torpidi ac ſopiti, ſi conferantur cum ſpiritibus vini veteris; & quanto ſunt torpidiores, tanto quoque plus lubricitatis, tantoque minus acrimoniæ ac aſperitatis in ſe continent. Unde patet torporem illum ſpirituum in partibus primo affectis favere etiam nimiæ lubricitati: Torpor enim ſpirituum in dictis partibus ejuſdem fere gradus eſt cum torpore ſpitituum in muſto. Et quia in partibus primo affectis ſpiritus deficiunt, patet hanc lubricitatem eſſe nimis aqueam lubricitatem. Porro laxitas, flacciditas, & mollities, huc inſuper conſpirare videntur. Nam fructus immaturi ut duri ſunt, ita dum matureſcunt, molliores evadunt, ſimulque lubricitatem internam acquirunt, ſimiliter relaxantibus balneis laxantur partes, & una magis lubricæ evadunt. Item lubrica intus aſſumta, ut mucilago althææ, &c. non laxant modo partes, ſed & meatus lubricant, unde in calculo cum ſucceſſu propinantur. Præterea hæc partium primo affectarum lubricitas multum confirmari videtur eo quod in hiſce poſt mortem diſſectis manifeſta lubricitas intus tactu deprehendatur, atque ex iis compreſſis mucilagineus quidam cruor intus eas oblinens digitis emungatur. Tacemus quod cutis externa ut plurimum in hoc affectu lubrica, raro aſpe-

ra

ra ad tactum occurrat. Notatu ſaltem dignum eſt, nimis lubrica medicamenta ſeu exterius admoveantur, ſeu interius aſſumantur plus damni quam emolumenti in hoc affectu adferre ſolere. Atque ita abſolvimus priorem quæſtionem de modo, quo tonus partium in hoc affectu vitiatur. Sequitur altera ventilanda.

Eam eſſe partem eſſentiæ hujus morbi.

An *Tonus eo modo quo dictum fuit vitiatus ſit pars eſſentiæ hujus morbi?*

Supponimus hic quod quicquid in corpore vitiatum reperitur, ſit vel cauſſa morbifica, vel ſymptoma, vel morbus ipſe; adeoque hic morbus vel ſimplex, vel compoſitus, vel compoſiti pars aliqua, eaque vel primaria vel ſecundaria.

Non cauſſam.

I. Dicimus tonum vitiatum ſupra propoſitum non eſſe proprie morbi cauſſam. Atque hoc vix indiget probatione. Tonus enim dictus eſt conſtitutio præter naturam in ipſis partibus radicata, qua ratione evidentiſſime à cauſſa morbifica proprie dicta diſtinguitur. Licet enim morbus alius alterius cauſſa eſſe poſſit, non tamen vel tunc, proprie appellatur cauſſa morbifica, ſed morbus primarius, alterque, quem producit, ſecundarius. At vero ubi uterque in unum morbum totalem coaleſcit, prior erit pars eſſentiæ primaria, poſterior vero pars eſſentiæ ſecundaria.

Non ſymptoma.

II. Aſſerimus tonum partium deſcriptum non eſſe merum ſymptoma. Neque enim is ſub excretis & retentis, neque ſub actione læſa, neque ſub qualitate aliqua mutata non lædente actionem comprehendi poteſt. I. Tonum vitiatum non contineri ſub excretis & retentis, vel ſub actione læſa, eadem opera probari poteſt hac ratione, quod illa ſymptomatum genera ne conſtitutiones quidem corporis ſint; at dictus tonus vitiatus extra controverſiam eſt conſtitutio præter naturam mutata, quemadmodum ſupra liquido demonſtravimus. 2. Quod tonus dicto modo vitiatus non contineatur ſub qualitate mutata non lædente actionem adeo evidens eſt, ut probatione non egeat. Nam laxitas & flacciditas motum partium lædit, & lubricitas nimia debitæ irritationi vitalium ſpirituum impedimento eſt, ut poſtea patebit.

Objici poteſt quaſdam nudas qualitates mutatas, quæ in genere ſymptomatum continentur, poſſe etiam actiones lædere; ut color mutatus in cuticula ingratum aſpectum intuenti præbet, adeoque deformitatem & defectum debitæ pulchritudinis parit.

Reſpondemus, colorem mutatum cuticulæ quatenus pulchritudinem ejus (quæ propria cuticulæ actio eſt) vitiat, in rigore

ſub

ſub notione morbi (in lata acceptione) cadere. Verum cum actio hæc cuticulæ ſit tantum objectiva & ad extra, & cum is color mutatus nullam actionem internam iſtiuſque individui lædat, medici, qui in morbi definitione ad actiones internas ejuſdemque individui tantum reſpiciunt, eum è claſſe morborum ſolent excludere. Vel ſi contingat colorem partis vitiatum alicubi lædere actionem internam (quod in ſola cornea evenire compertum) omnino eum pro morbo cordatiores habent, licet forte ſecundario. Quare, ut in viam, à qua paullulum digreſſi ſumus, redeamus, cum tonus vitiatus lædat, ut diximus, actiones internas, non pertinet proprie ad iſtam ſpeciem ſymptomatis, quæ qualitatis mutatæ nomine appellari ſolet.

III. Dicimus tonum hunc vitiatum, cum nec cauſſa ſit morbifica, nec ſymptoma, & tamen ſit quid præter naturam, neceſſario eſſe morbum ipſum. Porro idem confirmatur manifeſte ex ipſa morbi definitione. Eſt enim tonus hic vitiatus conſtitutio præter naturam, actionem internam lædens primo ſeu immediate; eſt ergo morbus. Cui enim competit definitio, ei & competit definitũ. Quod ſit conſtitutio præter naturam, liquet eo eo quod ſolidis corporis partibus inhæreat. Quod idem quoque actionem internam

lædat, ex eo patet, quod datis ſola laxitate, flacciditate, & lubricitate partium ultra modum, mox nulla alia accedente cauſſa debilitetur agilitas, vigorque corporis reſpectu motus, ſegnitieſque quædam in ſpirituum vitalium irritatione emergat. In agilitate res eſt manifeſta, cum corpora firma atque tenſa cæteris paribus agiliora ſint & è contra; in ſegnitie quoq; irritationis idem evniere, poſtea ſuo loco videbimus, ſi quidem, impręſentiarum nihil aliud allaboramus probare, quam tonum vitiatum in hoc affectu eſſe morbum.

IV. Dicimus Tonum hunc vitiatum in præſenti affectu non eſſe morbum quendam ſimplicem, ſeorſim & per ſe exiſtentem, ſed ita eſſe cum eſſentia primaria in iiſdem partibus conjunctum atque compoſitum, ut tota eſſentia morbi (de quo agimus) ex pluribus morbis (in ſe quidem ſi ſeparatim conſiderentur, ſimplicibus) unitis dicatur conflari, adeoque tonum vitiatum eſſe tantum partem totius affectus. Atque hoc non alia indiget probatione, quam quod in iiſdem plane partibus eſſentia prima ſuperius propoſita, dictuſque tonus vitiatus comperiantur. Morbus enim compoſitus is proprie dicitur, qui ex pluribus ſimplicibus in eadem parte conjñctis conflatur.

V. Aſſerimus Tonum vitiatum non modo

eſſe

eſſe partē totius eſſentiæ, ſed talem eſſe partem quæ nonnihil depēdet à primaria eſſentia, adeoque eſſe partem eſſentiæ ſecundariæ.

Priuſquam procedamus ad hujus propoſitionis probationem duo conceſſa præmittenda ſunt.

Concedimus 1 Tonum dictum in aliis forte caſibus ab aliis etiam cauſſis & immediate vitiari poſſe, licet id non eveniat in præſenti morbo. Nam tonus partium inſitus laxari poteſt primario in conſtitutione animali, idque ſubito, ut in Paralyſi videre licet. Tenſitas enim naturalis (& non tantum animalis) membri paralytici laxatur, & quidem ſubito citraque notabilem alicujus partis primariæ eſſentiæ prædictæ interventum. Similiter in Lipothymia laxitas omnibus partibus & languor ſubito contingit. In neutro caſu poſſumus laxitatis cauſſam referre ad frigidam ac humidam intemperiem conſtitutionis inſitæ, cum illa non adeo ſubito tam inſigniter immutari poſſit. Quod illi (ut hoc obiter moneamus) conſiderent, qui qualitates haſce communes ſemper ſecundas & à ſolis primis dependentes eſſe volunt. Immo è contra in iſto caſu obſervent frigidam ac humidam intemperiem laxitatem eam ſubito introductam paullatim poſtea conſequi. Porro quod ad flacciditatem partium attinet (quæ ſubſidentiam reſpi-

ſpicit qua differt flacciditas à laxitate , ut latius ſupra oſtendimus) ea immediate produci poteſt à largis evacuationibus , ut fluxu alvi , ſudoribus , ſimilibuſque ſupra modum profuſis , nondum inſigniter immutato temperamento , quamvis non diffiteamur hoc facile & ut plurimum conſequi. Tandem lubricitas interna manifeſte à frigiditate ſeparari poteſt, licet difficulter ab humiditate.

Concedimus II in præſenti morbo ne quedem omnimode Tonum vitiatum dependere ab eſſentia prima data, neque omni ex parte eidem ſubordinari. Nam I. qualitates toni hic vitiati nonnihil etiam debent communibus cauſſis , ſcilicet tum ſibi , tum primæ eſſentiæ datæ communibus. Nam humectantia nimium, una eademque opera & humiditatem nimiam , & laxitatem producere apta nata ſunt. Similiter ab evacuationibus nimiis inopia ſpirituum & ſimul flacciditas emergunt. Item à nimium lubricis ſeu extra applicatis ſeu intro aſſumtis.aut utriſque , interna lubricitas ſimul cum intemperie humida intenditur. Tanta enim concatenatio eſt totius eſſentiæ hactenus propoſitæ cum communibus cauſis , ut vix quidquam intendat primam eſſentiam morbi, quin ſimul plus minus influat in tonum vitiatum.

His

His conceſſis, dicimus nihilominus in præſenti affectu maximam eſſe dependentiam toni vitiati ab eſſentia prima hujus morbi ſuperius data; quo ſolo reſpectu, tonum vitiatum ad eſſentiam ſecundariam hic retulimus. Si cui placeat contendere tonum dictum alio reſpectu clarius ad eſſentiam ſecundariam eſſe rejiciendum, quod putet primariam eſſentiam cujuſvis morbi ſimilarem neceſſario & ſemper fundari in ſolis primis qualitatibus; aut quod opinetur qualitates in quibus tonus conſiſtit eſſe perpetuo ſecundas, eaſque primas ſolas (ut umbra ſolet ſolem) conſequi; ſciat is nos hic de induſtria quæſtiones haſce declinaſſe, ne in enormem digreſſionem devolveremur.

Reſtat igitur ſolum probandum magnam eſſe dependentiam toni vitiati à prima hujus morbi eſſentia; Idque per partes ſatagemus. Incipiemus à laxitate. Conceſſimus equidem laxitatem interdum ſubito poſſe produci, atque in eo caſu humidam intemperiem ſæpius eam conſequi, nempe ubi laxitas primario dependet à vitio conſtitutionis aut animalis aut vitalis; in præſenti tamen affectu cum nec conſtitutio animalis nec vitalis primo afficiantur, neceſſe eſt eam ab aliis cauſſis promanare. Porro, ea quidem eſt conditio laxitatis ac tenſitatis, **Dependentia toni vitiati à prima hujus morbi eſſentia.**

ut

ut ſubitis alterationibus obnoxiæ ſint. Fila enim barbiti in momento fere tendi, iterumque laxari poſſunt; idem quoque fibris partium à nonnullis cauſſis accidit. Verum in hoc morbo laxitas gradatim ac ſenſim obrepit; oportet itaque hic eam à cauſa aliqua ſenſim ac gradatim aucta oriri, regi, ac modificari. Etſi ergo modo conceſſum fuerit laxitatem nonnihil debere communibus morbi cauſis; regitur tamen ac modificatur ejus augmentum potiſſimum à primaria hujus affectus eſſentia. Nam humectantia licet una laxent, vix tamen amplius laxant quam humectant, ſiquidem maxima ex parte humectando laxant. Cum itaque communes cauſſæ hujus morbi potiſſimum mediante eſſentia morbi prima in Tonum influant, & cum neque conſtitutio animalis neque vitalis hic cauſæ vicem ſuſtineant, recte inferre licet laxitatem toni maxime dependere a prima eſſentia hujus morbi. Id ulterius confirmatur, quod in humida intemperie ex ſe inſit tendentia quædam corporis ad diffluendum, adeoque ab ea neceſſe eſt laxari fibras partium; præterea defectus ſpirituum eorundemque torpor vigorem partis minuendo ejus tonum remiſſiorem efficiunt. Concludamus ergo in hoc affectu laxitatem morboſam maxime dependere à primaria morbi eſſentia. Quod ad flacciditatem

tatem attinet, quatenus comprehendit laxitatem, ab iiſdem cauſis oritur quibus laxitas: quatenus vero ulterius ſubſidentiam quandam & inanitionem includit, evidenter dependet à defectu & torpore ſpirituum inſitorum; quorum copia & vigore auctis flacceſcens membrum facile redditur turgidulum. Interim non negamus quin ſimul iſta ſubſidentia ex parte dependeat ab extenuatione & atrophia partium.

Denique quomodo lubricitas à cauſſis hiſce proveniat ſatis ex ſuperius dictis manifeſtum redditur.

Ut tandem huic rei finem imponamus, obſervare licet in ulteriorem confirmationem eorum quæ jam diximus, eam eſſe toni morboſi dependentiam ab eſſentia prima data, ut pari fere paſſu per totum morbi decurſum ſimul intendantur ac remittantur. Etenim in principio Pueri hoc morbo laborantes, tantum tardius incedunt dum parum adhuc laxatus eſt partium tonus; in progreſſu vix pedibus aut ſegniter admodum ſe committunt; deinde ſedentes ſolum aut geſtati ludunt; poſtea vix erecti ſedent, demum morbo jam ad ſummum gradum pertingente debile collum vix ſuſtinet capitis onus, ut ſæpe ante obitum cernere licet; quæ omnia ut eſſentiam morbi primariam gradatim auctam, ita & una toni vitia pari paſſu

paſſu intenſa atteſtantur. Atque ita hiſce omnibus recte perpenſis, referimus tonum vitiatum ad eſſentiam hujus morbi, non primariam ſed ſecundariam, & per conſequens concludimus, quod quidem erat in quæſtione, tonum illum morboſum eſſe partem eſſentię hujus morbi ſecundariam.

Cap. VIII.

Eſſentia ſecundaria hujus morbi in conſtitutione vitali.

SUpra propoſuimus illam partem eſſentiæ ſecundariæ hujus morbi quæ fundatur in conſtitutione naturali inſita, quatenus comprehendit qualitates communes: adhuc reſtant ejuſdem vitia organica, ut & continuitatis, ſi quæ talia reperiantur, examinanda. Verum cum nulla vitia continuitatis propria in hoc affectu occurrant, & cum vitia organica partim ab eſſentia ſupra data, partim à vitali conſtitutione læſa dependeant, videtur jam proximo loco accedendum ad ipſa vitia conſtitutionis vitalis.

Conſtitutionis vitalis diviſio.

Conſtitutio vitalis commode dirimitur in *originalem* ſeu illam quæ influit, & *participatam* ſeu illam quæ influxu producitur.

Con-

Conſtitutionis vitalis originalis ſubjectum ſunt ipſi ſpiritus in ſanguine arterioſo excitati. Dices cor potius videri eſſe ſubjectum hujus conſtitutionis. Atqui aliter ſe res habet. Ipſum enim cor per arterias coronarias recipit vitales ſpiritus cum ſanguine arterioſo e ſiniſtro ſuo ventriculo delatos. abſurdum autem eſt ſtatuere cordis parietes eſſe primum ſubjectum caloris vitalis, & interim illas eundem ab arteriis accipere. Dicendum ergo ſolidam ſubſtantiam cordis eſſe quidem primum præcipuumque ſubjectum ſuæ conſtitutionis naturalis & inſitæ; ſed cum ipſa recipiat vitales ſpiritus (ut dictum) non poteſt cenſeri ſubjectum primum conſtitutionis vitalis, quæ per iſtos ſpiritus ei imprimitur, diutiuſque non permanet quam cordis ſubſtantia ſpiritibus vitalibus perfunditur. Neque enim ullibi abſque ſpiritu vitali ſubſiſtere poteſt vita. Quare ſubſtantia cordis eatenus de vitali conſtitutione participat, quatenus alluitur ſpiritibus vitalibus; & per conſequens conſtitutio illa in cordis ſubſtantia non eſt originalis & influens, ſed participata ſeu ex influxu producta. Hoc etiam eo confirmatur, quod vitalis calor ſanguinis in cavitatibus ſeu ventriculis cordis (qui calor pars ſaltem eſt conſtitutionis vitalis, longe intenſior ac major eſt quam in ipſis parietibus cordis; ur quivis in

Prima ejus ſpecies hujuſque ſubjectum.

vivis animalium diſſectionibus vulnerato cordis ventriculo immiſſoque mox digito obſervare poteſt. Longe enim auctiorem calorem ſentiet in ſanguine, quam in ipſa ventriculi ſubſtantia quomodocunque tractata. Adhæc conſtitutio vitalis quid tranſiens eſt, & in ipſo motu ac fieri conſiſtit; in ſpiritibus ergo mobilibus & evaneſcentibus (quales ſunt vitales in ſanguine arterioſo contenti) radicatur. Etenim abſciſſo aliquo membro in momento fere extinguitur vita, & per conſequens vitalis conſtitutio; naturalis autem (ut ſupra monuimus) aliquandiu (licet non ita exaltata quemadmodum ubi vitalis ſupereſt) poſt mortem permanet. Et tollitur quidem ſubito vita vitaliſque conſtitutio in prædicto caſu non à cauſſa aliqua poſitiva contraria ſed à pura puta privatione cauſſæ conſervantis ac continentis. Hoc confirmatur evidentiſſime, quod ſubito intendatur, remittatur, & alteretur conſtitutio vitalis in omnibus partibus pro modulo conſtitutionis vitalis excitatæ in ventriculis cordis. Sic in Lypothymia, deficiente corde, ſubito vita partium languet; aſt ubi per ſpiritum aliquem cardiacum ventriculi cordis ſpiritibus aliquantum refecti ſunt, mox vitalem conſtitutionem in omnibus partibus ſubito nonnihil reparari cernimus. In ſuppreſſione anhelitus ſubita mors

mors ſequitur intercepto torrente vitalis ſanguinis à dextro ad ſiniſtrum ventriculum. In venæ ſectione aut alia aliqua ſanguinis nimia profuſione ex ſolo defectu ſpirituum vitalium Lipothymia contingit. Cum itaque conſtitutio vitalis in quibuſvis partibus ſolidis ſit tranſiens & fugitiva , & cum ea dependeat à proportione ſpirituum vitalium in eas è ventriculis cordis influentium, recte inferre licet eam in ſolidis partibus non eſſe originalem ſed participatam. Verum in ipſis ſpiritibus vitalibus, quorum miniſterio vitalis conſtitutio univerſis partibus impertitur, oportet ſit originalis : nullum enim aliud originale ejus ſubjectum in corpore invenire eſt.

Concedimus tamen ſolidam ſubſtantiam cordis per ſuam conſtitutionem naturalem (vitali præſertim irrigatam) eſſe adjuvantem cauſam excitationis vitaliū ſpirituum in ſanguine ventriculis ſuis concluſo, licet non ſit primum ſubjectum ejuſdem vitalis conſtitutionis, quemadmodū modo abunde probavimus. Atq; hęc impræſentiarū in genere ſufficiant de utraq; vitali conſtitutione, originali & participata, & ad probandum illam proprie ſpiritibus vitalibus, hāc ſolidis partibus ut immediatis ſubjectis inhærentiæ eſſe attribuendam. Examinanda jam reſtant tria vitiorū genera ad hanc conſtitutionē pertinentia : quorum

rum duo priora ſpectant originalem, tertium ſpectat participatam. Primum vitium ad generationem vitalium ſpirituum; ſecundum ad eorum diſtributionem; tertium ad participationem conſtitutionis vitalis pertinet. De quibus ordine propoſito inquiremus.

Cap. IX.

Vitiata generatio ſpirituum vitalium in hoc morbo; & an id vitium ſit pars ejus eſſentiæ ſecundariæ?

VItales ſpiritus primo excitantur ſeu generantur intra ventriculos cordis, nempe in ipſa maſſa ſanguinis, & proprie ſanguinem arterioſum à venoſo diſcriminant. Foventur autem & conſervantur jam geniti intra cavitates arteriarum, dum in habitum partium diſtribuuntur. Immo non tantum in arteriis foventur, verum & in illis recte diſpoſitis forte nonnulli novi (quamvis minus efficaciter quam in corde ipſo) excitantur.

Hoc Præmonito.

Statuimus primo in ipſa ſubſtantia cordis nullum occurrere vitium generationi ſpirituum

tuum vitalium repugnans quod proprie pars ſit eſſentiæ vel ſecundariæ hujus morbi. Nam cor ipſum ex parte ſui recte in hoc morbo ſuo officio fungitur, & ſi quid imperfectum accidat in generatione ſpirituum vitalium, non cordi proprie, ſed ineptitudini materiæ ad formam ſpirituum vitalium ſubeundam adſcribendum eſt. Quemadmodum nempe ingeſtus cibus, ſi crudior ſit quam par eſt, fruſtrare poteſt perfectionem coctionis, ſano alioqui exiſtente ventriculo, ita & ineptus ſanguis ad cordis ventriculos delatus actionem cordis ut ut ex ſe integram, quoad effectum tamen & opus imperfectam reddere poteſt; in quo caſu vitium non cordi ipſi, at materiæ indiſpoſitioni jure meritoque attribuere ſolemus. Dicas, Febrim cum hoc morbo aliquando complicari; & tum quidem ipſum cor inepte vitales ſpiritus generare. Verum febris illa morbus eſt diverſi generis, nulloque modo aut totum aut pars eſſentiæ hujus.

II. Dicimus Arterias minores in partes primario affectas inſertas, re ipſa nonnihil ex vicinia & contactu ab iis refrigerari & torpore affici, adeoque ſpiritus vitales in ſe contentos inepte conſervare, unde eorum conſtitutio vitalis nonnihil imperfecta redditur priuſquam in partes ipſas effunduntur. Atque hoc Arteriolarum vitium bono jure

 ad

ad vitalium ſpirituum generationem adſcribi videtur. Etſi enim non ſit arteriarum munus ſpiritus vitales ſecundum primariam vocis ſenſum generare; eo ipſo tamen quod jam genitos conſervare teneantur, tali nimirum conſervatione quæ continuatam quandam eorundem generationem quodammodo includit, earum vitia hoc reſpectu ad vitalium ſpitituum generationem recte referri poſſunt. Nam vitalis conſtitutio (ut ſupra oſtendimus) affectio quædam tranſiens eſt, quæ, dum durat, eſt quodammodo in continuo fieri, quæque inſtar flammæ, ubi continua ejus reparatio ſuppreſſa eſt, ſubito extinguitur. Propterea ſunt Arteriæ quaſi cor continuatum omnibus corporis partibus, quibus ſpiritus contentos effundunt; & quæcunque ſpirituum vitia ante eorum in habitum partium effuſionem accidunt, cum ea neceſſario ad originalem conſtitutionem vitalem ſpectent, neque alioquin ad ſpirituum diſtributionem adſcribi poſſint, ad ipſam eorundem generationem referenda ſunt, generationem ſcilicet quaſi continuatam in arteriis, qua continue à momentanea extinctione præſervantur.

Porro hoc vitium vitalium ſpirituum eſt conſtitutio vitalis & originalis læſa, & cum ſit quid præter naturam, actionem primo lædens, à quo emanat conſtitutio participa-

ta

ta ſimiliter læſa, cumque dependeat mere ab eſſentia primaria ſuperius dicta & in iiſdem partibus complicetur , pars erit eſſentiæ ſecundariæ hujus morbi.

III. Dicimus materiam vitalium ſpirituum, *viz.* ſanguinem venoſum ſuis ſpiritibus naturalibus imprægnatum in circuitu redeuntem à partibus primo affectis verſus cor, nonnihil ab iis ineptum reddi ad formam vitalis ſpiritus admittendam. Etenim neceſſe eſt ſanguinem dum partes intemperie frigida, penuria ac torpore ſpirituum inſitorum laborantes tranſit, afficiatur quoque inde aliquali frigiditate, torpore, & forte craſſitie ac viſciditate ultra debitum naturæ gradum. Nam quemadmodum ſanguis ſuas qualitates partibus, quas permeat, nonnihil imprimit; ita vice verſa partes ipſe ſuas quoque ſanguini transfluenti quantum poſſunt impertiunt. Sed & hic una concedendum eſt impreſſam hanc à partibus primo affectis indiſpoſitionem (præſertim ubi levior eſt) in reditu ad partes internas, priuſquam cordis ventriculos attingat, à calore earum multum corrigi, & interdum omnino ſuperari; vel ſi quid ſuperſit iſtiusmodi contracti vitii, aboletur id ſere ſemper in totum longitudine itineris ante ſanguinis reditum ad ſiniſtrum cordis ventriculũ, dum per dextrum & parenchyma Pulmonum delabitur.

Hoc etiam vel hinc confirmatur, quod ſi perſiſteret indiſpoſitio iſta donec ſanguis ad ſiniſtrum ventriculum rediret, tota maſſa ſanguinis arterioſi crudior & imperfectior foret; & cum ab Aorta ad omnes partes ſanguis hic imperfectis ſpiritibus vitalibus refertus tranſmitteretur, omnes partes corporis plus minus afficeret, quod rariſſime in hoc morbo obſervatum. Caput enim, multaque viſcera, utcunque ex his aliqua ſolito majora reperiantur ſpiritu tamen vitali integro irrigari videntur. Sed etſi, ut diximus, levior ſanguinis indiſpoſitio corrigatur ante reditum in dextrum ventriculum, ubi tamen gravius vitium ei inuritur, non plane ex omni parte ſuperari poteſt, unde Pulmones in hoc morbo ſæpius graviſſimis malis affliguntur: Enimvero, cum ſanguis minus ſpirituoſus adeoque minus permeabilis, frigidiorque ac craſſior aut viſcidior continue per Pulmones trajicitur, vix fieri poteſt, quin is tractu temporis debiliores Pulmonum partes plus minus inficiat & obſtruat, unde deficilis reſpiratio, tuſſis pertinax, tumores duri, inflammationes, abſceſſus, phthiſis, proveniunt; ſebres quoque tum erraticæ tum hecticæ hinc ortum ſuum ducere poſſunt. Verum cum labes iſta à partibus primo affectis repente introducatur, credibile eſt eam (etſi pulmones ſæpe ut diximus

ximus ab ea afficiantur) antequam ſanguis ad ventriculum ſiniſtrum pertingat plerumque ſuperari. Atque hinc ratio reddi poteſt cur caput parteſque vicinæ ſatis floridæ conſpiciantur, quod nempe in illis neque naturalis neque vitalis conſtitutio ſenſibiliter læſa ſit, cum ſpiritus vitales perfecti in ſiniſtro ventriculo geniti & ab eo diſtributi floridum iſtum colorem in facie excitent; cum è contra pulmones ſæpe ſupradictis vitiis laborent nondum ſuperato ſanguinis vitio quod antequam dextrum ventriculum & venam arterioſam ſubeat, ſecum attulit.

Porro imperfecta hæc productio vitalium ſpirituum in dextro ventriculo cordis ob ſanguinis venoſi affluentis crudelitatem pertinet omnino ad eſſentiam ſecundariam hujus morbi, ejuſque pars eſt cenſenda. Nam eſt conſtitutio vitalis vitiata, à qua in Pulmonibus actiones læduntur, & dependet plane ac omnimodo ab eſſentia primaria data, neque interim ſubſiſtit in ſolida cordis ſubſtantia, ut eo nomine novi morbi nomen mereatur.

Hic obiter notamus, Practicos in curatione hujus affectus ſemper remediis ſuis admiſcere illa quæ Pulmonibus proſpiciant; nec præter rationem; cum è modo dictis liqueat quanto in periculo continue id viſcus verſetur. Atque hæc ſufficiant de vitiis

in generatione vitalium ſpirituum; ſequuntur jam vitia diſtributionis eorundem.

Cap. X.

Vitiata diſtributio vitalium ſpirituum in hoc affectu; & an ſit pars eſſentiæ ejus ſecundariæ?

Vitia diſtributionis tria.

V*Itiata hæc diſtributio* videtur in tribus conſiſtere; nempe in ejus *Imminutione, tarditate, & inæqualitate. Diſtributio ſanguinis & ſpirituum imminuta, ut & tarda*, in una aliqua parte (& forte in omnibus primo affectis) deprehendi poteſt; *inæqualitas* vero in una aliqua obſervari minime poteſt, cum ea reſultet ex collatione variæ velocitatis ac tarditatis, magnitudinis ac parvitatis torrentis ſanguinis reſpectu aliarum atque aliarum partium. *Imminutio* ac *tarditas diſtributionis*, cum ab iiſdem fere cauſſis in præſenti morbo dependeant, ſimul tractari poſſunt, & cum iſtæ differentiæ ſimpliciores ſint inæqualitate, earum tractatio merito præmittenda videtur.

Circuitum ſanguinis non eſſe difficilem in hoc morbo.

Primo autem concedendum eſt tranſitum ſanguinis per partes primo affectas non admodum difficilem eſſe in hoc affectu.

Li-

Licet enim frigida intemperies, inopia ac torpor ſpirituum, videantur difficulter admittere ſanguinis tranſitum per partes iſtis qualitatibus affectas; revera tamen aliæ qualitates conjunctæ; puta humiditas, laxitas, flacciditas, mollities ac interna lubricitas, tantum ad minimum poſſunt ad facilitandam quantum prædictæ ad impediendam ejus permeationem. Immo, ſi juſta inſtituatur æſtimatio, forte plus poſſunt. Verum id hic non aſſerimus, majorem ſolum tranſitus difficultatem pernegamus. Enimvero, ſi libeat componere corpora mollia cum duris, laxa cum ſtrictis, humida cum ſiccis, lubrica cum aſperis, facile in illis percipere licet circulationem ſanguinis longe eſſe expeditiorem quam in iſtis. Atque hoc manifeſtum eſt in junioribus animalibus in quibus priores dominantur qualitates. In recens-natis licet cor tenellum ſit, arteriæ minus firmæ, virtus pulſifica adhuc imbecillis, circuitus nihilominus ſanguinis prompte & facile exercetur; quæ in ſenioribus non ſine validiori pulſu nixuque cordis & arteriarum peragitur. Deinde, Hippocratis & Galeni ſententia, puerorum corpora maxime ſunt permeabilia, ob humiditatem ſcilicet, laxitatem & mollitiem. Præterea, ſi attendamus ad formationem pulli intra ovum, res reddetur oppido manifeſta.

Poſt

Poſt paucos ab incubatione dies, cor pulli evidenter pulſare cernitur, ſanguiniſque ſui circuitum inchoare. Quod ſi tunc temporis conſideremus fragilitatem ipſius cordis, & quam infirme ejus partes inter ſe cohæreant dum interim circulationem ſanguinis ſuo modo peragit, neceſſe eſt concedamus in iſta informi maſſa humiditatem, mollitiem, internamque lubricitatem motum iſtum facilitare. Objiciat forte aliquis in modo citatis caſibus libertatem & promptitudinem circulationis ſanguinis non tam ab humiditate, mollitie & lubricitate, quam à ſpirituum inſitorum copia dependere. Nam in cachexia, morbo virgineo, hydrope, carnes ſatis molles ſunt, humidæ & forte lubricæ, cum interim circuitus ſanguinis ſatis difficilis ſit. Reſpondemus, revera illa corpora quæ ex copia ſpirituum inſitorum tenera & mollia redduntur, aptius cæteris paribus circulationem ſanguinis admittere. Verum non ſimpliciter verum eſt, corpora magis ſpirituoſa ſemper faciliorem circuitum ſanguinis obtinere. In Piſcibus enim ſanguis longe facilius circuitum ſuum obit quam in animalibus terreſtribus, ut liquet ex tenera & fragili conſtitutione eorum cordis & arteriarum; Ii tamen minori copia ſpirituum inſitorum gaudent. At quia perpetuo in aquis degunt, humidiores ac magis

gis lubricæ ſunt eorum carnes. Unde evidentiſſime patet quanti momenti ad circuitum ſanguinis facilitandum ſit interna lubricitas & humiditas. Porro quod attinet ad cachexia & morbo virgineo laborantes, concedimus quidem in iis circuitum eſſe difficilem; non tamen ſolum ob defectum ſpirituum inſitorum, ſed & ob pertinaces obſtructiones in univerſo corpore exiſtentes. Quare concludendum videtur non obſtante frigida intemperie, inopia, ac torpore ſpirituum, quæ ad difficultatem circuitus faciunt, modum tamen ei ab humiditate, mollitie ac lubricitate interna adeo imponi, ut ad juſtam, ſi non nimiam, facilitatem circulatio ſanguinis reducatur. Sed ſi tanti momenti ſint humiditas, interna lubricitas & mollities ad facilitandum ſanguinis circuitum, videtur certe diſtributio ejus per partes affectas celerior non tardior exſpectanda. Reſpondetur facilitatem tranſitus ſanguinis non opponi tarditati motus, aut parvitati ductus: Poteſt enim motus facilis ſimul tardus eſſe, & in ductu quoque parvo. Verum facilitas hic directe opponitur difficultati, ſive luctæ & labori qui in hoc caſu, ſi circuitus eſſet difficilis, accideret arteriæ, dum ſanguis permeat. Quod autem arteriæ in partes primo affectas parum laboris in ſui ſanguinis circuitu exequendo ſubeant, Paulo

lo

lo poſt demonſtrabitur; hic tantum aſſerimus facilitatem tranſitus ſanguinis non ſatis arguere vel motus celeritatem, vel ductus amplitudinem. Enimvero duæ potiſſimum cauſſæ concurrunt ad accelerandum decurſum ſanguinis per habitum partium. Altera eſt aptitudo partis recipientis, ſive ejus per quam ſanguis permeare debet, atque hæc cauſſa mere paſſiva eſt & ignavia; altera eſt impulſus tum cordis & arteriæ, tum ipſius ſanguinis arterioſi ſe expandere annitentis. Hæc cauſſa activa eſt ac vegeta; ceſſante quippe hoc impulſu, diſtributio ſanguinis mox omnino ceſſaverit, utcunque alias ſupponatur tranſitus facillimus. Patet ergo impulſum hunc eſſe principem atque activam cauſſam tum celeritatis ac tarditatis, tum quantitatis diſtributionis ſanguinis. Quapropter cauſſæ illæ quę impulſum hunc quovis modo aut promovere aut retundere queunt, accuratius hic veniunt examinandæ: ab his enim dignoſcere licebit utrum reipſa diſtributio ſanguinis in partibus primo affectis ſit parcior aut tardior debito.

Duæ cauſſæ celeritatis circuitus ſanguinis.

Ad incitationem impulſus dicti hæ cauſſæ potiſſimum concurrunt. 1. *Copia & activitas vitalium ſpirituum in ſanguine contentorum.* 2. *Cordis integra virtus.* 3. *Arteriarum robur, calor, & magnitudo debita.* 4. *Irritatio tum cordis tum arteriarum ſivę extrinſecus ſive in-*

Quatuor cauſſæ impellentes ſanguinem.

intrinſecus facta. Has ordine percurremus, ut qualiter ſe in præſenti affectu habeant innoteſcat.

I. Quod ad *copiam* & *activitatem vitalium ſpirituum*, attinet, ſupra monſtravimus in hoc morbo frequẽter excitari ſpiritus vitales imperfectos in dextro ventriculo cordis : cum ergo ſanguis hiſce imperfectis ſpiritibus imbutus in pulmones impellendus ſit, neceſſe eſt diſtributio illic ob defectum activitatis ſpirituum aliquantũ ignavior ac parcior ſit. Deinde cum ſanguis vitalis, ut ſupra quoque monſtravimus, in arteriis, quæ in partibus primo affectis terminantur, nonnihil refrigeretur, neceſſe eſt tranſitum ejus per dictas partes ſegniorẽ quoq; eſſe & diminutiorem. Prima.

II. *Virtus cordis*, niſi forte per accidens ex complicatione alius morbi, vix ſolet in hoc morbo obſervari læſa. Secunda.

III. *Arterias* quod attinet, non poſſumus defectum notabilem in earum *robore* accuſare. Atqui in *calore* tum *magnitudine* earum manifeſte occurrit vitium. 1 in *calore*. Arteriæ in partes primo affectas inſertæ, neceſſario ab illarum intemperie frigida, ſimili quoque intemperie nonnihil afficiuntur. Nam cum intemperies partium primo affectarum activa ſit diuque permanens, fieri non poteſt quin plus minus conformem qualitatem in partes adeo vicine connexas Tertia.

in-

introducat. Etenim agentia naturalia corpora, quæque intra ſphæram ſuæ activitatis poſita maximeque illa quæ proxima ſunt, aſſimilare ſatagunt. Si quis autem ambigat an iſta arteriarum frigiditas retardare ac imminuere poſſit ſanguinis per partes primo affectas decurſum, conſideret frigiditatem ex ſe inimicam eſſe cuivis motui. Frigoris quippe ſua natura eſt ſedare impetus, denſare, ignaviam, ſomnolentiam, ſtuporem ac immobilitatem inferre, atque ubi intenſior eſt, congelare ac mortificare partes. Neceſſe eſt ergo remoram injiciat torrenti ſanguinis per partes ea qualitate affectas tranſeunti. Præterea obſervavimus ſæpius in venæ ſectione frigente membro ſanguinem tardius ac parcius effluxiſſe; calefacto vero eo, aut frictione alioque motu aut medio excitato pulſu ſanguinem liberalius egreſſum eſſe. Adhæc frigida admota manifeſte conferunt ad ſiſtendum ſanguinem è quacunque parte præternaturaliter erumpentem, ut è contra calida eundem proritant.

Objici poteſt ab externo frigore ſæpe intendi pulſum; ut ex contrectatione nivium videmus non modo pulſum, ſed & calorem auctum in manibus tractantium.

Reſpondemus frigida per ſe ſemper morari tranſitum ſanguinis per habitum partium;

um ; ex accidente vero ſi quæ tandem provocent (quod indicto caſu contingit) arteriarum pulſus ad fortiores ictus inſtituendos, poſſe circuitum ſanguinis eatenus intendere. Verum in præſenti morbo id nullatenus contingit. Quippe, (ut ſupra oſtendimus) circuitus ſanguinis in hoc affectu, utcunque imminuatur aut retardetur, manet ſatis facilis & expedita, neque inde ulla irritatio pulſus exſurgit, aut paullo poſt clarius videbimus. II. In magnitudine arteriarum defectus quidam notatur. Nam cum ex modo dictis liqueat arterias ad partes affectas delatas nonnihil frigidiores fieri debito, facile credere licet eas ſimul graciliores reddi; ſic in membro quovis refrigerato cernimus venas & arterias ſolito eſſe exiliores: & negari non poteſt actuale frigus ſemper coarctare vaſa. Sed & plus quam probabile eſt potentialem quoque frigiditatem (qualis forte potius dicatur eſſe illa quæ eſt intemperiei inſitæ venas & arterias exiliores reddere. Sic videmus frigidas complexiones, tum frigidas & humidas, minores venas ac arterias obtinere quam calidas. Obeſa corpora, fœminæ, pueri ſtrictiora vaſa quam macilenta, viri, adulti, poſſident. Præterea calor ipſe expanſiva qualitas eſt, ut ampliora, frigus contractiva eſt, ut anguſtiora vaſa præſtat. Denique obſervavit

è nobis aliquis in hoc ipſo affectu ſe aliquoties deprehendiſſe, in diſſectis poſt mortem, venas ac arterias ad partes quidem primo affectas tendentes graciliores debito; verum arterias carotides & venas jugulares improportionate ampliatas: & credibile eſt hoc perpetuo obſervari potuiſſe, ſi in mentem diſſecantium hoc ipſum attentius contemplari veniſſet. Sed hoc non præfracte aſſerimus, aſt ulteriori inquiſitioni relinquimus. Interim cum ex dictis ſatis pateat circuitum ſanguinis in partibus primo affectis eſſe imminutum, conſentaneum quoque rationi eſt vaſa quoque earum eſſe anguſtiora. Et cum ſiniſter ventriculus cordis in Aortam tantam effundat quantitatem quæ omnibus partibus ſufficiat, cumque tot partes primo affectæ diminute iſtum ſanguinem abſorbeant, credibile eſt per alias partes & nominatim per caput ac hepar liberalius ſolito eum diſtribui, adeoque vaſa harum partium nonnihil dilatari & ampliari: Circa ſanguinis in hoc affectu imminutum circuitum, hoc unicum experimentum addimus. Injecta ligatura ſive in brachio, ſive in cruribus puelli hoc morbo graviter afflicti, non ita expedite venæ ultra ligaturam intumuerunt, neque habitus partis ſanguine ſatur ita turgidulus & coloratus illic apparuit ac in ſanis ſolet fieri. Unde manifeſte liquet infe-

fe-

ferendum eſſe ſanguinis tranſitum per iſtas partes eſſe ignaviorem ac minorem debito. Ut fluvius aggere ſtipatus citius aut ſerius inundat ripam pro varia velocitate ac magnitudine torrentis ; ita hic quoq; contingit. Reditus ſanguinis per venas ad interiora vi ligaturæ ſiſtitur; quod ſi is rapidus eſſet, brevi repleret venas & habitum partium ultra ligaturam, quemadmodum alias in ſanis accidere videmus : cum autem ſegniter admodum ac tarde eas repleat in hoc affectu, ſtatuendum eſt omnino circulationem ſanguinis in iſtis partibus imminutam eſſe ac tardam, arteriaſque in dictas partes inſertas tum frigidiores tum graciliores eſſe debito, ut ſatis ſuperque evicerimus arterias partium primario affectarum laborare vitio in deficiente magnitudine.

IV. Quod tandem attinet ad *irritationem cordis & Arteriarum* (quæ forte præcipua cauſſa eſt multarum in pulſibus differentiarum) manifeſte hæc languida & inefficax in arteriis partium primo affectarum deprehenditur. Non animus eſt impræſentiarum diſcurſum inſtituere de natura, cauſſis, differentiis, & effectis irritationis in pulſibus: in genere tantum notamus eam eſſe poſſe vel naturalem, vel violentam, & utramque eſſe vel univerſalem vel particularem, ſimulque oriri poſſe vel ab extra vel ab intra; denique Quarta.

 nique

nique eſſe vel nimiam vel deficientem. In præſentis affectus tractatione ſatis erit ſi nonnulla delibemus de irritatione particulari arteriarum, eaque deinde ad præſens nagotium accommodemus. Aſſerimus itaque

De irritatione pulſuum.

1 Arterias cum nixu quodam ſanguinem protrudere in ſubſtantiam ſeu habitum partium; partes vero iſtum ſanguinem recipientes nonnihil contraniti; propter hunc autem renixum arterias ad fortiores nixus ſeu pulſus inſtituendos proritari: tantique momenti eſſe iſtum renixum ad fortiorem reddendum pulſum, ut ubi renixus languidus eſt, vix fieri poſſit ut pulſus ſit fortis; ubi vero renixus pluſculum intenditur, ita tamen ut nixum arteriarum non plane vincat, pulſus robuſtior reddatur, modo aliunde non intervenerit impedimentum. Atque hoc variis inſtantiis illuſtrare poſſemus; paucas annotabimus. Hyberno tempore pulſus pleniores, duriores, robuſtiores, & conſtantiores ſunt quam æſtate. Certum autem eſt tum temporis partes corporis externas frigore conſtrictas firmiores & minus permeabiles eſſe, adeoque ſanguini in ſua circulatione earum ſubſtantiam permeare contendenti, fortius quam alias eas reniti; unde arteriæ, ubi nihil aliud interveniens prohibet, neceſſe habent fortius ſe movere, fortiuſque ſanguinem impellere, ſi ſuo officio in cir-

circuitu ſanguinis perficiendo defunctura ſint. Hinc tum irritantur arteriæ iſtæ niſi plane ſupprimantur, aut aliunde ſopiantur, indeque paullatim fortiores ictus inſtituunt; ſimulque à ſpirituoſo ſanguine coarctato & pro ampliore loco colluctante pluſculum incaleſcunt, atque aliquantum ampliantur, & nonnũquam victa nonnihil renitentia ſanguinem in partes uberiore ac rapidiore torrente quam prius effundunt. Hoc amplius confirmatur adaucto. Licet enim initio mox frigeant manus, paullo poſt tamen plus ſatis incaleſcunt, ſimulque ſanguine, quem intenſus rubor indicat, ſuffunduntur. Nam ex contactu nivis primo partes denſantur, ac fortius circuitui ſanguinis reſiſtũt, arteriæ quoq; tunc in illis partibus contrahuntur: Atqui, niſi prævaleat frigus uſque ad omimodam ſpirituum in iſtis arteriis contentorum ſuppreſſionem, & ad ipſarum arteriarum ſtuporem, aut ſaltem torporem, arteriæ iſtæ paullatim irritantur, ſanguiſque cohibitus fortius luctatur pro majori loco, adeoque demum ex lucta utriuſque incaleſcunt arteriæ ſimulque ampliantur, & aucto pulſu ſanguinem copioſius in partem prius perfrigeratam extrudunt. E contra, æſtate, vbi minor occurrit in ſanguinis tranſitu renitentia, pulſus flaccidior, languidior, ac mollior contingit.

Unde

Unde patet defectum debitæ irritationis à languida partium ſanguinem ab arteriis recipientium renitentia profectum, pulſuum vigorem imminuere.

II. Idem adhuc evidentius cernitur in aucto pulſu à motu corporis; nam in motu violentiore omnes fere muſculi tenſi ſunt, unde tranſitui ſanguinis pluſculum renituntur; hinc arteriæ ad luctam irritantur, earum calor intenditur, adeoque pulſus frequentiores, fortiores ac pleniores eduntur.

III. Inflammatio alicujus partis ut manifeſte irritat ejus arterias, ita & vehementiorem pulſationem & liberaliorem ſanguinis affluxum in eadem promovet. Idem quoque de dolore dicendum.

IV. Huc etiam referenda contuſio alicujus partis. Nam pars contuſa difficilius affluentem ſanguinem admittit: hinc irritantur arteriæ, fortius pulſant, partemque contuſam iis contranitentem in tumorem attollunt. Plurimis aliis exemplis idem demonſtrari poſſet, niſi hæc abunde viderentur ſufficere.

De renixu contra pulſum.

Notandum porro eſt renixum partium in ſanguinis ab arteriis receptione factum, ſatis magnum eſſe poſſe, neque tamen ſatis efficaciter arterias irritare: in quo caſu retundit ac remittit potius impetum torrentis ſan-

ſanguinis quam intendit. Etenim renixus iſte per ſe retundit aut impedit decurſum ſanguinis per ſubſtantiam partium; quatenus vero una proritat arterias ad fortiores ictus inſtituendos, per accidens torrentem ejuſdem promovet. Quare cogimur hic in aliam digreſſionem vel inviti delabi, diſtinguendo inter renixum partium qui irritat, & eum qui non, vel parum irritat. De priori ſufficiant inſtantiæ modo allatæ, de poſteriori paucas in medium adducemus.

Ergo, datur *renixus plane ſupprimens torrentem ſanguinis.* Talem efficit ligatura fortis, quæ plane intercipit pulſum in partibus ultra conſiſtentibus, neque tamen arterias citra ſe irritat, quod omnem vim arteriæ ultra ligaturam ſuperet, actionemque ejus penitus abrumpat. Idem cernitur in partibus ex frigore demortuis, aliiſve de cauſſis ſphacelo corruptis; quin forte in contracturis & ſchirrhis nonnulliſque cicatricibus confirmatis. Species renixus Prima.

II. *Occurrit renixus comprimens arterias vel ex compreſſione arteriarum.* Hic accidit in ligatura mediocri. Item in compreſſione arteriæ à tumore in partibus vicinis aut proximis ut à tuberculo crudo; item in compreſſione à qualicunque externa cauſſa. Multa quæ ſpectant ad morem decubitus dextri Secunda.

præſertim & ſiniſtri huc referantur; ſic in tumoribus dextrum latus ſpectantibus ſiniſter decubitus ſæpe ægrius toleraturob compreſſionem partium ſanarum à tumentibus, &c. Atque hæc compreſſio, ut ut circuitui ſanguinis reſiſtit, non tamen videtur magnopere arterias irritare, quod non minus vim ipſam pulſificam intercipiat quam ejuſdem actionem minuat. Quamvis forte in pulmonibus nonnnnquam irritet ob calorem eorum alias eminentem,non ſecus ac fieri ſolet in partibus dolentibus aut inflammatis.

Tertia. III. Datur *renixus ex parte reprimens circuitum ſanguinis, ſed abſque compreſſione arteriarum, neque tamen in totum eum ſupprimens, neque admodum arteriam irritans.* Talis occurrit in obſtructionibus ab humoribus lentis, frigidis, craſſis, humidis, qui, etſi nonnihil liberum ſanguinis tranſitum impedire poſſint, parum tamen arterias irritant, quod una torporem quendam, aut ſaltem frigidam intemperiem iis inferant, ut & ſanguini in iis contento. Idem fere dicendum eſt de membris paralyticis,niſi quod in his evidentius torpor arteriis eorum introducatur, ſanguiniſque tranſitus minus in iis retardetur.

Defectus irritationis in hoc morbo. Porro aſſerimus II. Partes primo affectas non ſatis in hoc morbo irritare arterias, quibus ſanguis per eas diſtribuitur. Nam etſi in hiſce partibus, cum ob earum ſoliditatem, tum

tum ob frigiditatem, concedamus aliqualem renixum, debilis tamen admodum eſt is ſegniſq; atque parum irritans. 1. Quod in iſtis partibus cum frigida conjungatur intemperies humida, quę per ſe temperat ac lenit qualemcunq; irritationem. 2. Quod adſit inopia inſitorum ſpirituum, qui alioquin, ubi ſuppetunt, dare& fovere ſolent arteriarum ſanguiniſque in iis contenti vigorem. 3. Quod iſtæ partes torpeant, ut hac ratione ineptæ ſint quæ arterias excitēt. 4. Quod laxæ, flaccidæ, ac molles ſint, adeoq; magis pronæ ſint facile recipere quod arteriæ immittunt, quam eas obnitendo laceſſere. Atque arterias non fortiter & cum notabili robore ſanguinem in haſce partes protrudere, vel hoc indicio manifeſto eſt, quod eæ poſt influxum ſpirituum & ſanguinis, permaneant adhuc laxæ, molles & flaccidæ, cum è contra pulſus fortes ſoleant partes alias flaccidas ſubito plenas, turgidulas ac rigidiuſculas reddere. 5. Quod partes primo affectæ lubricitatem ſimilarem poſſideant. Quemadmodum enim externa ſeu ſuperficiaria lubricitas quodvis præterlabi ſinit ſine attritione; ita quoque interna ſeu ſimilaris lubricitas per meationem ſanguinis facilitat, ut cum minima lucta ejus circuitus obeatur. Concludendum ergo eſt arteriarum irritationem in hoc affectu

eſſe

eſſe deficientem, adeoque ſegniter admodum & inefficaciter excitari arterias ad pulſum validum efficiendum.

Tandem perpenſis omnibus quæ adduximus de cauſſis activis & impellentibus ſanguinem in circuitu ſuo, ſatis eluceſcit ſanguinis circuitum in hoc affectu, licet ſatis facilis & expeditus ſit, eſſe tamen diminutum & ſegnem per partes primo affectas, tum ob ignaviam ſanguini, arterioſi in dictarum partium arteriis contenti, tum ob deficientem calorem atque exilitatem iſtarum arteriarum, tum denique ob earundem inefficacem irritationem. Atque hæc dicta ſunto de duobus prioribus vitiis pertinentibus ad diſtributionem ſanguinis in hoc affectu, diminutione ſcilicet ac tarditate diſtributionis; reſtat jam ut breviter expendamus inæqualitatem ejuſdem.

Cap. XI.

Inæqualitas diſtributionis ſanguinis in hoc affectu.

INæqualitas hæc æſtimanda eſt ex collatione magnitudinis ac velocitatis torrentis ſanguinis facta in diverſis partibus. Si enim circuitus ſanguinis ſecundum geometri-

cam proportionem ſit vel æque diminutus & tardus, vel æque magnus & velox, æqualis ille ex ſcopo prǽſentis inquiſitionis reputandus eſt: E contra, ſi in aliis partibus minor & tardior, in aliis major & velocior ſit, inæqualis & improportionatus cenſendus eſt. Atque hic eſto ſtatus præſentis diſquiſitionis.

Ex ſupra-dictis liquet diſtributionem ſanguinis per partes primo affectas eſſe admodum parcam & tardam. Tantum ergo reſtat conſiderandum an per cæteras partes uberiore ac concitatiore motu feratur.

Aſſeruimus antea radicem hujus mali non fundari in ipſo corde, neque cor ipſum præſertim quo ad ſiniſtrum ſuum ventriculum ex ſe primo male affici. Credibile eſt ergo cor ipſum (niſi forte alius morbus vel conjungatur vel ſuperveniat) recte ſuo officio defungi, ſufficientemque ſanguinis quantitatem pro una vice per quemlibet ictum in Aortam expellere. Cum ergo diminute (ut ſupra probatum eſt) ſanguis ad partes primo affectas ab Aorta diſpenſetur, neceſſe eſt ſuperflua portio ad alias partes non ſic affectas diſtribuatur. Nam alias Aorta non ſatis ſe expediret, nec ſanguinem à corde receptum ſatis exoneraret, ſed à copia ejus infarciretur, & opprimeretur, hæcque repletio levi occaſione ad ſiniſtrum uſque

Inæqualitas diſtributionis probatur.

ven-

ventriculum cordis redundaret, febrimque accenderet: & agnoſcimus quidem ob hanc ipſam cauſſam, inter alias, febrim in hoc affectu, frequenter, ac facile accendi. Verum cum illa febris ſit alius morbus conjunctus, & ab hoc diverſus ac ſeparabilis, & cum, ſæpius morbus hic ſine febre occurrat; neceſſario concedendum eſt ſanguinem, quo diminutius ad partes primo affectas diſtribuitur, eo copioſius ad partes cæteras affundi, ſaltem tunc, ubi febris abeſt. Nam cum ea quantitatis ſanguinis, ut modo diximus, in Aortam excludatur quæ toti corpori ſufficiat, & cum tota ea in varias partes diſtribuenda ſit; ſequitur planiſſime, quo minus in unam partem eo uberius in aliam diſpenſari.

Atque ita ex dictis percipere licet inæqualitatem diſtributionis ſanguinis ex ſola ejuſdem diminutione in partibus primo affectis ſupra aſſerta (ſaltem probabiliter inferri. Ex diminuto nempe ac tardo decurſu ſanguinis per partes primo affectas, affluxum ejuſdem tum uberiorem & concitatiorem ad partes interiores non ſic affectas recte colligi. Videamus jam an cætera phænomena huc ſpectantia huic ratiocinio reſpondeant.

1. Manifeſtum videtur ex ſupra-allatis, Caput, Cerebrum, Hepar, cæteraque viſcera, non iſta frigida intemperie, neque illo

tor-

torpore ac inopia ſpirituum inſitorum laborare, quibus premuntur partes primo affectæ. Nam viſcera & partes dictæ non recipiunt nervos ſuos à ſpinali medulla extra calvariam, ut in eadem conditione cum cæteris partibus involvantur. Porro iſtæ partes, quantum ex tactu judicare licet, moderate exterius ſaltem calent; & quantum ex viſu, colore naturali ac florido conſpiciuntur. Præterea pleniores ac habitiores occurrunt quam partes primo affectæ.

Adhæc, Pueri hoc morbo afflicti moderate appetunt, ingeſta alimenta non male coquunt, & circa caput ſenſus obtinent ſatis acutos; vident, audiunt, guſtant, olfaciunt, non hebetius quam alii, & quoad ingenium, ſæpe coætaneos ſuperant, niſi aliunde quid obſtet. Quæ omnia collecta ſatis ſuperq; atteſtantur in iſtis partibus, aut non, aut ſaltem parũ admodum dominari vel frigidã intemperiem, vel torporem & inopiam ſpirituum inſitorum. His jam conceſſis neceſſe eſt liberaliorem ſanguinis ad dictas partes diſtributionem una concedamus. Quod n. ad calorem attinet, ſupra monſtravimus eum tum ampliare, tum proritare arterias ad fortiorem pulſationem edendam; & copiam ſpirituum ſupra quoque monuimus non modo fovere vim pulſificam arteriarum, vigoremque ſanguinis in iis contenti conſervare,

ſed

ſed & nonnihil concitare ac irritare utrumque, idque eo efficacius, quo minus ſpiritus inſiti torpore affecti ſunt.

2. Niſi iſtæ partes pleniore circuitu ſanguinis irrigarentur, molliores, laxiores, ac flaccidiores quam reipſa ſunt, occurrerent, non ſecus ac partes primo affectæ obſervantur. Etenim deficiente aut languente in quavis parte pulſu, pars ſtatim redditur laxa ac flaccida, ut omnibus partibus in Lipothymia contingit. E contra, ubi pulſus fortis eſt, pars, ad quam pertinet, rigidiuſcula ac turgidula deprehenditur. Pulſus enim plenior, ſtatim partes prius præ inanitione concidentes replet ac infarcit, ut ſoluta Lipothymia reſtitutoq; pulſu, partes corporis prius languidæ laxæque, non modo bene coloratæ, ſed & vegetæ ac turgidulæ redduntur. Cum ergo iſtæ partes, illa mollitie, laxitate & flacciditate non affectæ ſint, dicendum eſt eas pleniori pulſu perfundi.

3. Ipſa magnitudo harum partium aucta præ partibus primo in hoc morbo affectis teſtatur eas liberalius alimento ſuo, nempe ſanguine (qui commune ac ultimum partium alimentum cenſetur) irrigari. Etenim vix alias ulla ratio ſufficiens fingi poteſt, cur, cum partes primo affectæ emaciatæ ſint, hæ pleniuſculæ & habitiores (præſertim cerebrum

brum & hepar) inveniantur. Idem & confirmat floridus harum partium color. Pulſu enim in quavis parte languente, nonnihil de nitore coloris in iſta parte mox decedit.

4. Obſervatæ ſunt in hoc affectu Arteriæ Carotides, tum venæ jugulares quæ ad cerebrum & partes circa caput pertinent, ampliores; quæ autem vaſa ad partes primo affectas feruntur, exiliores debito: unde liquido inferre licet ſanguinem inæqualiter ad iſtas partes diſpenſari. Atque hic oramus atque obteſtamur eos quibus occurrit opportunitas diſſecandi corpora ex hoc morbo defuncta, ut accuratius velint explorare an arteriæ in partes oſſium protuberantes inſertæ liberalius quoque & commodius effundant ſanguinem in iſtas, quam in cæteras oſſium partes parcius nutritas, & annon iſtarum partium arteriæ paulo ampliores ſint quam harum. Licet equidem hoc ſcrutinium, cum ob exilitatem dictarum arteriarum, tum earum inſertionis obſcuritatem, ut & oſſium duritiem, difficillimum eſſe agnoſcamus.

5. Juvantia & lædentia huc quoque ſpectant. Nam frictionibus motu & agitatione varia corporis, atque exercitiis, corroborantibus illitionibus, ſimilibuſque mediis quæ calorem in dextris membris cæteriſque

par-

partibus primo affectis ſuſcitant, pulſuſque irritant ac quocunque modo augent, unde diſtributio ſanguinis propius ad æqualitatem reducatur, manifeſte juvantur pueri hoc morbo afflicti; contrariis læduntur. Similiter medicamenta intus aſſumpta quæ diſtributionem ſanguinis ad partes primo affectas promovent (qualia ſunt moderate calida, benigna & naturæ familiaria, atque ita attenuantia, incidentia & deobſtruentia, ut ſimul ſpiritus nequaquam diſſipent ſed foveant augeantque) conferunt multum ad hujus morbi curationem; contraria vero eundem aut gignunt aut genitum intendunt. Hiſce omnibus conſideratis, concludendum eſt diſtributionem ſanguinis in hoc affectu eſſe irregularem & inæqualem. Atque ita tandem abſolvimus diſquiſitionem de vitiis in diſtributione vitalis ſanguinis: reſtant jam ſi quæ ſint vitia conſtitutionis vitalis participatæ in hoc morbo examinanda.

Cap. XII.

Vitia conſtitutionis vitalis participatæ in hoc affectu.

DIximus ſupra originem conſtitutionis vitalis in ſanguine arterioſo, & præ-

ſertim in ſpirituoſa ejuſdem parte fundari: ſed quoniam partes ſolidæ quoque nonnihil de natura vitæ vere participant, iis vitam participatam, ſive conſtitutionem vitalem participatam merito adſcribimus.

Conſiſtit autem hæc *conſtitutio vitæ participatæ* in tribus.

In quibus conſiſtat conſtitutio vitæ participatæ.

1. *In Unione quadam ſanguinis arterioſi cum ſubſtantia ſolidarum partium quas permeat.*

2. *In calore vitali in iſtis partibus excitato.*

3. *In vivificatione & exaltatione conſtitutionis naturalis, omniumque facultatum naturalium iſtarum partium.*

Ejus prima pars.

I. Quod ad *Unionem illam ſanguinis arterioſi* attinet, jure ea prima pars vitæ participatæ reputanda eſt. Ideo enim partes ſolidæ de natura vitæ, ſive de conſtitutione vitali participare dicuntur, quod in ſe vitales ſpiritus contineant. Neque etenim abſque ſpiritu vitali conſiſtere poteſt vita. Quando ergo vitalis ſpiritus in & cum ſanguine arterioſo ad partes ſolidas per arterias diſtribuitur, atque hæ partes iſtum ſanguinem in ſuam ſubſtantiam imbibunt, fit, ut partes dictæ cum ſpiritibus vitalibus uniantur, ſicque eæ de natura vitæ participent.

Porro cum hæc unio non ſit permanens ſed tranſiens & in motu conſiſtat, videtur ea in ipſo congreſſu & mutuo amplexu ſpiritus inſiti naturalis & influentis vitalis con-

ſiſtere. Conditiones autem quæ requiruntur ut hic congreſſus ſit naturalis, ſunt,

1. Ut ſit utrinque moderatus, non impetuoſus.

2. Ut ſit utrinque validus, non languidus aut torpidus.

3. Ut ſit utrinque amicus & gratus, non hoſtilis & inſenſus; ut ſit tranquillus, non tumultuarius; nec nimis ſit lubricus, neque nimis aſper.

4. Ut non deſinat in diſſipationem omnimodam ſpirituum, quin magis in eorundem ſedationem aptamque diſpoſitionem pro reditu per venas. Forte plures iſtiuſmodi conditiones addi poſſunt; ſed cum ad hunc affectum maxima ex parte parum pertineant, ab ulteriori earum examine hic ſuperſedemus. Notamus tantum in hoc affectu congreſſum mutuum & unionem vitalis & inſitæ conſtitutionis per ſpiritus ſuos non contingere cum eo vigore, activitate, & oblectamento utrinque, quibus alias perfici ſolet in ſanis. Atque hoc vix eget ulla probatione, cum ex ſupra dictis pateat non tantum conſtitutionem inſitam partium primo affectarum laborare frigida & humida intemperie, inopia & torpore ſpirituum, ſed & ſanguinem ipſum vitalem nonnihil refrigerari ac torpidiorem reddi in extremitatibus arteriarum, priuſquam in partes primo-

affe-

affectas effundatur; ut neceſſum ſit unionem illam cum ſufficienti neque vigore, neque voluptate peragi. Enimvero, ubi ſpiritus vitales vigoroſi cum ſpiritibus inſitis pariter vigoroſis congrediuntur, non ſine lucta quadam blanda & delectante uniuntur. Sive, ut exemplo hoc rem illuſtremus, ſpiritus inſiti, tanquam ſponſa, ſimul & alliciunt & quodammodo repellunt ſpiritus vitales qui hic quaſi ſponſi perſonam agunt: verum vitales ſpiritus calore ſuo ſtimulati & pulſuum vigore impulſi, audacius confidentius paullo inſitos invadunt, eorumque fines ac terminos penetrant ſubeuntque, dum interim ſpiritus inſiti (ut ut modeſte quaſi renitentes ac reluctantes) non ſine voluptate quadam eos excipiunt. Ipſa enim voluptas corporea in lucta quadam amatoria fundatur, princepſque pars ipſius vitæ in iſtiuſmodi concertatione de unione mutua utriuſque ſpiritus conſiſtit. Eo enim fine tum generantur, tum diſtribuuntut vitales ſpiritus, ut demum pervadant conſtitutionem inſitam ſolidarum partium eaſque ſua vitali virtute profunde imbuant: atqui cum non poſſint hi ita penetrare ſine nixu & renixu, neceſſario accidit, ut vigor iſtus luctæ ſive nixus & renixus major minorve ſit pro copia, calore, & activitate ſpirituum inter ſe concertantium. Quoniam igitur ſpiritus naturales, tum vi-

tales in hoc affectu nonnihil frigidiores, pauciores, minuſque activi ſunt, neceſſe eſt eorum congreſſum & unionem ignaviorem, minuſque debito eſſe delectantem. Ad hæc notandum eſt in hoc affectu (quod & ſupra latius oſtendimus) tranſitum ſanguinis arterioſi per partes primario affectas nimis facilem eſſe & lubricum, unde hac etiam ratione congreſſus iſte & unio ſpirituum in iſtis partibus ignavior redditur, minuſque jucundus. Præterea exhalationes calidæ, licet revera parcius ut plurimum in hoc affectu excitentur, excitatæ tamen, ob mollitiem, laxitatem, internamque lubricitatem partium primo affectarum citius quam par eſt exſpirant, unde iſtas partes magis frigidas & flaccidas relinquunt.

Secunda pars vitæ participatæ.

II. Quod attinet ad *calorem vitalem ſolidis partibus communicatum* (qui ſecunda pars eſt conſtitutionis vitalis participatæ) partim dependet is ab unione prædicta ſive incorporatione ſanguinis arterioſi cum ſolidis partibus, partim vero conſiſtit in motu ſeu nixu quodam expanſivo (conſimili iſti nixui expanſivo qui eſt ipſius ſanguinis arterioſi) excitato in ipſis ſolidis partibus. Primum admodum manifeſtum eſt, neceſſe enim eſt ſanguinem arterioſum calore vitali impprægnatum, ubi intra ſolidas partes recipitur, iis cum ſubſtantia ſuum calorem quoque imperti-

pertire. Secundum etiam non difficulter evincitur. Etenim ſi calor vitalis in ſanguine arterioſo radicatus conſiſtat in motu quodam ſeu nixu iſtius ſanguinis uniformiter diffuſo ſimulque nonnihil cohibito, fieri non poteſt quin conſimilem nixum in ſolidis partibus, quas pervadit, excitet, cum cauſſæ naturales ſemper agant ad extremum ſuarum virium, & quantum fieri poteſt, per viam aſſimilationis. Si quis dubitet an eſſentia vitalis caloris conſiſtat in tali nixu uniformi diffuſivo, moderate cohibito & intrinſecus proveniente, ſciat eſſentiam caloris in genere conſiſtere in motu vel nixu rarefactivo nonnihil cohibito, ut clare demonſtrat *Vice-Comes Verulamius* in novo ſuo Organo. Hoc autem dato, calor vitalis, cum in ſe veram naturam caloris contineat, neceſſario quoque erit talis, nixus rarefactivus nonnihil cohibitus. Verum ut hic calor in genere reſtringatur ad vitalem, plures conditiones addendæ ſunt; quas tamen hic, ne in enormem digreſſionem provehamur, neque enumerare neque proſequi accuratius poſſumus. Interim ut materiam & modum habeamus inquirendi, utrum calor vitalis in hoc affectu ſit ſecundum naturam modificatus; necne? viſum eſt ſequentes conditiones paucis proponere.

Conditiones caloris vitalis ſecundum naturam ſe habentis.

1. Quo calor vitalis dicatur naturalis ſeu ſecundum naturam, requiritur ut ejus origo ſit interna, nempe in ipſo ſanguine arterioſo, & per implantationem ac unionem ejuſdem, ut ſuperius dictum, ad partes ſolidas derivetur. Ut enim quid dicatur naturale, neceſſe eſt id ſit ab interno principio: licet quoque quæcunque fovent, augent, vel excitant moderate internum principium poſſe eo reſpectu hanc appellationem ſubire concedamus.

2. Requiritur, ut calor iſte ſit moderatus, non remiſſior aut intenſior æquo, ſed gradu apto partibus diſpenſatus.

3. Requiritur, ut ſit quodammodo uniformis ſuique ſimilis in partibus eadem conſtitutione ſimilari gaudentibus, modo æque diſtent à fonte caloris, pariterque ab aliis cauſſis concurrentibus & vicinis affectæ ſint. Verum in partibus longius à fonte caloris diſtantibus, pariter tamen alias, quemadmodum dictum, affectis, ut uniformiter diminutior ſit: ſimiliter in partibus quoad conſtitutionem inſitam frigidioribus, ut ſit proportionaliter quoque remiſſior. Denique in partibus ab aliis cauſſis diverſimode affectis, ita ut una multo intenſius caleat quam altera, requiritur, ut inter partem calidiorem & frigidiorem calor paullatim ſeu gradatim, & quaſi uniformiter remiſſior (ſi

à para

à parte calidiore verſus frigidiorem palpando procedas) deprehendatur : & eo uſque etiam uniformitas quædam vel in hac difformitate ſeu diſparitate caloris, dummodo intra naturæ limites manſerit, obſervari poteſt, Partes enim proximæ ſive immediate ſe mutuo tangentes, non naturaliter ſe habent, ubi altera præ altera impenſe calet. Enimvero cum calor hic vitalis conſiſtat in nixu rarefactivo nonnihil cohibito, ſi is multum inæqualis & difformis ſit in partibus juxta ſe ſe poſitis, fiet, ut pars illa qnæ violentius nititur, conetur una ſe divellere ab iſta quæ minus nititur, eritque adeo nixus iſte præter naturalis dolorem inferens. Conſiſtit enim dolor in ſolutione continuitatis nondum facta, ſed in fieri.

4. Ut hic calor non actuet aut promoveat actionem alius cujuſvis qualitatis noxiæ conjunctæ. Quamvis enim in hoc cauſa noxia qualitas conjuncta præcipue peccet, potioremque partem culpæ mereatur, calor tamen in totum excuſari non poceſt. Nam calor acris & malignus connotant alias qualitates conjunctas præter nudum calorem, ipſe tamen calor vitalis quantenus intendit ac ſtimulat activitatem iſtarum qualitatum conjunctarum quo potentius lædant, ex parte reus eſt cenſendus eorundem noxiæ actionis.

 5. Ex

5. Ex parte renixus requiritur quoque moderamen, tum ratione ſedationis ſpirituum vitalium exuſcitatorum, tum ratione permeationis ſanguinis arterioſi cum ratione tranſpirationis exhalationum non ſedatarum.

6 Eſt proportio quædam obſervanda inter nixum vitalis caloris expanſivum & renixum eum coercentem. Non modo igitur exceſſus alterutrius in ſe vitium eſt, ſed & ſi alter alteri ſit improportionatus, eo ipſo quoque vitioſus eſt cenſendus.

7. Rhythmus & ordo quidam tum in nixu tum in renixu eſt obſervabilis. Neque enim eodem continuo tenore procedunt; at micando quaſi modo intenduntur, modo remittuntur: & intenduntur quidem maxime in diaſtole arteriarum, ubi ſanguis ſuis cancellis anguſtioribus non contentus, de ampliore loco luctatur, adeoque arterias diſtendit donec competens ejus portio in habitum partium excidat & imbi digeratur, tunc quippe locus non adeo in anguſtias ſanguinem cogit, quin per tantillam temporis morulam ab impetuoſo ſuo motu ſuperſedeat. Atque inter cauſſas pulſationis hæc micatio ſanguinis arterioſi non infimæ eſt notæ. Ut hæc jam ad præſens negotium applicemus, è conditionibus modo propoſitis ſecunda ſola in præſenti affectu videtur

ma-

manifeſte deſiderari. Calor enim vitalis non moderatus hic, ſed deficiens, remiſſiorque gradu naturali & juſto deprehenditur. Nam cum partes primo affectæ frigida ac humida intemperie, inopia ac torpore ſpitituum laborent, neceſſe eſt eas (ut ſupra quoque oſtendimus) calorem ſanguinis arterioſi prius quam in earum ſubſtantiam effunditur, nonnihil retundere; unde partes iſtæ remiſſiorem vitalis caloris gradum, quam iis debetur, participant. Atque hæc dixiſſe ſufficiat de calore vitali partibus communicato.

III. Quod ad ultimam partem vitæ participatæ attinet, quæ quidem dependet à duabus prioribus, quæque prima eſt intentione naturę, licet ultima executione, dicimus eam finem quodammodo eſſe tum conſtitutionis vitalis, tum diſtributionis ejuſdem, ut & unionis prædictæ caloriſque partibus communicati. Non enim ſua ſola gratia excitantur in ſanguine arterioſo vitales ſpiritus, neq; ſuo tantum commodo in partes diſtribuuntur, iiſque uniuntur; aſt maxime, ut vivificent & nobilitent inſitam ſolidarũ partium conſtitutionem earumq; adeo facultates actuent & exaltent. Quemadmodum enim color per ſe tantum potentia eſt viſibilis, niſi lumine irradietur; ita & facultates illæ inſitæ attrahendi, retinendi, coquendi excernendi, & formandi, quaſi mortua ſunt & Tertia pars.

mere potentiales, quando affluxu vitali non actuantur & vivificantur. Hoc clariſſime videri eſt in lipothymia; nam deficiente vitali influxu, ſubito labaſcunt ac languent omnes iſtæ facultates.

Verum cum facultates omnes fundentur in aliqua conſtitutione, quæ earum & cauſſa & ſubjectum eſt, quæri poſſet, in qua conſtitutione partium prædictæ facultates fundentur; Reſpondemus quoad potentialem naturam eas radicari in conſtitutione inſita quam prius deſcripſimus; verum quoad actuatam & jam vivam factam eſſentiam dependere eas quoque ab influxu vitali. Atque in genere pronunciamus conſtitutionem vitalem participatam, quam prius in tribus conſiſtere aſſeruimus, cum conſtitutione inſita conjunctam, eſſe integram & adæquatam tum cauſſam tum ſubjectum omnium iſtarum facultatum. Operoſior autem digreſſio foret, quam noſtrum inſtitutum patitur, inquirere in ſpecialem modum, quo iſtæ conſtitutiones hanc vel illam facultatem in ſpecie determinatam producant. Impræſentiarum tantum breviter percurremus vitia prædictarum facultatum quæ in hoc affectu occurrunt.

1. Vis Formatrix hic errat ob inæqualem affuſionem vitalis ſanguinis in diverſis partibus, de qua ſupra diſſeruimus. Hinc caput

put & Hepar in nimiam molem excreſcunt; partes primo affectę extenuantur ; oſſium extrema protuberant, quin etiam aliquando, quæ alias recta forent, oſſa incurvantur.

2. Coctrix debilis eſt in hoc morbo in partibus primo affectis, ob inſitam intemperiem frigidam, ob inopiam & torporem ſpirituum, ob lubricam unionem ſpirituum vitalium cum conſtitutione inſita, & ob debilem calorem vitalem impreſſum.

3. Attractrix, retentrix, & expultrix videntur haud multum à naturali conditione recedere: attractrix tamen aliquanto ſegnior eſt debito; retentrix ob internam lubricitatem nonnihil infirmior; expultrix vero concitatior juſto ob eandem cauſſam.

Atque ita tandem abſolvimus examen vitiorum conſtitutionis vitalis in hoc affectu. *Conſtitutio animalis* jam proxime conſideranda foret, niſi quod nonnulla vitia conſtitutionis inſitæ, nempe ejus vitia organica, quæ nonnihil dependent à vitiis quibuſdam recitatis conſtitutionis vitalis, hunc locum, ut ſibi magis proprium, vindicarent.

Cap. XIII.

Vitia Organica conſtitutionis inſitæ in hoc affectu.

Quinq; capita vitiorum organicorum in hoc morbo.

CUM vitia organica in hoc affectu pertineant ad conſtitutionem partium inſitam, immediate quidem ea poſt vitia ſimiliaria ejuſdem conſtitutionis juſta methodo tractanda forent: verum, ut ſupra monuimus, quod eorum ratio & cauſſa maxime à vitiis conſtitutionis vitalis modo notatis petenda ſit, coacti fuimus præmittere horum tractatum, illorumque adeo conſiderationem in hunc locum reſervare.

Vitia Organica in hoc morbo reducuntur commode ad hæc capita.

1. *Ad certarum partium extenuationem & maciem, videlicet partium primo affectarum.*

2. *Ad aliarum partium magnitudinem præter rationem auctam, ut cerebri, totius capitis, & Hepatis.*

3. *Ad protuberantias ſive tumores certorum oßium, ut oſſium ad carpos, ad talos, & extremitates coſtarum.*

4. *Ad certorum oſſium incurvationem, ut frequentius accidit oſſibus cubiti & tibiæ, nonnunquam oſſibus femoris & humeri.*

5. *Ad*

5. *Ad pectoris acuminationem & anguſtiam.*

Atquæ hæc vitia infra inter ſymptomata & ſigna hujus morbi memorantur, non quidem quod reipſa mera ſint ſymptomata, ſed quod in ſenſus incurrant, adeoque ſignorum vicem commode ſuppleant; tum ratione partium eſſentiæ morbi altius latentium, tum ratione cauſſarum ejus abditarum. Quicquid enim ipſum ſenſu percipitur, & præter ſe aliquid obſcuri menti repræſentat, rationem habet ſigni. Revera enim hæc vitia ſunt partes eſſentiæ ipſius morbi & quidem ſecundariæ, cum ſint vitioſæ conſtitutiones organorum actionem lædentes, & dependeant ab aliis partibus eſſentiæ morbi.

Communis cauſſa fere omnium modo recitatorum affectum videtur eſſe *inæqualis & improportionata nutritio*, ſive ἀλογοτροφία *partium.* Hæc autem in hoc morbo à duabus præſertim cauſſis dependet. Prior eſt diſpar & inæqualis conſtitutio inſita partium irrationaliter nutritorum. Diſparitas inter conſtitutiones inſitas partium primo affectarum, & capitis ac viſcerum ex ſupra-dictis nullo negotio colligi poteſt, ut non mereatur ulteriorem inculcationem. Poſterior cauſſa, quæ certe non minoris eſt momenti, eſt ipſa inæqualis diſtributio ſanguinis arterioſi ad partes, ut dictum, inæqualiter nutritas. Commu-nis eo-rum cauſ-ſa.

Quod

Quod ſanguis in hoc affectu inæqualiter diſtribuatur ſupra monſtravimus : hic tantum inferimus inde ſequi neceſſario inæqualem nutritionem partium. Omnia animalia quo pleniore victu utuntur (niſi aliud interveniat impedimentum) eo habitiora & pinguiora cernuntur : ſubtracta vero debiti alimenti quantitate decreſcunt, atque indies extenuantur. Cur non idem animalium partibus accidere judicemus? Sanguis, aut ſaltem aliquid in ſanguine contentum pro ultimo alimento partium omnium agnoſcitur. Ubi ergo id liberalius uni parti & alteri parcius diſpenſatur, minime certè mirum eſt, ſi una pars in juſto majorem molem excreſcat, dum altera interim extenuatur. Sed hæc in genere dixiſſe ſufficiat. In ſpecie,

I. Aſſerimus in hoc affectu partes primo affectas indies macreſcere & emaciari. Neque exſpectanda eſt hujus aſſertionis probatio, cum quotidiana experientia idem oculis atteſtetur. Verum cur ita extenuentur iſtæ partes, rationes exigamus.

Cur extenuantur partes in hoc affectu?

1. Ducitur à primaria eſſentia morbi, ab intemperie frigida nempe, à penuria & ignavia ſpirituum inſitorum in prædictis partibus. Hinc enim attractrix, retentrix, & coctrix ſuo munere parum efficaciter in illis defunguntur.

2. Ducitur à laxitate, mollitie, & inter-

na lubricitate earundem partium: hinc enim earum expultrix concitatior eſt debito, tranſpiratio nimis facilis ac diſſipativa, circuitus ſanguinis nimis lubricus, retentrix debilis alimentum citius & facilius elabi patitur quam par eſt; atque hic idem pene hiſce partibus accidit quod inteſtinis in Lienteria. Ut ut ſit, impenſæ excedunt vectigalia, & per conſequens iſtæ partes extenuantur.

3. Ducitur ab inæquali diſtributione, & quidem diminuta in partibus primo affectis, de qua ſatis ſuperque ſupra dictum eſt.

II. Aſſerimus in hoc affectu magnitudinem capitis & præſertim cerebri, ut & magnitudinem Hepatis eſſe præter rationem auctam. Aliquando coujungitur Hydrocephalus, quem tamen nullam hujus morbi partem, aſt diverſi generis exiſtimamus: licet nonnunquam hunc affectum poſſe occaſionem miniſtrare hydrocephalo ſuperveni- enti concedamus. Porro vidimus aliquando, ſupervenienti huic morbo tabe, eaque diu continuata, faciem parteſque circa caput nonnihil ante obitum fuiſſe extenuatas. Non tamen id eveniſſe à morbo de quo agimus; aſt à Tabe huic accidente. Interim ut ratio reddatur magnitudinis ſupra modum auctæ in prædictis partibus, notemus.

1. Partes ad caput & viſcera fere omnia pertinentes, nervos ab illa parte ſpinalis me-

medullæ quæ intra calvam concluditur, recipere, & propterea non neceſſe eſſe haſce partes infelici conditioni partium primo affectarum ſubjici. Quare nulla ratio nos cogit aſſerere, haſce auctas partes vel intemperie frigida vel penuria & torpore ſpirituum affici, vel attractricem, retenticem, aut coctricem facultatem inde vitiatam obtinere; & per conſequens, partes hæ eximuntur omnino à prima cauſſa modo recitata extenuationis in reliquis partibus primo affectis.

2. Notemus neque laxitatem, flacciditatem, mollitiem aut internam lubricitatem in dictis partibus ſupra modum auctis dominari, neque has qualitates (quemadmodum accidit partibus primo affectis) expultricem debito concitatiorem præſtare, adeoque metuendum eſſe exportationem ſuperare importationem, quod in partibus extenuatis contingere docuimus.

3. Notemus ſanguinem in circuitu ſuo quo parcius ad partes primo affectas diſtribuitur, eo liberalius haſce auctas partes rigare. Hoc ſuperius probavimus, neque pluribus hic in eam rem opus. His ergo notatis, evidens occurrit ratio, cur prædictæ partes irregulariter augeantur: Etenim ſi in iis attractrix, retentrix & coctrix non debilitentur ſecundum primam annotationem, & expultrix non ſit juſto concitatior ſec. ſe-

cundam, atque interim copioſius alimentum iis affundatur ſec. tertiam, neceſſe eſt earum molem improportionate excreſcere. Nam ubi abundat alimentum, neque ſuo officio deſunt facultates, fieri non poteſt quin plenior partium nutritio ſubſequatur.

III. Aſſerimus, protuberantias ſive tumores oſſium in carpis, talis, & extremitatibus coſtarum duplici nomine vitiatum organum efficere, ratione ſcilicet tum magnitudinis, tum figuræ. Partes utroque modo vitiatæ oculis obviæ ſunt, ut fruſtra alia ſit exſpectanda probatio. Sed cur oſſa ad iſtum modum, in iſtis locis, ſic protuberant? Arduum certe eſt hujus rationem reddere, neque forte audemus polliceri nos omni ex parte curioſis ſatisfacturos. Itaque loco reſponſionis ſequentes obſervationes non plane inutiles in medium proferimus.

1. Oſſa in multis cum Parenchymatis viſcerum conveniunt. Nam 1. conſtant ex materia quadam ſimilari à ſanguine perlabente ſecreta, nec laborioſa aſſimilatione opus habente, & omnino facilem nutritionem, donec ad ἀκμὴν incrementi pervenenerit, videntur admittere; nutriri porro uſque dum ad extremam forte ſiccitatem per ætatem perducantur, & extenuationi notabili vix videntur eſſe obnoxia: ita & parenchymata ſimilaria ſunt per ſecretionem à

Protuberantium oſſium in hoc affectu cauſſæ.

ſanguine ſere ſolam congeſta, facile creſcunt, ægre raroque extenuantur. 2. Oſſa ſimili fere modo, quo parenchymata, aluntur. Per arterias recipiunt ſanguinem, per venas ſuperfluam portionem amandant, ac loco vaſorum tertii generis, quibus exterminantur excrementa; cavitatibus & cellulis donantur. Dubitet forte aliquis de arteriis oſſium, cum tam dura & rigida pars inepta videatur intra quam pulſent arteriæ. Concedimus quidem minus apta eſſe oſſa pro arteriarum pulſatione ob duritiem ſuam & rigiditatem, adeoque agnoſcimus ea non aliquam notabilem arteriarum ramificationem in ſe admittere; verum ſi quis inde inferre velit nullas plane introadmitti arterias, næ is ſibi nos omnino repugnantes habebit. Sunt etenim partes vivæ, nutriuntur, creſcunt, facultatibus attractrice, retentrice, coctrice gaudent. Deinde ſanguinem ea intra ſe recipere quem non poſſunt niſi per arterias, patet ex eorum cruentatione ſive fracta ſint, ſive raſa, aut alio quovis modo diviſa in vivis adhuc animalibus. In junioribus animalibus, ſpongioſa oſſium ſubſtantia ipſaque medulla, ſanguine ſuffuſa cernitur, & maxima pars cavitatum earum non tam medulla, quam ſanguine referta eſt. In majoridus animalibus obſervare licet venas & arterias per membranas ipſam medullam involven-

Oſſa non omnino Arteriis deſtitui.

ventes diſtributas: quæ omnia ſatis arguunt diſtributionem ſanguinis ad ipſa oſſa. Verum natura ſagax (quæ in omnium partium formatione commodiſſime omnia concinnat) proſpiciens hic arterias venaſque propter duritiem oſſium non poſſe convenienter longiori ramificatione per ſubſtantiam oſſium diſſeminari, numeroſas eas, at valde exiguas & plerumque capillares mediante perioſtio hinc inde ſparſim in foraminula oſſium vix conſpicua ejaculatur. Immo in majorum animalium diu elixatis oſſibus foraminula hæc inſertionis vaſorum ſatis facile in extima ſuperficie detracto perioſtio cerni queunt. Sed hæc ſufficiant dicta de venis arteriiſque oſſium, cum res hæc minus pertineat ad noſtrum ſcopum. Quod ad vaſa tertii generis attinet, quandoquidem oſſium excrementa non plane inutilia erant futura, neque commode extra corpus exterminari poterant, natura, loco vaſis tertii generis conceptacula quædam (cavitates nempe, & cellulas) conſtruxit, in quæ oſſium excrementa, partem ſcilicet pinguem quæ plane inutilis eſt ad oſſa nutrienda, reponeret. Aliqui quidem medullam eſſe proximum oſſium alimentum exiſtimant; ſed perperam, cum hæc, ut modo diximus, plane inepta ſit ad oſſium generationem & nutritionem. Oſſa enim non tantum duriſſima & ſolidiſſi-

Medullam non eſſe oſſium alimentum.

ma atque ex ſe albioris coloris ſunt, ſed & conſtant ex ſubſtantia quadam terreſtri ſatis tenaciter cohærente; quæ conditiones longe abſunt à medulla. Hæc quippe in igne tota conflagrat & in flaminas abit; oſſa vero, niſi ratione medullæ, vix flammam concipiunt, ſed in terreſtrem ſubſtantiam fere tota calcinantur. Deinde nulla arte ad illam firmitudinem, quam in oſſibus cernimus, perduci poteſt medulla. Porro medulla ad moderatum ignis calorem liqueſcit & diſſolvitur; oſſa vero ardentiſſimas ignis flammas ſine ulla eliquatione ſuſtinent. Præterea oſſa per diuturnam elixationem non in medullarem ſubſtantiam, ſed gelatinam quandam reſolvuntur. Tandem oſſa in pulverem comminui poſſunt: non ſic medulla. Certum ergo eſt medullam non eſſe oſſium alimentum, ſed quoddam eorum excrementum ſive potius ſecrementum, utile id quidem, ſuiſque adeo conceptaculis aſſervandum. Oſſa enim natura ſua alioquin ſicciora, frigidiora, & aſperiora, minus apta forent motui, niſi medullæ ſeu exudationibus ſeu exhaletionibus humectarentur & lubrica redderentur, blandoque ejus calore foverentur. Hæc omnia uno fere ſequenti experimento confirmantur. In animalibus junioribus æſtimata magnitudine oſſium, minus medullæ ineſt oſſibus, plus ſanguinis, quam

Sed quoddam eorum excrementum ſeu ſecrementum.

quam in grandioribus. In fœtu nondum edito. vixdum veſtigia medullæ à ſanguine diſtinctæ obſervantur, poſt partum vero indies medullaris ſubſtantia augetur, & minus minuſque ſanguine ſuffuſa eique permiſta conſpicitur: in ætate demum conſiſtente oſſa medulla fere pura & ſincera, ſanguine vix conſperſa, replentur; in ſenectutis vero progreſſu credibile eſt oſſa indies minus minuſque irrigari ſanguinis circuitu, & forte ipſam medullam tandem ceſſant fere nutritione oſſium potius imminui quam augeri: quo reſpectu limitandum forte eſt experimentum propoſitum. 3. Oſſa (exceptis forte dentibus) nervis carere & vel non, vel parum certe, neque aliter quam ratione perioſtii aut fibrarum ejus in oſſium foramina immiſſarum ſentire creduntur. Similiter Parenchymata viſcerum videntur potius per ſuas membranas & vaſa quam per ſuam ſubſtantiam ſenſum illum, quem obtuſum habent obtinere.

Ex his colligimus oſſa in hoc affectu non multum aliter affici reſpectu nutritionis quam parenchymata viſcerum. Supra monſtravimus oſſa non eſſe numeranda inter partes primo affectas, ut neque parenchymata dicta: hic modo ulterius aſſerimus oſſium genus ſive oſſa univerſa ſimul ſumpta non parcius forte in hoc morbo ali, quam alias in

ſanis ſolent. Si enim per modum congeſtioni ſimilem ut parenchymata, atque adeo facile alantur ſi poſſideant arterias & venas ad ea deductas, & cellulas ac cavitates ad ſanguinem recipiendam, ſi non ſint in numero & conditione partium primo affectarum, neque nervos à ſpinali medulla recipiant; credibile omnino eſt non male ea poſſe alimentum ſuum recipere, retinere, ac coquere. Porro ſi conſulere libet experientiam, Pueri hoc morbo laborantes habita ratione ætatis ac magnitudinis partium aliis fere ponderoſiores ſunt; ut aliquoties obſervavimus, quod certe ex parte adſcribendum videtur oſſium magnitudini. Quamvis hic magis frequentes, certas, & diligentius expenſas optemus obſervationes, quas alii occaſionem nacti ſibi poterunt ſubminiſtrare: interim opinamur oſſa in genere non admodum parce in hoc morbo nutriri. Dicat aliquis, quæ hactenus dicta ſunt ſpectare oſſium nutritionem in genere, non vero ex iis reddi rationem eorum protuberantiæ. Non id diſſimulamus: atqui, cum vitia hæc oſſium dependeant ab eorum inæquali nutritione, ut ſupra probavimus, non inutile hic proponere duximus aliqualem rationem nutritionis eorum in genere. Pergimus jam propius ad prædictos oſſium tumores. Atque obſervamus.

II. Tu-

II. Tumores iſtos oſſium non eſſe heterogenei generis reſpectu cæterarum partium ejuſdem oſſis, ſed eſſe partes plane ſimilares & cum cæteris homogeneas, neque ex parte conſtitutionis ſimilaris, ſed tantum ex parte magnitudinis & figuræ eſſe vitioſas.

Hinc ſequitur III. Has protuberantias non ex materia oſſium illegitima, aut per virtutem aliam, quam è qua & per quam alia oſſa, generari.

IV. Tumores dicti producuntur ex inæquali nutritione oſſium, puta ex liberaliore nutritione protuberantium partium & parciore cæterarum partium ejuſdem oſſis. Atque has tres ultimas obſervationes ſatis ſuperque probavimus ſupra, ubi de partibus affectis actum.

V. Obſervamus Epiphyſes oſſium in talis & carpis, forte etiam in nonnullis aliis locis, molliores ac ſpongioſiores eſſe reliquis partibus eorundem oſſium. Quin forte majores arterias & venas in ſe recipiunt, licet hoc nondum ſatis exploratum habeamus. Extremitates etiam coſtarum multo magis ſpongioſæ ſunt & molles quam cæteræ earum partes. Unde inferre licet molliores iſtas & ſpongioſiores oſſium partes poſſe facilius ac liberalius ſanguinis circuitum admittere, adeoque plenius nutriri

quam cæteras earum partes. Dicas, iſtarum partium mollitiem & ſpongioſitatem non minus in pueris ſanis quam hoc morbo afflictis reperiri. Concedimus id quidem, ſed neceſſe interim eſt partes, quarum ſubſtantia compactior eſt, quæque difficilius ſanguinis circuitum admittunt, leviori de cauſſa affici atque obſtrui, quam eas partes quæ facilius recipiunt & apertiores ſunt. Sanguis autem in hoc affectu frigidior, viſcidior, paulloque craſſior debito, externis partibus affunditur; quæ ergo partes ineptiores ſunt ad ejus tranſitum admittendum, eæ prompte nonnihil obſtrui parciuſque nutriri poſſunt. Sed cur in ſanis dictæ partes molliores ſpongioſiores non item liberalius nutriantur cum largius quoque vel in ſanis, ut dictum eſt, ſanguinem recipiant? Reſpondemus, quia in ſanitate ut iſtæ partes liberalius per arterias ſanguinem percipiunt, ita & liberalius per venas eundem remittunt, quod certe modum ponit nimio earum alioquin futuro incremento. In hoc affectu vero eædem partes, ob frigiditatem, craſſitiem, ac viſciditatem affuſi ſanguinis, parcius forte aut tardius eum remittunt quam iis affunditur, adeoque ex ſanguinis copia pluſculum excreſcunt iſtæ partes, dum cæteræ oſſium partes ob anguſtiam cavitatis arteriæ, forte vix ſatis copioſe ſanguine rigantur quo ex

æquo debitoque nutriantur & creſcant. Atque hinc (ſaltem probabiliter) deducimus inæqualitatem nutritionis oſſium in hoc morbo. Conditio autem ſanguinis qua in hoc morbo apta eſt ullas partes per quas tranſit obſtruere, videtur peculiariter oſſeum genus reſpicere. Nam in viſceribus, exceptis pulmonibus, rarius ſanguis obſtructiones parit, ut neque in partibus primo affectis; cujus rei forte interna lubricitas eſt cauſa: Ut ut ſit, oſſeum genus; ſive quod incapax ſit internæ lubricitatis; ſive quod ſuccus nutritius in maſſa ſanguinea peculiariter aptus ſit in partibus tantoperè fixis concreſcerè; ſive quod idem ſit natura ſua oſſibus affinis; oſſeum (dicimus) genus obſtructionibus facile in hoc affectu infeſtatur, indeq; id inæqualiter nutriri contingit.

Dentitionis vitia huc etiam referenda ſunt, cum ea quoque maxime dependere videntur ab hac inæquali oſſium nutritione. Etenim ſi æqualiter dentes nutrirentur, uniformes eſſent ſubſtantiæ, neque fruſtulatim, ut frequenter hic accidit, exciderent. Partes quippe ſimilares, quando æqualiter nutriuntur, non adeo interruptam atque inæqualem conſiſtentiam acquirunt, ut facile fruſtulatim comminuantur. Quare cum dentes ſint partes ſubſtantia ſimilari naturaliter gaudentes, ſi æqualiter nutrirentur, uniformen Vitiatorum Dentium in hoc affectu cauſſæ.

& æ-

& æqualem conſiſtentiam haberent, & vel integri in alveolis ſuis perſiſterent vel integri exciderent; vixque alia ratio ſufficiens videtur reddi poſſe; quamobrem ex una parte magis quam ex alia frangerentur & per fruſta exciderent. Concedimus quidem friabilitatem huc multum conducere, ſed & iſtam friabilitatem magna ex parte à prædicta inæquali nutritione dependere arbitramur. Solent enim alias dentes ſatis firmam, ſolidam, ac ſibi cohærentem conſiſtentiam obtinere; & certe ex materia ſatis viſcida præſertim in hoc affectu videntur confici; ſiquidem hæc maſſa ſanguinis juſto viſcidior & craſſior fere deprehenditur, ut facile non ſit hanc friabilitatem dentium defectui viſciditatis materiæ, at multo probabilus inæqualitati nutritionis adſcribere. Concludimus ergo, protuberantias oſſium, tum vitia dentium oriri ab inæquali nutritione iſtarum partium, proveniente à peculiari diſpoſitione ſanguinis obſtructiva, oſſa præſertim reſpiciente. Procedimus jam ad oſſium incurvationem in hoc morbo.

IV. In hoc affectu frequenter ſolent oſſa nonnihil incurvari, præſertim Tibiæ & Fibulæ; Item oſſa Humeri & Femoris; Articuli etiam nonnulli inclinantur, nunc introrſum, nunc extroſum; tota ſpina etiam ſæpe inflectitur, interdum in modum lite-

ræ S. introquetur, partim ſcilicet antorſum, partim retrorſum, aut etiam partim dextorſum, partim ſiniſtrorſum.

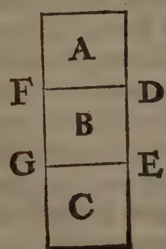
Curvitatem hanc oßium aliqui adſcribunt eorum *flexibilitati.* Aiunt enim in tam tenella ætate oſſa ipſa ex ſe non eſſe adeo inflexilia rigidaque, ut provecta; itaque accedente hoc affectu forte plane flexilia gradu aliquo reddi: Invehuntur ergo in nutrices, quæ infantes pueroſque præmature ſuis pedibus committunt, exiſtimantes eorum oſſa ab onere ſuſtentati corporis flecti. Alii ſimiliter imperitum nutricum faſciandi modum accuſant. Curvitatis oſſium cauſſæ.

Verum his ex omni parte aſſentiri non poſſumus. Et primo quidem oſſa in Pueris hoc modo afflictis magis flexilia minuſque friabilia & rigida eſſe quam in aliis plane negamus. probavimus enim ſupra oſſa in hoc affectu quoad ſimilarem naturam non differre ab oſſibus ſanorum. Præterea, nemo hactenus fide dignus teſtatus eſt ſe vidiſſe in hoc morbo oſſa flexilia. Adhæc, ſi daremus in tam tenella ætate oſſa forte nonnihil inflecti poſſe, non tamen manerent flexa ut plumbum aut cera, ſed ſuæ libertati permiſſa redirent denuo ad propriam partium poſitionem. Non enim conſtant ex materia ductili, adeoque vel inter flectendum frangerentur, vel certe niterentur repetere

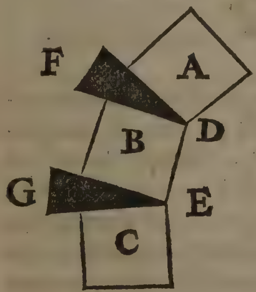
pri-

priſtinum partium ſitum. Quod ad nutricum vel imperitiam vel incuriam attinet, licet eam ex omni parte non excuſemus, vix tamen merito hanc curvitatem iis imputare poſſumus. Videmus pauperum liberos minori cura tractari, pedibuſque citius committi quam generoſorum; illorum tamen liberi rarius hoc vitio infeſtantur quam horum. Præterea nutrices novimus, quæ, ſumma etiam adhibita diligentia, tum in faſciandis, tum in alio quovis modo tractandis infantulis quos lactarent, non tamen potuere hanc oſſium curvitatem præcavere. Nobis igitur alia hujus curvitatis cauſſa exquirenda eſt.

Comparemus ergo oſſa, quibus curvitas accidere ſolet, *columnæ*; & certe ſatis appoſite, cum, ſi erigantur, columnam quodammodo referant: atque inde demonſtrationem rem hanc explicantem & illuſtrantem deducimus. Eſto ergo columna ex tribus lapidibus A B C ſibi invicem impoſitis exſtructa. Supponimus talem quæ ob omni latere perpendiculariter ſic erecta, ejuſdemque altitudinis. Si ergo à dextro latere immiſeris cuneum inter lapides A B per line-

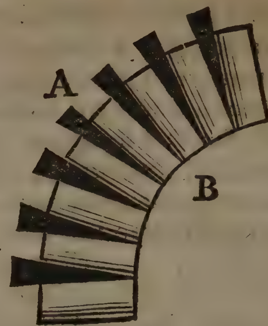

lineam F D neceſſario caput columnæ, ſupremus nempe lapis A inclinabitur verſus D angulumque in D conficiet, & altitudo columnæ à dextris erit elatior quam à ſiniſtris. Similiter ſi alterum impuleris cuneum per G E inter lapides B C amplius adhuc incurvabitur columna, fietque angulus in E. Stat ergo jam columna inclinata ad lævam in hunc modum ABC FG DE.

Quo autem ex pluribus lapidibus columna exſtruitur, ſi inter quoſvis duos, ut dictum, cuneus ab uno ſolo latere interponatur, non columnæ ſpeciem, at portionem arcus referet; quemadmodum in ſeq. figura A B fit conſpicuum.

Ut

Ut ergo hæc ad præſens negotium accommodemus; ſi oſſa prædicta ab altero latere plenius alantur, adeoque ſecundum oppoſitum; neceſſe ſit illa eo ipſo incurvari. Nam hic eodem modo ſe habet plenior iſtius lateris nutritio ad incurvandum os, quo ſe habet cuneus ita immiſſus ad columnam incurvandam, niſi quod cuneus certis tantum locis lateris columnæ infigatur, plenior vero nutritio lateris oſſis fiat ex æquo fere ſecundum totam ejus longitudinem. Etenim alimentum intra os aſſumtum qua parte liberalius admittitur, ea id ſuffarciendo, ad modum cunei columnæ intruſi in longitudinem auctiorem protendit; qua parte vero parcius, ea id minus protendit, unde neceſſario accidit os incurvari verſus latus quod pari paſſu cum altero non elongatur.

Por-

Porro ſi productio unius lateris columnæ non accidat tantum in uno vel duobis locis ejuſdem, aſt in pluribus, ut in tertia figura, tum eo proprius ejus inclinatio accedit ad figuram portionis circuli, ſeu arcus. At vero ſi ſecundum totam longitudinem dictum latus ex æquo ultra oppoſitum produceretur, ex æquo certe verſus oppoſitum latus inflecteretur, atque exacte ſegmentum circuli ſeu arcus ſine ullis angulis effingeret; ſimili plane modo incurvatio oſſium in hoc affectu oritur, à majore nempe elongatione lateris plenius nutriti: cum enim illa elongatio per intus aſſumtum alimeutũ ſecundum omnes partes iſtius lateris accidat, non exſpectanda eſt anguloſa figura, aut ex multis rectis angulatim connexis compoſita, aſt arcuata, in qua convexa pars conſtituitur à latere plenius, concava à latere parcius nutrito. Quando autem contingit unam aliquam partem lateris convexi oſſis curvi magis improportionate nutriri reſpectu lateris oppoſiti, ex illa certe parte os convexum magis quam ex cæteris prominebit. Atque ita ex inæqualitate nutritionis, rationem curvitatis oſſium in hoc affectu reddidimus. Addamus, coronidis loco, in hujus rei ulteriorem confirmationem obſervationem à curatione hujus curvitatis oſſium deductam. Solent medicaſtræ noſtræ fricare quotidie

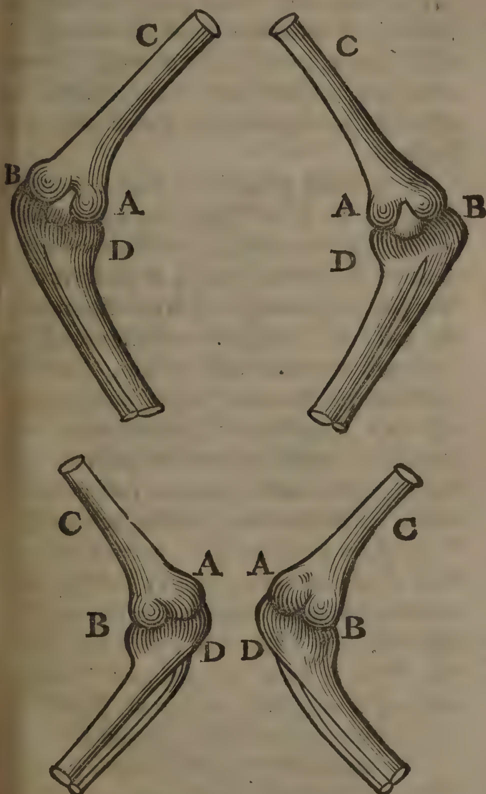
late-

latera oſſium cava, non convexa, illamque frictionem multum conducere ajunt ad curationem, hanc verò potius nocere. Certum autem eſt frictionem liberalius evocare ſuccum in maſſa ſanguinea nutritum ad partem ſic fricatam. Quando ergo partem cavam, quæ parcius debito alitur, fricueris, non mirum eſt ſi id profuerit, cum eo alimentum copioſius alliciatur, & calor partis quoque excitetur atque augeatur; neque è contra mirum ſi oſſis pars gibba frictione amplius lædatur, cum ea alimentum ad partem, prius nimiòpere nutritam, plenius attrahatur. Præterea unguenta quæ poſſunt fovere calorem inſitum & nutritias facultates roborare poſt frictionem, parti oſſis cavæ adhibita magis conveniunt, parti vero convexæ ligatura ſtrictior & reprimens nonnihil oſſis prominentiam utiliter ſolet adaptari: ea nempe potiſſimum ratione, quod à tali ligatura arteriæ capillares, quæ ad illud oſſis latus ſanguineum ſeu ſuccum nutritium advehunt, conſtringantur, ejuſque adeo nutritio imminuatur. Atque hæc ſufficiant dicta de oſſium, in hoc affectu, curvitate.

Inflectionis Articulorum cauſæ.

Huic inſuper Titulo adjicimus opportune *Inflexionem articulorum nonnullarum*, ut genuum & talorum, quæ frequenter in hoc affectu occurrit, modo introrſum modo extrorſum

trorſum facta. Atque hæc inflexio quoque videtur interdum non incommode referri ad inæqualitatem nutritionis. Etenim ſi ex in-

 æquali

æquali nutritione accidat, ut alterum latus Tibiæ, puta exterius, præ altero ita elongetur ut nonnihil attollat exteriorem ſinum epiphyſeos oſſis Tibiæ præ ſinu interiore, neceſſe eſt articulum genu exterius flecti; & è contra elato ſinu interiore & depreſſo exteriore, eundem articulum, interius flecti: Ut per ſequentes figuras redditur conſpicuum.

In articulo genu A B, ſinus appendicis tibiæ B, in priori figurarum pari, elatior eſt ſinu altero ejuſdem appendicis; unde os femoris C interius nutat, & ſimiliter os tibiæ D; articulus vero A B exterius non nihil truditur. In ſecundo vero figurarum pari omnia contraria obſervantur. Articulus A B interius flectetur, quod ſinus appendicis tibiæ A elatior ſit ſinu ejuſdem B; unde neceſſario attollit interius & inferius capitulum oſſis femoris, adeoque os femoris exterius, articulus vero interius inclinatur.

Idem in Talis quoque, necnon in vertebris dorſi contingere poteſt, ſi oſſa articulo connexa ab altero latere altiora ſint quam ex adverſo. In Talis verò, cum illic præter os Tibiæ Fibula quoque per Articulum committatur, fieri poteſt, ut Fibula inferius longior extet Tibia, ſicque articulum Tali exterius flectat; & è contra ſi accidat Tibiam Fibula eſſe longiorem, interius fle-

&

ℓti articulum neceſſe eſt. Quamvis hic concedemus non adeo frequenter ejuſmodi inæqualitatem longitudinis inter Tibiam & Fibulam evenire.

Porro exiſtimamus præter naturalem ſpinæ inflexionem rarius accidere ab inæquali altitudine laterum oſſium vertebrarum, frequentius vero ab alia cauſa, quam jam proſequemur. Diximus ſupra totam ſpinam in hoc affectu eſſe debiliorem, pueroſque hoc malo afflictos non modo ad motum, ſed & ad inſiſtendum pedibus, immo & ad erigendam ſpinam ob debilitatem eſſe ineptiores. Quando ergo corpus ipſis quomodocunque erigitur, quærunt ſuſtentaculum, ſpinamque modo antrorſum, modo retrorſum, modo dextrorſum, modo ſiniſtrorſum flecti permittunt, quo onus corporis rebus ambientibus pro levamine incumbat. Hinc ſæpe fit, ut ligamenta vertebrarum ſpinæ à parte lateris frequentius prominentis laxentur atque elongentur, à parte vero oppoſita contrahantur; ita ut tractu temporis ſecundum rectam & naturalem lineam ſpina erigi non poſſit. Atque hinc ſane nutricum negligentiam & incuriam minime excuſare poſſumus, quod non ſatis attente obſervent in quam potius partem infantes, quos lactant, corpus ſuum inclinare proni ſint, quo in oppoſitam id ſedulo diri-

Inflexionis ſpinæ cauſæ.

Incuria nutricum notatur.

 gere

gere ſatagant. Similiter etiam quando nutrices præmature infantes debiliores, & ſine debita cura pedibus committunt, fieri poteſt, ut, cum motus tonicus muſculorum ſit impar ſuſtentationi corporis, pueri ſive genu ſive talum ad alterutrum latus inflecti ſinant; unde ligamenta articuli ab externa aut interna ejuſdem parte extenduntur, & per conſequens ligamenta lateris adverſi contrahuntur, quo neceſſe eſt articulum aut extrorſum aut introrſum flecti. Quamvis ergo ſupra negavimus curvitatem oſſium hinc dependere, concedimus tamen articulorum diſtortionem in infantibus debilioribus ex tali nutricum incuria accidere poſſe. Concedimus inſuper ex conſtanti inepta faſciatione oſſa, quæ alias forent recta, poſſe incurvari: hanc tamen cauſam rariorem in præſenti affectu eſſe exiſtimamus, ut fuſius ſupra declaravimus. Procedimus jam ad anguſtiam & acuminationem pectoris in hoc morbo.

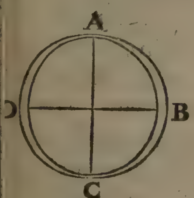
Anguſtiæ & Acuminationis Pectoris cauſæ.

Notamus hanc anguſtiam & acuminationem pectoris non ſtatim ab initio morbi apparere, ſed confirmato demum morbo ſupervenire, paullatimque intendi, donec diu perſeverante morbo evidens ea & inſignis obſervetur, quando pectus antrorſum refert carinam navis, aut pectus Gallinæ. Hujus vitiatæ figuræ pectoris, quod alias ſecun-

dum

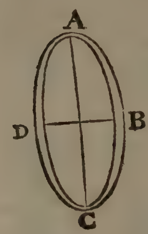
lum naturam latum, non à lateribus coar-ctatum, & antrorſum planum non acumi-natum foret, ad 4 cauſas reducimus; quarum res priores minus efficaciæ huc contribue-e, ultimam vero totum fere negotium ab-olvere agnoſcimus. Cum tamen tres prio-es aliquid ſaltem huc contribuant, eas quo-que hic ordine recitabimus.

Sit 1. In hoc affectu os ſterni ex *auctá mole Hepatis* nonnihil elevatur ſive antror-um truditur, unde nonnulla portio dictæ itiatæ figuræ conſtituitur; atque inſuper x eadem elevatione oſſis ſterni nonnulla ontractio coſtarum verſus ſpinam inſer-ur, qua altara pars conſit iſtius vitioſæ figu-e. Hanc contractionem conſtarum ſic de-monſtramus. Sit circulus A B C D. Supponitur is confici ex materia flexili, ſed non æque extenſibili, verbi gratia, ex oſſe Ceti. Quando ergo diſtenduntur latera A C ab invicem, ita ut

nea diſtantiæ inter A C producatur in lon-um, pari tunc fere paſſu latera D B iſtius rculi neceſſario contrahuntur, & eadem era linea lateralis diſtantiæ à D ad B ab-eviatur; ex circulo enim formatur fi-

gura ovalis ; ut qui experiri velit deprehendet. Mutabitur quippe figura in eum fere modum quem ſequens figura exprimit , in qua linea diſtantiæ inter A & C protenſa repræſentatur , ſimulque linea D B abbreviata apparet, circuluſque redditur ovalis ; neque pluribus ad hoc probandum eſt opus. Sciendum jam eſt coſtarum paria oppoſita , præſertim ſuperiora quæ maxime pectus efformant , mediante, à parte poſtica , ſpina ; à parte anteriore, ſterno , rudem quandam figuram circularem exprimere. Neque quemquam movere debet , quod non conſtituant circulum exactum & perfectum , cum demonſtratio noſtra non minus procedat in circulari figura ut imperfecta quam in perfectiſſima, modo ejus partes undique cohæreant , non ſint intortæ , ſint flexiles, ſed non facile extenſiles ; quæ conditiones abunde conſpiciuntur in figura modo propoſita coſtarum.

Si ergo in hoc affecturos ſterni antrorſa nonnihil elevetur, quo cedat hepatis moli, neceſſe eſt coſtas propius ad ſe invicem verſus ſpinam adduci, quo neceſſe eſt pectus lateraliter coarctetur , minuta ejus latitudine.

Dicat aliquis; ſi elevatio oßis ſterni conduceret ad coarctandam latitudinem 'Pectoris, id potiſsimum præſtaret circa coſtas inferiores, quandoquidem ab inferiore parte elevatio hæc ſterni incipiat; verum contra evenire compertum eſt, ſi quidem coarctatio pectoris maxime accidit circa alias & mox infra claviculas, inferiores vero coſtæ videntur ad latera expandi potius quam conſtringi. *Object.*

Reſpondemus inferiores 5 coſtas non articulari cum ſterno, neque integrum circulum conficere, adeoque nullo modo ſpectare ad demonſtrationem propoſitam: illarum vero diſtentionem aliunde, nempe à plenitudine hypochondriorum, de qua proxime dicemus, dependere. Notandum quoque eſt nos hanc non præcipuam cauſam vitiatæ figuræ ſtatuere, immo tantillum ſolummodo eo conferre exiſtimamus. Atque ſic procedimus ad ſecundam cauſam hujus figuræ vitiatæ, quam etiam leviuſculam cenſemns. *Reſp.*

Sit II Cauſa. In hoc affectu hypochondria plena & tenſa perpetuo fere deprehenduntur, nimirum tum ob magnitudinem Hepatis, tum quod omnia fere viſcera in infimo ventre contenta ſatis ampla ſint, quandoquidem in iis, ut ante dictum, prima eſſentia hujus morbi non radicatur; tum denique quod inteſtina & ventriculus plus

minus fere flatibus diſtendantur. Jam vero ex illa *plenitudine & tenſitate hypochondriorum* colligere æquum eſt coſtas in hoc affectu pluſculum quam par eſt, deorſum trahi. Nam maxima tenſitas hic obſervatur in muſculis obliquis qui hypochondriis ſubtenduntur: Muſculus autem oblique deſcendens habet capita dentata 6 7 8 & 9 coſtis affixa, & pars quoque tendinis lati obliqui aſcendentis implantatur cartilaginibus coſtæ 9 10 & 11. Quare cum dicti muſculi perpetuo fere nimium tenſi in hoc affectu deprehendantur, neceſſe eſt eos nonnihil deorſum trahere dictas coſtas; & cum omnes coſtæ firmiter inter ſe per muſculos intercoſtales connectantur, accidit omnes coſtas in hoc affectu pluſculum deorſum trahi. Jam vero quod coſtæ ita detractæ nonnihil coarctent pectus ex ſeq. figura demonſtratur.

Sit

Fig. 1.

Fig. 3.

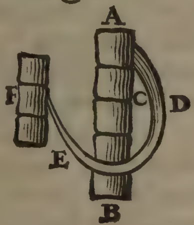
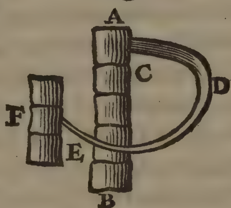

Fig. 2.

Sit A B ſpina dorſi. C D E coſta. F. os ſterni: ſupponimus hic quod cuilibet in ſceleto cernere datum eſt, Coſtas non committi cum ſpina ſecundum angulum rectum, ſed angulum infra coſtam eſſe paullo recto minorem, adeo ut ſi coſta paullulum ſurſum trahatur, ejus articulatio cum ſpina propius ad lineam rectam accedat. Suppo-

nimus etiam articulationem coſtæ ipſius ſive cum ſpina, ſive cum ſterno manere ſtabilem, & non trahi ſurſum (ne quis erret) ſed medias tantum coſtæ partes inter articulationes dictas. Dicimus ergo è contra, quo magis deorſum trahitur coſta, eo acutiorem cum ſpina angulum conficere. Quapropter pars coſtæ maximæ à ſpina dorſi A B diſtans (nempe D in ſingulis figuris) ut deorſum tracta acutiorem angulum cum ſpina conſtituit, ita quoque minus quam antea à ſpina diſtat, & latitudinem Pectoris anguſtiorem reddit. Nam latera pectoris tunc quidem latiſſima erunt, quando coſtæ maxime eriguntur ſuper ſpinam ſecundum lineam rectam. Nam pars coſtæ D tunc maxime diſtabit à ſpina dorſi A B, quemadmodum cernere licet, ſi conferantur 1 & 2 figura cum tertia, ſiquidem in figura 3 exprimitur coſta erecta ad angulum rectum cum ſpina, & tunc pars coſtæ D evidenter magis diſtat à ſpina dorſi A B, quam in prima vel ſecunda figura; ut intuenti ſit conſpicuum: in 2 vero figura coſta cum ſpina ſupponitur valde acutum angulum conficere, & pro proportione pars ejus D (ut videtis) minus diſtat à ſpina, quam eadem pars D in prima figura, cujus angulus minus acutus ſupponitur: & adhuc multo minus ea diſtat à ſpina quam in tertia

tertia figura, cujus articulatio ad angulum rectum erigitur. Inferimus ergo coſtas, quando ſurſum trahuntur, ampliare nonnihil pectus lateraliter; quando vero deorſum trahuntur, idem à lateribus coarctare.

Hoc ipſum ulterius confirmatur eo, quod quo tempore pectus dilatatur, nempe ubi inſpiratio peragitur, coſtæ nonnihil ſurſum, vi muſculorum intercoſtalium, trahuntur; & quo tempore pectus contrahitur, nempe ubi exſpiratio peragitur, eædem coſtæ nonnihil deorſum, ope muſculorum obliquorum abdominis, retrahuntur. Id quivis in ſe ipſo aliove experiri poteſt præſertim in magnis inſpirationibus & exſpirantibus. Percipiet enim liquido in magna inſpiratione coſtas ſimul elevari nonnihil ſurſum, unaque ampliare latitudinem pectoris; in magna vero exſpiratione coſtas nonnihil deorſum, eademque opera introrſum contrahi. Neutrum horum contingere poſſet, niſi talis eſſet coſtarum poſitus, ut eæ inferias reſpectu ſpinæ conficerent acutum angulum, magniſque depreſſæ adhuc acutiorem, & per conſequens magis tunc coarctarent pectus; & è contra ſurſum motæ propius accederent ad angulum rectum cum ſpinu, adeoque pectoris latera extenderent. Concludimus ergo ex plenitudine & tenſitate hypocondriorum in hoc affectu coſtas

non-

nonnihil deorſum trahi, pectuſque à lateribus coarctare; licet concedamus, ut ſupra monuimus, cauſam hanc non tantum valere, ut ei magnam hujus vitii partem tribuamus.

Sit III Cauſa hujus vitatæ figuræ pectoris *Adnaſcentia lateralis Pulmonum cum Pleura*, quæ in hoc morbo confirmato frequentiſſime obſervatur. Certe ejuſmodi Adnaſcentia nonnihil reſtringit atque impedit motum coſtarum extrorſum, quo pectus lateraliter dilataretur. Etenim ſi coſta, ubi adnaſcentia ſubeſt, conaretur ſe à centro Pectoris fortius dimovere, periculum eſſet ne quodammodo aut adnaſcentes Pulmones, aut Pleuram ipſam à coſtis dolorifice divelleret. Quamvis autem Pulmones ad ingreſſum aëris facilem ſecundum omnes ſui partes extenſionem admittant, ubi tamen ii ſubſidunt vel craſſis humoribus infarciuntur (quod frequentiſſime in hoc caſu accidit) vix notabilem diſtentionem ſine aut vaſis alicujus, aut membranæ, aut ipſius parenchymatis ſoluta unitate admittunt. Porro dum conſideramus pulmones in ſanis rariſſime Pleuræ lateraliter adnecti; & non niſi in iſtis partibus Thoracis quæ minus erant motui ad conſiderabilem diſtantiam exponendæ, nempe dorſo, ſterno, mediaſtino, & forte media parte diaphragmatis,

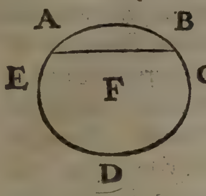
tis, &c. exiſtimamus ſane id non inconſulto à provida natura factum, ne ſcilicet eorum connexiones vel dilatationi Pectoris officerent, vel pulmones ipſos iſtiuſmodi calamitatibus obnoxios redderent. Ut ſit, concipi vix poteſt, quin præternaturalis illa Pulmonum coaleſcentia cum pleura plus minus impediat ac remoretur veram coſtarum expanſionem verſus latera, adeoque aliquantillum ſaltem conducat ad anguſtiam Pectoris promovendam.

Sit IV. Cauſa figuræ vitiatæ prædictæ, *Inæqualis nutritio certarum partium coſtarum præ aliis.* Atque hanc quidem cauſam longe cæteris tribus efficaciorem ad hoc ſymptoma efficiendum dicimus. Quod ut monſtremus, Aſſerimus 1 ſeptem coſtas ſuperiores potiſſimum, ſi non ſolas, hanc Pectoris figuram conſtituere. Etenim quinque inferiores, ut non immediate cum ſterno committuntur, ita neque poſſunt ſternum ullo modo acuminare aut elevare. Adde quod, cum in integros circulos (ut ſupra monuimus) non coëant, facile mobilis eſt earum figura ut plus minus cedat plenitudini hypochondriorum. At vero ſeptem coſtæ ſuperiores per ſuas cartilagines cum oſſibus ſterni articulantur, unde fieri forte poteſt, eas oſſa ſterni, quæ tangunt, nonnihil antrorſum attollere, quando quinque inferiores contactu

tactu ſterni privatæ id efficere non poſſint. 2 Aſſerimus coſtas omnes & non tantum 5 inferiores, ſed & 7 ſuperiores inæqualem in hoc affectu nutritionem admittere, atque ab una parte uberius ali, adeoque ab illa magis ſec. longitudinem produci quam ab altera parcius nutrita: & quidem amplius creſcere ea parte qua cum ſterni cartilaginibus committuntur altera vero parte nempe verſus capitulum, quo ſinubus dorſi conjunguntur, minus tardiuſque elongari. Ratio eſt, quod anterior pars cujuſvis coſtæ mollior ac ſpongioſior ſit quam ejuſdem poſterior, ut in quovis animali cuilibet licitum eſt experiri. Cum ergo (ut è ſupradictis eluceſcit) partes oſſium molliores in hoc affectu facilius recipiant alimentum & augeantur quam partes duriores & ſolidiores, ſequitur anteriores coſtarum partes quod molliores ſint, magis produci, quam poſteriores. 3 Aſſerimus in corpore figura circulari ſive annulari donato (qualem paria coſtarum 7 ſuperiorum ſibi mutuo oppoſitarum mediante oſſe ſterni & ſpina dorſi, ſuo modo, licet imperfecte, conſtituunt) ſi una pars annuli magis prolongetur quam altera, neceſſe eſt vel reliquas partes ejuſdem huic incremento cedere, vel illam partem ſic inæqualiter elongatam aut exterius prominere, vel interitus plicari, aut ſur-

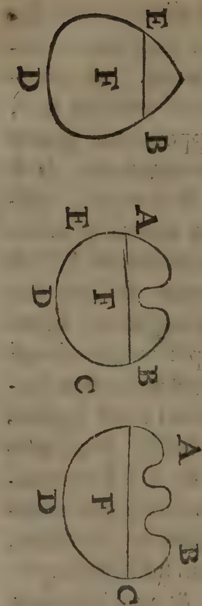
ſum

ſum vel deorſum, & ſive aliquo, ſive pluribus ex his modis inflecti. Hoc ſic demonſtramus. Sit circulus vel annulus A B. Supponantur partes ejus anteriores ab A ad B elongari, reliquæ autem ejuſdem partes nempe C D E manere in ſitu ſuo neque omnino cedere elongationi dictæ.

His poſitis, neceſſe eſt portionem circuli elongatam, nempe A B vel antrorſum elevari, vel introrſum deprimi, vel ſurſum, vel deorſum, vel varie inflecti. Nam alias diſtantia inter terminos chordæ F non ſufficeret ad iſtam portionem circuli jam elongatam immutata arcus figura continendam. Etenim termini iſti tantum ſufficiebant prius, elongato ergo arcu, & non elongata chorda, aut terminis & extremitatibus chordæ, fieri non poteſt, ut arcus eodem modo ſe habeat ad chordeam quo prius. Mutabitur itaque facta flexione vel antrorſum, vel introrſum, vel ſurſum, vel deorſum, vel pluribus ex his modis, quemadmodum per figuras ſeqq. videre licet. Prima figura Arcum extrorſum prominentem refert. 2 introrſum. 3 varie inflexum ſive plicatum & intortum. Et prima quidem ad-

modum

modum appoſite figuram Pectoris in hoc affectu vitiatam exprimit. Etenim monuimus ſupra coſtas cum ſterno & ſpina articulatas annulum quendam imperfectum conficere, eaſdemque in hoc affectu celerius ali & elongari à parte anteriori quam à poſteriori; ergo quoad cauſam plane & plene convenit hoc ſymptoma cum figura illa primo deſcripta. Præterea, ſuppoſuimus partes circuli C D E manere ſtabiles, id quoque in hoc affectu accommodari poteſt laterialibus & poſterioribus partibus coſtarum. Cum enim hæ multo minus creſcant quam anteriores, certe plane ſtabiles æſtimandæ ſunt, habito reſpectu ad merum exceſſum incrementi in parte anteriori. Niſi quis forte dicat, vel coſtarum latera & partes poſteriores expandendo ſe, vel articulos earum, quibus cum vertebris dorſi committun-

mittuntur, permittendo coſtas retrorſum flecti, augmentationi iſti excedenti nonnihil cedere. Verum neutrum horum vere dici poteſt. 1. Enim laterales & poſteriores partes cujuſvis coſtæ ut duriores ac ſolidiores ac robuſtiores ſunt anterioribus; abſurdum autem eſt exiſtimare partes debeliores ejuſdem coſtæ poſſe flectere partes firmiores, aut partes minus flexiles cedere partibus facilius flexilibus. Quare partes laterales & poſteriores coſtarum non ita flecti poſſunt ut cedant partibus earundem anterioribus elongatis. 2. Quod ad articulos coſtarum attinet, certe ille articulus, quo committitur coſta cum vertebra thoracis, nullo modo pati poteſt coſtam ſic retrorſum flecti, quo cedat ejuſdem elongationi; idque non tantum quod is duplex ſit, nempe cum ſinu vertebræ & proceſſu ejuſdem tranſverſo, adeoque ad motum retrorſum permittendum maxime ineptus; ſed vel maxime quod decuplo fortior ſit anteriore articulo, quo eadem coſta cum oſſe ſterni committitur. Articulus autem decuplo robuſtior, ſimulque duplex, atque ita duplex formatus, ut plane ineptus redditus ſit ad motum retrorſum patiendum, nullo modo concipi poteſt retrorſum cedere, ne articulus decuplo debilior nonnihil antrorſum flecteretur. Concludendum

ergo partes coſtarum laterales & poſteriores non cedere earum inæquali productioni quæ anterius contingit, & per conſequens eas hoc reſpectu ſtabiles eſſe habendas, adeoque neceſſe eſſe illam elongationem inæqualem immutare earum figuram à parte anteriore, idque eas illic inflectendo aut ſurſum vel deorſum, aut introrſum, vel extrorſum ſeu antrorſum, aut multifariam.

Non poteſt fieri hic flexio Coſtarum ſurſum vel deorſum, quod coſtæ *propter ſuam latitudinem* ineptæ *ſint* ut alterutro modo inflectantur. Adde quod muſculis intercoſtalibus firmiter in ſuo ſitu cohibeantur ut ſine vi iſtis muſculis illata vix aut ne vix quidem poſſint vel ſurſum vel deorſum incurvari.

Quod illa elongatio non poſſit vel certe ægerrime poſſit plicare coſtam introrſum, eo evincitur, quod magnitudo Hepatis tali motui repugnet. Probavimus enim ſupra ejus magnitudinem nonnihil attollere os ſterni extrorſum ſeu antrorſum. Deinde ipſa figura coſtæ circularis plicationi introrſum faciendæ evidenter obluctatur. Denique quod iſta elongatio non multifariam flectat coſtas, etiam hinc inferri poteſt, quod ejuſmodi inflexio figuram compoſitam inferret, aliquamque ſimplicium figurarum ante rejectarum neceſſario contineret.

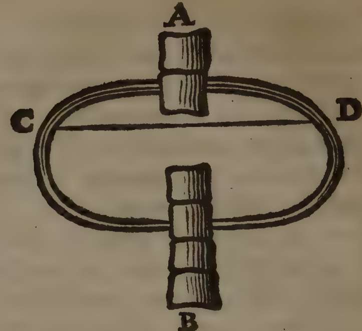
Qua-

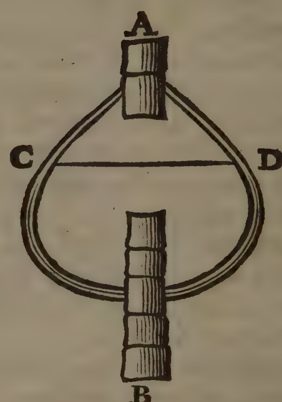
Quapropter concludimus neceſſe eſſe inæqualem illam coſtarum à parte anteriori elongationem immutare earum naturalem figuram antrorſum ſeu extrorſum, os ſterni elevando & pectoris figuram (alioquin fere planam) anterius acuminando. Modum exprimunt ſequentia ſchemata.

Sit A os ſterni: B vertebræ dorſi, C & D binæ coſtæ oppoſitæ, quas annulum quendam, ut hic cernitur, conſtituere diximus. Si ergo partes coſtarum anteriores, nempe inter C & A & inter D & A elongentur, neque tamen partes inter C B & D B quidquam huic elongationi reſpondeant vel ei cedant, neceſſe eſt anterius figuram annuli mutari. Cum ergo, ut ſupra monſtravimus, coſta inepta ſit ad flexionem ſurſum, deorſum vel introrſum, neceſſe eſt eam prominere extrorſum ſeu antrorſum, ut exprimitur in 2 figura, ubi ſternum A propter elongationem partis coſtæ C A & D A antrorſum propulſum & acuminatum exhibetur; quæ ipſa eſt figura vitiata pectoris in hoc morbo.

Præter cauſas anguſtiæ pectoris hactenus memoratas, addere hic poſſumus *imminutum incrementum coſtarum inter* C *&* B *tum inter* D *&* B. Debita enim Pectoris latitudo à juſto iſtarum partium coſtarum incremento & elongatione maxime dependet.

 Si

Si enim iſtæ partes coſtarum ad juſtam longitudinem accreſcant, fieri non poteſt quin pectus ad latera juſta fere proportione dilatent,

latent, ſubducto tantum tantillo anguſtiæ quod priores cauſæ ſolæ ei poterant inducere. Nam quo magis iſtæ coſtarum partes elongantur, eo etiam magis pars lateralis coſtæ D & pars C diſtabit à ſpina dorſi B, pectuſque adeo latius reddetur. E contra ubi reliquo corpore aucto iſtæ partes coſtarum vel parum vel non æque augentur, neceſſe eſt eas lateraliter minus diſtare à centro pectoris quam par eſt, ideoque pectus ad latera anguſtare. Siquidem latera coſtæ C & D eo minus diſtant à ſpina dorſi & centro pectoris, quo minus elongantur coſtarum partes inter C B & D B, ut cuivis attendenti patet. Atque hæc ſufficiant dicta de cauſis Anguſtiæ pectoris & Acuminationis ejuſdem in hoc affectu; quibus etiam tandem finem imponimus huic diſquiſitioni de vitiis Organicis in hoc affectu evenientibus.

Cap. XIV.

Eſſentia ſecundaria hujus morbi in conſtitutione animali.

FInito jam examine *conſtitutionis naturalis* & *vitalis* in hoc affectu læſæ, reſtat ut inquiramus in *conſtitutionem animalem*.

Et ſupra quidem aſſeruimus nullum hic occurrere vitium primarium, & quod pars ſit eſſentiæ primariæ hujus morbi. An vero in ea adſit aliquod vitium ſecundarium, nunc venit diſpiciendum.

Quandoquidem autem tum veteres tum neoterici qui de Facultate Animali ſcripſerunt, ne mentionem quidem fecerunt conſtitutionis animalis, nedum ejuſdem deſcriptionem tradere aggreſſi ſunt; jure meritoque ea à nobis illam agnoſcentibus exſpectabitur. Et cum aliqui viri cordati nonnihil diſſentiant ab iſta deſcriptione quæ deduci poteſt à veterum & communi ſententia de facultate animali, remque illam ſecus explicantes aliam deſcriptionem paullo diverſam ſubſtituant, utramque hic in medium proferre viſum eſt.

Deſcriptio conſtitutionis animalis magis conformis opinioni veterum.

Secundum priorem ſive veterum vulgoque receptam opinionem & deſcriptionem facultatis animalis, conſtitutio animalis eſt *Affectio illa corporis quæ in generatione & motu debito ſpirituum animalium conſiſtit.* Per motum autem debitum ſpirituum animalium intelligi volunt excurſum eorum à cerebro per nervos inſtar fulminis, atque iterum eorum ad cerebrum recurſum, quo ei renuncient quid ab externorum ſenſuum organis percipiatur.

Alter e-

Alii vero, ut diximus, rem hanc aliter ex-

explicant. Concedunt quidem conſtitutionem animalem includere generationem & diſtributionem ſpirituum animalium; aſt illum pernicem motum fluxus & refluxus ſpirituum animalium, fulminis inſtar, in nervis ajunt eſſe inconceptibilem, &, ſi non inutilem, ſaltem tamen eſſe minime neceſſarium ad facultatem animalem ſtabiliendam. In ejus autem locum ſubſtituunt inter vigilandum *motum quendam contractivum & tonicum*, ſive *nixum motivum ipſius ſubſtantiæ cerebri, ſpinalis medullæ, nervorum inde ortorum, partiumque in quas diſtribuuntur*. Atque hunc motum ſive nixum *tenſitatem* quandam in partibus prædictis producere dicunt, vi cujus alterationes ab objectis quibuſvis iſtis partibus impreſſæ communicantur cerebro. Quemadmodum enim in Cithara, ubi fides, ſunt debito modo tenſæ, ſi in alterutra extremitate quam leviſſime plectro percutiantur, motus iſte in momento, ſaltem Phyſico; excurrit ad alteram extremitatem; ita quoque aſſerunt moto aliquo nervo extra cerebrum debite tenſo, motum iſtum ob continuitatem & tenſitatem dictarum partium ad cerebrum ipſum extendi, ibidemque impreſſionem quandam ſuæ cauſæ conformem ſignare. Inter dormiendum vero exiſtimant cerebrum, ſpinalem medullam, & pleroſque nervos nonnihil

juſdem conſtitutionis deſcriptio.

 laxari.

laxari. Et quidem, ſimpliciter ſemperque ajunt anteriores connexiones ſpinalis medullæ cum cerebro durante ſomno laxas manere; concedunt vero connexiones poſteriores cum cerebello aliquando tenſas eſſe, ut in Noctambulonibus, atque ita externa objecta quodammodo percipere, ſed non per ſenſum communem judicata, ſed tanquam à memoria ad phantaſiam reflexa. Neque etiam neceſſe eſſe arbitrantur inferiores omnes partes ſpinalis medullæ adeoque nervos inde ortos perpetuo inter dormiendum laxari; cum aves plurimæ pedibus inſiſtentes dormiant; cum reſpiratio per ſomnum aliquorum nervorum tenſitatem ſupponat; denique, cum, ubi primum obrepit ſomnus, ſuperiores nervi ferme laxentur prius quam inferiores. *Inſomnia* autem quod attinet, opinantur ea oriri ex varia & fortuita agitatione & mixtione diverſorum *ſigillorum* ſeu *impreſſionum* in memoria reconditarum, quæ jam denuo percipiuntur ob retentam aliquam tenſitatem in nonnullis cerebri partibus. Ubi vero in profundiore ſomno nulla obſervantur inſomnia, totum quoque cerebrum laxari affirmant.

Sive jam prior ſententia, ſive hæc poſterior veritati magis conſentanea ſit, nihil nos impræſentiarum moramur; neque hanc litem

litem ſuſcipimus hic determinandam, cum utrovis modo facultas animalis functionem ſuam exerceat, ab iiſdem cauſis, & fere ſimiliter vitium ſecundarium in animali conſtitutione per hunc morbum eveniat. Nam I. Quod ad *generationem ſpirituum animalium* attinet, ſive prior ſive poſterior ſententia aſſeratur, perinde erit; quod in cerebro, in quo utraque opinio ſupponit generari ſpiritus animales, nihil vitii (niſi forte alius conjungatur morbus) deprehendamus. Supra enim oſtendimus ipſum caput non eſſe inter partes primo affectas annumerandum, neque ejus actiones internas & proprias in hoc affectu vitari. Deinde II. quod ad *diſtributionem ſpirituum animalium* attinet, ſive ea perficiatur prorſum & retrorſum eoque rapido illo motu inſtar coruſcationis fulminis, ſive motu tantum prorſum facto, eoque paullatino & placida, idem vitium in hoc affectu occurrit.

Etenim I. cum ſuppoſitus ille rapidus motus ſpirituum animalium fiat tranſitu per partes primo affectas, *viz.* per ſpinalem medullam extra calvariam, per nervos inde ortos, & per partes in quas ii nervi diſtribuuntur; & cum hæ omnes partes in hoc affectu laborent intemperie frigida, tum paucitate ac ignavia ſpirituum inſitorum; neceſſe eſt debitam iſtius motus velocitatem non- Vitia conſtitutionis animalis.

nonnihil retardari. Frigida enim intemperies, ut & torpor ac inopia ſpirituum, cuivis motui (excepto conſtrictivo) repugnant. Dicat aliquis ſententiam priori loco propoſitam ſupponere eximiam activitatem & ſubtilitatem ſpirituum animalium, quibus hanc repugnantiam facile poſſunt ſuperare. Verum, ut ita ſit, cum partes, quas permeant, reagant, ſuamque frigiditatem & torporem iis communicare ſatagant, neceſſe eſt eas activitatem illam ſpirituum nonnihil retundere, ſubtilitatem minuere, expeditumque illum tranſitum aliquantum remorari. Quare ſuppoſita hac ſententia ut vera, vitiabitur in hoc affectu conſtitutio animalis ex parte motus rapidi ſpirituum diminuti, idque ſecundario, cum motus hic non retardetur vitio primario ſpirituum animalium, aſt vitio partium primo affectarum, quemadmodum dictum. Similiter in modo poſterius propoſito, in quo motus ſpirituum ſupponitur placidus & tranquillus, neceſſe eſt eas, dum tardiuſcule per partes primo affectas tranſmittuntur, labem aliquam à vitiata conſtitutione inſita iſtarum partium contrahant, ob eaſdem rationes proxime præcedenti articulo allatas. Erit ergo ſecundum hanc quoque opinionem vitium ſecundarium in diſtributione ſpirituum animalium.

Tan-

Tandem quod ad *tenſitatem ipſius ſubſtantiæ cerebri, ſpinalis medullæ nervorum & nervoſarum partium inter vigilandum* attinet, quæ in poſteriori ſententia ante propoſita ſupponitur, neceſſe eſt defectum aliquem debite tenſitatis in ſpinali medulla extra calvam, in nervis inde ortis, tum in partibus ad quas diſtribuuntur in hoc morbo adeſſe. Etenim 1. Intemperies frigida & humida debitæ iſti tenſitati adverſatur. Ita quoque & torpor ac inopia ſpirituum inſitorum; quibus certe partes affectæ inertes redduntur minuſque aptæ ad animales actiones obeundas; contra quam evenit, quando prædictæ partes debitam ſuam tenſitatem obtinent. 2. Ex ſupra dictis liquet Tonum harum partium in hoc affectu nonnihil vitiari propter nimiam laxitatem, flacciditatem, mollitiem, & internam lubricitatem, quæ qualitates juſtam earundem partium tenſitatem evidenti labifactant. Quamvis ergo cerebrum in hoc affectu debitum forte influxum ex parte ſua prebeat, vix tamen, & ne vix quidem fieri poteſt, ut ſufficienti gradu tenſitatem ſuam ſpinali medullæ extra calvam nerviſque inde ortis, &c. ob intemperiem, torporem & inopiam ſpirituum inſitorum, tum tonum earum partium vitiatum, ut dictum, communicet. 3. Symptomata in hoc morbo animalem facultatem ſpe-

ſpectantia idem luculentiſſime confirmant. Etenim pueri hoc morbo afflicti ab ipſo ejus principio minus robuſte (ſi cum aliis coætaneis conferantur) ſe movent exercent, minuſque delectantur luſibus maſculis; aſt in progreſſu morbi motum fere omnem concitationem averſantur, pedibus inſiſtentes vacillant, quæruntque ſuſtentaculo, vix aliter incedentes erecti, neque ludere delectantur niſi ſedentes aut recumbentes, vel brachiis molliter geſtati; denique ſpina debilis emaciato corpori erecto, vel oneri grandiuſculi capitis vix ſufficit ſuſtentando. Quæ omnia ſatis ſuperque demonſtrant tenſitatem partium motui inſervientium eſſe minus in hoc affectu rigidam quam inter vigilandum ex æquo requiritur. Si ergo iſta debita inter vigilandum tenſitas ſit pars conſtitutionis animalis, quod hic ſuppoſuimus, eadem certe vitiata conſtituit neceſſario morboſam affectionem in conſtitutione animali: & cum hoc vitium non primario ab ipſo cerebro, ſed ab inſita conſtitutione partium primo affectarum dependeat, ſecundarium vitium reſpectu animalis conſtitutionis jure merito cenſendum eſt.

Cur ſenſus non æque hic lædarur ac motus.

Occurrit tamen hic ſcrupulus: Quæret aliquis cur ſenſus quoque in hoc affectu non pariter lædantur ac vis motiva? In promptu eſt ratio. Longe major tenſitas, robur, &

vigor

vigor nervorum ad facultatem motivam quam ſenſitivam exercendam requiritur. Ad ſenſationem enim leviſſimus fere motus tonicus nervorum ſufficit, non item ad motum. Sic obſervare licet in motu cujuſvis articuli muſculos eum moventes admodum duros, tenſos, ac rigidos eſſe; verum remiſſa illa duritie, rigiditate ac tenſitate ſenſationem nihilominus facile peragi. Neque obſtat, quod aliquando in Paralyſi ſenſus nonnihil ſtupeat permanente motu; Paralyſis enim affectus eſt ab hoc plane diverſus. In ea quippe vitium primarium in ipſa conſtitutione animali reſidet; fieri ergo poteſt, ut non minus ſenſum quam motum afficiat. Præterea quando forte nervus cutaneus debito cerebri influxu caret, is vero qui ad muſculos iſtius partis fertur, eo fruitur, fieri poteſt, ut hac etiam de cauſa tollatur ſenſus manente motu; licet caſus hic non tam frequens ſit, ſæpiuſque motus aboleatur conſtante ſenſu. Sed de hac re ſatis ſuperque diximus. Atque ita tandem deprompſimus ea quæ de integra eſſentia hujus morbi tum primaria tum ſecundaria meditati ſumus, idque qua potuimus perſpicuitate in materia difficili & ab aliis ante non tractata præſtitimus. Proximum eſt ut ad cauſarum hujus affectus examen nos accingamus.

CAP.

Cap. X.

Ῥαχίτιδος causæ, & 1. quæ ad Parentes attinet.

EſSentiam hujus morbi *primariam* atque etiam *ſecundariam* ſuperius fuſe explicuimus: & quidem dependentiam *eſſentiæ ſecundariæ* à *primariâ* ibidem ſatis demonſtravimus. Non ergo hic exſpectandum eſt, ut denuo ex profeſſo & ſpeciatim de cauſis eſſentiæ ſecundariæ quas nempe ante retulimus, tractemus. Sufficiet cauſas eſſentiæ primariæ inveſtigaſſe. Si qua tamen occurrat cauſa quæ una influat cum in primariam, tum ſecundariam morbi eſſentiam, eam hic quoque obiter annotare non gravabimur.

Duo ſumma cauſarum hujus morbi genera.

Omiſſa vero omni ἀκριβείᾳ circa varia cauſarum genera, ad duo ſolummodo capita diſcurſum hunc noſtrum contrahere viſum eſt. Prius continet *infirmitates, morboſaſque parentum diſpoſitiones*, quæ forte eatenus in liberos influunt, ut ſaltem proclivitatem aliquam & aptitudinem ad incidendum in hunc affectum (ſi non actu ab ipſo ortu in eum delapſi ſint) inferant. Poſterius comprehendit *cauſas hujus morbi acceſſorias*; eas nempe, quæ pueris poſt partum accidunt.

De

De primi generis cauſis occurrit in ipſo limine quæſtio, utrum & quatenus morbus hic dici poſſit *hæreditarius?* Quo felicius in hujus quæſtionis determinatione procedamus, diſtinguendus eſt morbus hæreditarius in *proprie* & *improprie* ſic dictum. Et quidem morbus hæreditarius proprie ſic dictus ſemper ſupponitur præextitiſſe in utroque vel alterutro parente, indeque in prolem eſſe derivatus. Morbus vero hæreditarius improprie dictus non ſupponitur in *eadem ſpecie* præextitiſſe in utroque vel alterutro parente; præceſſiſſe tamen neceſſe eſt vitium quoddam (forte diverſi plane generis) in altero ſaltem eorum, cujus virtute diſpoſitio quædam proli impreſſa eſt, qua in morbum hunc improprie hæreditarium proclivis redditur.

An & quatenus morbus hic dici poſſit hæreditarius.

Morbus hæreditarius eſt vel proprie, vel improprie ſic dictus.

Porro morbus hæreditarius proprie dictus adhuc duplex eſt: vel in *conformatione*, ut quando mancus mancum, ſurdus ſurdum, cæcus cæcum generat; vel in *conſtitutione ſimilari*, ut quando podagricus podagricum gignit. Notandum eſt in priori genere à primis effictis formationis ſtaminibus actu fœtui ineſſe vitium hæreditarium; in poſteriori vero non neceſſe eſt actu ineſſe fœtui à prima formatione morbum ejuſdem ſpeciei cum morbo parentum; ſed ſufficit ejuſmodi diſpoſitio à parente altero vel utro-

Uterque rurſum duplex.

que

que impreſſa, quæ tractu temporis ex concurſu aliorum incidentium cauſarum in eundem actuari poſſit. Adhæc morbus quoque improprie dictus hæreditarius ſimiliter duplex eſſe poteſt, nempe vel in *conformatione*, vel in *conſtitutione ſimilari*. In *formatione*, ut quando neuter parens cæcus, luſcus, balbus, claudus, &c. prolem tamen cæcam, luſcam, balbam, aut claudam ex ipſo vitio formationis in utero in lucem producit. Etenim in caſibus propoſitis, id ipſum vitium quod in prole cernitur, ab aliquo vitio parentum, licet forte diverſi generis, profluxit, adeoque morbus hæreditarius, etſi improprie, nuncupari poteſt. Similiter in *conſtitutione ſimilari* prolis morbus improprie hæreditarius reſidere poteſt, ut quando melancolicus, & ſedentarius, vel etiam intemperans prolem generant cachexiæ aut podagræ obnoxium, licet forte parens neque cachexia neque podagra unquam laboraverit.

Quæſtionis prædictæ ſolutio.

Hiſce præmiſſis ad quæſtionis ſolutionem propius accedimus. Et dicimus 1 hunc morbum non contineri, ſub priori ſpecie morbi hæreditarii proprie dicti. Illa enim in formatione conſiſtit; hic vero morbus ſecundum eſſentiam ſuam primariam eſt morbus ſimilaris, ut ſupra demonſtravimus, & rariſſime à primo ortu, nedum ab ipſa

prima

prima conceptione & formatione ſe prodit. Atque ob eaſdem rationes aſſerimus etiam hunc affectum non pertinere ad priorem ſpeciem morborum hæreditariorum improprie dictorum; qui ſimiliter in formatione partium conſiſtunt, & mox à prima formatione inchoantur.

II. Dicimus fieri poſſe morbum huc cadere ſub ſecunda ſpecie propoſita morbi hæreditarii proprie dicti, nempe illa quæ in conſtitutione ſimilari conſiſtit. Hoc tamen ut certum & exploratum ſtatuere nequimus, cum pueri quas hactenus hoc morbo afflictos novimus nondum ad eam ætatis maturitatem pervenerint qua liberos generent, ideoque non aliter quam per probabilem conjecturam opinari nobis licet, an eorum progenies hæreditario jure quondam hoc morbo contaminata ſit futura, necne.

III. Dicimus in multis pueris morbum hunc cadere directe ſub ſecunda ſpecie morbi hæreditarii improprie dicti ſuperius propoſiti. Etenim ſecundum ejus primariam eſſentiam eſt morbus ſimilaris, & licet nondum ſatis diu nobis innotuerit, ut quid in ſecunda progenie efficiat definire valeamus, frequenter tamen in preſenti progenie rudimenta quædam hujus morbi in multis ab altero vel utroque parente derivata fuiſſe deprehendimus. Adeo ut licet neuter parens

hoc morbo in infantia vel pueritia laboraverit, apparatus tamen aliquis & pronitas in hunc affectum ſtatim in eorum infantulis apparuerit, præſertim in iis quorum parentes ob vitium aliquod corporis, vel errores vitæ diſpoſiti ante coitum fuerunt ad hanc labem fœtui inurendam. Quæ autem affectiones, parentum eos ad liberos huic morbo facile obnoxios generandos diſponant, mox ordine enumerabuntur; ex quibus etiam ulterior confirmatio aſſertionis hujus liquebit.

IV. Dicimus, licet affectiones Parentum frequenter in fœtibus diſpoſitionem quandam ad hunc morbum incurrendum imprimant, adeoque in ſecunda acceptione morbi hæreditarii improprie dicti affectus hic cenſendus ſit, ut modo dictum, rariſſime tamen accidere ut hic morbus in actum erumpat ante fœtus partum. Teſtatur aliquis noſtrum ſe ſemel, & ſemel tantum, vidiſſe puerum recens natum hoc morbo afflictum. Atque in eo ſpina dorſi & collum adeo erant debilia, ut nulla ratione valerent grandiuſculum caput ſuſtinere. Obiit hic intra tres menſes poſt partum. Quibus patet eum graviſſime fuiſſe affectum. Videtur ex modo dictis conſpicuum, infantes, ut frequenter diſpoſitionem ad hunc morbum à parentibus mutuentur, rariſſime tamen in eum ante par-

tum incurrere, ubi vero in eum tam præmarure incurrunt, graviſſime affligi. Cujus utriuſque eventus ratio quæri poſſit. Quod ad priorem attinet, dicimus hunc affectum ex parte conſiſtere in intemperie frigida partium primo affectarum, & quidem inæquali, frigidiori ſcilicet in dictis partibus habito reſpectu ad temperiem capitis & viſcerum; hancque inæqualem frigiditatem iſtarum partium magni eſſe momenti in hoc morbo, idque etiam ratione ipſius inæqualitatis: hæc enim multum contribuit inæquali illi & imminutæ diſtributioni vitalis ſanguinis ad partes primo affectas. Cum ergo eo tempore, quo fœtus in utero geſtatur, inæqualitas hæc temperamenti partium primo affectarum plurimum corrigatur, & avertatur ab æquali calore, quo uterus corpus Embryonis undique arcte amplectitur & fovet, ſequitur geſtationem non parum huc morbum arcere, atque ejus invaſionem ad minimum retardare. Corpus enim uteri æquali calore undique perfuſum omneſque partes Embryonis ex æquo complectens ac fovens haud facile permitit unam partem præ alia algere, adeoque imminuto ſanguinis vitalis affluxu irrigari. Quapropter cum illa ipſa inæqualitas caloris ac irrigationis ſint partes eſſentiæ hujus morbi, & ſine quibus morbus hic con-

 ſiſtere

ſiſtere non poteſt, minime mirandum eſt uterum haſce morbi partes ſtrenue impugnantem ejus invaſionem, durante ſaltem imprægnatione plerumque protrahere.

Cur ii, qui ante partum hoc morbo correpti fuerunt, gravius ac periculoſius laborent.

Quod ad poſteriorem partem quæſtionis propoſitæ attinet, cur nempe Infantes, qui ante partum hoc morbo correpti fuerunt, gravius ac periculoſius laborent, dicimus ſecundum illud *Hippocr. ſect.* 2. *aph* 34. morbum, qui cum ægrotantis conditione minus cognatus fuerit, periculoſiorem eſſe eo qui ſecus; ut febris ſeni quam juveni majus minatur periculum, hyemeque quam æſtate. Morbus enim qui ægrotantis conditioni conformis eſt, leviorem poſtulat cauſam pro ſui introductione; is vero qui illi contrarius eſt magnitudinem cauſæ arguit, quæ non obſtante fræno effectum ſuum proferat. In præſenti ergo affectu ſi æqualis uteri calor non poſſit coërcere propenſitatem Embryonis ad hunc morbum, quin eum incurrat, neceſſe eſt cauſam à Parentibus impreſſam eſſe vehementem, ipſoque principia ſeminalia eſſe inſigniter labefactata. Spes itaque in anguſto eſt ubi fœtus hoc morbo laborans naſcitur, neque prudens medicus curationem abſque ingentis periculi prognoſtico aggredietur. Porro corollarii vice aliam regulam priori affinem, licet forte nondum certam & comprobatam, ſubtexamus.

texamus. Pueros nempe, quo citius à partu hoc morbo corripiuntur, eo difficilius (cæteris daribus) ab eo liberari. Sed hæc ſufficiant de propoſita quæſtione.

Jam nos accingamus ad diviſionem & enumerationem cauſarum quæ ex parte Parentum hunc morbum producunt. Vitia hæc parentum alia reſpiciunt generationem ipſius ſpermatis, è quo fœtus conſtant; alia reſpiciunt *Embryonem jam conceptum* & in utero adhuc geſtatum. Vitia generationis ſeminis ſive in mare, ſive in fœmina, vel *à toto corpore*, vel *à partibus generationi dicatis* procedunt. Vitia parentum à toto corpore dependentia eo maxime in fœtum influunt, quod materiam generationi ſeminis minus aptam ad partes huic muneri dicatas tranſmittant. Non animus eſt ſingula materiæ ſeminis vitia hic recenſere, aſt ea ſolummodo quæ ad hoc malum proli inferendum conſpirant. Hæc ad 4 Claſſes reducimus.

Enumeratio cauſarum quæ ex parte Parentum hunc morbum producunt.

1. *Ante conceptionem.*

Vitia Parentum à toto corpore dependentia.

I. Claſſis continet *intemperiem frigidam humidam materiæ, ex qua ſemen generatur.* Hoc præcipue provenit ab *intemperie frigida & humida parentum*, ad quam etiam referimus *cacochymiam, præſertim pituitoſam & ſeroſam*; item *cachexiam, hydropem* & forte *morbum virgineum*, quem febrim albam vocant, non ſatis ante conceptionem eradicatum; qui omnes affectus manifeſte faciunt

1. Intemperies frigida & humida materiæ ex qua ſemen generatur, ejuſque cauſæ.

 ciunt

ciunt ad materiam aquoſam, frigidam, humidam partibus genitalibus ſuppeditandam; qualis non modo in genere minus apta eſt ad ſpermatis generationem, ſed & ſpecialiter inclinat ad conditionem hujus morbi, cujus pars eſſentiæ primariæ in ipſa intemperie frigida & humida conſiſtit, ut ſupra monſtravimus. Porro ad hunc titulum revocare forte licet *ſcorbutum*, *ſtrumoſam affectionem*, *Luem veneream*, *Icterumque*, in quibus ſanguis quoque ſordibus & excrementitiis humoribus, ichoribuſque malis inquinatur, ut non facile in ſemen probum ac laudabile commutari poſſit.

2. Inopia ſpirituum inſitorum in materia dicta, ejuſque cauſæ.

II. Claſſis continet *Inopiam ſpirituum inſitorum in materia è qua ſemen generatur.* Ex hujuſmodi enim materia ſemen ſpirituoſum confici non poteſt. Cauſæ quæ talem materiam partibus genitalibus ſuppeditant ſunt *corpora generantium exſucca*, *extenuata*, *emaciata*, ſive à longa inedia, ſive ab evacuatione aliqua nimia, ut à diu continuatis *vomitu*, *diarrhœa*, *dyſenteria*, *lientaria*, *fluxu hepatico*, *ab hæmorrhagia profuſiore ex quacunque parte*, *à ſudoribus nimiis*, *à diuturno aliquo morbo viribus necdum ante coitum reparatis*; *à febre*, *aut alio gravi aliquo morbo præſente*; præcipue *Tabe*, *febre hectica*, *atrophia ex quacunque cauſa*, *denique ab imminuta alimenti ultimi*, *ob cujuſvis partis vitium*, *concoctione*.

ctione. Etenim in iſtiuſmodi caſibus, materia, quæ ad partes generationi inſervientes amandatur, competente copia inſitorum ſpirituum deſtituta eſt, unde partes ſemen præparantes ac coquentes defectum hunc nequeunt integre corrigere, ſemenque ſatis ſpirituoſum ejaculari. Cum ergo non minima pars primæ eſſentiæ hujus morbi in penuria ſpirituum inſitorum conſiſtat, fieri non poteſt, quin fœtus ex tali ſemine parum ſcilicet ſpirituoſo genitus, innatam quandam diſpoſitionem ad hunc affectum in primis ſuis rudimentis impreſſam contineat, quæ poſtea, concurrentibus aliis cauſis, facile in actum deducatur.

III. Claſſis continet *Torporem* ſeu *ſtuporem materiæ tranſmiſſæ ad partes genitales*, è qua ſemen producitur. Etenim non modo partes ſolidæ, ſed & tota maſſa ſanguinis, humoreſque in ea contenti torpori ejuſmodi ſunt obnoxii. Atque hinc eſt quod Medici ſæpius dicant in morborum cauſis reddendis, humores, tum etiam ſanguinem eſſe nimis fluxiles & mobiles, debitoque concitatiores, interdum è contra eſſe ineptos ad motum, minus fluxiles eſſe, minuſque æquo activos; atque hujus quoque rei reſpectu mediocritas quædam eſt ſaluberrima. Verum plura huc ſpectantia videantur ſupra. Proſequemur hic tantummodo *vitia parentum* 3. Torpor materiæ dictæ.

tum à quibus hic defectus vigoris & activitatis in ſeminis materia oritur. Sunt hæc ergo, 1 ipſa *conſtitutio parentis alterutrius vel utriuſque mollis, laxa, & effœminata,* ad actiones robuſtiores ac viriles indiſpoſita, 2 *Diæta humidior, & plenior,* Epicurea, frequentibus cruditatibus obnoxia. 3 *Vitæ genus delicatum, mollitiei ac voluptatibus deditum, ignavum, laboribus periculis & curis rarius aſſuetum.* Huc referas quoque *exercitii fortioris omnimodum defectum, ſomnum immoderatum, præſertim mox poſt cibum, & ſomnolentiam qualemcunque, vitam ſedentariam, ſpeculativam, ſcientiis, & mollioribus artibus, puta poëticæ, Muſicæ, Coſmeticæ & ſimilibus ſolum intentam.* Huc etiam reducimus *Comœdiarum & ſpectaculorum ſcenicorum quotidianam frequentationem, Fabularum & Hiſtoriarum Commentitiarum aſsiduam Lectionem, locoque maſculi exercitii luſus pictarum chartarum aut alearum frequentiores.* Huc pertinent etiam *Pacis diuturnioris ac opulentiæ ſolemnes fructus, ſecuritas, incuria, negligentia & ſimiles.* Omnia jam hæc enumerata vitia ad mollitiem & torporem partibus inferendum manifeſte faciunt. Cum ergo ſanguis, una cum cum humoribus in eo contentis, in circuitu ſuo perluat omnes partes ſic torpidas redditas, fieri non poteſt, quin in tranſitu ſuo aliquam alterationem eodem ſpectantem ſubeat; & cum

Ejus cauſæ.

portio

portio ſanguinis tranſeuntis torpore nonnullo, ut dictum, affecti, tranſmiſſa ad partes genitales evadat ipſa materia ex qua generatur ſemen, facile inferri poteſt fœtum ex talibus principiis oriundum intra ſe contrahere proclivitatem ſaltem aliquam ad torporem & ignaviam nativæ ſuæ materiæ conformem, illamque proclivitatem poſt partum ſummota præſervatione ab æquali uteri fotu, à variis cauſis non difficulter in actum deduci: Quapropter cum torpor ejuſmodi ſit pars primæ eſſentiæ hujus morbi, ſequitur in talibus ſeminalibus principiis diſpoſitionem quandam ad hunc affectum ab altero aut utroque parente derivatam deliteſcere.

IV. Claſſis continet *vitioſas diſpoſitiones* (ſi qui tales occurrunt) *Parentum qui ipſi in pueritia ſua hoc morbo laboraverint.* Hæ ſiquidem morbi hæreditarii proprie dicti notam liberis inurerent. Verũ, quia, ut ſupra dictum, nondum liquet an Parentes hoc morbo in Pueritia afflicti prolem eo affectam genituri ſint; præterea, quæ Parentum vitia vel ad aliquam unam trium prædictarum claſſium, vel ad plures, vel ſimul omnes commode referri poſſint, non erit operæ-pretium iis hic pluribus inſiſtere. Quare enumeratis jam vitiis à toto corpore parentum dependentibus, proximo loco accedimns ad *ea vitia quæ in ipſis partibus genitalibus reſident.* 4. Vitioſæ diſpoſitiones parentũ qui ipſi forte in ſua pueritia hoc morbo laboraverint.

Vitia in ipſis partibus genitalibus reſidentia *Vitia hæc partium genitalium* ſunt interdum *intemperies frigida*; interdum *humida*, quando præ nimia humiditate laxantur & enervantur, unde ſperma vel plane infœcundum vel in hunc morbum procliva excernunt. Adhæc, interdum iſtæ partes *Gonorrhœa ſive virulenta, ſive bilioſa, ſive aquea* infeſtantur, ſemenque minus elaboratum ejaculantur; idem dicendum eſt de *fluore albo & rubro in mulieribus*. Tandem nonnulla *extrinſecus partibus genitalibus admota* huc quoque ſpectant; ut unguenta ex *cicuta aliiſve narcoticis* præſertim frequentius iis illita; ſimiliter unguenta, *plumbum album*, vel *rubrum, ceruſſam, calcem plumbi, lithargyrum, ſaccharum ſaturni & ſimilia* recipientia, aſſidue diuque iſtis partibus applicata. Ejuſmodi enim activitatem ſpirituum inſitorum in iſtis partibus retundunt, torporemque quendam iis inſerunt, qui ſemini in illis confecto communicatus prolem ad hunc affectum diſponunt.

II. Cauſæ ex parte matris hunc morbum poſt conceptionem producentes. Abſolvimus demum inſtitutam enumerationem cauſarum, ſi non omnium, ſaltem præcipuarum, majoriſque notæ, *quæ ante conceptionem circa generationem ſeminis prolifici occurrunt*, & ad hunc affectum invehendum faciunt. Sequuntur jam *vitia & errores matris tempore geſtationis fœtus in utero*, quæ etiam inter hujus affectus cauſas ante partum reputandæ ſunt.

1. Oc-

1. Occurrit *intemperies frigida & humida* ipſius uteri, quæ (ut cuivis, vel nobis tacentibus, facile manifeſtum eſt) ex aſſiduo contactu Embryoni promptiſſime communicari poteſt.

1. Intemperies frigida & humida ipſius uteri.

2. Loco ſe offerunt *ea omnia quæ ſuccos crudos parumque defæcatos, excrementitiis humoribus aut ichoribus refertos, vice probi alimenti, Embryoni ſuppeditant.* Huc ſpectat imprimis *inſalubris gravidarum diæta*, præſertim ad humiditatem & frigiditatem cruditateſque accumulandas inclinans. Porro idem faciunt *coctiones earundem ſeu primæ ſeu ſecunda imperfectæ* & deficientes, maxime ubi neque vomitu, neque alia evacuatione cruditates inde provenientes excernuntur, ſed eæ cum ſanguine materna ad fœtum tandem pro alimento derivantur. Præterea ſi gravidam poſt conceptionem invadat *morbus humidus frigiduſque, ut intemperies cum materia frigida & humida, cachexia, hydrops, &c.* facile inde evenire poteſt, ut impurum quoque alimentum, quodque hujus morbi ſeminia tum ferat tum foveat, Embryoni diſpenſetur.

2. Quæcunque faciunt ad improbum alimentũ embryoni ſuppeditandũ.

3. Loco cenſenda ſunt *ea omnia quæ quocunque modo Embryonem debito alimento defraudant*; ut *evacuatio quævis juſto profuſior, imprimis hæmorrhagia longior ex ulla parte*; item *venæ ſectio vel temere, vel juſto largior adhibita.*

3. Quæcunque Embryonem quovis modo debito

alimento defraudant. *bibita.* Huc etiam refertur *nimius veneris uſus tempore geſtationis.* *Alterius quoque Infantis lactatio* divertere poteſt ſufficientis alimenti affluxum ab utero verſus mammas. Huc ſpectat *diuturna inedia*, *ut & atrophia quæcunque matris gravidæ*, *aut appetitus cibi planè dejectus, vel defectus coctionis. Febris tandem acuto prægnanti accidens*, præter alia incommoda, defraudare quoque poteſt fœtum ſufficienti alimento; *febris ita hectica*. Hæc omnia non modo *virium vitalium dejectionem & imminutam nutritionem* fœtui inferunt, verum & inſuper *penuriam ſpirituum inſitorum*. Etenim abſque nutritione eliquantur ac diſſipantur ſpiritus inſiti, tum neceſſaria etiam reparatione deſtituuntur. Cum ergo pars eſſentiæ hujus morbi in defectu ſpirituum inſitorum conſiſtat, neceſſe eſt à prædictis cauſis diſpoſitionem aliquam ad hunc affectum fœtui impertiri.

4. Nimium gravidarũ otium. 4. Et ultimo, *Nimia gravidarum ſomnolentia, ignavia, mollities, averſatio laboris & exercitii poſt conceptionem* huc etiam nonnihil contribuunt. Licet enim violentiores motus actioneſque cujuſvis generis gravidis interdicantur, moderati tamen labores, vigiliæ, & exercitia quæ nullam vim utero inferunt aut abortum provocant, non modo ad ſanitatem matris faciunt, ſed & nonnihil torporem Embryonis excutiunt, ejuſque calorem,

lorem, vigorem, & activitatem excitant atque adaugent. Atque ita finem imponimus huic capiti primo *de cauſis hujus morbi ante partum* Reſtant examinandæ *ea quæ poſt partum incidunt.*

Cap. XVI.

Cauſæ hujus morbi Pueris poſt partum incidentes.

NOtavimus præcedenti capite infantes ab ipſo ortu rarius hoc morbo affligi, nativa vero diſpoſitione ad eundem frequenter ob cauſas illic memoratas affici. Proſequemur *jam cauſas quæ vel nativam illam diſpoſitionem poſt partum actuare aptæ ſunt, vel de novo & integro hunc morbum producere.* Sciendum autem eſt, eaſdem cauſas quæ diſpoſitionem nativam ad hunc morbum actuent, eundem poſſe de novo producere, ſi gradu ſatis intenſæ ſint. Ideoque fatemur pueros à nativitate in hunc affectum pronos, facilius, id eſt, à cauſis gradu remiſſioribus affici; alios vero ab omni nativa labe immunes non niſi à cauſis potentioribus in eundem incidere; interim cauſæ iſtæ ejuſdem ſunt generis & gradu ſolo diſtinctæ. Quare non opus fuerit de his diſtincte & ſeparatim agere;

agere; ſuffecerit has ſimul & indiſcriminatim propoſuiſſe.

An morbus hic ſit contagioſus?

In ipſo limine occurrit Quæſtio diſcutienda; utrum nempe *Contagium* inter cauſas hujus morbi annumerandum ſit, adeoque utrum morbus hic proprio ſenſu morbus ſit *contagioſus*? Certe qui conſiderat morbum hunc veteribus incognitum hoc ultimo ſeculo occidentales Angliæ tractus primum invadentem, intra paucos annos per totam fere Angliam diſperſum eſſe, facile prima fronte opinetur eum eſſe vere contagioſum, & per contagium tam longe lateque diſſeminari. Sed preſſius attendenti aliter ſe res habere videbitur. Licet enim morbus hic aliquo forſan modo nitatur ſibi ſimilem affectionem aliis corporibus imprimere; vix tamen eo uſque procedit, ut morbum ejuſdem ſpeciei de integro producat. Forte equidem nonnullam leviuſculam inclinationem alteri corpori poſſit imprimere, immo interdum ipſam forte morbi invaſionem in corpore inſigniter ad eum prædiſpoſito acceleret aut promoveat, neque tamen propterea nomen morbi proprie contagioſi mereatur. Omnes enim morbi corpora ſibi proxime immutare ſibique aſſimilare ſatagunt; non tamen id ſufficit, ut omnes morbi contagioſi denominentur. Ad morbum enim contagioſum proprie ſic dictum conſtituen-

Negativa aſſeritur.

Quid potiſſimum requiratur ad morbum proprie contagi-

ſtituendum requiritur ulterius, ut propaget à ſe *fermentum quoddam ſeminale* ſui, quod ſe clam inſinuans in alia corpora, paullatim morbum ejuſdem ſpeciei in ea introducat. Verum hic morbus nullum tale fermentum in ſua eſſentia continet, neque clanculum propagatur emiſſo prius à ſe ſeminio quod vicinis corporibus morbum ejuſdem ſpeciei imprimat. Diximus enim ſupra, eſſentiam hujus morbi primam conſiſtere in frigida & humida intemperie, in torpore & inopia ſpirituum inſitorum; quæ affectiones ſi quæ corpora propinqua aſſimilare conentur aperto marte, cum vero ex inſidiis & clandeſtinis prius immiſſis id aggrediuntur. Similiter ſi reſpicias ad eſſentiam ejus ſecundariam, neque tonus vitiatus, neque conſtitutio ſeu vitalis ſeu animalis læſa, neque organorum depravationes aptæ deprehendentur in alia corpora ſe inſinuare, ſpeciemque ſuam propagare. Denique ſi velimus ipſam experientiam hic conſulere, id extra dubium oppido ſtatuetur. Etenim obſervamus frequenter pueros ſeu coætaneos, ſeu prope coætaneos in iiſdem ædibus enutritos, quorum unus aut alter hoc morbo forte afflictus fuerit, dum alius aut plures eorum minime laborent. Immo novimus pueros non tantum communibus ædibus, aſſiduoque mutua ſocietate gaudentes, ſed & quotidie

eſum conſtituendum.

tidie communi menſa & lecto utentes, quorum alter hoc malo affectus ſocium convictus & concubitus nullo modo infecerit: quod ſane vix videtur contingere potuiſſe in morbo proprie contagioſo. Quapropter excluſo contagio è numero cauſarum hujus morbi, ad alias veriores inveſtigandas noſmetipſos accingamus. *Cauſas poſt partum* hanc morbum invehentes in duas claſſes diſtribuimus. Prior continet *errores hoc facientes in uſu 6 rerum non-naturalium:* Poſterior complectitur *morbos diverſi generis præcedentes, qui poſt ſe aptitudinem aliquam ad hunc affectum relinquere ſæpius ſolent.*

Cauſæ hujus morbi poſt partum.

Quod ad priorem claſſem attinet de abuſu 6 rerum non naturalium, quatenus hunc affectum reſpiciunt, cum pueri rarius vehementioribus *animi paßionibus* commoveantur, vixque inde hunc morbum incurrant; deinde cum etiam *veneris uſus* ad eos non pertineat; ad 5 capita ſequentia cauſas has revocabimus. Ad *Aërem*, tum *ea quæcunque extrinſecus corpori occurrunt aut applicantur*; ad *Cibum & Potum* ſeu *quæ intus aſſumuntur*; ad *motum & quietum, vitæ genus, actiones & exercitia, ad ſomnum & vigilias*; denique ad *ea quæ retinentur in corpore præter naturam, aut excernuntur.* Quæ ſingula ordine propoſito, qua poſſumus brevitate, examinabimus.

De

De Aëre & extrinſecus occurrentibus.

Aër humidus & frigidus multum huc contribuere poteſt. Etenim cum is facilius occurrat partibus externis & in hoc morbo primo affectis, quam viſceribus intus reconditis, directe facit ad inæqualem illam intemperiem, frigidam nempe & humidam (quæ pars eſt primæ eſſentiæ hujus morbi) iſtis partibus imprimendam. Hujuſmodi Aëris conſtitutio circa veris principium maxime viget, quo idcirco tempore cautas decet eſſe nutrices, ne infantes ad hunc morbum propenſos nimium Aëri exponant; ut & ubi Aër nebuloſus, craſſus, pluvioſus, vaporibuſque ſcatens obſervatur. Hinc loci maritimi, paludinoſi & pluviis imbribuſque frequentioribus obnoxii, immo vel numeroſis aquarum ſcaturiginibus irrigui, cæteris paribus, in hunc morbum fœcundiores eſſe ſolent. Similiter ædes juxta ripas fluminum majorum, juxta ſtagna, piſcinaſque exſtructæ hoc nomine culpantur. Præterea *Balnea frequentia, ablutioneſque cum aqua dulci*, licet actu calide adhibitæ, cum potentia ſint frigidæ ac humidæ, huc etiam referantur; nam intemperiem ſuam partibus queis adhibentur, ex parte communicant, & manifeſte toni mollitiem ac laxitatem, ſanguiniſque circuitum nimis lubricum &

Aër humidus & frigidus.

Balnea frequentia ablutioneſque cum aqua dulci.

ignavum in iſtis partibus plus minus efficiunt.

Linimenta frigida & humida aut laxantia & lubricantia.
Lintea molliora, item non probe ſiccata.

Huc etiam annumeremus *linimenta frigida & humida*, ut & *laxantia & lubricantia* in tenella ætate diutius continuata, præſertim circa ſpinam aut origines nervorum. Denique *lintea molliora*, tum *non probe ſiccata* hujus morbi radices fovent. Ob hanc cauſam, inter alias, accidit pauperum infantulos minus huic malo obnoxios eſſe, quod nempe plerumque aſperioribus linteis, aut forte laneis integumentis involvantur. Quæ utraque tum fricando partes, tum eas titillando calorem inſitum excitant & adaugent, vitaliſque ſanguinis affluxum copioſiorem ad habitum corporis irritant, adeoque magni ſunt momenti ad hunc morbum arcendum. Lintea vero molliora neque irritant calorem in externis partibus, neque enim probe fovent. Etenim ſi forte per tantillum temporis ſpatium à partium contactu amoveantur, calorem ſuum protinus exuunt, proximoque contactu ſenſum frigiditatis partibus inferunt. Quare ejuſmodi lintea cum ſint inter ea quæ extrinſecus applicantur, & cum ſola frigiditate ac mollitie hic noxia ſint, ad hanc primam cauſarum claſſem, ejuſque partem primam quæ humida & frigida extrinſecus occurrentia complectitur, retulimus.

2 Loco

2. Loco *Aer ſpeciali quodam inquinamento infectus*, ut noxiis exhalationibus metallicis, quæ ut plurimum, venenoſa quadam malignitate ſpiritus inſitos partium oppugnant, eoſque vel extinguunt, vel ſugant ac diſſipant, tonumque partium ſimul exſolvunt vimque pulſificam, in partibus præſertim externis, quibus primum occurrunt, ſaltem minuunt, ſi non etiam languore afficiant & enervent. Huc imprimis faciunt *exhalationes è plumbo, antimonio, argento vivo, ſimilibuſque elevatæ.* Porro *unguenta ex iiſdem confecta*, ſi frequentius aut intempeſtive partibus primo affectis illinantur, idem præſtant; quamvis hæc etiam nonnihil ad quartum hujus claſſis titulum forte pertineant. Obſervavimus autem pueros nonnullos *unguentis mercurialibus* illitos ad necandam ſcabiem in hunc poſtea morbum incidiſſe. **Aër noxiis inquinamentis infectus.** **Linimenta ex mercurio ſimilibuſque parata.** *Obſervatio.*

3. Loco *Aer impenſe calidus, ſubtilis, vehementer attenuans ac diſſolvens*, quod ſpiritus inſitos diſſipet, evocet, ac abſumat inter cauſas hujus morbi annumerari debet. Similiter *linimenta calidiora* & præſertim ſimul diſcuſſiva, *olea chymice diſtillata* & non ſatis correcta temperatorum admixtione: hæc enim in tam tenera conſtitutione partum facile eliquant & in tenues auras reſolvunt ſpiritus inſitos, adeoque inopiam ſpirituum **Aer impenſe calidus.** **Linimenta calidiora.**

rituum inſitorum inferunt. Huc etiam referenda *balnea acria*, *ſalina*, *calida & diſcuſſiva*, immo & *intempeſtive* aut *ultra modum juſtamque menſuram adhibita*. Nam hæc, ſimiliter ut priora, ſpiritus eliquant atque abſumunt.

Balnea calidiora, & quæ nimium ſiccant & diſcutiunt.

4. Et ultimo, *Aer exhalationibus vaporibuſve narcoticis refertus*, & *balnea*, *fomentationes & linimenta ex ſoporiferis*, *ſeu narcoticis*, *cicuta*, *hyoſcyamo*, *opio*, *ſolano*, *ut & ſimilibus* confecta, atque extrinſecus adhibita, ad hanc claſſem etiam commode accenſentur. Nam torporem partibus primo affectis, in quas primum vim ſuam exerunt, facile inferunt; qui torpor non modo ipſe pars eſt primæ eſſentiæ hujus morbi, ſed & facile obtundit ac minuit vitalem inflexum in iſtis partibus, adeoque etiam cauſa eſt iſtius partis eſſentiæ morbi ſecundariæ, quæ in conſtitutione vitali conſiſtit, quam rem ſupra fuſius explicuimus. Atque hæc de extrinſecus occurentibus.

Aër narcoticis exhalationibus ſcatens tum balnea, fomentitiones, & linimenta ex narcoticis confecta.

II. *De Cibo & Potu, introque aſſumptis.*

Ad hunc titulum pertinent primo *Alimenta cujuſvis generis nimis humida & frigida.* Quippe quæ fovent manifeſte intemperiem, in qua pars eſſentiæ hujus morbi conſiſtit. Huc ergo referimus *piſces plurimos*, *ciboſque*

Alimenta nimis humida & frigida

cru

crudos & coctione non ſatis præparatos: item ea omnia *quæcunque ſaciunt ad defectum coctionis in ventriculo.* Itaque novorum ciborum ingeſtio, priuſquam alii ante aſſumpti concocti ſint, in pueris ad hunc affectum diſpoſitis, valde noxia eſt; & omnino diæta paullo plenior potius quam parcior hoc reſpectu improbanda eſt; obruit enim calorem, crudoſque humores accumulat. Et forte hæc una inter cauſas ſpeciales reputanda eſt, cur morbus hic frequentius generoſorum quam ruſticorum cunas infeſtet. Similiter *medicamenta frigida & humida intus aſſumpta*, item *laxantia atque interna lubricitate donata*, huc quoque manifeſte ſpectant. Hæc enim non modo conſimilem intemperiem inferunt, ſed & tonum partium relaxant, eaſque lubricitate interna afficiunt, ſanguiniſque decurſum per partes primo affectas nimis lubricum ac facilem reddunt.

Medicamenta interna frigida & humida, tum laxantia,& lubricantia.

2. *Alimenta nimis craſſa, viſcida & obſtruentia* huc etiam faciunt, maxime quod æquali diſtributioni ſanguinis officiant. Huc referimus *carnes fumo induratas, multaque ſale conditas*, ſimiliter *piſces ſalitos*, *caſeum* cujus vis fere generis liberalius comeſtum, *panem è furno recenter extractum, adhucque calentem.* Item *dulcia fere omnia ſaccharo condita*, niſi ſimul vinoſa, aut incedentia & atte-

Alimenta craſſa & viſcida.

 nuantia

Simi'ia medica-menta, tum etiã narcotica nuantia fuerint. *Medicamenta etiam cujuſvis generis obſtruentia* huc pertinet, quibus ulterius addere licet *narcotica,& quæcunque torporem partibus inducunt propinata.*

Alimenta admodum calida, & aëria. 3. *Alimenta admodum calida deprædantia, aëria, corroſiva*, ut *vina vetera & fortiora*, præſertim jejuno ſtomacho hauſta, *cibi multo pipere aliiſve aromatibus conditi*, inter aſſumpta hujus affectus cauſas annumeranda. Hæc enim in tam tenera partium conſiſtentia facile eliquant aut depaſcuntur ſpiritus inſitos. Idem faciunt & *medicamenta immoderate calida & diſcuſſiva*, immo hæc longe potentius nocere poſſunt, quod & citius & validius ſpiritus inſitos depopulentur, quam alimenta prædicta.

Similia medica-menta.

III. *De Motu, quiete, Actionibus & Exercitiis.*

Exceſſus motus poſſibilis ſed rarior cauſa. *Motus & exercitia modum ſi excedant*, corpus puelli in profuſiorum ſudorem ſolvunt, unaque ſpiritus inſitos partum non nihil diſſipant ac immunuunt, adeoque hac ratione poſſunt ad hunc morbum invehendum conſpirare; licet rariſſime contingere putemus, pueros hinc affectum, de quo agimus, incurrere. At defectus motus & exercitiorum frequentiſſime atque efficaciſſime facit ad hunc morbum producendum.

Defectus motus & exercitiorum fre-

dum. Etenim ſpinalis medulla nervique inde orti, cæteræque partes primo affectæ, motui atque exercitiis maxime inſerviunt. Torpor ergo & ſegnities iſtarum partium facit, ut neque ſatis foveatur earum calor inſitus, neque is ſtimuletur, neque intemperies frigida obrepens arceatur, neque humiditates excrementitiæ & ſuperfluæ per debitam tranſpirationem excutiantur, quin effœminata quadam mollitie, laxitate, & interna lubricitate eas affici permittit, unde arteriæ quoque ad eas diſtributæ parum irritantur, ignavos pulſus edunt, neque partes turgidulas reddunt, aſt flaccidas & ſubſidentes relinquunt. Quibus de cauſis circuitus ſanguinis tardus, & imminutus redditur, nimiſque quam par eſt lubricus, tum calor vitalis debilis neceſſario producitur. Quæ omnia ſatis evincunt hanc eſſe admodum efficacem hujus affectus cauſam.

quentiſſima cauſa.

IV. *De Somno & Vigiliis.*

Concedimus *Somnum* tum *frequentiorem* tum *productiorem* pueris quam viris deberi. Si tamen is vel in pueritia modum excedat, eodem res redit ac in defectu excitii ac motus. Somnus enim quies quædam eſt & privatio vigiliarum ſive exercitii ſenſuum στέρησίς τις ὁ ὕπνος τῆς ἐγρηγόρσεως: Vigiliæ autem

Somnus & vigilia eodem ſe modo habent ad hunc affectum provehendum quoquies & motus.

autem in ipſo ſenſuum exercitio conſiſtunt, teſte Ariſt. de Somno & Vigil. Quare quæ ex defectu motus & exercitii oriri mala deſcripſimus, eadem quoque ex *ſomno nimio* contingere neceſſe eſt. E contra *immoderatæ vigiliæ* in tam tenella ætate valde quoque noxiæ ſunt. Nam non modo alimentorum coctionem impediunt, aſt inſuper acrimoniam quandam ſanguini inurunt, diſſipantque adeo principia conſtitutionis inſitæ partium primo affectarum, & inſitorum ſpirituum defectum invehunt.

V. De excretis & retentis præter naturam.

Cauſæ internæ morborum forte non incommode ad hunc titulum omnes reduci poſſent. Etenim quælibet contenta in corpore præternaturaliter alterata, quatenus ſunt præternaturalia, ſuam ablationem indicant, & inter præternaturaliter retenta excernenda eatenus reputentur. An vero concedimus rectius omnes *cauſas internas* in duo genera diſtingui poſſe; quorum alterum continet *retenta & excreta præter naturam*, alterum contenta in *corpore præter naturam alterata*. Nam hæc poſteriora non tantum *per excretionem* tolli, ſed & *per alterationem* ad convenientem naturæ modum reduci poſſunt. Ut ut ſit, magna eſt affinitas inter humo-

res

res *alteratione vitiatos, & excrementitios retentos.* Etenim tot ſunt in corpore, tamque varii excretionis modi, ut vix humor ullus per alterationem productus fingi poſſit, qui non facultatem ſecretricem & excretricem alicujus viſceris, aliuſve partis proprie reſpiciat, & ab ea ſecernendus & evacuandus deſtinetur. Ideoque, licet errores coctionis primæ vix corrigantur in ſecunda aut tertia *per alterationem*; *per motum tamen localem*, ſiue *excretionem* alicubi in corpore factam, ſeparatis partibus inutilibus, iiſque rejectis, emendari poſſunt. Similiter alterata aliquo modo præter naturam maſſa ſanguinis, aut humore quovis inquinata, materia peccans, quæ alias per alterationem domari non poteſt, excretione forte ab aliqua parte aut viſcere facta (niſi una facultas ejus ſecretrix aut expultrix impedita fuerit) brevi exterminatur. Magni igitur momenti ſit oportet medicum ſcire, qui humores in ſpecie in quovis morbo dominentur', & per quas vias determinatas ex naturæ inſtituto proprie excernendi ſint.

Errores primæ coctionis licet vix corrigantur in ſecunda aut tertia per alterationem poſſunt tamen per motũ localem corrigi.

Etenim tot ſunt forte *excretorum ſpecies infimæ*, quot ſunt *diſtincta Parenchymata aliæque partes ad ejuſmodi munus in corpore deſtinatæ.* Credibile namque eſt, aliud excernere *Hepar*, aliud *Renes*, aliud *Pancreas*, aliud *Lienem*, aliud *Ventriculum, & Inteſtina*, aliud

Plures ſunt ſpecies excretorum quam vulgo ſtatui ſolet.

aliud *Pulmones*, aliud *Cerebrum*, aliud *Teſticulos*, *Uterum*, *Renes ſucccenturiatos*, *Thymum*, *Glandulas Laryngis*, *Gutturis*, & *Facium*, aliud *Cuticulam*, & *Cutim*. Siquidem vix admittendum videtur, naturam ſibi fabricaſſe diverſæ ſpeciei organa, diverſis ſive uti ad unum idemque munus obeundum. Quando ergo contingit cujuſvis dictarum partium excretionem cohiberi, peculiaris quædam impuritas inde in maſſam ſanguinis redundabit; adeoque tot erunt præter naturam retentorum differentiæ, quot ſunt genera partium excretioni ſpeciali inſervientium; & ſimiliter tot erunt genera vitioſæ excretionis ſive nimiæ, ſive imminutæ, ſive depravatæ, quot ſunt diverſæ viæ per quas excretio fiat.

Singulæ excretorum ſpecies nondum nobis ſunt ſatis notæ & perſpectæ.

Si quis quærat an ſingula excretorum genera nobis ſint ſatis nota & perſpecta; Reſpondemus, deſiderari adhuc exactam notitiam ſpecialis humoris per *vas novum Pancreatis* excernendi; deinde quid excernant *Renes ſuccenturiati*, quid *Thymus*, quid *Glandulæ Laryngis*, immo forte vix dum ſatis conſtat quid rejiciat *Lien*. Ob hanc ergo cauſam, inter alias, viſum eſt ab ulteriori aut accuratiori diſquiſitione de retentis & excretis ſive in ordine ad partes viaſque quas ſpectant, ſive in ordine ad præſentem affectum, hic ſuperſedere, potiuſque inſi-

ſtere quadripartitæ Galenum humorum diviſioni in *bilem*, *pituitam*, *ſanguinem* & *melancholiam*, addita ſolummodo *tranſpiratione indebita & ſudore.* Licet enim dubitemus, an hæc diviſio deducat humores ad ſpecies infimas, quod (ut ſupra notavimus) evidenter plures quam quatuor partes ſint ſpecie diſtinctæ humorum excretioni dicatæ; cum tamen hæc diviſio humorum non modo omnibus medicis claſſicis arrideat, ſed & in ſe omnino utilis ſit, & ſaltem reducat humores ad certa capita ſeu genera (ut forte quodlibet genus plures ſub ſe ſpecies complectatur) ei impræſentiarum inſiſtere decrevimus; eoque magis, quod optime ſub generali notione conjungat & complectatur tum alterata præter naturam intus contenta, tum excernenda nondum excreta, eoque reſpectu levaverit ex parte onus noſtrum, opuſque contraxerit. Siquidem dum hoc modo procedimus, non opus erit aliud peculiare caput inſtituere de iſtis hujus morbi cauſis, videlicet de contentis præter naturam alteratis, quandoquidem ſub hoc titulo, ut diximus, comprehendantur.

Cauſas ergo *internas* hujus morbi (ſive ſint humores excrementitii retenti, ſive alteratione vitiati) reducibus vel ad *bilem*, vel *melancholiam*, vel *pituitam* & *ſeroſum humorem*, vel *indebitam tranſpirationem* & *ſudorem.* Cauſæ internæ hujus morbi.

San-

Sanguis enim proprie dictus vix reus in hoc affectu deprehenditur.

Object. Object. *Objicias Practicos in hoc affectu fere ſemper venæ ſectionem in concha Aurium præſcribere, eamque evacuationem utilem obſervare, quod vix admitteretur, niſi aliquo modo ſanguis hic peccaret.*

Reſp. *Reſp.* Reſpondemus valere hoc remedium non ratione univerſalis plenitudinis ſanguinis, ſed ratione peculiaris plenitudinis ipſius capitis. Supra enim monſtravimus in hoc affectu ſanguinem inæqualiter partibus corporis diſpenſari, & quidem diminute partibus primo affectis, capiti vero nimis copioſe. Licet ergo non adſit univerſalis ſanguinis redundantia in hoc morbo, reſpectu tamen particularis plenitudinis ipſius capitis, utiliter forte ſectis illis extimis & minutis aurium venis particularis ejuſmodi depletio inſtituitur. Dicas nos hoc reſponſo plethoram univerſalem quidem declinare, aſt particularem capitis (quæ non minus cauſa morbifica cenſenda) plane concedere. Reſpondemus nos fuſe ſupra explicuiſſe hoc vitium ſanguinis,ubi egimus de inæquali diſtributione ejuſdem, ad quem locum propriæ ſpectat, cum ſit cauſa eſſentiæ ſecundariæ non primariæ hujus morbi;ideoque hic non exſpectanda eſt inanis ejuſdem rei repetitio. Pergendum ergo jam eſt in

pro-

propoſita diſquiſitione de prædictis humoribus, tum tranſpiratione.

I. Bilis (ſive intelligas hoc nomine *humorem excrementitium in veſicula & poro biliario*, ſive *calidiorem*, *ſicciorem*, *acriorem*, *amaramque partem maſſæ ſanguinis*; ſive *nidoroſum illum humorem, qui oleum rancidum ſapore ſuo refert, ex corrupto cibo præſertim pinguiori, aduſto, vel ſalſo, in ventriculo genitum & fluitantem*, ſive *ichores quoſvis acres & corroſivos è ſanguine corrupto in corpore productos*) poteſt, ſi forte in corpore redundet aut ferociat ac dominetur, eſſe hujus morbi cauſa.

Etenim, licet videatur potius poſſe impugnare frigidam atque humidam intemperiem, quæ pars eſſentiæ primæ hujus morbi eſt; eo ipſo tamen quod apta eſt nutritionem partium ſive irritando nimium excretricem, ſive attenuando alimentum, nonnihil impedire, & ipſam conſtitutionem inſitam partium extenuare aut eliquare, ſpiritusque adeo inſitos abſumere & diſſipare, inter cauſas hujus affectus recte ſtatuetur. Notum enim eſt bilioſos, fere macros, & extenuati habitus eſſe ob rationes modo aſſignatas. Quomodo Bilis poſſit eſſe hujus morbi cauſa.

II, Melancholicus humor (ſive intelligas *terreſtriorem ſanguinis portionem*; ſive *ſalinam illam & tartaream materiam in & cum*

urina

urina excretam, & in arenulas, ubi refrixerit urina, ut plurimum concreſcentem; ſive *acidum humorem in ventriculum à Liene forſitan* (licet non per vas breve venoſum, ut veteres crediderunt) refuſum; ſive *terreſtres illas alimenti aſſumpti partes, quæ cum fæcibus alvi per ſedem deponuntur*) quemvis horum intelligas, ſi redundet hic humor, neque debito modo expurgetur, culpari poteſt ut cauſa hujus affectus. Nam 1. humor ille qui *terreſtrior pars ſanguinis* eſt, ſi excedat juſtam proportionem in maſſa ſanguinis eum minus aptum reddit ad nutriendas partes præſertim primo affectas. Partes enim primo affectæ nobiliores ſunt texturæ quam parenchymata viſcerum, aut oſſeum genus; ideoque ſupra monuimus parenchymata & oſſa facilem admittere nutritionem, & per modum congeſtioni ſimilem; verum illæ partes priores longe accuratiorem ſecretionem & operoſiorem aſſimilationem poſtulant. Atque hinc eſt quod carnes viſcerum animalium inter impuriora & craſſiora alimenta recte reputentur; nimirum quod minus ſelecto ſanguine, minuſque ante unionem elaborato alantur. 2. *Salina* ſimiliter, & *tartarea materia* nimium accumulata nutritioni inimica eſt, & potius diſſipativa eſt ac depaſcens quam augmentationi favens. 3. *Humor acidus ventriculi* totus edax eſt ac fame-

Quomodo melancholicus humor hujus morbi cauſa eſſe poſſit

famelicus, & forte ubi redundat ipſi ſanguini conſimilem deprædantem qualitatem facile impertiat. 4. Et ultimo *terreſtriores alvi faces* importune retentæ chylum inquinare poſſunt, eumque minus idoneum ad alendum reddere. Denique concedimus ſingula melancholiæ propoſita genera ſuperflue coacervata aut præternaturaliter retenta, non primo ac per ſe & directe ad hujus affectus productionem facere; indirecte tamen modoque propoſito ad ejus generationem nonnihil poſſe contribuere.

3. Pituita (ſive ſumatur pro *humidore & frigidiore parte maſſa ſanguinis*; ſixe pro *ſeroſa parte ejuſdem*; ſive pro *lento humore ventriculi & inteſtinorum*; ſive pro *ſaliva & ſputo*; ſive pro *muco narium aut faucium*; ſive pro *peculiari humore, quem forte novum Pancreatis vas expurgare ſolet*) quomodolibet ſumatur, ſi retineatur ac in corpore redundet, magis directe hunc affectum reſpicit, ejuſque cauſam magis proprie & per ſe dici meretur. Eſt enim hic humor frigidus, humidus, lentus, craſſus, torpidus, parum ſpirituoſus, mollis, & interna lubricitate affectus; quæ omnia ad amuſſim quadrant cum eſſentia primaria & ſecundaria hujus morbi propoſiti. Quocirca humor hic ſuperflue accumulatus, cum in hujus morbi productionem univoce conſpiret, cauſa pro-

Quomodo Pituita hujus morbi cauſa eſſe poſſit.

propria & agens per ſe merito æſtimanda eſt.

Præter hos humores etiam *indebita tranſpiratio*, ut & *ſudor* ſive *nimius*, ſive *deficiens* inter cauſas hujus affectus nonnunquam recenſeri poſſunt.

Quomodo ſudor excedens vel deficiens, ut & indebita tranſpiratio hujus morbi cauſa eſſe poſſit.

Etenim ſudor immoderatus, ut & nimia tranſpiratio, diſſipat vires, & una eliquat partes, imprimis externas in hoc morbo primario affectas, atque diſcuſſis ſpiritibus inſitis facile poſt ſe intemperiem frigidam relinquit. Sed & tranſpiratio alio modo inſuper, nimirum ubi nimis lubrica eſt, hunc affectum promovet. Requiritur enim ad juſtam caloris partium excitationem & conſervationem debita quædam lucta exhalationum inter tranſpirandum. Quæ ſi deficiat, calor actualis quoque qui ex parte in ipſa hac lucta conſiſtit) valde debilis ac languidus evadit, parteſque frigidæ intemperiei facile exponuntur. Sed de hac re ſuperius plura. E contra ſudor præter rationem cohibitus, ut & imminuta tranſpiratio, facile febrilem calorem accendit, adeoque vires inſitas frangit parteſque diſſolvit, eaſque frigidæ intemperiei poſtmodum facile obnoxias reddit.

Denique, ut reliqua verbo complectamur, humor, quivis præter modum ac rationem excretus, colliquationem partium ſpi-

ſpirituumque inſitorum diſſipationem facile infert, adeoque corpus ad hunc affectum diſponit. Atque hæc dixiſſe ſufficiat de rebus non naturalibus cauſiſque morbi inde ortis.

Cap. XVII.

Morbi antecedanei, qui hujus morbi cauſæ eſſe poſſunt.

MOrbi hi, reſpectu eſſentiæ propriæ, ſolo morborum nomine nuncupandi veniunt: attamen reſpectu hujus morbi, quem ut effectum poſt ſe relinquunt, cauſarum morbificarum rationem vere ſubeunt, atque inter cauſas hujus affectus accenſeri debent. Etſi vero plurimi horum (quod ad parentes, pertineant, adeoque nativam labem proli imprimant) ſuperius memorentur; ſuam nihilominus conſiderationem diverſo tamen reſpectu & ordine hic jure mirentur. Morbos hos reducimus ad tria genera ſeu capita.

I. *Ad morbos huic affines ſeu ex parte congeneres.*

II *Ad morbos corpus extenuantes ſeu emaciantes.*

III. *Ad morbos ignaviam & torporem partibus primo affectis inducentes.*

De I. Genere.

Qui morbi huic ſint affines & congeneres.

Morbos huic *affines* ſeu *congeneres* vocamus eos qui ex parte ſaltem conſiſtunt in eadem natura cum eſſentia hujus morbi. Hujus generis ſunt *intemperies quævis frigida, intemperies quævis humida*; item *quævis frigida & humida*. Nam pars primæ eſſentiæ hujus morbi includit intemperiem frigidam, ut & humidam, adeoque iſtæ intemperies cum hoc affectu ex parte conveniunt. Huc etiam ſpectant *cacochymia, pituitoſa, melancholica & mixta*; *obſtructio ab iſtiuſmodi humoribus facta, cachexia, hydrops.* Imo huc etiam referre poſſumus, propter affinitatem, *morbos illos in quibus ſpiritus inſiti nonnihil abſumuntur*; quippe pars eſſentiæ hujus morbi conſiſtit in penuria eorundem ſpirituum; alias vero commodius referuntur ad genus ſecundum; ſimiliter *morbi in quibus partes primo affectæ torpore afficiuntur*, ratione affinitatis ſuæ huc poſſunt pertinere, licet tertium genus morborum enumeratorum magis proprie ſpectent. Porro *morbi, in quibus laxatur, & flacceſſit tonus partium*, huc reſpiciunt; quippe qui partem hujus morbi includunt, eam videlicet, quæ conſiſtit in laxitate, flacciditate, interna lubricitate & mollitie toni ſupra deſcriptis. Aſſerunt Philoſophi Elementa, quæ in ſymbolicis, ut vo-

vocant, qualitatibus conveniunt, facile inter ſe tranſmutari; pari profecto ratione morbi, qui ex parte in eadem eſſentia conveniunt, facile reciprocum tranſitum ab uno ad alterum admittunt. Sic videmus Ephemeram, quæ in præternaturali calore cum putrida conventi, levi de cauſa in eandem degenerare. Notandum hic tamen, graviores morbos non ita prompte in leviores, atque leviores in graviores commutari. Præterea neque omnes morbi qui forte pariter de eadem eſſentia participant, æque facile inter ſe permutantur. Alii enim morbi promptius in alios, cum quibus ex parte conveniunt, quam alii tranſeunt, idque propter alias rationes præter dictam convenientiam. Ut ut ſit, ſi intemperies frigida & ſicca puello accideret, facile ea in frigidam & humidam laberetur, tum ob congruentiam utriuſque morbi in frigiditate, tum ob peculiarem tenellæ ætatis verſus humiditatem inclinationem. Etenim ob frigiditatem coctiones imperfectæ fierent, hincque cruditates ſeu crudæ humiditates accumularentur, quas facile & proxime in tam tenera ætate ſequeretur intemperies humida. Porro intemperies frigida & humida, ratione frigiditatis tardiorem pulſum, ratione humiditatis magis lubricum minuſque obluctantem efficeret, unde im-

minuto vitali calore, paullatim ſpiritibus inſitis torpor obreperet; denique, ob labilem illam retentionem ortam ab interna partium lubricitate, & ob debilem coctionem, ſpiritus inſiti partium primo affectarum ſenſim quoque minuerentur, adeoque gradatim hoc modo introducetur integra hujus morbi eſſentia. Sed de hoc genere hæc dicta ſufficiunt.

De II. Genere.

Morbi plurimi emaciantes & quovis modo corpus extenuantes, licet forte ipſi nullo modo de eſſentia hujus morbi (quemadmodum morbi primi generis) participent, corpus tamen ad hujus morbi invaſionem diſponere, eundemque poſt ſe relinquere queunt. Etenim omnes morbi graviores & diuturniores, tractu temporis, atterunt & extenuant habitum partium, ſpiritus inſitos abſumunt, tonumque partium ſolvunt; atque hæc attritio, & extenuatio partium potiſſimum reſpicit partes in hoc morbo primo affectas. Nam, ut ſupra aſſeruimus, parenchymata viſcerum non ita facile ſubjiciuntur colliquationi aut diſſipationi; Quin in cadaveribus eorum, qui à longis morbis extincti ſunt, diſſectis, viſcera nihilo ferme minora, immo forte majora frequenter

ter reperiuntur, quando externæ partes (quæ in hoc morbo ſolent eſſe primo affectæ) vi morbi plurimum emaciatæ ſunt. Ideoque cum morbi extenuantes vim ſuam maxime in partes primo affectas exerant, facile contingit, ut ii in pueris ad morbum hunc invehendum faciant. Abſumptis quippe magna ex parte ſpiritibus inſitis partium primo affectarum, vix fieri poteſt, quin conſequatur intemperies frigida, (quam ob cruditatem excipit) ut ſupra monuimus) humida, ſimulque torpor; cum calor, activitas, & vigor partuim maxime dependeant à ſpiritum inſitorum copia. Atque ita exhibuimus modum, quo hic morbus inſiſtit veſtigiis aliorum præcedentium hujus generis; quod jam ulterius in tres claſſes ſubdiſtinguimus.

Prima comprehendit *morbos per inſenſiles vias habitum partium extenuantes & abſumentes*. Huc ſpectant *febres fere omnes*, præſertim *Hectica*, *Tabes*, *Ulcus Pulmonum cum febre putrida*: Item *febris qualibet continua violentior*, *febris ardens*, *maligna*, *peſtilentialis*, *Pleuritis*, *Peripneumonia*; Item *variolæ & morbilli*, *ubi gravius afflixerint*. Similiter *febres*, *intermittentes diuturniores*: Denique *morbi omnes chronici graviterqne affligentes* idem præſtant. Secunda Claſſis continet *morbos per vias manifeſtas colliquantes & ſolidam* Tria genera morborũ corpus extenuantium.

dam ſubſtantiam partium evacuantes. Huc referas *immoderatam vomitionem, lienteriam, dyſenteriam, diarrhœam, fluxum hepaticum, diabetem, hæmorrhagiam quamlibet profuſiorem, ſudorem nimium, ulcus in quavis parte magnum, profundum, multamque materiam indies excernens.* Hi enim affectus omnes evidenter habitum partium extenuant, & ad hunc morbum introducendum faciunt.

Tertia tandem complectitur *morbos, qui quidem non directe, aſt ex conſequentia quadam ſubſtantiam partium dicuntur extenuare*; ut *omnes morbi impedientes alimentorum vel coctionem vel diſtributionem.* Siquidem hi partium à vitali calore continue depaſtarum reparationem prohibent. Hinc morbi varii Ventriculi, Inteſtinorum, Meſenterii, Pancreatis, Lienis, Hepatis immo morbi in ore, faucibus, vel gula impedientes tantum aſſumptionem aut deglutitionem cibi inter cauſas hujus morbi hoc reſpectu annumerentur. Ut *intemperies, tumor, nauſea appetitus dejectus ventriculi*; item *intemperies, tumor, obſtructio & ſcirrhus meſenterii, pancreatis, hepatis, lienis, ſimileſve affectus alicujus dictarum partium*, quibus debita alimentorum coctio vel diſtributio quovis modo fruſtratur, parteſque inde defectu alimenti extenuantur.

De III. Genere.

Morbi torporem partibus primo affectis inducentes, peculiari quoque jure ad hujus affectus productionem conſpirant. Etenim calor inſitus iſtarum partium nonnihil ab illis ſopitur, minuſque efficax redditur; unde intemperies frigida ſenſim obrepit, quam & humida (ut modo dictum) facile conſequitur, mollitieſque etiam, tum interna lubricitas. Adhæc pulſus arteriarum ad iſtas partes delatarum paullatim enervatur, diſtributio ſanguinis caloriſque vitalis minuitur, partes ipſæ parcius aluntur, tandemque penuria ſpirituum inſitorum ſupervenit; ut ab hac etiam radice, aliquandiu permanente, eſſentia hujus morbi demum pullulare queat. *Apoplexia*, *Paralyſis*, *Lethargus*, *Carus*, *ſimileſque affectus* huc maxime ſpectare videntur. Rariſſime tamen pueri his de cauſis in affectum hunc incidunt, atque adeo raro, ut nondum nobis obſervare contigerit hunc morbum ab iſtiuſmodi affectibus originem duxiſſe. Siquis hujus raritati s rationem exigat, dicimus puerorum corpora, ob raritatem ac permeabilitatem, rarius iſtis affectibus ſubjici; ubi vero forte iis corripiuntur, morbus ipſe non conſtitutionem naturalem aut vitalem, aſt animalem primo impetit; adeoque animalis facultatis depriva-

Pueri rariſſime à ſoporoſis affectibus in hunc morbum incidunt, & cur.

privationem aliquamdiu invehit, priuſquam naturalem vel vitalem interturbet. Torpor vero, de quo hic loquimur, ad conſtitutionem naturalem pertinet, in quam non ſtatim transferri poteſt. Porro, ob tranſpirationis facilitatem in corporibus puerorum, ſi forte iſti affectus mitius ea invadant, facile ac cito excutiuntur; ſin ſævius irruant, æque ferme cito, ob conſtitutionis debilitatem, interimunt; quippe qui natura ſua graviſſiſſimi ſint affectus. Utrovis autem modo accidant, vix tamdiu protrahuntur, ut ſatis efficaciter torporem hunc inſitæ partium conſtitutioni imprimant. Concedimus tamen hos affectus ſi forte diutius cum vita perſiſtant, poſſe, tractu temporis, conſtitutionem inſitam eo torpore afficere, ut morbus hic inde ſubſequatur, licet nondum id noſtra obſervatione ſit compertum.

Qui morbi ſint, qui frequentius ſolent torporem huic morbo proprium invehere.

Cæterum morbi, qui frequentius hunc torporem conſtitutioni inſitæ partium primo affectarum invehunt, ſunt *illi ipſi, qui pueros quovis modo ab actionibus & excercitiis debitis, præſertim ab uſu pedum impediunt*; ut *luxatio, aut fractura, vulnuſve aliquod pedis, cruris, femoris, ſpinæ dorſi*; item *tumores aut dolores, ſimileſve affectus*, ſive ii affligant partes jam dictas, ſive alias, modo id efficiant, ut pueri inde ambulare, aut pedibus inſiſtentes ludere, maſculiſve exercitiis uti recuſent.

Hinc

Hinc enim torpet paullatim vigor calorque externarum partium quæ in hoc morbo primo ſunt affectæ, atque inde catenatim ſuccedunt cæteræ partes eſſentiæ hujus affectus, quemadmodum ſuperius declaravimus.

Abſolvimus jam enumerationem *cauſarum hujus affectus*, & ad *differentias* ejuſdem proxime foret procedendum, niſi hic ſe interponerent. Difficultates duæ, quæ proprie reſultant ex cauſarum propoſitarum ulteriori conſideratione. Etenim cauſæ modo allatæ videntur omnes tum pueris, tum adultis communes; unde jure quæri poſſit. Qui fiat quod ætate grandiores non æque ac pueri hoc modo infeſtentur? Deinde cum cauſæ propoſitæ fere omnes communes ſint cum Angliæ, tum multis aliis regionibus; & earum nonnullæ omnibus terrarum plagis. Hinc inſuper quæri poſſit, cur in Anglia morbus hic frequentior quam in aliis regionibus occurrat? Has quæſtiones ordine examinabimus, noſtrumque de his judicium in medium proferemus.

Cap. XVIII.

Quæſtio prior.

C*Ur ætate grandiores non æque ac pueri huic morbo ſint obnoxii ?* Quæſtionis termini videntur inſinuare affectum hunc poſſe quidem, licet admodum raro, adultis etiam accidere : ſed hujus dubii ſolutionem in calcem præſentis determinationis reſervamus. Interea primo opponendæ, & ex adverſo penſitandæ ſunt conſtitutiones ſeu diſpoſitiones tum puerorum huic morbo maxime obnoxiorum, tum grandiorum rarius ei obnoxiorum ; necnon juvenum, virorum, & ſenum, idque in ordine & relatione ad hunc affectum. Quæſtio enim ipſa non abſoluta ſed comparativa eſt, primaque ideo ratio determinationis ejuſdem petenda eſt ex mutua collatione diverſarum diſpoſitionum dictorum ſubjectorum, quatenus eæ aut facilius aut difficilius impreſſiones propoſitarum cauſarum admittunt. Deinde etiam expendendæ veniunt accidentales quædam peculiareſque conditiones juniorum puerorum ſub certa aliqua ætate, ob quas ſub uua ætate magis, ſub alia minus huic affectui redduntur obnoxii.

Quo

Quo priorem collationem felicius expediamus, ex adverſo ſiſtemus, hinc quidem pueros ſemeſtres, hornotinos bimulos, trimulos, quadrimulos; illinc vero quinquennes, & ultra ætate provectos, jnvenes, viros, tum ſenes; illoſque generali termino juniorum, hos ſeniorum ſeu ætate grandiorum complectemur, niſi forte res ulteriorem grandiorum diſtinctionem poſtulaverit. Hiſce ergo præmiſſis collationem inſtitutam aggredimur.

Diſtinctio hominum reſpectu ætatis in juniores & ſeniores.

I. Juniores pueri frigidiori temperamento prædití ſunt ſenioribus. Calor enim temperamenti à primo ortu ad virilem uſque ætatem intenditur, quo tempore in ſtatu quodam conſiſtit longe intenſior illo puerorum; verum hinc ſenſim declinat ad extremam uſque ſenectutem, paulloque ante hunc extremum terminum ad gradum iſtum, quo in pueritia occepit, relabitur; ante vero hunc terminum ſupremæ ſenectutis, temperamentum ipſorum ſenum calidius eſt illo puerorum. Licet enim revera juniores pueri uberiore calore inſito, ſpirituque inſito abundent, non tamen propterea neceſſe eſt calidiore temperamento fruantur. Siquidem ad conſtitutionem temperamenti calidi, præter ſpiritus inſitos & calorem inſitum, plura requiruntur concurrentia, verbi gratia, amplior portio humoris bilioſi, una-

Iuniores pueri frigidiori temperamento præditi ſunt quã ſeniores, & cur.

Plura requiruntur ad conſtitutionem temperamenti calidi,

quam ſpiritus inſiti, & calor inſitus.

unaque vel maxime vitalis facultatis validior nixus, nempe tum in pulſibus, tum in ſpiritibus vitalibus in circuitu ſuo. Cum ergo juniores pueri frigidiores ſint, haud mirum, ſi morbis frigidis, qualis hic eſt, magis ſint obnoxii. Quod ad ſenes attinet, præſertim in provectiore ſenectute; concedimus illos quoque & frigidiores eſſe, & frigidis morbis levi de cauſa ſubjici. Quapropter, hinc, videlicet à frigiditate temperamenti, nullam differentiam inter pueros juniores & hoſce ſenes, reſpectu aptitudinis ad hunc morbum incurrendum, deducimus.

Differt revera intemperies humida quæ pueris ab illa quæ ſenibus contingit & quomodo.

2. Juniores pueri humidiores ſunt ætate grandioribus. Seneſcere enim, ſi ſano ſenſu ſumatur, eſt ſicceſſere. Quamvis enim ſenes ſuo modo etiam humidis affectibus, ut catarrhis, obſtructionibus, cachexiæ, hydropi, paralyſi, lethargo, laxitati nervorum tremorique & ſimilibus malis obnoxii ſint, re ipſa tamen nonnulla eſt differentia inter intemperiem humidam, quæ pueris, & illam quæ ſenibus contingit. Nam in pueris adventitia humiditas intemperiem conſtituens. non tantum intimam ſolidarum partium ſubſtantiam perfundit, ſed & eidem penitus incorporatur: aſt in ſenibus ſolida partium ſubſtantia, vel tum quando intemperie humida imbuitur, non videtur

tur exuere ſuam terreſtreitatem, ſed quodammodo componi ex natura ſua terreſtri, & ſucco quodam adventitio humido crudoque, aut etiam excrementitio, vel in poros, vel in ſubſtantiam partium imbibito, non tamen ſatis incorporato ſive unito Quemadmodum enim arena, multa aqua perfuſa, totam terreſtrem ſuam ſubſtantiam utcunque nonnihil madidam ſibi retinet) ita & ſenum corpora, ut ut crudis vel excrementitiis humoribus madeſcant, non deponunt tamen terrenam illam ſubſtantiam, ſive partem illam, quæ capitis mortui nomine à chymicis deſignatur, quam ſibi in dies à primo ortu accumularunt. Eſt ergo hæc ſenum intemperies ſpuria, non genuina; cruda, non in ſubſtantiam partium plene digeſta. Ideoque licet concedamus ſenes etiam poſſe ſuo modo, quo dictum eſt, laborare intemperie humida; liquet tamen una ex iis quæ diximus, quantum diſcriminis interſit inter hanc ſenum & illam juniorum puerorum. Porro quod hæc humida ſenum intemperies minus ſit præſenti morbo conformis, quam illa puerorum ex eo manifeſtum eſſe poteſt, quod in ſenibus non eam mollitiem ac teneritudinem partium, quam in pueris deprehendimus, producat: neque eos æque diſponat ad diſſipationem aut colliquationem ſpirituum inſitorum, aut lubri-

lubricam permeationem ſive ſanguinis ſive exhalationum, quæ in hoc affectu ſupponuntur; quin potius obſtructionibus cæteriſque malis ſupra recitatis, eos obnoxios reddit. Facta ergo collatione inter intemperiem humidam, quæ pueris junioribus, & illam quæ ſenes afficere ſolet, non levis reſultat ratio, cur ſenes in hunc affectum ſaltem ægrius quam pueri incidant.

3. Pueri juniores, licet ſpiritibus inſitis naturaliter abundent, ob corporis tamen perſpirabilitatem, ob laxitatem & teneritudinem (ut dictum) minuſque firmam partium cohærentiam, facilius quam ſeniores deſſipationi & colliquationi ſpirituum inſitorum ſubjiciuntur; & per conſequens leviori de cauſa in eorundem inopiam incidunt.

4. Pueri juniores ob eandem infirmam partium conſiſtentiam, torpori etiam redduntur magis obnoxii quam grandiores. Etenim ad vigorem & activitatem partium, præter juſtam ſpirituum copiam requiritur imprimis firmitas earum cohærentiæ & conſiſtentiæ.

5. De Tono partium non opus eſt ut quidquam addamus; cum ejus debilitatem in junioribus pueris præ grandioribus toties jam inſinuaverimus, & cuivis liceat, obſervare, ut tonus creſcente ætate magis magiſque firmetur.

6. Quod

6. Quod ad diminutam diſtributionem ſanguinis ad partes primo affectas attinet, (quam notabilem eſſe partem eſſentiæ hujus morbi ſecundariæ ſupra probavimus) dicimus, grandiores ætate pueros tum validioribus tum frequentioribus exercitiis uti, quam juniores; & propterea in illis fortius proritari pulſus externarum partium, nempe primo affectarum, caloremque majorem in iis excitari & foveri, ideoque frigidam intemperiem potentius ab iis arceri.

7. Quod ad vitia organica, auctam nempe magnitudinem Capitis, Hepatis, vaſorumque eorundem, ſimileſque affectus attinet, notum eſt proportionem partium in grandioribus magis eſſe confirmatam, & ſtabilem in junioribus è contra facilius moveri atque alterari; ceſſante vero accretione, non niſi graviſſimis de cauſis eam amplius immutari. Ut vel hinc etiam juniores pueri in hunc morbum maxime proni ſint.

Concludamus ergo hanc partem quæſtionis, juniores pueros, reſpectu peculiarium ſuarum, conſtitutionum & diſpoſitionum naturalium eſſe magis huic malo obnoxios quam grandiores, eoque magis, quo juniores.

Iuniores pueri quo reſpectu ſint magis huic morbo obnoxii quam ætate grandiores.

Verum non prætereunda, quæ hic occurrit, objectio, quæ opportune quoque occaſionem ſubminiſtrat tranſeundi ad alteram

ram collationem, videlicet juniorum puerorum inter ſe. Si enim juniores pueri (ut ex dictis liquet) magis ſint ex naturali ſua conſtitutione & diſpoſitione proclives ad hunc morbum, & quo juniores, eo magis; qui fit, quod pueri rarius ante ſemeſtrem ætatem & paullo ultra in hunc affectum incidunt? Etenim, ſecundnm ſententiam dictam, pueri mox à partu viderentur huic morbo maxime obnoxii; quod tamen experientiâ non comprobat, quin potius contra teſtatur, pueros nempe ante nonum ætatis menſem vix ant quam rariſſime in hunc affectum incurrere. Hic ergo aggredi nobis opus eſt alteram collationem puerorum juniorum inter ſe. Siquidem fieri non poteſt, ut ita conſtanter morbus hic pueris ad eundem maxime diſpoſitis parceret, minuſque diſpoſitos frequentiſſime invaderet; niſi aliquid interveniret diſcriminis, quod illas ætates deverſimode reſpicit, quodque morbi invaſionem ante completum ferme primum ætatis annum remoratur, non obſtante propenſitate naturæ, & tamen poſtea, vel non omnino, vel non adeo potenter pueros ab hoc morbo tueatur. Hic ergo inveſtiganda eſt ipſa ratio diſcriminis inter has ætates. Quam ut promptius aſſequamur, non erit forte abs re obiter annotare ſpecialius, quæ ætates frequen-

Object.

tius,

tius, quæ rarius, duce experientia hoc morbo affici obſerventur.

Aſſerimus ergo morbum hunc rariſſime infantes mox à partu, aut ante ſemeſtrem ætatem (immo forte ante nonum menſem) corripere. Ab illo tempore vero paullatim incipere frequentius indies graſſari uſque nempe ad primum ætatis annum completum cum dimidio. Inde frequentiam, quaſi ἀκμὴν ſuam attingere, & in eadem quaſi conſiſtere ad finem uſque ſecundi ætatis anni cum dimidio; ita ut tempus frequenter invaſionis ſit annus ille integer, qui mox primum ſeſquiannum à partu ſequitur. Exacto ſecundo anno cum dimidio morbus indies minus frequenter invadere incipit, ob rationes ſcilicet ſupra allatas. Verum rationes, ob quas Infantes recens nati rariſſime, & ob quas à nono menſe ad ſeſquiannum frequentius, curque poſtea per integrum annum frequentiſſime afficiantur, hic ordine exigendæ ſunt.

Quæ ætas juniorum rarius, quæ frequentius huic obnoxia.

I. Rationes, ob quas pueri *recens nati* rariſſime afficiuntur, hæ poſſunt aſſignari.

Cur Infantes recens nati rariſſime afficiantur.

Prima eſt, *quod fœtus in utero ab æquali calore & amplexu uteri ſtrenue muniatur adverſus hunc morbum*, ut ſupra declaravimus, &, per conſequens, idem in lucem recens editus aliquid munimenti contracti ab æquali illo uteri fotu aliquandiu retineat, ut ſtatim à partu non ita facile in eum incidat.

P Secunda

Secunda eſt, *quod obſtetrices & nutrices ea arte recens natos tractent, ut eorum conditio quam proxime accedat ad illam quam nuper in utero habuerant.* Uno enim continuo involucro totum corpus, excepto capite, undique involvunt: unde partes corporis exteriores & primo affectæ in hoc morbo ab injuriis externi frigoris muniuntur, calidæque exhalationes à quacunque parte corporis erumpentes iſto involucro forte duplicato aut triplicato, faſciiſque circumducto, ex æquo retinentur, omnibuſque partibus corporis æqualiter communicantur, ut quaſi in communi hypocauſto æquali calore foveantur. Cum ergo prima pars eſſentiæ hujus morbi in inæquali frigida intemperie conſiſtat, non mirum ſi munimenta hæc corporis eam ad tempus ſaltem avertant.

Lac muliebre ſaluberrimum infantibus alimentũ

Tertia ratio forte eſſe poteſt *ſalubritas Diætæ.* Lac enim muliebre tam tenellæ ætati ſaluberrimum alimentum eſt, præſertim è mammis exſuctum. Eſt quippe cibus ſimplex & uniformis, multum alens, coctu facilis, & conſtitutioni infantum amicus & familiaris. Quamdiu ergo hoc alimento commode aluntur, pauciores diætæ errores incurrunt, minuſque huic morbo redduntur obnoxii. Notandum tamen, ſi lac nutricis non ſit in ſe probum, vel alias non re-

Exceptis certis caſibus.

reſpondeat conſtitutioni infantis, rationem hanc locum non habere. Quando igitur nutrix gravida eſt, aut immoderatius veneri dedita, quando ea cacochymica, valetudinaria, aut alias ægra, quando ea temulentiæ aut crapulæ aut inſalubri diætæ dedita eſt, tutius eſt, niſi commodior nutrix in promptu ſit, ablactare infantulum.

Quarta & ultima ratio eſt, *tarditas motus hujus morbi in ſua prima invaſione.* Adeo enim lente ſenſimque obrepit, ut ad plures menſes vix ſui manifeſta veſtigia prodat, niſi forte à vehementiſſimis cauſis ejus progreſſus promoveatur, ut à morbo violentiore aut colliquante, ſeu antecedente, ſeu ſuperveniente. Cum ergo tam lente morbus hic natura ſua primas radices agat, cumque pueri, ut prius monſtravimus, naſcantur fere ab eodem immunes: vix contingit eum ante ſextum menſem, immo raro ante nonum, evidenter in actum prorumpere. Atque adeo rationes reddidimus, ob quas infantes modo nati, non obſtante conſtitutionis debilitate, ad plures menſes ab hoc affectu defendantur.

Cur Infantes à 9 menſe ad ſeſqui annum ætatis indies hoc morbo frequentius infeſtentur.

II. Cauſæ, cur pueri *à nono menſe ad ſeſquiannum ætatis* indies hoc morbo frequentius infeſtentur, ſunt hæ.

1. *Quod cauſa prima, modo propoſita, recens-natis hunc affectum arcens indies remit-*

tat & ante nonum menſem plane evaneſcat. 2. Similiter *cauſa propulſiva ſecunda ſupra data ante hanc ætatem indies inefficacior redditur.* Etenim infantum manus, poſt menſes aliquot, ſi non prius, à communi involucro liberari ſolent; & forte ante ſemeſtrem ætatem pedes quoque interdiu, licet noctu iterum faſcientur. Interdiu ergo ſaltem membra externa communi hoc fomentu deſtituuntur. Sæpe etiam errant nutrices, dum infantes debiliores præmature veſtibus induunt. Perperam quippe numero menſium tempus veſtiendi definiunt, cum potius ex activitate ac robore motus pedum & manuum id æſtimare deberent. Ubi enim motus & exercitium iſtarum partium plus conferat ad excitandum & fovendum earum calorem, pulſuſque proritandos, quam fotus faſciarum, proculdubio maturum tum tempus eſt pueros è faſciis liberandi. Poro 3. *Poſt nonum menſem pueri fere varias ſorbitiones, præter lac mammarum, admittunt, & ex varia diæta facilius in victus errores labuntur.* 4. *Tarditas motus hujus morbi non impedit quin poſt nonum menſem in actum prorumpat.* Etenim motus, præ tarditate imperceptibilis, tractu aliquot menſium, manifeſta ſua veſtigia profert. Ultimo dentitionis mala huc etiam non parum contribuunt. Incipit enim dentitio fere circa ſeptimum men-

Error nutricum, quæ debiliores infantes præmature veſtibus induunt, notatur. Quando faſciæ infantibus ſint exuvendæ.

menſem, variaque ſymptomata ſecum adfert, quæ facile tenella corpora ad hunc affectum diſponant.

III. Cauſa cur morbus hic *poſt ſeſquiannum ætatis* inter cunas frequentiſſime graſſetur, ſunt; Cur morbus hic frequentiſſime pueros poſt ſeſquiannum ætatis uſque ad ſecundum cum dimidio affligat.

1. *Quod recitatæ prius cauſæ propellentes hunc affectum in junioribus, ſub hac ætate plane ſublatæ ſint, vel ſaltem inefficaciter admodum agant.*

2. *Dentitionis mala*, licet, quoad ſymptomata immediata quæ proferunt forte ante hoc tempus evanuerint; ut plurimum tamen in partibus primo affectis diſpoſitionem quandam poſt ſe relinquunt, quæ clam ſe in illis occultans, poſt aliquot menſes hunc morbum proferat. Eruptio vero dentium caninorum ſive ocularium dictorum huc maxime ſpectat; cum hi paullo ante ſeſquiannum ætatis erumpant, eorumque eruptio laborioſiſſima eſſe ſoleat.

3. *Accidentia quæ eveniunt cauſa ablactationis* huc etiam faciunt. Etenim tempus ſolemne ablactationis non longe antecedit ſeſquiannum ætatis: atque iſto tempore magna mutatio circa diætam, pueris contingit, quam ægre ferre ſolent. Quippe hinc iraſcuntur, plorant, cibum præ animi motu averſantur, haud facile placantur, neque ſatis placide dormiunt. Quæ omnia præviam

 ſal-

ſaltem diſpoſitionem ad hunc morbum (licet forte multum poſtea actuandam) partibus primo affectis facile imprimunt.

Atque ita tandem percurrimus hanc ſecundam etiam collationem, juniorum nempe puerorum inter ſe, cauſaſque breviter explicuimus, cur iſti pueri ſub alia ætate magis, ſub alia minus, huic malo exponantur.

An ætate grandiores unquam in hunc affectum incidant?

Reſtat adhuc tertia pars quæſtionis, quam nos reſervaſſe diximus in calcem hujus diſputationis examinandam. viz. *An forte ætate grandiores aliquando (etſi rariſsime) in hunc affectum incidant?*

Affirmativa aſſeritur ſub certis limitationibus.

Dicimus primo, Quod ad illam partem eſſentiæ hujus morbi attinet, quæ conſiſtit in intemperie humida; aliqualem differentiam exſpectandam eſſe inter illam intemperiem in junioribus pueris, & grandioribus, juvenibus, viris, maxime ſenibus. Etenim eadem differentia, quam ſupra poſuimus inter intemperiem humidam juniorum puerorum & ſenum, ſecundum magis & minus obſervari poteſt inter ætates intermedias, magiſque ideo cocta ac genuina erit humiditas juniorum, minus ſeniorum; ut ex eodem ratiocinio, mutatis mutandis, obvium eſt colligere.

Dicimus 2. Quod ad vitia organica attinet, neceſſario vaſta occurrit differentia inter

ter

ter hujuſmodi morbos pueris & grandioribus ætate forte incidentes. Oſſium enim tumores in carpis & talis, ut & illa pectoris acuminatio, nec non capitis ac pectoris improportionate aucta moles, aut multo minus eminenter deprehendentur, vel plane aberunt, præſertim in adultis. Etenim creſcente ætate partium figura & proportio indies confirmatior, ſtabilior & immobilior redditur; neque facile contingit unam partem præ altera tam inſigniter per veram augmentationem excreſcere.

Dicimus 3. Exceptis duabus conditionibus præmiſſis, idque eo modo, quo proponuntur, poſſe hunc affectum ſecundum cœteras ejus eſſentiæ partes (licet admodum raro, & non niſi graviſſimis de cauſis) grandioribus pueris, juvenibus, viris, & ſenibus accidere. Nam 1. Intemperies frigida procul omni dubio iis contingere poteſt, licet non æque facile ac puerulis. 2. Intemperies humida ſimiliter, ſed ſub limitatione modo propoſita. 3. Penuria ſpirituum inſitorum, licet non niſi potentiſſimis de cauſis, iis etiam incidere poteſt. Etenim morbi longi ſimulque colliquantes habitum partium, aut eum in auras diſſipantes, aut longiori inedia & atrophia conficientes, ſpirituum inſitorum inopiam neceſſario poſt ſe reliquunt. Videmus partes

externas etiam in adultis ab ejuſmodi cauſis extenuatas & abſumptas enervari, langueſcere, flacceſcere, & omnino ſufficienti ſpirituoſitate deſtitui. Concedimus tamen in adultis evicto morbo emaciante, ob vigorem pulſuum cito reparari ſpiritus abſumptos, hujuſque morbi poſita rudimenta intra unam vel alteram ſeptimanam eradicari, & per conſequens rariſſime ea in adultis reperiri. Interim ſi forte contingat, ut abſumptis ſpiritibus inſitis impedimentum aliquod interveniat, quod retardet eorundem reparationem, fieri poteſt, hunc morbum, modo quo dictum eſt, ſuccreſcere. Torpor vero ſpirituum inopiam neceſſario conſequitur. 4. Partes eſſentiæ ſecundariæ cum multum à vitiis primariis dependeant, ubi hæc diutius perſeverant (exceptis tantum vitiis organicis) ſuo ordine ſupervenire queunt. Adeo ut non dubitemus quin morbus hic datis reſtrictionibus modo propoſitis & graviſſimis urgentibus cauſis iiſque diu perſiſtentibus, cuivis ætati ultra pueritiam contingere poſſit.

Hiſtoria morbi adultis apud nos interdum contingentis huic puerili mor-

Apud Anglos morbus quidam ſenibus aliiſque extreme debilitatis nonnunquam accidit, qui huic morbo admodum ſimilis eſt, ſi non ejuſdem plane ſpeciei, ſalvis tantummodo exceptionibus prædictis, vernacula lingua ita affectos *bedridden*, quaſi dicas

lecto

lecto affixos vocamus. Hi neque de dolore, neque alio alia alicujus momenti malo queruntur, niſi quod eorum partes motui inſervientes, illæ ipſæ nempe quas primo affectas in hoc morbo vocamus, extreme ſint debiles, molles, laxæ, flaccidæ, enervatæ, ita, ut vix ſufficiant corporis oneri ſuſtinendo, cum interim eæ neque ſint paralyticæ, neque ſenſu aut motu penitus deſtituantur. Dum hi in lecto recumbunt, alacriter quaſi ſani loquuntur, ſurgere autem vel incedere neque poſſunt neque cupiunt. Non minus enim averſantur motum, quam ad eum obeundum inepti ſunt. Edunt, bibunt, dormiunt, ferme inſtar ſanorum. Videtur morbus hic multum ſaltem affinitatis habere (ſi non ſit ejuſdem familiæ) cum hoc affectu puerorum.

bo multum ad ſimilis.

Porro teſtatur aliquis noſtrum ſe ſub manibus habuiſſe curandum virum generoſum 30 circiter annos natum, qui ex immoderato vini & Tabaci uſu quotidie fere per aliquot annos continuato, neglecta debita cibi aſſumptione, in eam ventriculi debilitatem incidit, ut quotidie mane vomuerit, omnemque plane cibum averſatus ſit, atque ubi eum invitus admitteret, vomitu rejecerit. Coactus tandem eſt pro ſedanda ventriculi irritatione, ad quotidianum aquæ vitæ vulgaris uſum confugere:

Obſervatio Trigenarii morbo huic perquam ſimili laborantis.

poſtea autem ex hac & cereviſia lupulata veteri; adjecto ſaccharo, confecit ſibi potum, quo ſolo per tres ferme menſes vitam ſuſtinuit. Interim omnes partes quas in hoc morbo primo affectas vocamus, extrema macie conficiebantur, ſimulque molles, laxæ, flaccidæ & languidæ reddebantur, adeo ut neque ſe in lecto vertere, neque ſurgere, neque incedere, aut erectus ſtare potuerit; nullus tamen comitatus eſt dolor, neque ulla aut ſenſus aut motus privatio, non tuſſis, non reſpiratio difficilis. Facies parteſque circa caput floridæ, bene habitæ, beneque coloratæ conſpiciebantur, ut ex ſolo vultus intuitu víx ſuſpicareris hominem ægrotaſſe. In lecto decumbens ſedate cum ſociis fabulabatur, per vices peti fumum exſugens, potumque prædictum ebibens. Eventus morbi non quidem ad hunc locum pertinet; breviter tamen in eorum gratiam, qui eum ſcire expetunt, annectimus. Medicus advocatus, interdicta intemperantia, & præter alia remedia, exhibito præcipue gr. ιβ. *Laudani Londinenſis*, compeſcuit nauſeam, tum ventriculi tumultum, quam partem etiam internis tum externis roboravit; cibum probum faciliſque coctionis præſcripſit. Loco exercitii frictionibus matutinis calorem ad externas partes ſolicitavit, porrecta prius exigua quantitate

elect.

elect, roborantis & aperientis cum tantilla portione chalybis confecti, & propinatis ℥ij *vini abſynthio & mentha conditi, & cum croco in nodulo ſuſpenſo parum tincti, immixtis* ℥iij *cereviſiæ tenuoris adjecto ſacch. ad gratiam.* Porro purgatus eſt per intervalla benignis medicamentis, & veſperi cordialibus refectus. Intra 20 dies in tantum convaluit, ut foras prodire, per horæ ſpatium obambulare, ſcalas cum aſcendere, tum deſcendere ſine ſuſtentaculo valuerit. Poſtea vero à ſimili intemperantia recidivam paſſus, abſente medico defunctus eſt. Sed è diverticulo redeamns in viam, & ad ſcopum propoſitum ſermonem noſtrum dirigamus. Affectus ipſe jam confirmatus, qualis erat, cum medicus advocaretur, præter ventriculi mala, viſus eſt includere maximam partem eſſentiæ hujus morbi, de quo agimus. Etenim in partibus motui inſervientibus, iis nempe quæ in hoc morbo primo affectæ ſunt, intemperies frigida, ſive ob defectum motus, ſive ob imminutum vitalis ſanguinis affluxum, tactu manifeſte deprehendebatur. Deinde in iiſdem partibus intemperiem humidam oſtendebat earum mollities, lubricitas, laxitas, flacciditas. Inopiam ſpirituum inſitorum ſatis evincebat extrema iſtarum partium macies, torporem ineptitudo ad motum, & affectatio

tio quietis. Inæqualem ſanguinis diſtributionem arguebat habitus plenior & floridior partium circa caput, dum cæteræ partes eſſent extenuatæ. Peculiaris autem cauſa hujus inæqualitatis in hoc ægro potuerit fuiſſe frequens vomitio, qua uberior ſanguinis affluxus ad partes circa caput concitatus fuit, cæteris eo propemodum deſtitutis.

Ex jam dictis facile eſt cuivis perſpicere maximam ſaltem partem eſſentiæ hujus morbi in memorato affectu concluſam fuiſſe. Unde tandem probabiliter inferre licet, poſſibile eſſe hunc affectum adultis etiam ſub propoſitis limitationibus accidere; licet is rariſſime in illas occurrat, quod graviſſimas cauſas per longum tempus ſuperſtite vita continuatas ad ſui introductionem poſtulet. Atque ita demum diſquiſitioni ſuper hac priori quæſtione terminum imponimus.

Cap. XIX.

Quæſtio poſterior.

Cur in Anglia frequentius hic morbus occurrat, quam in aliis regionibus? & , An ſit Anglis vernaculus.

DAri morbos *Endemios* ſive *vernaculos & patrios*, qui nempe certæ alicujus regionis incolas ob communem cauſam, frequentius, quam aliorum locorum incolas infeſtent, communi medicorum conſenſu eſt. At cum relatio regionis ad morbos in ea frequentius graſſantes diverſimoda obſervari poſſit; & cum viri etiam cordati morbis nonnullis denominationem à certis regionibus improprie adſcripſerint; denique cum illi, qui hactenus de morbis vernaculis tractarunt, omnes morbos in quavis regione frequentiores indiſcriminatim (ac ſi de morbi vernaculi natura ex æquo participarent) vernaculos nuncuparint; operæ pretium duximus nonnulla de horum morborum inter ſe differentiis præſenti diſquiſitione præmittere.

I. Ergo, morbi à regione denominantur vel *proprie*, vel *minus proprie & abuſive, vernaculi*.

Quatuor conditiones, ut morbi dicantur proprie vernaculi.

Morbi proprie vernaculi dicti 4 conditiones, ut ſic dicantur, poſtulant.

I. Conditio eſt, *ut ſit morbus frequentior in illa regione, cui attribuitur ut vernaculus, quam in ulla alia regioue, cui non attribuitur ut talis.* Etenim morbus vernaculus perpetuo ſupponitur diverſas regiones inæqualiter reſpicere; unamque magis (illam nempe cui adſcribitur) aliam vero minus infeſtare.

II. Eſt, *ut dependeat morbus ab aliquali loci inclementia.* Morbus enim proprie vernaculus quoddam crimen & vitium ipſi loco imputat. Quando ergo locus ipſe peculiaris cujuſdam vitii non reus eſt, improprie certe, immo falſo, atque injuſte ſtigma tale ei inuritur.

III. Conditio, *ut regionis inclementia tanta ſit, ut etiam cautiores eoſque qui debitum ſanitatis regimen locoque appropriatum diligenter obſervant, afficiat.* Certis quippe regionibus peculiare quid in ſanitatis regimine debetur. Ubi ergo populus, poſthabita ejuſmodi peculiari loci obſervatione, ex errore in 6 rerum non-naturalium uſu, in morbum aliquem epidemicum inciderit, non is pro Endemio ſeu vernaculo habendus eſt, ſed errori, imprudentiæ, aut incogitantiæ & negligentiæ incolarum adſcribendus eſt. Morbus enim hic, quem ſupponimus, præcaveri pote-

poterat, modo regimen ſanitatis loco appropriatum fuiſſet rite obſervatum.

IV. Eſt, *ut vitioſa iſta regionis conſtitutio aliquandiu permanens & durabilis ſit, aut ad minimum frequenter recurrens.* Vitium enim loci, quod fugax eſt, neque diu durat, nec ſæpius recurrit, ut extraneum quid & mere adventitium reſpectu regionis habendum eſt, ut morbum patrium proprie non denominet. Exempli cauſa, Si pernicioſa quædam & inſolita aura ex aliis regionibus huc forte afflaretur, morbumque communem produceret, eaque non ultra menſes aliquot vigeret; certe morbus ille non proprie vernaculus, at fortuitus caſuque eveniens dicendus eſſet. Quapropter Febris Ungarica, tum ſudor Anglicus, licet ab iſtis regionibus reſpective nomen ſortiti ſint, minus proprie jam ſaltem vernaculi nuncupantur, cum careant durabili fomite in iſtis locis perſiſtente, & cum vel plane ceſſarint, vel ſaltem non magis hic aut illic, quam alibi impræſentiarum dominentur.

Morbi improprie vernaculi includunt quidem primam conditionem propoſitam proprie ſic dictorum? ſcilicet, Quod frequentius in regione, cui adſcribuntur, quam in aliis occurrunt: (alias enim ne improprie quidem venaculorum appellationem mererentur.) Carent tamen 2. 3. vel 4. Vel enim

Qui morbi improprie dicantur vernaculi

enim carent fomite in regione radicata; vel fomes, quem habent, admodum debilis eſt, & inconſiderabilis, quique ex regimine diætæ loco appropriato ſuperari poteſt; vel denique fomes non permanens & durabilis eſt, neque frequenter recurrit. Per fomitem autem hic intelligimus aliquid reſpectu ſanitatis culpabile in ipſius regionis conditione fundatum. Quando ergo morbus aliquis communis & frequens oritur ex abuſu alcujus commoditatis regionis, ut ſi gens aliqua propter uberiorem frugum vel fructuum proventum ſimilemve fertilitatem regionis, vel propter diuturnam ac ſeram pacem intemperantiæ, ſocordiæ, aliiſve vitiis ſe addiceret, indeque morbum aliquem communem incurreret, morbus is non proprie venaculus cenſendus eſt. Occaſio enim iſtius morbi, quam ſuppeditavit patria, in ſe laudabile quid eſt; ideoque quodcunque ejus abuſu accidit non patriæ, aſt ſoli incolarum errori jure imputandum eſt. Similiter, ſi fomes morbi ſit culpabilis, neque tamen is in ipſa conſtitutione regionis fundetur, verum in aliqua hominum actione, ut quando ex clade belli inhumata cadavera putredine ſua aërem inquinant; indeque morbum Epidemicum producunt, non eſt hic morbus vernaculus dicendus cum ab arbi-

trie

trio hominum, non proprio loci vitio, dependeat.

Morbus etiam nonnunquam per calumniam & abuſive genti vel loco adſcribitur, ex pravo & malevolo animo alicujus gentis vicinam defamare cupientis. In hunc modum Neapolitani Luem Veneream morbum Gallicum vocant, quaſi is Gallis eſſet vernaculus; è contra Galli calumniam illam in Neapolitanos retorquent, & eum morbum Neapolitanum nuncupant. Verum de his ſatis.

Morbus proprie dictus vernaculus, vel *originalis eſt & antiquus, vel adventitius & novus.* Originalis is eſt, qui, prima loci inhabitatione, incolas infeſtavit: hujus generis forte eſt *Bronchocele* apud Alpinos: Febris illa ardens, quam *Calenturam* vocant, ſub Zona torrida; *mortificatio ſive ſphacelus partium à frigore ſub Zonis frigidis verſus Polos.*

Morbus proprie dictus vernaculus duplex eſt.

Morbus vernaculus adventitius ſeu novus is eſt, qui ob communem aliquam cauſam de novo regioni ſupervenit. Hic triplex eſt. Nam, *vel provenit ab originali aliquo vitio regionis, tractu temporis, in incolarum ſanitatem prævalente;* vel *ab alteratione ſeu innovatione aliqua ipſi Regioni accidente,* vel *ab incongruitate loci cum complexione novorum incolarum.*

Vernaculus adventitius ſeu novus rurſum triplex eſt.

1. Morbus vernaculus novus regioni ſupervenit ab originali aliquo vitio, tractu temporis, prævalente. Fieri enim poteſt, ut firmiora corpora primorum incolarum alicujus loci influxui regionis valide inſalubri reſiſtant, & morbi vernaculi invaſionem per multa ſecula repellant, licet poſtea progenies illorum, tractu temporis, paullatim immutata in iſta peculiari ratione complexionis, qua ante reſiſtebant, in morbum aliquem vernaculum demum labantur. Etenim plica Polonica Sarmatis & Polonis, ſcorbutus incolis littoris maris Baltici morbi ſunt vernaculi, iidemque morbi novi ſunt, (ut omnes fatentur) veteribus plane incogniti. Jam vero nondum conſtat ullam notabilem aut inſignem immutationem vel innovationem, iſtis regionibus accidiſſe ante illorum morborum eruptionem, cui poſſis novi morbi originem probabiliter adſcribere. Quare dicendum potius videtur novos iſtos morbos ab antiquo & originali locorum vitio profluxiſſe, non tamen eos prius exortos ob peculiarem vim primorum incolarum iis reſiſtendi. Nam & in hunc uſque diem nonnullas familias in prædictis locis ab iſtis morbis immunes, regionumque injuriæ nec dum cedentes, perſeverare credibile eſt.

2. Morbus vernaculus novus provenire poteſt

poteſt ab immutata vel innovata regionis conſtitutione. Hujuſmodi innovationes locorum accidunt, aut ab inundationibus aquarum, aut terræ motibus, aut eruptionibus vel novarum ſcaturiginum pernitioſarum, vel novarum exhalationum forte mineralium è cavernis terræ, à maligno aliquo ſiderum aſpectu, ſimilibuſque cauſis.

3. Morbus novus vernaculus provenire poteſt ab incongruitate loci cum incolarum complexione. Hujuſmodi morbi maxime accidunt gentibus, quando ab una regione in aliam migrant, præſertim ubi conſtitutiones regionum, in quas ſe conferunt, admodum diverſæ ſunt ab iis, à quibus recedunt. Sic Angli qui primum Virginiam inhabitarunt, tumore Abdominis & Hypochondriorum frequenter affligebantur; qui ubi in Angliam redierunt, haud difficulter curabantur: aſt illic permanentes, non æque facile.

Porro morbi vernaculi inter ſe differunt, quod alii *ex toto* dependeant ab inclementia regionis, alii *ex parte* tantum. Prioris generis videtur ſphacelus membrorum à frigore in ſeptentrionalibus tractibus Polo vicinioribus: integra quippe morbi eſſentia inclementiæ loci adſcribi poteſt. Poſterioris generis videtur Lues venerea apud Indos occidentales. Putatur enim illic con- *Alia morbi vernaculi differentia.*

trahi partim ex impuro concubitu, partim ex peculiari inſalubritate loci. Similiter in Hybernia dominatur dyſenteria, quæ partim dependet à conſtitutione loci, partim ab erroribus diætæ. Atque hæc in genere de morborum vernaculorum differentiis dicta ſint. Proxime jam inquirendum, *Cur in Anglia frequentius quam in aliis regionibus morbus hic occurrat?* & obiter notandum *an, & quatenus idem ſit Angliæ vernaculus?*

Angliæ temperies frigida & humida. I. Sciendum eſt Angliam eſſe inſulam, & *nonnihil humiditatis* à vicinia maris, tum *frigiditatem* à diſtantia ab æquatore mutuare; deinde eam innumeris prope fontibus ubivis fere locorum ſcaturientibus abundare; denique multis pluviis iiſque frequentioribus quam pleraſque alias regiones irrigari: Quæ omnia frigiditatem atque humiditatem loci ſatis atteſtantur. Cum ergo intemperies frigida & humida ſit pars eſſentiæ hujus morbi, facile inferre licet corpora incolarum magis hic ad iſtas intemperies inclinari quam in aliis regionibus calidioribus & ſiccioribus.

An, & quatenus hic morbus dici poſſit Angliis vernaculus. Si ergo quæras, an hic morbus, ex hac ſaltem ſui parte recte dicatur Angliis vernaculus?

Reſpondemus, eum quodammodo ſic dici poſſe (licet forte non proprie) eatenus nimirum, quatenus aliis regionibus pariter hu-

humidis ac frigidis (etſi in iis forte nondum obſervetur) idem, ut vernaculus attribuitur. Siquidem illæ regiones etiam, æque diſpoſitæ ſunt ad frigidam & humidam intemperiem ſuis incolis imprimendam ac ipſa Anglia. Notandum autem eſt intemperiem frigidam & humidam eſſe partem eſſentiæ hujus morbi communem, & per ſe ſolam eundem non ſpecificare, neque omnem intemperiem frigidam & humidam hunc morbum inferre. Quapropter licet concedamus exceſſum frigiditatis, & humiditatis Angliæ vitio verti poſſe, negamus tamen inde recte inferri morbum integrum eſſe Anglis vernaculum.

Porro reperiantur forte regiones, quæ, reſpectu tum frigiditatis, tum humiditatis Angliam longe excedant, ut *Scotia*, *Hollandia*, *Zelandia*, *Hybernia*, *Dania*, ſimileſque in quibus tamen nondum hic morbus frequenter graſſari notatus eſt; ſi ergo hic morbus non recte imputetur his regionibus, in quibus viget communis illa cauſa, exceſſus nempe frigiditatis & humiditatis, certe neque Angliæ propter iſtam communem cauſam, quæ hic levior eſt, jure imputetur. Ad hæc, frigiditas & humiditas Angliæ non eo uſque à mediocritate recedunt, quin extra admotis, intus aſſumptis, exercitiis & ſimilibus, recto nempe uſu 6 rerum non-

naturalium ſatis ſuperque corrigantur, quo minus hæc imputatio ei altius inuratur. Quapropter ſi hæc ita ſe habeant, ſi nimirum intemperies frigida & humida ſint tantum communis pars morbi, ſi aliæ regiones, in quibus nondum viget morbus, ſint ad minimum æque obnoxiæ frigiditati & humiditati, ſi denique iſtæ intemperies regimine diætæ loco appropriato præcaveri poſſint, certe ratio ab humiditate & frigiditate climatis deſumpta, quam modo reddidimus, cur Angli frequentius hoc morbo tententur præ aliis, valde manca & inſufficiens erit, ut nobis in hac ſola acquieſcere minime liceat; ideoque nihil aliud illam aſſignando voluimus, quam Angliam hinc magis diſponere incolarum corpora ad hunc affectum, quam calidiores ac ſicciores regiones ſuorum incolarum corpora. Atque adeo ad alias hujus frequentiæ cauſas inveſtigandas procedimus.

Anglia regio admodum prolifera.

II. Loco annotare poſſumus Angliam eſſe *admodum proliferam*, & tum conceptioni tum geſtationi ſatis favere, neque abortibus ita obnoxiam. Hinc autem evenit, ut non tantum viri robuſtiores validioreſque, & integra ſanitate præditi, ſed & languidiores, debiliores, ac valetudinarii generent fœminæque infirmæ, cachecticæ, cacochymicæ, immo & in Tabem pronæ

con-

concipiant, ad nonum menſem geſtent, legitimeque pariant. Minime autem mirandum eſt, ſi fœtus è tali feminio genitus, quique ſoli fere clementiæ loci vitalitatem ſuam debet, minus vegetus & vigens, minuſque nervoſus, & in hunc affectum plane pronus in lucem edatur. Etenim ipſa benignitas regionis hoc reſpectu nonnullius infirmitatis in genere occaſio eſſe poteſt. Quemadmodum enim barbari olim populi inhumaniter tractando recens natos infantulos, eos nempe nudos præ gelidis lymphis ſub dio immergendo, infirmiores frigore ipſo enecarunt, robuſtiores vero ſolos, qui injuriæ ejuſmodi tractationis non ſuccumbebant, educarunt, unde univerſa gens ab iſta inhumanitate valida tandem ac robuſta evaſit; ita quoque è contra ipſa clementia loci infirmiores fœtus promiſcue una cum robuſtioribus præſervando mixtam quandam gentem ex infirmis & validis conflatam proferendi occaſionem miniſtrat. Ne quis tamen erret, non volumus omnes in hac regione pueros in hunc affectum pronos ab infirmis parentibus & valetudinariis ſatos fuiſſe. Licet enim parens uterque vel alteruter infirmus ut plurimum ſimilem prolem edat, frequenter tamen videmus parentes ſatis validos etiam prolem huic morbo facile obnoxiam generare. Quare nec-

dum in hac ſecunda cauſſa acquieſcimus, ſed alia adhuc adinvenienda eſt, à qua ſufficiens ratio frequentiæ hujus morbi apud nos derivari poſſit.

Diuturna pax occaſio eſt effœminationis corporum incolarum.

III. Ergo loco dicimus frequentiam hujus morbi in Anglia multum fuiſſe promotam *à diuturna ac ſecura pace* regionis primam ejus eruptionem præcedente. Per hanc enim ditiores familiæ, quas primas hic morbus infeſtavit, & adhuc præ aliis infeſtat, otio ſe ac delicatiori molliorique vitæ generi addixerant, indeque in conſtitutionem humidiorem, laxiorem, molliorem, effœminatam, & ab excrementitiis humoribus minus perpurgatam inciderant, adeoque liberos huic morbo facile obnoxios procrearant. Dicas, Scotiam ac ſeptentrionales partes Angliæ ipſius, licet pari pace & ſecuritate potitæ fuerint, non pariter tamen, immo rariſſime hoc affectu affligi obſervatas.

Reſpondemus, revera Scotiam & ſeptentrionales partes Angliæ quam auſtrales & occidentales rarius ac mitius hoc morbo affici. Interim forte prima ejuſdem veſtigia & quaſi rudimenta longe frequentiora ſunt etiam in locis dictis, immo & nonnullis exteris regionibus, quibus vix dum morbus notus eſt, quam vulgo creditur. Etenim licet hic morbus auſtralibus & occidentalibus

An-

Angliæ, tractibus admodum familiaris ſit, vulgoque ſatis notus, ſæpe tamen videre licet pueros eo leviter affectos, de quibus neque parentes, neque alii ejuſdem familiæ vel conqueruntur, vel quid mali ſuſpicantur: immo multos novimus ſolo beneficio aucti caloris ſive incremento ætatis ſive exercitiis ſanatos abſque ope medica, quos nemo amicorum affectos putaverat. Quanto ergo facilius prima rudimenta hujus morbi illos lateant, quibus minus familiaris eſt, & apud quos rariſſime ad eum gradum aſcendit, ut opem medicam opus habeat implorare. Suſpicamur ergo hunc affectum frequentiorem eſſe quam credi ſolet, tum in Scotia tum in ſeptentrionalibus Angliæ partibus, immo & in nonnullis regionibus, in quibus hactenus ignoratur; verum in iis locis mitius & remiſſiori gradu affligere, ut in medicorum manus non facile deveniat. Is enim mos vulgi eſt, medicum non accerſere (præſertim ad infantes & puerulos) niſi morbus ſatis vehementer urgeat. Utcunque ſe res habeat, nondum quidem videmur ſatisfeciſſe propoſitæ objectioni, cur Angli occidentales & auſtrales gravius & frequentius ſeptentrionalibus & Scotis cum hoc morbo conflictentur, etſi pax & ſecuritas utrique regioni par fuerit. Concedimus ergo ulteriorem adhuc

Morbus hic longius latiuſque extenditur quam vulgo credi ſolet.

rationem hujus differentiæ ſuccenturiandam eſſe.

Auſtrales & occidentales *Angliæ* partes multo ſunt fertiliores ac opulentiores quam ſeptentrionales.

IV. Itaque & ultimo dicimus hujus differentiæ cauſam eſſe *affluentiam omnium bonorum in auſtralibus hiſce & occidentalibus Angliæ partibus.* Eſt enim hæc pars Angliæ multo florentiſſima opulentiſſima, feraciſſima, voluptatis omnimodæ illecebris inſtructiſſima. Haud mirum ergo ſi hic primo hominum vivendi genus molleſcere, vires labeſcere, corporis robur & tonus exſolvi cœperit. Verſus ſeptentrionem durius vivitur, frequentius exercitium corporis obitur, luxui & voluptatibus minus indulgetur.

Mollior vitæ ratio tractu temporis familias enervare ſolet.

Jam vero quod mollior ac delicatior vitæ ratio, tractu temporis, familias enervet, ſatis ſuperque nobis hiſtoriæ teſtantur, ut alia probatione opus non ſit. Obſervare enim licet nobiliſſimas generoſiſſimaſque familias ob hanc ipſam cauſam ſerius aut citius degeneraſſe, aut etiam extinctas fuiſſe, eoque citius quo magis averſatæ fuerint labores & maſcula exercitia, ſeque mollitiei, otio, luſibuſque fœmininis addixerint. Neque unquam in majori periculo degenerationis familiæ verſantur, quam ubi bonis omnibus affluunt,& ob copiam ſecuritatemque parentes ad mollitiem,otium,vitamque effœminatam, procul omni labore, cura, & ſolicitudine, quam maxime invitantur.

Quis

Quis opulentior, ſecurior, aut effœminatior Solomone? filium hic poſt ſe reliquit Rehoboam degenerem. Henerici octavi linea extincta forte eſt ob ſimilem cauſam. Innumera prope exempla in hanc rem accumulare, ſi opus eſſet liceret. Ut ut ſit, videmus hunc morbum ditiores familias frequentius & gravius affligere quam pauperes; quare neque mirandum eum ditiores atque amœniores quoque partes Angliæ, auſtrales nempe & occidentales prius invaſiſſe quam ſeptentrionales. Sed de hac re hæc dicta ſufficiant. Reſtat tantum inquiramus an & quoſque tres ultimo aſſignatæ cauſæ reſpiciant denominationem morbi vernaculi, & an propter illas morbus hic Angliæ attribui poſſit ut vernaculus.

Sciendum igitur eſt tres haſce cauſas in quantum à regione dependent, non eſſe cauſas per ſe, neque ex natura ſua morbum hunc producere; verum eſſe tantum occaſiones ob quas per accidens morbus hic oriri poſſit. Per ſe enim laudabiles regionis conditiones denotant, tantum quid culpandum in ea inferant. Quis enim patriam ſuam criminari poſſit, quod ea procreationi liberorum faveat, multo minus id improbare, quod longa ſecuraque pace fruatur: denique minime omnium accuſare amœnitatem regionis, fertilitatem, bonorumque

Morbus hic non propriè dici poteſt *Anglis* vernaculus.

rumque omnium affluentiam. Hæ enim omnes ex ſe benedictiones ſunt, conditioneſque patriæ exoptandæ. Cum ergo ſupra monuerimus morbum proprie vernaculum notam aliquam conſtitutionis vitioſæ loco, cui adſcribitur, inurere; fieri non poteſt, ut propter regionis commoditatem, ei morbus aliquis, ut proprie vernaculus, attribuatur. Quapropter (ut verbo, quæ dicta ſunt fuſius, complectamur) licet hic morbus ex parte frigiditatis & humiditatis fomitem in ipſa regionis conſtitutione habeat; licet etiam tres alias occaſiones invadendi à regione mutuet, cum tamen, per debitam obſervationem regiminis ſanitatis, loco appropriati, intemperies iſtæ præcaveri poſſint; & cum tres reliquæ occaſionalis cauſæ per ſe minime culpabiles aſt exoptabiles ſint, morbum hunc non eſſe proprie Angliæ vernaculum dicendum eſt. Atque ita finem impoſuimus diſquiſitioni noſtræ de cauſis hujus morbi.

Cap. XX.

Differentiæ morbi Rachitidis.

PLures ſunt hujus morbi *differentiæ* ob variorum malorum concurſum, quam quis facile putaret; quarum aliæ majoris, aliæ ſunt minoris notæ. Præcipuas hic breviter proponere decrevimus. Earum enim cognitio non modo ad ſigna prognoſtica definienda utilis eſt; quo varii morbi eventus diſtincte; ſecundum illas differentias, prædicentur; ſed & inſuper ea conducit tam ad paæcautionem, quam ad curationem morbi, viz. ut ex earum conſideratione appoſita & proportionata præſidia eligantur.

Deſumuntur autem hæ differentiæ vel ab *ipſa eſſentia morbi*, vel *ab ejus cauſis*, vel denique *ab aliis morbis cum eo complicatis.* Morbi eſſentia diverſimode variare poteſt. Viz. 1. *Ratione partium eſſentiæ ſecundariæ præſentium vel abſentium.* 2. *Ratione magnitudinis.* 3. *Ratione vehementiæ.* 4. *Ratione virium.* 5. *Ratione temporum.* Diviſio differentiarum.

Concedimus equidem nonnullas differentias hiſce titulis ſubjectas aliquo modo coincidere: cum tamen formales earum conceptus diſtincti ſint, diverſas certe merentur

tur conſiderationes. Licet enim morbus eo ipſo etiam reſpectu dicatur major, quod plures eſſentiæ ſecundariæ partes in eodem ægroto complectatur; diverſa tamen & diſtincta eſt hæc conſideratio ab illa magnitudinis. Etenim magnitudo proprie reſpicit gradum receſſus à naturali ſtatu, non naturam partis eſſentiæ præſentis vel abſentis. Hinc quippe differentia pluſquam gradualis reſultat. Similiter nonnullæ reliquarum differentiarum idem forſan in concreto ſignificant; at vero in abſtracto & formaliter diverſum quid & ſeparatæ conſiderationis deſignant. Sed pergamus.

1. Diff. 1. Differentia hujus morbi illa eſt, quæ oritur à præſentia plurium vel pauciorum partium eſſentiæ ſecundariæ ejuſdem. Etenim licet omnes partes eſſentiæ primariæ perpetuo adſint præſente ipſo morbo, non tamen neceſſe eſt omnes partes ſecundariæ eſſentiæ ſemper adeſſe. Siquidem hæ acceſſoriæ ſunt eſſentiæ primæ, eique paullatim ſuperveniunt: immo nonnullæ earum intervenientibus cauſis impedientibus ita plane intercipi poſſunt, ut omnino non appareant. Huc referas illam differentiam, quam in calce præcedentis diſputationis propoſuimus, quamque adultis poſſibile eſſe accidere, etſi rariſſime, demonſtravimus. Verum cum noſtrum inſtitutum ſit de morbo,

qua

qua puerili, hic tantum tractare, ſuffecerit hanc differentiam ſic obiter notatam præterire. Sed & in ipſis etiam pueris contingit aliquando nonnullas eſſentiæ ſecundariæ partes, quæ cum eſſentia primaria etiam conjunctiſſimæ ſunt, ſaltem ordine naturæ ſuccedere. Primaria enim eſſentia cauſæ vicem ſuſtinet, quæ ſemper natura prior eſt cauſato. Veruntamen ordine temporis nonnullæ partes eſſentiæ ſecundariæ ſimul quaſi cum eſſentia primaria invadunt, aliæ autem tractu temporis ſuperveniunt. Quæ hoc loco veniunt diſtinguendæ. Illæ enim plane inſeparabiles ſunt hæ vero ſeparabiles ab hoc morbo.

Partes eſſentiæ ſecundariæ inſeparabiles reduci poſſunt ad hæc capita. 1. *Ad Tonum partium primo affectarum vitiatum.* 2. *Ad inæqualem & imperfectam diſtributionem vitalis influxus in partibus primo affectis.* 4. *Ad vitia ſecundariæ conſtitutionis animalis.* Vitia hæc ſuperius, ubi de eſſentia ſecundaria hujus morbi, egimus, ſatis explicantur; ubi quoque, propter arctam eorum connexionem cum eſſentia primaria, quivis facile percipere poteſt ea ſimul tempore (licet non ſine cauſali dependentia ab eſſentia primaria) incipere.

Verum Organica vitia omnia ſupra quoque memorata, ſeparabilia & nonnunquam

actu

actu ſeparata ab hoc morbo deprehenduntur. Etenim magnitudo Capitis, macies artuum, incurvationes ſive Tibiæ ſive ulnæ, inflexiones articulorum, pectoris anguſtia; non ſtatim ab initio hunc affectum neceſſario concomitantur, ſed tractu temporis paullatim morbo ſuccreſcunt. Et licet ἀλογοτϱοφία partium, quæ quodammodo in jam dicta vitia influit, leviſſimo gradu dici poſſit adeſſe ab initio morbi; illa tamen ipſa ex ſe tantum ſymptoma eſt, & non morbus, neque mox à principio iſtos morbos magnitudinis, figuræ, & ſitus producere valet. Porro non neceſſe eſt, ut ſimul; & ex æquo vitia hæc organica Rachitide laborantem invadant. Concedimus quidem extenuationem partium 1. affectarum, ubi morbus aliquandiu durat, ſemper & neceſſario ei ſuccedere, neque poſtmodum perſeverante morbo amoveri poſſe; eſſe præterea partem principem inter partes eſſentiæ ſecundariæ ſeparabiles; immo extenuationem fientem immediate conſequi imminutam nutritionem partium primo affectarum, haud aliter ac imminuta nutritio ſequitur immediate primam eſſentiam morbi in dictis partibus; Interim dicimus extenuationem factam, quæ ſecundaria morbi pars ipſa eſt, de qua loquimur, neceſſario præſupponere morbi motum ac tempus, atque

in primo momento exiſtentiæ morbi exiſtere non poſſe. Dicimus inſuper medicos non agnoſcere ullam mutationem factam in partibus ſenſui expoſitis, quæ ſenſui nondum compareat, & per conſequens neque extenuationem factam in partibus primo affectis, donec ea ſenſibus obvia fiat, quod certe durationem aliqualem morbi neceſſario præ requirit. Improportionata vero Capitis magnitudo, ſimul fere incipit cum iſta extenuatione partium primo affectarum; verum fieri poteſt, ſi Phthiſis colliquativa cum hoc morbo forte complicetur, ut ejuſmodi magnitudo capitis ante obitum evaneſcat, quemadmodum ſupra in obſervationibus Anatomicis exemplo uno probavimus. Magnitudo ergo capitis magis ſeparabilis eſt ab hoc affectu quam extenuatio partium primo affectarum: hæc quippe amoveri non poteſt abſque ipſius morbi curatione. Oſſium protuberantiæ nunc citius nunc ſerius apparent, modoque magis, modo minus intra æquale tempus excreſcunt: diu vero perſeverante morbo rariſſime (ſi unquam) abeſſe cernuntur. Anguſtia pectoris non, niſi poſt longum tempus, confirmato jam morbo, ſupervenit, & Phthiſeos ferme prodromus eſt. Tandem curvitas Tibiæ & Ulnæ, ut & inflexio Articulorum, tum abeſſe poteſt per totum morbi de-

 curſum,

curſum, tum ſecundum magis & minus adeſſe, atque inter ea, quæ hunc morbum ſequuntur, maxime eſt fortuitum. Concludimus ergo partes haſce organicas eſſentiæ ſecundariæ ſeparabiles eſſe iſto modo, quo jam diximus, & prout plures vel pauciores adſunt, morbi differentiam conſtitui, qua alius magis, alius minus eſt compoſitus.

2. Diff. à magnitudo. 2. Differentia hujus morbi deſumitur à magnitudine ejuſdem. Magnitudo æſtimatur *ex majori vel minori ejus receſſu à naturali ſtatu.* Vaſta quidem occurrit differentia morbi hujus reſpectu magnitudinis. Alii enim adeo leviter eo afficiuntur, ut vix diceres eos omnino ægrotare: de nulla re queruntur; edunt, bibunt, dormiunt ſanorum ſimiles; tantum ludunt ſegnius, & nonnulla alia leviora morbi ſtigmata gerunt. Et ſolo fere naturæ beneficio abſque arte convaleſcunt, neque parentes, nutrices, aut adſtantes facile ſibi perſuaderi patiuntur eos hoc morbo detentos fuiſſe. E contra, alii tam atrociter affliguntur, ut etiam optimis præſidiis ab imminentis mortis periculo vindicari non poſſint.

3. Differentia à vehementia. 3. Differentia eſt à morbi vehementia, Hæc autem æſtimatur *ex violentia motus morbi, & naturæ renitentia, tum ex magnitudine pugnæ harum inter ſe.* Morbus licet alias

ſatis

ſatis magnus ſit, tardi tamen motus eſt; vixque, niſi febris aliuſve morbus urgens conjungatur, naturam ad violentiorem pugnam proritat. Utcunque tamen motus ejus aliquando concitatior, aliquando ſegnior eſt; unde morbus qualemcunque differentiam mutuatur.

4. Differentia eſt à viribus Infantis vel Pueri ægrotantis. Hæ æſtimantur *ex majore vel minore præſentia eorum quæ ſunt ſecundum naturam.* Huc ſpectat conditio temperamenti, ſpirituum inſitorum copia, & activitas, firmitas toni, vigor conſtitutionis vitalis & animalis organorum ſtructura. Nam prout hæc magis vel minus ſecundum naturam ſe habent, ita robuſtiores vel minus robuſtæ æſtimandæ ſunt vires, & ſec. eas morbus vel periculoſior vel minus periculoſus judicandus eſt. Juniores pueri ob hanc cauſam cæteris paribus periculoſius laborant, quam ſeniores. 4. Differentia à viribus.

5. Differentia eſt à morbi temporibus. Atque hæc differentia quodammodo in concreto includit omnes præcedentes. Quicquid enim differentiæ cuivis morbo accidit, neceſſe eſt id in aliquo morbi tempore accidere. Quatuor morbi *Tempora* à Medicis numerari ſolent; *Principium*, *augmentum*, *ſtatus*, & *declinatio*. Sciendum vero eſt Medicos paullo craſſius in temporibus rerum Differentia à Temporibus.

diſtinguendis procedere; quam Philoſophos. Non enim reſtringunt principium morbi ad id punctum temporis, quo morbus incipit; ſed extendunt id eo, quouſque tanta alteratio morbi accidit, quanta certis ac ſenſui manifeſtis indiciis dignoſcatur: Etenim principium indiviſibile non eſt tempus, quo actio medica perficiatur. Et quorſum utilis eſſet ea morbi temporum diſtinctio quæ in nulla ejus alteratione nobis nota fundaretur?

Approbatio diviſionis Temporum morb. Galeni.

Recte ergo Galenus tempora febrium & inflammationum ex cognoſcibili earum alteratione deduxit: principium nempe à cruditate materiæ morbificæ; augmentum à manifeſta ejuſdem coctione; ſtatum ab excretione; declinationem à reductione reliquiarum ad naturalem ſtatum computavit. Atque hæc quidem tempora à cruditate & coctione, &c. diſcriminata febribus & inflammationibus apprime quadrant. Verum diſtinctio hæc temporum in multis aliis morbis non æque feliciter ſuccedit.

Ejuſdem defectus notatus.

Natura enim in his non ita regulariter à cruditate ad coctionem, inde ad expulſionem, & demum ad reductionem progreditur, neque ex his morbi progreſſum certo & tuto dignoſcere poſſumus. Aliæ igitur morborum horum alterationes clariores ac cognitu faciliores attendendæ ſunt. Concedimus

dimus tamen hoſce etiam morbos, ubi ad ſalutem terminantur, quatuor iſta tempora, principium, augmentum, ſtatum & declinationem percurrere. Verum ubi ad interitum ægrotantium tendunt, vix ad ſtatum perveniunt, ſed indies ad extremum uſque vitæ diem augentur. Quare in his augmentum maximam latitudinem admittit, atque ulteriorem diſcriminationem ſeu ſubdiviſionem meretur. Cum vero mediocris ſtatus morbi ejuſdem generis ſit quaſi medius terminus inter principium & finem hujuſmodi augmenti; commode inde diſtinguere poſſumus *augmentum* in *augmentum citra*, *ſeu infra*, vel *ultra* ſeu *ſupraſtatum* Augmentum citra ſtatum appellare poſſumus *augmentum citerius*, ſeu *inferius* vel *augmentum ſimpliciter*, cum non differat ad ipſa re iſto nomine communiter recepta. Augmentum ultra ſeu ſupra ſtatum, vocamus *augmentum excreſcens*, *excedens*, vel *tranſcendens*, item *deploratum*. Nova diviſio *Augmenti*.

Porro duos modos declinationis morbi obſervare licet. Prior *legitimus*, quando morbus ſimpliciter verſus ſanitatem declinat. Poſterior *nothus*, quando morbus remittens migrat in alium diverſi generis. Atque ita quamvis in convaleſcentibus 4 tantum ſint morbi tempora, in aliis tamen duæ aliæ differentiæ diſcerni poſſunt. Notandum Duplex declinatio.

dum tamen eſt hæc 6 tempora in eodem morbo & in eodem ægroto nunquam inveniri; aſt ubi idem ſpecie morbus eſt, in diverſis ſubjectis. Hæc jam ad præſentem affectum applicemus. Dicimus ergo 6 occurrere differentias hujus morbi reſpectu ejus temporum. Eſt enim in principio, & dicatur *incipiens*; in augmento, & dicatur *confirmatus*; in ſtatu, & dicatur *conſiſtens*, in augmento ſupra ſtatum, & dicatur *deploratus*; in declinatione vera, & dicatur *declinans ſimpliciter* vel *remittens*; in declinatione notha, & dicatur *migrans in alium morbum*. De quibus ordine propoſito dicemus.

Differentia hujus morbi ſec. tempora propoſita.

1. Morbus Rachites vocatur *incipiens*, quando prima morbi rudimenta & quaſi veſtigia, licet ea obſcura, & quaſi adhuc latentia obſerventur, nondum tamen manifeſta partium primo affectarum extenuatio facta eſt.

2. Morbus hic *confirmatus* dicitur, quando jam evidens & manifeſta extenuatio partium primo affectarum facta ſenſibus occurrit. Atque hic videt lector nos non diſtinguere hæc duo tempora ex cruditate & coctione, aſt ex alia alteratione corporis, *viz.* extenuatione in partibus primo affectis facta. Etenim ex cruditate & coctione nullo modo diſcerni poteſt hujus morbi principium ab augmento. Alias autem, quantum

natura

natura rei patitur, libenter exemplum Galeni ſequimur, & quemadmodum ille ex manifeſta coctione augmentum à principio diſtinguit, ita quoque & nos ex manifeſta alteratione, nimirum extenuatione in partibus dictis facta, tempora hæc in hoc affectu diſcriminamus.

3. Morbus hic *in ſtatu conſiſtens*, ſeu *ſtatum attingens*, is eſt, qui, ad ſummum ſuum vigorem provectus, ſiſtitur, & ad tempus neque ſenſibiliter augetur, neque imminuitur, ſed ſibi æqualis permanet.

4. Morbus hic *excedens ſtatum mediocrem*, ſive *deploratus*, is dicitur, qui magnitudine & vehementia ſuperat ipſum ejuſdem morbi ſtatum in alio ægroto mediocriter affecto, ſimulque continue augetur, neque ſpes eſt quin indies auctus ſit futurus ad extremum uſque vitæ terminum. Ob quam cauſam conditio hæc morbi deplorata etiam cognominatur.

5. Morbus hic dicitur *vere & legitime remittens* ſeu *declinans*, quando eſſentia ejus ſenſim imminuitur, & ſigna ejus ac ſymptomata indies mitiora fiunt.

6. Morbus hic *illegitime declinans*, ſeu *migrans in alium morbum diverſi generis* dicitur, quando ita eſſentia ejus, ſignaque & ſymptomata minuuntur, ut in eorum locum nova & forte graviora diverſi generis ſub-

inde ſurrogentur. Hoc modo morbus hic migrare ſolet in Tabem, in febrem Hecticam, & forte in lentam putridam; ut plurimum tamen idem morbus hos ſuper-venientes ad interitum ægri uſque concomitatur. Atque hæc dicta ſint de differentiis hujus morbi ab eſſentia deductis.

Diff. à cauſis. Morbus hic ſimiliter *reſpectu cauſaram* in partes quaſi dirimitur, ſcilicet *in morbum nativum*, & *adventitium*, ſeu *de novo contractum.* Porro morbus hic dici poteſt nativus duplici ſenſu: priori proprie, quando æger hoc morbo actu eo affectus naſcitur; poſteriori improprie, quando æger non actu eo affectus in lucem prodit, ſed diſpoſitus ſolummodo à nativis principiis ad eum facile incurrendum. Si libeat lectori in memoriam revocare ea quæ ſupra de cauſis hujus morbi ex parte parentum dicta ſunt, differentiæ hujus fundamenta ac rationem facile percipiet, ut ulteriori ejus explicatione opus non ſit: ſolum addimus hanc differentiam maximi eſſe uſus in prophylaxi, non tanti autem in therapeia. Morbus hic ſimiliter mere adventitius eſt, qui, nulla nativa diſpoſitione promotus, de integro, ſeu de novo poſt partum contrahitur: atque hic quoque duplex eſt; vel enim *alium morbum antecedentem conſequitur*, vel *ex errore in 6 rerum non naturalium uſu imme-*

immediate producitur. De utroque ſatis diſſerruimus, ubi de cauſis hujus morbi poſt partum egimus, quo lectorem remittimus.

Denique morbus hic nonnullas differentias admittit *ex parte aliorum morborum, cum quibus in eodem ſubjecto complicatur.* Non exſpectandum, ut omnes morbos, cum quibus poſſibile eſt hunc morbum complicari, impræſentiarum enumeremus? eos ſolos commemorabimus, qui frequentes hujus morbi comites ſolent deprehendi. Ex his *alii dependentiam quandam ab hoc morbo ejuſve cauſis habent; alii nullam vel perquam exiguam*, vixque ſeparata conſideratione dignam. Diff. à morbis complicatis.

Prioris generis ſunt *Hydrocephalus, dentitionis vitia, aſthma. phthiſis, febris hectica, febris lenta, erratica, aſcites.*

Hydrocephalus magnam obtinet affinitatem cum hoc affectu; cum hic etiam affectus molem capitis præternaturaliter auctam, affluxumque ſanguinis debito uberiorem ad cerebrum ob arteriarum eo tendentium amplitudinem ut plurimum ſupponat. Atque hinc facile evenit, ut cerebrum ſanguinis copia oppreſſum nonnunquam neceſſe habeat permittere ſeroſiorem ejus partem (quippe maxime permeabilem) in ventriculos ſuos & cavitatem intra menynges

exſudare, adeoque cerebri hydropem producere. Verum non hoc perpetuo contingit, ut ſupra monuimus.

Dentitionis etiam *mala* nonnuquam huic morbo antecedenti merito adſcribuntur. Notum enim eſt hoc morbo affectis laborioſam dentitionem plerumque contingere, ipſoſque dentes fruſtulatim excidere. Hoc autem vitium ſupra ad inæqualem partium nutritionem retulimus, ubi plura de eo videantur. Notandum interim eſt laborioſam dentitionem poſſe etiam hunc affectum præcedere,& ejuſdem ſebſequentis eſſe cauſam, ut ſupra quoque oſtendimus.

Aſthma ſimiliter huic morbo familiariter ſupervenit, quod ſanguis in tranſitu ſuo per partes 1. affectas nonnihil refrigeratus, craſſior, viſcidior, torpidiorque redditus, non ſemper perfecte corrigatur ante ejus reditum ad dextrum ventriculum cordis. Unde à dextro ventriculo per venam arterioſam in ſubſtantiam Pulmonum ineptior ad tranſitum refunditur, facileque eo nomine obſtructiones illic frequenter, duroſque tumores, aſthma, nonnunquam inflammationes, abſceſſus, ulcera & phthiſin, hydropem Pulmonum, febrim Hecticam, aut etiam lentam erraticam infert.

Aſcites etiam huic morbo interdum comes eſt. An ex copioſo affluxu ſanguinis ad

ad viſcera abdominis, nondum audemus certo ſtatuere. Certum tamen eſt affluxum ſanguinis ad hunc ventrem ſatis copioſum & concitatum eſſe in hoc morbo. Hepar enim magnum eſt, reliquaque viſcera potius pleniora quam macilentiora debito deprehenduntur. Unde fieri poteſt, ut ſeroſa exſudatio è viſceribus plenitudine oppreſſis in cavitatem abdominis excitetur; ſed hoc minus confidenter aſſerimus, quippe qui nondum in hac re nobis ipſis ſatisfecimus.

Poſſunt tamen hi memorati morbi puerili ætati accidere abſque Rachitide præcedente, & cauſæ eſſe ejuſdem ſupervenientis. Quin & inſuper poſſunt huic morbo ſupervenire ab aliis cauſis, puta erroribus regiminis ſanitatis: quamvis etiam in hoc caſu affectus hic forte ex parte reus eſſe poſſit, ſi præceſſerit. Atque hæc de morbis complicatis prioris generis.

Poſteriores autem, qui nempe nihil aut parum ſaltem dependentiæ ab hoc affectu habent, ſunt *febris maligna, lues venerea, ſcorbutus, ſtruma.*

1. Certum eſt *febrim malignam* huic morbo ſupervenire poſſe, quod ea à contagio plerumque producatur, à quo affectus hic præſens infantes immunes non præſtat. Tantum addimus febrim hanc raro, aut

nun-

nunquam originem ſuam huic morbo debere.

2. *Lues Venerea* ſi forte cum hoc affectu complicetur, vel à nutricibus per contagium, vel à parentibus hæreditario jure derivatur. Eſt enim morbus ab hoc plane diſtinctus, nihilque prope commercii cum eodem habet.

3. *Scorbutus* cum hoc affectu interdum conjungitur. Eſtque vel *hæreditarius*, vel forte etiam in tam tenella conſtitutione *per contagium contractus*, vel denique *de novo ex malo regimine infantis, & imprimis ex inclementia aëris & loci, ubi educatur, productus*. Vix enim majorem habet cum hoc affectu cognationem quam cum cæteris aliis morbis longioris durationis, in quibus ſimiliter, tractu temporis, ſanguis hoc peculiare inquinamentum ut plurimum contrahit. Id tamen concedendum eſt, propter averſationem motus & exercitii, affectum hunc pluſculum ad ſcorbutum diſponere.

4. Et ultimo *ſtrumoſa affectio* aliquando huic aſſociatur. Sed credibile eſt eam plus debere aliis cauſis ſibi propriis, quam huic morbo præcedenti. Quamvis non diffiteamur hunc aliquam invadendi occaſionem poſſe ei ſubminiſtrare, quatenus hic craſſiores ac viſcidiores humores reddit.

Nonnulli forte alii morbi cum hoc interdum

dum complicantur; verum cum ii rariſſimi ſint, & vixdum in certam noſtram obſervationem venerint, eos impræſentiarum præterimus, & ad ſigna morbi, tum differentiarum proximo loco progredimur.

Cap. XXI.

Signa morbi Rachitidis & primo Diagnoſtica.

SIgna hujus morbi diſtinguimus in tria capita. Primum Continet ea *ſigna, quæ ipſius affectus præſentiam demonſtrant.* & appellantur διαγνωστικά. Secundum continet ea *quæ diſtinguunt inter ſe morbi differentias*, & vocantur διακριτικὰ, ſive *diſcrepantia*. Tertium complectitur ſigna, *quæ præſagiunt morbi eventum*, dicunturque προγνωστικά. Hoc capite de diagnoſticis agendum.

Signa διαγνωστικὰ dividimus in παθογνωμονικὰ & συνεδρεύοντα. Atque hic videntur Autores medici paullo ſtrictius, quam neceſſitas naturæ rei requirit, ſignum παθογνωμονικὸν definire. Volunt enim eſſe *inſeparabile & proprium quarto modo convenire*, ſcilicet *omni*, *ſoli*, *& ſemper*. Equidem omnino concedendum eſt, ſignum ita inſepa-

Signum Pathognomonicum latius extenditur.

inſeparabile, ſive proprium quarto modo, eſſe ſecundum maxime proprium ſenſum, ſignum *pathognomonicum.* Nam ſive præſens id, ſive abſens ſit, ſemper demonſtrative ſignificat: præſens quidem præſentis morbi ſpeciem certo teſtatur, eam morbi ſpeciem abeſſe demonſtrat.

Verum, cum perpendimus quam raro hujuſmodi ſigna occurrant, & quam anguſti propterea uſus ſit futura eorum notio ſic reſtricta; de vocis uſitata ſignificatione amplianda cogitare inducimur. Licet enim veteres, ut huic defectui ſubvenirent, *συνδρομὴν παθογνωμονικὴν* in locum veri unius pathognomonici ſtricte dicti ſubſtituerint, atque noſmetipſi eandem *συνδρομὴν* lubentiſſime recipiamus & comprobemus; cum tamen ea ipſa *συνδρομὴ* raro ab ipſo initio morbi appareat, & per conſequens raro ſit ſignum *inſeparabile*, neceſſario ſequitur eam ipſam quoque raro officio ſigni, *quarto modo proprii*, defungi poſſe, adeoque hanc etiam notionem ad anguſtiorem uſum eſſe repactam. Cogimur ergo ut huic incommodo plene ſubveniamus, nonnihil extendere ſignificationem ſigni pathognomonici, ita, tamen ut de valore & certitudine ſignificandi nihil remittamus.

Definimus itaque ſignum Pathognomonicum eſſe *quid apparens in vel circa ægrotum,*

quod

quod certo & infallibiliter morbi ſpeciem demonſtrat. Atque in hoc extenſo ſenſu dividi poteſt in *inſeparabile* ſive *proprium quarto modo, & ſeparabile ſive proprium tantum ſecundo modo*, nimirum *quod ſoli uni morborum ſpeciei competit, licet non ſemper.* Similiter & *ſyndrome pathognomonica* in 2. ſpecies prædictis reſpective analogas dirimatur. Aliquando enim hæc *cum ipſo morbo incipit, & eum inſeparabiliter ad extremum ejus terminum concomitatur.* Ita dolor lateris punctorius, febris acuta, reſpiratio difficilis & tuſſis, ſi collective ſumantur, ſyndrome quidem ſunt, at quæ uni ſimplici pathognomonico primi generis, proprio ſcilicet quarto modo æquivalet, & pleuritidem à principio ad finem uſque inſeparabiliter comitatur. Aliquando vero *non ſtatim ab initio morbi completa eſt ſyndrome, poſtea tamen aliis ſignis ſupervenientibus perfecta fit, morbique ſpeciem infallibiliter denuntiat.* Ex. gr. In variolis, incipiente jam morbo, ſyndrome ipſa adeo incompleta eſt, ut nondum morbi ſpeciem certo determinet: poſtea vero erumpentibus ſparſim in cute exanthematis ad maturationem tendentibus, conſummatur ſyndrome, ſpecieſque morbi extra dubium poſita eſt.

Quod autem ſignum uni ſoli morbo (licet non quarto modo) proprium, ſive id ſolita-

ſolitarium & ſimplex ſit, ſive ex ſyndrome conflatum, ſufficiat, quando adeſt, conficere ſignum vere pathognomonicum, ex eo liquet, quod, quando adeſt, æque certo ac infallibiliter morbi ſpeciem deſignet, ac ipſum ſignum quarto modo proprium. Quod enim uni tantum ſpeciei convenit, quando adeſt, præſentiam iſtius quoque ſpeciei neceſſario infert. Licet ergo ſignum ſecundo modo proprium inſeparabile non ſit, &, ubi abeſt, non concludat de abſentia morbi, quemadmodum ſignum quarto modo proprium; quando tamen adeſt, ejuſdem eſt cum eo valoris ac certitudinis, ut diximus. Medici enim ex certitudine ſignificandi æſtimant dignitatem ſigni In eum quippe finem morbi ſigna quærunt, ut in certam ejus notitiam deveniant. Cum ergo ſigna ſecundo modo propria æquivaleant quoad certitudinem, quando adſunt, ſignis quarto modo propriis, ea ſub extenſa ſignorum pathognomonicorum ſignificatione hic complectemur.

Dicas hoc modo multa ſigna ἐπιφαινόμενα ad παθογνωμονικὰ reduci, & cum iis confundi. Eſto: modo infallibiliter morbi ſpeciem deſignent. Digna enim ſunt, quæ hoc modo ab aliis epiphænomenis ſegregentur, neque ulla hic confuſio in artis ſemeioticæ methodo ſequetur, ſed potius valor

valor & dignitas ſignorum facilius & apertius inde notabitur.

De ſignis *ζυνεδρεύοντα*, ſive *aßidentibus*, nihil fere alicujus momenti habemus, quod præmoneamus, quin recta ad ſigna, ipſa in ordinem redigenda procedamus. Verum non hic exſpectanda eſt exacta aliqua methodus, cum ſigna plerumque è tam variis fontibus permanent, ut vix in accuratum ordinem ſeſe cogi patiantur. Quare, ut ea quæ cognatæ ſunt naturæ juxta ſe invicem conſtituantur, ad ſequentem qualemcunque methodum ſigna hujus morbi reduximus. Proponemus ergo.

1. *Signa quæ ad actiones animales ſpectant.*

2. *Quæ ſpectant ad irregularem nutritionem.*

3. *Quæ reſpirationem reſpiciant.*

4. *Quæ ad vitalem influxum pertinent.*

5. *Vaga quædam & extra certas claſſes. Valorem ſignorum* ſingulis titulis ſubjungemus.

1. Signa diagnoſtica ad actiones animales ſpectantia. Hæc ſunt 1. *laxitas & mollities partium.* 2. *Debilitas & languor.* 3. *Ignavia & torpor.*

1. *Laxitas* quædam & *mollities*, ſi non *flacciditas*, omnium partium primo affectarum in hoc affectu obſervari ſolet. Cutis tactu mollior, & ut plurimum lævior deprehenditur, caro muſculoſa minus rigida & firma; articuli facile flexiles ſunt, ſæpe-

que corpori ſuſtinendo impares; unde erecto corpore antrorſum id, vel retrorſum, dextrorſum vel ſiniſtrorſum nonnihil inflectitur.

2. *Debilitas* quædam & *languor* ſive *enervatio* omnibus partibus motui inſervientibus accidit. Debilitas hæc multum dependet à laxitate, mollitie, & flacciditate partium jam jam dictis; quo nomine ea ſigna huic præmiſimus, ut & hoc ignaviæ ac torpori proxime enumerandis; quæ multum debent tum laxitati & mollitiei. Porro debilitas hæc incipit ab ipſis primis morbi rudimentis. Si enim intra primum ætatis annum, aut circiter, pueri hoc morbo infeſtentur, tardius ſolito pedibus inſiſtunt præ iſta debilitate, & plerumque prius loquuntur quam incedunt; quod vulgo apud Anglos mali ominis haberi ſolet. Sin, poſtquam ambulare cœperunt pueri, hoc affectu corripiantur, paullatim infirmius pedibus inſiſtunt, atque inter incedendum ſæpius vacillant, levique de cauſa titubant, aut etiam cadunt; neque æque diu ſe pedibus ſine interpoſita ſeſſione ſuſtinent, aut æque alacriter ſe motitant. Demum multum aucto morbo deſtituuntur plane uſu pedum, immo vix ſedere poſſunt erecti, collumque debile, ægre, aut non omnino onus capitis ſuſtinet.

3. Igna-

3. Ignavia quædam & torpor ſtatim ab initio morbi artus invadit, ſenſimque augetur, ut magis magiſque indies omnem motum averſentur. Juniores pueri qui adhuc ulnis nutricum geſtantur, ſi quando lætentur, non æque profuſe rident, neque tanto cum vigore excitant ſe, artuſque vibrant ac ſi è tractantium manibus exſilire geſtirent: irati etiam non ita ferociter calcitrant, neque tanta cum animoſitate plorant ac ſolent ſani coætanei. Grandiores facti, jamque pedibus commiſſi minus alacriter huc illuc curſitant, citius defatigantur, potiuſque ſedentes quam pedibus inſiſtentes ludere amant, neque ſedentes quidem cum vigore corpus ſuum erigunt, ſed id inclinantes modo antrorſum, modo retrorſum, modo ad alterutrum latus, quærunt ſuſtentacula, quibus recumbentes ignaviæ ſuæ auxilium præbeant. Jactatione corporis ab aliis præſtita motuque violentiore non perinde ac alii pueri oblectantur, immo prævalente morbo omnem jactationem averſantur; tum plorantes non vehementiore aliquo luſu, aſt molli placidaque tractatione & quiete placantur. Interim niſi alius aliquis morbus, ſymptoma, vel cauſa morbifica interveniunt, moderate tum dormiunt, tum vigilant, ingenoſi ſunt, non ſtupidi, immo præcocis ſolent eſſe ingenii,

niſi aliud quid obſtet. Vultum videre eſt magis compoſitum & ſeverum, quam ætas poſtularet, ac ſi in rem aliquam ſeriam meditabundi eſſent.

Signa hæc ſimul ſumpta, niſi ab evidenti laſſitudine prægreſſa, aut à primario aliquo cerebri affectu proveniant (quod certe rariſſime in hac ætate contingit) ſufficientem hujus morbi, συνδρομὴν παθογνωμονικὴν primi generis conſtituunt, & ubi ſimul adſunt, morbi præſentiam; ubi ſimul abſunt, morbi abſentiam certo atteſtantur. Si quando vero laſſitudo ſive febrilis, ſive alia ſimilia ſigna proferat, facile ab his diſtingui poſſunt, tum quod cauſæ laſſitudinis præceſſerint, tum quod ſigna inde orta ſubito effulgeant, citoque evaneſcant; in hoc affectu vero ſigna ſenſim ingruunt, permanentque, aut ulterius indies intenduntur. Primarii autem cerebri morbi ſuis ſignis innoteſcunt.

Atque hæc de ſignis, quæ ad actiones animales ſpectant.

Signa quæ ſpectant ad irregularem partium nutritionem.

Supra monſtravimus quanti momenti ſit ἀλογοτροφία, ſive *inæqualis nutritio partium* in hoc affectu; hic ergo ſigna ab eadem magna ex parte pendentia proſequemur, eaque

æaque uno quaſi intuitu conſpicienda præbebimus.

1. Occurrit *caput juſto majus, facies* quoque *plenior* & *floridior*, ſi conferatur cum cæteris corporis partibus. Licet autem ſignum hoc præſupponat aliqualem motum morbi antequam eluceſcat, adeo tamen obſcurus eſt morbus ante ejus apparitionem, ut vix perceptibilis habeatur: à primo ergo fere principio ſignum hoc plus minus ſe oſtendit, & ad exitum uſque morbi continuatur, niſi forte aliunde iſtarum partium colliquatio ſuperveniat, ut ſupra monuimus.

2. *Partes carnoſæ*, imprimis *muſculoſæ infra caput*, quas inter primo affectas ſupra numeravimus, in progreſſu morbi magis magiſque *indies atteruntur*, *extenuantur*, *macieque conſiciuntur*. Hoc ſignum non ſtatim à morbi initio eluceſcit quod notabilem morbi motum priuſquam evidenter appareat, prærequirat; certiſſime tamen, tractu temporis in conſpectum venit, morbumque ad extremum terminum, ſeu ad vitam, ſive ad mortem comitatur; optimeque motum ac gradum morbi ex incremento ſuo demonſtrat. Porro hoc ſignum cum priori junctum conſtituit ſignum ſaltem pathognomonicum ſecundi generis, ſive huic morbo ſoli proprium; &, ubi ſimul adſunt, in-

 fallibi-

fallibiliter denotant morbi præſentiam, licet non æque ſignificent eundem abeſſe, quando abſunt.

3. *Protuberantiæ* quædam & *nodi circa nonnullos articulos*, maximeque *in carpis* conſpicuæ, paullo minus *in talis* obſervantur. *Similes quoque tumores videas in extremitatibus coſtarum*, quibus cum ſterni cartilaginibus committuntur. Notavimus ſupra in obſervationibus anatomicis tumores hoſce non in partibus, aſt in ipſis oſſibus ſitos eſſe; licet hæc conſideratio, cum ex ſe vix ſatis innoteſcant, eos ut ſigna vix tangat. Hoc ſignum quoque aliqualem motum morbi ſupponit, neque à principio principiante emergit; prius tamen ſe conſpiciendum præbet quam notabilis partium extenuatio. Ubi vero adeſt, pathognomicum ſecundi generis conficit, certoque morbi ſpeciem ſignificat.

4. *Oſſa nonnulla incurvantur*, præcipue *oſſa Tibiæ & Tibulæ*, hinc *oſſa Ulnæ & Radii*, ſed paullo minus & infrequentius; *aliquando etiam oſſa femoris & humeri* Porro nonnunquam *decurtatio quædam oßium deficienſque eorum accretio ſecundum longitudinem obſervatur*. Supra, ubi vitiorum organicorum rationem reddidimus, hoc caſu, plane omiſſum fuit. Videtur autem hic affectus ab eadem irregulari nutritione dependere;

pendere; quatenus nempe alimentum intus aſſumptum oſſa ſec. longitudinem adauget. Hinc nonnulli pueri affectu hoc diutius afflicti Pulmiliones fiunt. Huc forte referri poteſt *plica illa in carpis*, quod cutis forſan ſec. longitudinem magis nutriatur & excreſcat, quam oſſa Ulnæ & Radii; unde neceſſe eſt eam ſeſe in plicam quandam & rugam in carpis contrahere. Demum *irregularis quædam oſsium capitis protuberantia*, maxime *oſsis frontis antrorſum*, huc quoque referri poteſt. Spectat enim ad commune genus vitiatæ figuræ oſſium eorumque *ἀλογοτεοφίαν*. Videtur autem hæc in oſſe frontis evidenter pendere à liberaliori nutritione iſtius oſſis in ambitu ſuo, quo cum oſſibus ſincipitis committitur, futuramque coronalem conſtituit, quam in partibus ejuſdem anterioribus. Hinc enim neceſſe habet antrorſum protrudi. Et facilius quidem iſtic liberalius nutritur, quod hoc os verſus futuram in pueris cartilagineum ſit. Atque hoc etiam, quod nuperrime tantum obſervavimus, ſuperius, ubi de vitiis organicis egimns, prætermiſſum fuit.

5. *Dentes tum tardius, tum moleſtius erumpunt, levi occaſione vacillant, aliquando nigreſcunt, aut etiam fruſtulatim excidunt. In horum locum plerumque novi tarde ac laborioſe ſuccreſcunt.* Hoc genus ſigni, ut & illud in

priori articulo notatum, ad συνεδρεύοντα referri poteſt, quod neutrum horum vel perpetuo adſit, vel, ubi adeſt, certo morbi præſentiam confirmet.

Conjectarunt aliqui oſſa in hoc affectu interdum eſſe flexibilia inſtar ceræ; ſed nos nuſquam id vidimus, neque ab oculato teſte fide digno relatum audivimus. Quare ut fabuloſum hoc ſignum plane rejicimus.

6. *Pectus in ulteriori morbi progreſſu, à lateribus anguſtius redditur, anterius acuminatur*, ita, ut non incommode comparetur figuræ carinæ navis inverſæ, aut pectoris caponis. In medio enim utrinque in cacumen quaſi compreſſis lateribus aſſurgit. Si quis quærat an ſignum hoc ſit huic morbi ſoli proprium? Reſpondemus, fieri quidem poſſe in atrophia aut phthiſi ut pectus parum augeatur, minuſque quam aliæ corporis partes, adeoque reddatur anguſtum: quoad figuræ mutationem, abſque ἀλογοτροφία, ea ipſa *viz.* quæ huic affectui propria eſt, vix contingere poſſe. Quare hoc quoque ſignum quando adeſt, licet ſerius invadat, pathognomonicum ſecundi generis reputamus, quod ſcilicet, ubi adeſt, certo morbi ſpeciem oſtendit, quamvis non è contra. Atque hæc de ſignis quæ ſpectant ad inæqualem nutritionem.

Signa

Signa quæ reſpiciunt Reſpirationem.

1. Huc referre poteſt *anguſtia pectoris* modo memorata, de qua tunc fuſius egimus.

2. *Subtumida quædam Abdominis repletio, & hypochondriorum tenſio*; quæ liberum motum diaphragmatis deorſum, atque adeo reſpirationem nonnihil impedit. Notandum tamen eſt Abdomen & hypochondria quoad partes externas ſatis macra & extenuata apparere, ab intus vero, ab iis nimirum quæ in Abdominis cavitate continentur, intumeſcere, unde plenitudo hæc atque tenſio exſurgit. Tumor hic partium à flatulentia ventriculi & inteſtinorum, partim à magnitudine Hepatis aliorumque viſcerum provenit. Aliquando etiam huc conſpirat ſeroſa exſudatio in cavitatem Abdominis, Aſcitem invehens. Hoc ſignum perpetuo fere adeſt, neque tamen pro pathognomonico habendum, cum multis aliis morbis ſit commune.

3. *Tuſsis* frequenter in hoc affectu adeſt, tum *reſpiratio difficilis*, *multaque alia pulmonum vitia*, ut & *eorum infarctus, tumores duri, abſceſſus, inflammationes, eorum coaleſcentia cum pleura*; & ſimilia: Hæc tamen vix inter ſigna recenſeri debent, quod per ſe non ſatis evidenter in ſenſus (dum vivunt ægri) incurrant.

4. Pueri hoc morbo afflicti ſæpe *lateralem decubitum modo dextrum modo ſiniſtrum averſantur*, aut ſaltem ægrius ferunt; nimirum vel ob coaleſcentiam pulmonum cum pleura, vel tumorem in adverſo latere; ſupino vero decubitu ut plurimum delectantur. Atque hæc ſigna etiam ſimul ſumpta pathognomonicum neutrius generis efficiunt, ſed ζυνεδρεύοντα tantum ſunt, morbiſque aliis communia.

Signa quæ ſpectant ad vitalem influxum.

1. *Venæ & arteriæ in partibus primo affectis graciliores ſunt debito, minuſque conſpicuæ quam in emaciato corpore expectares. In facie vero* (habito reſpectu prædictæ gracilitatis in aliis partibus) *excedunt proportionem debitam.* Hoc ſignum fortaſſe pathognomonicum eſt, quamvis obſervatu difficile, necdum nobis ſatis exploratum.

2. *Pulſus in carpis, tum aliis partibus primo affectis exilis eſt & debilis*, alioquin forte moderatus, niſi una febris adfuerit.

3. *Ligatura moderata ſupra cubitum aut genu injecta, non æque cito partem infra ſeu extra ligaturam ſanguine turgidulam & coloratam reddit, ac ſolet in aliis pueris ſanis coætaneis.*

Signa

Signa quædam vaga.

1. *Appetitus cibi & potus vel moderatus, vel juſto debilior eſt*, niſi febris forte adfuerit.

2. *Excrementa tum alvi, tum veſicæ ſanorum fere ſimilia ſunt*, niſi alius morbus prohibuerit.

3 Obſervatum eſt hoc morbo laborantes *dulcia, ut ſyropos, tum bellaria, multoque ſacch. aut melle condita* (quæ aliis pueris in delitiis eſſe ſolent) *averſari*: forte hæc iis quoque noxia ſunt, quemadmodum & ſcorbuticis, quod humores incraſſent.

4. Obſervarunt aliqui ſe pueros nonnullos hoc morbo affectos *ponderoſiores* deprehendiſſe, quam alios ætate & ſtatura pares. Si hoc ita ſe habeat, tribuendum id eſt partim facilitati, partim inæqualitati nutritionis oſſei generis in hoc affectu. Etenim cum auctum hoc pondus carnibus adſcribi vix poſſit, quippe quæ hic extenuatæ ſunt videtur id oſſeo generi attribuendum; cumque oſſa in hoc morbo nondum obſervata ſint ſec. longitudinem præter modum excreſcere, reſtat, ut id eorum craſſitiei ſuperflue auctæ imputetur. Hæc etiam ſigna communia ſunt, neque digniorem æſtimationem merentur. Atque hæc de dianogſticis, ſequuntur diacritica.

Cap. XXII.

Signa differentiarum Rachitidis, ſive ejus diacritica.

EIdem methodo hic inſiſtendum videtur, quam ſupra propoſuimus, ubi de differentiis egimus, quarum ſigna hic quærimus. Supra 5 differentias ab ipſa morbi eſſentia diduximus. 1. Erat à partibus eſſentiæ ſecundariæ ſeparabilis præſentibus vel abſentibus. Verum hujus differentiæ ſigna nulla alia exſpectanda ſunt præter *ipſas partes præſentes vel abſentes*, quæ ipſæ per ſe in ſenſus incurrunt, & propterea inter ſigna diagnoſtica capite præcedenti claſſe ſecunda adnumerantur.

2. Differentia erat à magnitudine morbi. Hujus indicia ſunt *plura & graviora, vel pauciora & mitiora ſymptomata & ſigna præſentia*, nempe ex diagnoſticis ſupra deſcriptis petita.

3. Differentia à vehementia deſumpta erat; hæc diſtinguitur *ex tardiore vel concitatiore incremento ſignorum diagnoſticorum.*

4. Erat à viribus ægrotantis. Virium æſtimandarum rationem ſupra exhibuimus: morbi vero differentia hinc orta reſpicit *periculum,*

riculum, ideoque ejus ſigna ad prognoſtica referimus.

5. Differentia ducebatur à morbi temporibus; quo reſpectu ſex hujus morbi diverſas phaſes ſupra enumeravimus: ſcil. *principium, augmentum, ſtatum, augmentum ſupra ſtatum, declinationem veram, declinationem notham ſive migrantem in alium morbum.*

Sciendum eſt principium hujus morbi præter ſigna hoc tempus ab augmento diſterminantia, requirere etiam quædam peculiaria ſigna præſentiæ ipſius morbi: Eſt enim tempus maxime obſcuritatis, quo morbus quaſi deliteſcit, neque ex ſignis diagnoſticis ſupra relatis ab inexperto vel parum attento medico facile deprehendi poteſt. Per hoc quippe tempus plurima diagnoſtica prædicta nondum in apertum erumpunt; & quæ ſe produnt, obſcuriora tantum adhuc ſua veſtigia obſervanda offerunt. Poſtulat ergo hujus temporis indicium *peculiarem collectionem ſignorum primo apparentium*, eorumque accuratam conſiderationem; reliqua vero tempora, præter ſigna diagnoſtica ſupra data, *ſola indigent diſcriminatione inter ſe*, quæ levi negotio perficitur. Quare primo loco ſigna præſentiæ hujus morbi adhuc incipientis hic exhibenda, indeque diſcriminationis ejus ab augmento.

Signa

Signa præſentis morbi rachitis in principio adhuc exiſtentis.

1. Diligentur *attendendum eſt ad 3 ſignorum genera ſuperius actionibus animalibus adſcripta*: laxitatem nempe & mollitiem partium, debilitatem & languorem, ignaviam & torporem. Hæc quippe ſubobſcure & remiſſiori gradu ſtatim à principio principiante (ut loquuntur) advertenti obſervanda ſe præbent.

2. *Aſpiciendus eſt color, tum habitus capitis & faciei in relatione ad artus.* Si enim color aut habitus illis floridior ſit quam his, validam ſuſpicionem hujus morbi radices jam agentis exhibet. Licet enim moles capitis evidenter aucta, partiumque affectarum manifeſta extenuatio antequam apparent conſiderabilem morbi motum tempuſque prærequirant; à principio tamen differentia quædam ratione coloris & habitus harum partium inter ſe collatarum ab accurato inſpectore notari poteſt.

3. *Obſervandi ſunt carpi & extremitates coſtarum.* In carpis quippe ante finem principii quædem nodorum rudimenta ut & plicæ ſe oſtendere incipiunt, ſimiliterque nodi in extremitatibus coſtarum.

4. *Subtumida quædam plenitudo & tenſio ventris* maxime circa hypochondria ſtatim à prin-

principio occurrit. Magnitudo enim ventris cum magnitudine pectoris collata juſtam proportionem excedere competitur.

Atque hæc quædam ſigna ſimul ſumpta præſentiam morbi etiam in ipſo principio, certo demonſtrant. Si vero eodem tempore nulla notabilis ſeu manifeſta partium 1. affectarum extenuatio appareat, eo ipſo ab ejuſdem augmento clare diſcriminatur. Hæc de principio.

Reliquorum temporum ſigna ex ipſorum temporum deſcriptionibus ſupra datis inter ſe nullo negotio diſtinguuntur; cum tamen ea huc ſpectent, verboque expediri poſſint, non gravabimur ea obiter annotare.

In augmento omnia ſigna quæ in principio apparuerant *intenſiora* & *evidentiora* ſe præbent, pluraque alia & graviora indies accumulantur. Diſtinguitur hoc tempus, ut dictum, à principio manifeſta extenuatione partium primo affectarum jam facta; à ſtatu vero continua aggravatione ſymptomarum & ſignorum dictorum.

In ſtatu ſigna ac ſympotomata *graviſſima & maxime obvia* adſunt; durante vero hoc tempore ab ulteriori manifeſto ſeu incremento ſeu decremento ceſſat.

In augmento ſupra ſtatum ſigna & ſymptomata *tum ratione magnitudinis ac vehementiæ, tum ratione dejectionis virium ſuperant*

ſuam conditionem, *quam in ſtatu mediocri habent*, *atque interim indies in deterius vergunt*; quibus reſpectibus hoc tempus diſtinguitur tam ab augmento ordinario, quam à ſtatu mediocri.

In declinatione vera *ſimplex quædam remiſſio ſymptomatum ac ſignorum ad integram ſanitatem tendens* affulget, nullis interim ſignis apparentibus alterius cujuſdam morbi ingruentibus.

In declinatione notha è contra, *cum remiſſione ſymptomatum & ſignorum hujus morbi involvuntur alia novi morbi ſucceſſuri*, quæ variantur pro varia ejus conditione, & ex ſuis fontibus petenda ſunt, neque hic exſpectanda. Porro ſi quæ ſpecialia ſigna cujuſvis horum temporum occurrant, quæ ad morbi eventum ſpectant, ad prognoſtica reſervanda ſunt. Atque hæc de ſignis differentiarum hujus morbi ab eſſentia deductis.

Differentiæ cauſarum, morbum in *nativum & adventitium* diſtinguunt, & *nativum* quidem *in proprie* & *minus proprie ſic dictum*. Morbus proprie nativus dictus, cum ab ipſo partu ſupponatur actu præſens, non alia requirit ſigna quam *diagnoſtica ſuperiori capite recitata*. Siquidem illa ſtatim à partu apparentia morbum proprie nativum adeſſe demonſtrant.

Sin vero illa ſigna non ſtatim à partu appa-

appareant, diſpoſitio tamen nativa ad morbum facile incurrendum ab ortu adſit, quæ poſtea in actum erumpit, morbus inde productus nativus quoque (licet minus proprie) nuncupari poteſt, propter illam à nativo vitio dependentiam. Morbus hoc ſenſu nativus alia ſigna quam quæ ſupra referuntur, poſtulat, quibus diſtinguatur ab eodem morbo plane adventitio, quæ jam damus.

Signa morbi nativi improprie ſic dicti.

1. *Valetudinaria debiliſque conſtitutio, & morbi parentis utriuſque vel alterutrius*; ut intemperies frigida & humida, cacochymia præſertim pituitoſa, cachexia, hydrops, vel atrophia & phthiſis, vel gonorrhæa, fluor albus, lues venerea, ſcorbutus, ſimileſque affectus.

2. *Segnities & ſedentaria parentum vita mollitieſque.*

3. *Errores matris tempore impraegnationis*; quæ omnia fuſius ſupra de cauſis hujus morbi ad parentes ſpectantibus proſecuti ſumus.

4. *Debilitas ipſius infantis recens nati* quando ea à labore parturitionis non provenit.

5. *Invaſio morbi ante exactum primum ætatis annum.* Hæc enim arguit nativam aliquam ad eundem diſpoſitionem.

6. *Si fratres vel ſorores ſeniores eodem morbo prius correpti fuerint.* Tum quippe ſuſpicari licet labem à parentibus contractam eſſe.

7. *Si nullus alicujus notæ error in tractatione infantis poſt partum, atque ante præſentis morbi invaſionem commiſſus fuerit.* De quo ſupra capite de cauſis poſt partum.

8. *Si morbus hic non ſupervenerit alteri prægreſſo qui aptus eſt hunc poſt ſe relinquere.* De cujus generis morbis ſupra quoque diſſeruimus.

Signa morbi noviter & ex integro poſt partum contracti *contraria propemodum ſunt* & levi idcirco pede percurrenda.

1. *Si morbus nulli infirmæ ſeu morboſæ conſtitutioni parentum, aut eorum vitæ generi, aut erroribus, imputari poſſit.*

2. *Si nulla debilitas ſtatim à partu apparuerit.*

3. *Si morbus poſt ſeſquiannum ætatis cœperit.*

4. *Si fratres aut ſorores à morbo immunes fuerint.*

5. *Si notabiles errores poſt partum in tractatione infantis commiſſi fuerint.*

6. *Si morbus aliquis præceſſerit, cui ſuſpicio eſt hunc inſequentem adſcribi poſſe.* Hæc ſigna ſi vel omnia vel plura confluuant, ſatis teſtantur morbum hunc non labi alicui nativæ, aſt erroribus poſtea commiſſis attribuendum eſſe.

eſſe. Atque hæc de differentiis hujus morbi ex parte cauſarum.

Denique differentiæ quædam huic morbo accidunt propter alios morbos, cum quibus forte complicetur: in quo caſu præter ſigna diagnoſtica ſupra enumerata, alia inſuper deſiderentur quæ morbo complicato in ſpecie ſunt propria. Non tamen accurata horum deſcriptio hic exſpectanda eſt, cum eadem fere ſint quæ à ſcriptoribus practicis paſſim iſtis morbis tribuuntur. Sed cum aliqui morbi frequentius quam alii hunc comitari ſoleant, eorum ſigna breviter innuemus.

1. Ergo *Hydrocephalus* cum hoc affectu complicatus aliquando nullis ſignis, ut innoteſcat, opus habet; ſed ex ſe ſatis ſuperque manifeſtus eſt, nempe vel ex *ipſa enormi capitis magnitudine*, vel *ex aqua exterius ſub Pericranio contenta* (quod tamen rariſſime contingere putamus) vel *inſigni futurarum hiatu aqua in capite concluſa duram matrem inter ſuturas attollente, ita, ut tumor mollis & aquoſus in oſsium interſtitiis exterius tactu percipiatur.* Aliquando hydrocephalus obſcurior eſt, ſignaque, quibus indicetur, poſtulat. 1. Ergo *omnes ſenſus cum exteriores tum interioros hebetiores ſunt, quam alias in hoc affectu eſſe ſolent.* 2. *Moles capitis aliquanto major quoque eſt quam alias.* 3. *Suturæ in locis con-*

ſuetis vel magis dehiſcunt , vel tardius ſolito clauduntur. 4. *Os frontis antrorſum magis prominet; reliquaque oſſa capitis quaſdam inæqualitates & protuberantias ſolito majores præ ſe ferunt.*

2. *Dentitionis mala* conjuncta dignoſcuntur, 1. *Si ſolemne dentitionis tempus inſtet aut jam advenerit*; Hinc quippe ſuſpicio aliqua ingruit laboris alicujus inde provenientis. Tempus hoc ſeptimo à partu menſe incipere ſolet, & ad ſeſquiannum ætatis protendi, & ultra, ubi tardius dentitio procedit; quod in hoc affectu frequentiſſime accidit; terminatur antem ubi numerus dentium completus apparet. 2. Pueri ad dolorem mulcendum *digitos frequenter in os indunt*, ſecundum illud quod communi verbo dici ſolet, *ubi dolor ibi digitus*. 3. *Albicant gingivæ ea parte qua dens erupturus eſt, & ad tactum pluſculum calent.* 4. *Dentes prodeuntes aliquando nigreſcunt, aut vacillant, aut etiam fruſtulatim excidunt.* 5. His adde *vigilias, alvi profluvia, febres, convulſiones*, quæ tamen fortuita ſunt ſymptomata.

3. *Aſthma* ex *ipſa ſpirandi difficultate*, quando ea non provenit à tenſione & repletione infimi ventris, percipitur. Si vero una ad ſit *tumor, abſceſſus, vel Empyema*, idque *in altero latere pulmonum, ægre ferunt decubitum in adverſum latus*; ſin *in utroque, ſupinum aut*

erectum

erectum decubitum expetunt. Idem plerumque accidet *in inflammatione cum coaleſcentia Pulmonum cum pleura*, ut & in *pleuritide* : ſed *additis tum febre acuta, tuſsi & ſputo ſanguineo* in Pleoritide inſuper *dolore latere pungente. Phthiſis* innoteſcit *ex diuturna tuſsi, ſputo globoſo & aliquando purulento* (etſi Pueri rarius exſpuant, quod materiam tuſſi in os elevatam per OEſophagum deglutiant) item *ex febre putrida conjuncta & ex feſtina partium eliquatione. Aſcites* deprehenditur *ex mole Abdominis præter morem aucta.*

4. *Febris Hectica* ſe prodit *ex calore continuo, acriori paullo illo qui in Ephemera ſolet eſſe,* præſertim *circa arterias, & auctori poſt aſſumptum cibum*; item *ex rapidiori partium conſumptione*; *putrida* cognoſcitur *ex urina in principio cruda, deinde magis cocta, tum* etiam *ex colore ejus juſto intenſiore.* Ad hæc, *ſi intermittens* fuerit, *ex inæqualitate caloris, frigentibus nempe extremis in principio, poſtea plus ſatis incaleſcentibus*; item *ex Paroxyſmis ſive ſtatis, ſive erraticis*; tandem *ex Pulſu contractiori incipiente Paroxyſmo, poſtmodum auctiori debito. Continua Febris ex intenſo continuoque calore, tum ſiti, oris ſcabritie, linguæque colore mutato, & ſimilibus.*

5. *Lues venerea* conjuncta indicatur, *ſi Parentum alteruter aut nutrix prius infecti fuerint, ſi ulcera in Capite. Ore, ac Naribus, aut pu-*

ſtulæ eminentes vel cruſtoſæ exortæ fuerint, præſertim quæ ordinariis remediis non cedunt: ſi tumores duri aut nodi oſſa carie fœdantes in digitis, tibiis, ant aliis partibus apparuerint; ſi dolores & inquietudo nocturno tempore acerbiores ægrum infeſtaverint? ſi bubones obliqui in inguine exorti fuerint.

6. *Scorbutus* cum hoc affectu complicatus hæc ſigna habet. 1. *Utroque affectu laborantes ægrius purgationes ferunt, ſola vero Rachite afflicti eaſdem facile tolerant.* 2. *Exercitiis violentioribus multum læduntur, neque omnino ea ferre poſſunt.* Etſi autem in hoc affectu ſolo, ignavia quædam & averſatio exercitii adſit, non tamen ab exercitio manifeſte aut ſaltem non æque manifeſte læduntur, niſi ſcorbutica affectio ſimul conjuncta ſit. 3. *Ad motum quemlibet concitatiorem magna difficultate ſpirandi laborant, doloribus variis per artus diſcurrentibus vexantur, quod ploratu exprimunt, pulſus frequentior & inæqualior fit, aliquando palpitatio cordis, aut etiam Lypothymia ſupervenit, & hæc fere ſola quiete, placido nempe decubitu, cito mitigantur, vel etiam plane ſedantur.* 4. *Frequenter Gingivarum tumores adſunt.* 5. *Urinæ abſente febre ſolito intenſiores redduntur.*

7. *Strumoſa affectio* cum hac complicata ſi *externa* ſit, *tumoribus in ſenſus incurrentibus* ſatis manifeſta fit, immo ubi exterius fre-

requentiores ſtrumæ occurrunt non levis ſuſpicio eſt ſimiles tumores in viſceribus deliteſcere; alias vero ſi ſtrumæ intus tantum generentur, vix certo indicio diſcerni poſſunt. Regula enim illa quam notarunt aliqui, viz. eos qui curto ſunt collo, fronte brevi & anguſta, temporibus compreſſis, & maxillis amplis præditi, eſſe ſtrumis obnoxios, nimis incerta eſt ac fallax; addunt alii purgantia medicamenta juſta alioquin doſi propinata ſtrumoſos parum movere; ſed & hoc quoque aliquando tantum, non ſemper autem verum eſſe experti ſumus. Hæc de ſignis differentiarum.

Cap. XXIII.

Signa prognoſtica in morbo Rachitide.

Morbus hic *ſpecie ſua lethalis non eſt*, immo nonnunquam adeo levis mitiſque eſt, ut pueri eo affecti ſolo ætatis beneficio, calore vitali aucto, eoque, vi frequentiorum exercitiorum, ad partes externas evocato, abſque medicamentis convaluerint. Aliquando tamen adeo graviter affligit, ut optimis etiam adhibitis præſidiis, vix, immo ne vix quidem, imminens vitæ

periculum præcaveatur. Quare ut medicus varios eventus morbi prævideat aut prædicat, ſigna ejus prognoſtica diligentius prius contemplari neceſſum habet.

In genere vero ea quæ à partibus morbi militant, ea nempe omnia, quæ contra naturam faciunt, ex adverſo penſitanda ſunt, & quo hæc potentiora, illa infirmiora, eo gravior & pernicioſior morbus habendus eſt. Verum cum non cuivis obvium ſit ex generali hoc monito ſingula ſatis accurate contra æſtimare, non erit abs re ſpeciales nonnullas regulas & obſervationes huc ſpectantes inſuper ſubnectere.

1. *Morbus hic proprie nativus, ſive qui ante partum invadit, periculoſiſſimus eſt, & rariſſime, ſi unquam, ad ſalutem terminatur.* Indicat enim ipſa principia ſeminalia læſa, indeque vires valde eſſe debiles: cauſſarum præterea vehementiam ſignificat.

2. *Quo citius à partu* (hoc eſt) *quo juniores hic morbus invadit, eo cæteris paribus periculoſior eſt*; tanto quippe debiliores ſunt vires. Similiter *ætate grandiores junioribus, pedibus incedentes non incedentibus facilius curantur.*

3. *Morbus nativus improprie ſic dictus*, qui nempe ex parte dependet ab inclinatione nativa, *periculoſior eſt eo, qui ex mero errore tractantium contrahitur.*

4. *Morbus hic ab aliis magnis morbis præceden-*

cedentibus proveniens, periculoſior eſt eo qui ſolo regiminis errrore contractus eſt. Arguit enim antecedaneam quandam virium dejectionem.

5. Obſervarunt aliqui, *infantes, qui crine rubras nutrices ſugunt, in hunc affectum magis eſſe proclives.* Nos tamen regulam hanc fallacem eſſe ſuſpicamur.

6. Alii dicunt *puellas frequentius quam maſculos hoc morbo laborare, faciliuſque curari.* Nondum equidem hoc nobis uſque adeo compertum eſt. Concedimus tamen puellas plerumque frigidioris ac humidioris eſſe temperamenti, cui magis congener eſt hic morbus, ideoque non eſt à ratione alienum eum ſexum leviori de cauſſa hoc morbo affici poſſe, & ab eodem quoque facilius liberari.

7. *Morbus hic potiſſimum infeſtat generoſorum cunas, præſertim eorum qui molliter vivunt; deinde eorum qui ſedentariam & ſecuram vitam agunt;* hinc *infimæ plebis*, propter varios errores, quos neceſſitas tam in parentum diæta quam infantium regimine infert, tandem *minime omnium cunas eorum qui mediocris ſunt fortunæ, & qui laboribus ferendis aſſueti ſunt,* nequa competenti victu & neceſſariis ad vitam ſuſtentandam mediis deſtituuntur.

8. *Quo partes primo affectæ magis extenuantur,*

tur, eo morbus, cæteris paribus, difficilioris eſt curationis.

9. *Quo enormior eſt moles capitis, eo longior & difficilior curatio.* Itaque os frontis multum anterius protuberans longitudinem ſaltem morbi portendit; ſimiliter etiam aliæ irregulares cæterorum oſſium capitis prominentiæ.

10. *Quo debilior eſt ſpina dorſi, eo gravior & periculoſior eſt morbus.* Quare qui vix libenter erecti ſedent, multo magis qui ne erecti ſedere valent, & maxime quibus debile collum non ſuſtinet capitis onus de vita periclitantur. Quinetiam à diuturniori debilitate, & inflexione ſpinæ, pueri modo gibboſi, modo aliter incurvi redduntur, truncuſque corporis poſtea haud facile denuo erigitur.

11. *Majores oſſium in carpis & coſtarum extremis tumores morbi longitudinem præſagiunt.* Porro *incurvationes oſſium Tibiæ & Fibulæ vel Ulnæ & Radii*; item *inflexiones articulorum quo majores, eo longiorem ac difficiliorem curationem prænuntiant.* Hæ enim non ſubito amoveri poſſunt, & maſculis exercitiis obeundis impedimento ſunt.

12. *Quibus oſſa Crurum & Tibiæ multum & diu ſecundum latitudinem ſeu craſſitiem potius augentur, quam ſecundum longitudinem, hi demum pumiliones plerumque evadunt.*

13. *Qui*

13. *Qui crura ſurſum trahunt, neque ea lubenter extendi patiuntur, difficulter curantur.*

14. *Dentes nigreſcere aut fruſtulatim excidere, periculo non vacat, atque id eo pejus eſt quo tardius alii in eorum locum ſuccreſcunt.*

15. *Qui ſtatum morbi attingunt, quo nempe is non amplius augetur, omnes ſi recte tractentur, evadunt, niſi forte alius morbus ſit conjunctus, aut caſu aliquo ſuperveniat, ægrumque in augmentum ulterius deturbet. Declinatio ſymptomatum ſimiliter, ſed certius ſanitatis reſtitutionem pollicetur.*

16. *Hydrocephalus cum hoc morbo conjunctus ſemper periculum non leve importat. Quod ſi eo uſque prævaleat, ut ſuturæ cranii multum dehiſcant, atque in earum interſtitiis aquæ in capite concluſæ duram matrem in mollem & aquoſum tumorem attollant, lethalis eſt.*

17. *Dentitio laborioſa, nonnunquam graviſſima ſymptomata ſecum adſert, mortemque ipſam minatur. Plerumque tamen minus ferocit, atque intra paucos dies terminatur. Utcunque, dum conjungitur, multum morbi motum accelerat.* Dentes vero Canini, qui oculares vulgo nuncupantur, cæteris moleſtius erumpunt, pluſque periculi portendunt.

18. *Aſthma (præſertim Orthopnœa, atque ea ſpirandi difficultas in qua decubitus in neutrum latus admittitur) valde periculoſum.* Suſpicio enim eſt tumoris alicujus abſceſſus,

Empye-

Empyematis, Pleuritidis, Peripneumoniæ aut adnaſcentiæ pulmonum cum pleura, qui omnes affectus periculoſi ſunt.

19. *Phthiſis cum hoc affectu complicata lethalis ferme eſt, præſertim ſi unum idemque ulcus pulmonum ultra 40 dies perſeveraverit.*

20. *Morbus hic diuturnior facile in Phthiſin vel Tabem migrat, vel ſaltem ante obitum Tabem ſibi comitem perpetuo fere adſciſcit, niſi forte alius morbus aut ſymptoma grave interveniens accelerata morte Tabem adventantem prævertat*, ut convulſio, tuſſis clangoſa dicta, intumeſcentia Pulmonum (quam Angli **the riſing of the Lights** / vocant) febris continua, pleuritis, &c.

21. *Hydrops Pulmonum, ut & Aſcites, ſi forte huic morbo aſſocientur, eundem reddunt deploratum.*

22. *Febri Hectica, Lenta, Putrida, maximeque continua partes primo affectas depaſcendo, hujus morbi motum vehementer accelerant, eumque periculoſum efficiunt.*

23. *Lues Venerea cum hoc morbo conjuncta ſive hæreditaria, ſive ex contagio contracta difficilem admodum, ſi ullam, curationem admittit.*

24. *Scorbutus complicatus multum quoque difficultatis in curatione ſecum adfert, licet minus quam Lues venerea.*

25. *Strumæ ſive externæ, ſive minores in-*

ternæ

ternæ non ex ſe tantopere obſtant curationi, licet alias ipſæ aliquando in hac ætate difficillime percurentur. Externæ enim exulceratæ, aut inflammatæ ſimulque dolorificæ, vehementer naturam laceſſunt, vireſque diſſipant, multo autem magis internæ, præſertim ſi partes nobiles occupaverint, aut ipſa mole vicinis partibus moleſtæ fuerint.

26. *Quicunque ante annum quintum ætatis completum non perfecte ſanantur, poſtea miſeri ac valetudinarii ferme vivunt, & vel Aſthmatici, vel Cathectici, vel Phthiſici facti ante conſiſtentem ætatem moriuntur, vel ſaltem gibboſi, nani, curvi, aut aliter deformes poſtmodum ſuperſunt.*

27. *Scabies & puſtulæ in cute, pruritusve, huic morbo ſupervenientes, ad curam ejuſdem multum conferunt.*

28. *Qui facilius tolerant omnimodam jactationem corporis, cæteris paribus, facilius curantur.*

Atque ita tandem abſolvimus trium generum ſignorum, quæ hactenus in noſtram obſervationem occurrerunt, hiſtoriam. Proximum eſt ut ad methodum praxeos, quæ præcautionem & curationem hujus morbi complectitur, deveniamus.

CAP. XXIV.

Methodus ad Praxin, tum Indicationis in genere.

METHODUS ad praxin in θεραπευτικὴν & προφυλακτικὴν, *in partem Curatricem & Præſervatricem* dividitur. De priore nobis hoc capite agendum, quamvis forte hic quoque nonnulla in genere proponenda ſint, quæ cum Prophylacticæ, tum ὑγιεινῇ ſint communia. Prophylacticen autem in ſpecie ad calcem hujus tractatus reſervamus.

Pars Curatrix appellari ſolet *Methodus medendi*, cujus, ut cujuſlibet alius Artis, duo ſunt generalia inſtrumenta, *Ratio* ſcilicet atque *Experientia*; quarum conjugium omnem artificis peritiam exhaurit. Per experientiam autem intelligimus *non tantum hiſtoriam morbi unius aut plurium, ſucceſſuſque medicamentorum*; *ſed & obſervationem*, hoc eſt, *applicationem hiſtoriarum ad ea, quæ in eodem affectu dictat ratio, idque per viam comprobationis vel improbationis.* Similiter per Rationem *omnem mentis operationem* volumus, ita, ut non tantum *tertiam* nempe *ratiocinationem ſeu demonſtrativam, ſeu probabilem & analogiſmum*, verum inſuper *& primam &*

ſecun-

ſecundam, hoc eſt, *ſimplicem apprehenſionem tum compoſitionem ac diviſionem* hoc inſtrumento complectamur. Etenim, pars hæc medicinæ præſupponit *Phyſiologiam*, *Pathologiam*, *& Semeioticem*, quæ certe uniuscujuſque operationis intellectus exercitium multifariam exigunt. Deinde, nemo aliquam propoſitionem intelligat, qui non prius ſimplices ejuſdem terminos apprehenderit; neque ſyllogiſmum, qui ignarus fuerit propoſitionum è quibus conflatur: ut manifeſtum jam ſit omnem mentis operationem hic exerceri.

Indicatio, ἔνδειξις, nobile illud methodi medendi inſtrumentum, (cujus uſu Dogmatici ſectam ſuam ab Empiricis maxime diſcriminari volunt) partibus Rationis etiam venit accenſenda. Quandoquidem autem nonnulla cum difficilia tum obſcura occurrunt circa hoc inſtrumentum ab ipſis neotericis vix dum enodata & illuſtrata, operæpretium duximus hic paucis examinare.

I. *Quid ſit Indicatio?*

II. *Ad quam intellectus operationem pertineat?*

III. *In quæ genera & differentia diſtribuatur?*

Quod ad primum attinet, licet forte plures hujus nominis ſignificationes apud Autores occurrant, illa tamen prima & maxime Quid Indicatio.

me propria eſt quam tradit Galenus *Meth. Med.* 7. Ἔνδειξίς ἐστιν ἔμφασις τῆς ἀκολουθίας. Indicatio eſt *inſinuatio* ſeu *declaratio conſequentiæ*, id eſt, *rei agendæ*. In hoc ſenſu definiri & deſcribi poteſt indicatio, *Actio objectiva Indicantis relative conſiderati quæ repræſentat intellectui Indicatum, hoc eſt, quid conferat, quid noceat, & per conſequens, quid proſequendum, quid fugiendum ſit*. Ut definitio hæc ſeu deſcriptio clarior reddatur, expendamus ulterius *quid ſit Indicans? quid Indicatum? qualis ſit actio Indicantis? quo ſpectet diſtinctio Indicati juvantis & nocentis, ſive proſequendi & fugiendi?*

1. Quamvis termini illi *Indicatio*, *Indicans*, & *Indicatum*, extendi forte ad alias artes & ſcientias poſſit; cum tamen hactenus induſtria medicorum (præſertim Galeni) ſoli methodo Praxeos approprientur, eorum definitiones, quæ hic exhibendæ, hanc ſolam methodum; omiſſo omni alieno eorum uſu, reſpiciunt.

Quid Indicans. Generalis igitur Indicantis definitio à natura generaliſſima, quæ in noſtra arte indicat, petenda eſt. Definiri ergo poteſt *Indicans* in genere, *ſtatus corporis quà fluxilis, vel mobilis*, ſeu potius, *qua actu eſt in fluxu vel motu, relative conſideratus, prout inſinuat quid ſit agendum ſui cauſa.*

Dicimus primo Indicans ſemper aliquem *ſtatum*

ſtatum vel *conditionem corporis* innuere; quare quod extra corpus eſt, ac nondum id afficit, cum non ſit conditio ſeu ſtatus corporis, haud recte dicitur indicare. Cauſa ergo externa, & nondum corpus afficiens, non eſt Indicans, licet forte ejus averſio poſſit eſſe Indicatum. Secundo ſtatus corporis *qua fluxilis,* vel *qua mobilis*, ſeu potius *qua actu eſt in motu*, ad eſſentiam Indicantis requiritur. Etenim ut luculentiſſime probat Gal. 1. ad Thraſyb. ſi corpus noſtrum eſſet immutabile & perpetuum, nullus locus Arti medicæ relinqueretur: aſt vero cum calor continue humidum depaſcat, cumque ſanitas ipſa vel in ſtatu perfectiſſimo fragilis ſit ac fluxilis, immo actu fluens, & ex aliqua parte jam defluxit, patet ſubſidium Artis medicæ officiumque medici practicum poſtulari. Tertio ad Indicantis etiam naturam pertinet *relativa ejus conſideratio.* Nam ſi ſtatus corporis ejuſve mutatio abſolute tantum conſideretur, nuda tantum ſpeculatio inde reſultat; ſin vero in ordine ad id quod agendum eſt, quo medicus officio ſuo circa illum ſtatum recte fungatur conſideretur, ſtatim inſtrumentum practicum evadit, atque Indicantis naturam induit. Indicat quippe ejuſmodi ſtatus qua fragilis & in motu eſt, omni modo ſanitatis habendam eſſe rationem, eamque eſſe aſſequendam.

Adeoque quod generalis medici ſcopus quęrebat, hoc ipſum generale Indicans commonſtrat. Non autem exſpectandum eſt, ut conſideratio generaliſſimi Indicantis quidquam aliud repræſente quam actionem generaliſſimam ſcopo generali reſpondentem. Si vero medicus particularem ſcopum ulterius proſequi voluerit, oportet ad Indicantia particularia magis deſcendat.

Quid Indicatum. II. Indicatum eſt *Actio medica ex parte Indicantis requiſita.* Nam primo & formaliter Indicans denotat *actionem*, ſecundario vero & per conſequentiam inſtrumentum, *quo actio perficitur.* Itaque appendicis loco addamus propoſitæ definitioni, quod *ſecundario, ex conſequenti atque in concreto, includat inſtrumentum, quo iſta actio exercetur.*

I. Dicimus Indicatum eſſe *actionem.* Eo enim fine Medicus utitur Indicatione, ut inde quid agendum ſit, eliciat. Dicas, inſtante criſi aut ea legitime procedente; ipſum Indicatum eſſe abſtinentiam ab actione, non autem actionem.

Reſpondemus, Abſtinentiam hanc eo ipſo quod conſulto & ſecundum artem imperatur, ſub aliquali notione actionis medicæ evidenter contineri: atque idem dicendum eſt de quavis actionis in arte noſtra prohibitione.

II. Dicimus Indicatum eſſe *actionem medicam,*

dicam, hoc eſt, *actionem ad ſanitatem facientem.* Etenim finis Medicinæ ſanitas eſt;ideoque actio illa quæ ad ſanitatem collimat, recte actio medica nuncupatur.

III. Dicimus Indicatum eſſe *actionem ſaltem reſpectu Indicantis requiſitam.* Omnis enim actio Indicata non ſtatim exequenda eſt,neque dici poteſt ſimpliciter, ſed tantum ex parte Indicantis requiſita; quocirca ea ulteriori examini ſubjicienda eſt priuſquam decernatur exercenda: & ſi neque vires prohibeant, neque aliud contra indicans potentius repugnet, tum demum ſimpliciter requiſita eſt, ſuoque tempore, ſiqua fieri poteſt, exequenda. Atque hinc recte diſtinguitur Indicatum in *inutile & utile.* Redditur autem Indicatum *inutile* vel ex defectu materiæ medicæ, qua id exequendum eſt vel ex præſentia validioris *Prohibentis*; aut *contra Indicantis.* Indicatum *utile* adhuc recte ſubdividitur in *circumſtantiatum* & *non circumſtantiatum.* Indicatum *circumſtantiatum* ſive actio rite circumſtantiata quamprimum abſque mora exequenda eſt. Indicatum *non-circumſtantiatum* tam diu differendum eſt, donec debitas circumſtantias perfecte nactum fuerit. Dicimus quarto Indicatum *concrete & ſecundario includere quoque Inſtrumentum, quo actio Indicata perficitur.* Verbi gratia, ſtatus ſanitatis indicat primo & for-

maliter actionem conſervandi eam ſecundario vero & per conſequens indicat ſimul inſtrumentum, quo eam conſervemus, viz. ſimilia. Hæc tranſitio Indicationis ab actione ad inſtrumentum non videtur pendere à ſola virtute Indicantis, aſt ex parte etiam à generalibus quibuſdam certiſque & vulgo receptis principiis, *ſimilia ſimilibus conſervari, contraria contrariis curari*; ideoque conſulto diximus inſtrumentum ejuſmodi eſſe ſecundarium Indicatum, & per conſequentiam illatum, & quod ſimul actionem cum inſtrumento includat Indicatum eſſe concretum.

Cognatio officii medici cum actione Indicata.

Porro, quum *officium medici practicum* magnam habeat cognationem cum *actione Indicata*; quouſque hæc conveniant, & qua ratione inter ſe differant, hic conſideremus. Officium medici generale eſt, aſſequi; quantum fieri poteſt, finem artis ſuæ, nimirum *ſanitatem*. Atque eadem aſſecutio ſanitatis propemodum eſt generaliſſima actio Indicata. Hæc tamen eo diſtinguitur à generali medici officio, quod aſſecutio ſanitatis non perpetuo ſit poſſibilis. Quamvis ergo aſſecutio ſaniratis ſemper indicetur; quando tamen ea impoſſibilis eſt, non obligat medicum, cum nemo teneatur præſtare impoſſibilia, adeoque nulla pars eſt ejus officii. Similiter actio indicata aliquando inutilis eſt ob

ob rationes modo allatas, in quo caſu non pertinet ea ad officium medici. Ad hæc, actio Indicata, utilis licet ſuo loco ſit exequenda, quamdiu tamen incircumſtantiata manet, non exhaurit officium medici. Etenim medici eſt non tantum utilia in ſpecie, ſed & habita ratione temporis ordinis, modi, cæterarumque conditionum juſtæ adminiſtrationis talia opem ejus implorantibus præſcribere. Denique actio Indicata utilis, omnibus ſuis circumſtantiis debitis ſtipata vere exhaurit officium medici. Hujuſmodi quippe, & ſolas hujuſmodi actiones (ſaltem ubi eæ innoteſcunt) tenetur medicus exequi.

Præterea *ſcopi* ſive *intenſiones medicæ*, cum actiones Indicatas; tum officia medici diverſimode reſpiciunt, & cum utriſque aliquid habent commercii, quo reſpectu hic quoque veniunt leviter conſideranda. Verum in ipſo hujus diſcurſus limine videntur ſcopi diſtingui poſſe in *notionales* ſive *formulas inquiſitionis circa quodvis officium medici*, & *res ipſas quærendas*. Formulæ inquiſitionis nihil aliud ſunt quam *aptæ quæſtiunculæ*, vel *interrogationes*, quæ quodvis medici officium in tot partes reſolvunt, quot diſtincte inquirendas & examinandas continet. Novem hujus generis formulas enumerat Argenterius, 1. *An?* 2. *Quid?* 3. *Quæ materia?* 4 *Quantum?* 5. *Quale?* 6. *Quo modo?* 7. *Quan-*

Collatio utriuſque cum ſcopis medicis.

7 *Quando?* 8 *ubi?* 9 *Quo ordine agendum?* Alii has ad pauciora capita contrahunt, de qua re conſulantur Autores, Scopi reales ſive res ipſæ quærendæ ſunt *partes ipſæ, in quas quodvis officium medici apte diſtingui poteſt*, ſuntque idcirco totidem numero, quot in iſto officio reperiuntur partes diſtinctæ inueniendæ aut examinandæ. Hi ſcopi jam inventi, non re, ſed ſola ratione ab iis quærendis diſcriminantur, reſpectu nempe diverſæ relationis ad intellectum quærentem & actu intelligentem. Ex his patet, quam cognationem habeant *ſcopi* cum *officio medici*, & *actionibus Indicatis*. Etenim ſcopi notionales ſive formulæ ſcoporum, & res ipſæ ſub illis formulis quærendæ in eandem metam collimant, viz. diſtinctam omnium partium cujuſvis officii medici inventionem: Verum res quærendæ ſunt partes ipſæ officii à ſe invicem facilioris inventionis aut examinationis gratia apte disjunctæ.

Porro illæ partes hujus officii, quatenus ſunt vi indicationis inventæ, ipſæ ſunt actiones Indicatæ; ita ut ſcopi ex Indicatione inventi, & actiones Indicatæ realiter idem ſignificent. Dicimus *realiter*, quod ſcopi etiam inventi qua ſcopi ab illis ratione differant, quandoquidem præter actiones Indicatas videntur connotare intentionem eaſdem actiones proſequendi, ſicuti ſcopi nondum

dum inventi innuunt intentionem in illas inquirendi. Atque hæc de Indicatis.

III. *Actio Indicantis* objectiva *eſt, &* Indicans, *ut objectum præter ſeipſum*, Indicatum *intellectui, quodammodo inſinuat.* Miretur forte *aliquis, qui eveniat, ut objectum aliud quid præter ſe ipſum repræſentet.*

Reſp. Eam eſſe naturam relativorum, ut (qua talia) concipi non poſſint abſque implicatione ſuorum correlativorum. Etenim relativum aliquod in propria ſua conſideratione oblique ſaltem involvit naturam alterius, ideoque facile intellectum deducit ad alterius cognitionem. Dicat aliquis, ſi Indicationis vis in mera relatione Indicantis ad Indicatum fundetur, qui fiat quod ejus uſus ad ſolam artem medicam reſtringatur?

Reſp. Nos non negare, quin uſus hujus inſtrumenti extendi poſſit ad alias artes & ſcientias, ut ſupra quoque monuimus. Etenim in morali philoſophia licet dicere virtutem indicare ſui protectionem, vitium ſui ſuppreſſionem. Neque vero tantum conſiſtit hujuſmodi relatio inter ſtatus rerum, actioneſque eoſdem ſpectantes, ſed & inter terminos mere ſpeculativos: ut bis duo ſunt quatuor; homo non eſt equus. At vero hic conſideramus Indicationẽ & efficaciam Indicantis tantummodo in ordine ad metho-

dum medicinæ, ut hic non opus ſit hujus inſtrumenti ſuum ulterius extendere, quod neque fecit Galenus, cum id ad ejus ſcopum parum contribueret. Aſſerimus tamen non quamlibet relationem ſufficiens eſſe fundamentum Indicationis, ſed oportet ſit talis, quæ evidentem præ ſe ferat conformitatem & congruentiam inter indicans & Indicatum, unde in propoſitionem indubitatæ veritatis apte componantur; ſeu diſparitatem & repugnantiam eorundem inter ſe; unde à ſe invicem apte dividantur, hoc eſt, in propoſitionem negativam æque certam diſponantur. Quod autem propoſitiones hac Indicatione elicitæ ſint certæ & evidentes, neque ulteriori probatione opus habeant, ex eo eluceſcit, quod quivis intellectus ſui compos, nulloque præjudicio occæcatus, neque ſcepticis nugis ac fallaciis de Induſtria irretitus, neceſſum habeat iis mox aſſentiri ubi earum terminos intellexerit. Quinetiam ipſi ſceptici, licet inter diſputandum quamlibet veritatem, ut ut manifeſtam, ſuſque deque habeant, & certiſſima quæque principia rebus quam maxime dubiis æquiparare ſatagant: in vitæ tamen muniis obeundis dum inediæ ſuccurrunt aſſumpto cibo, dum pecunias ſibi annumerant, dum plagas fugiunt, atque hæc & ſimilia conſtanter abſque ulla mentis fluctuatione agunt,

gunt,

gunt, ſatis teſtantur ſe ex prava quadam animi diſpoſitione vel gloriolæ ſtudio, vel victoriæ in contentione ſpe duci potius quam reipſa de iſtiuſmodi propoſitionum veritate dubitare. Interim hic notandum eſt, Indicationem ipſam neceſſario fallacem eſſe ac infidam, ubi abſoluta natura vel Indicantis vel Indicati prius non exacte cognita fuerit. Etenim in hac Indicationum arte, præſupponimus ſemper medicum antea didiciſſe probeque noſſe quid ſint res illæ omnes, quas ſecundum naturam nuncupamus, ut & in quo conſiſtant morbi eſſentia, omneſque ejus partes, nec non cauſas omnes morbi perſpectas habere: immo neceſſe eſt etiam ſciat cunctas medicas actiones, puta quid ſit alteratio, quid calefactio, quid frigefactio, &c. quid evacuatio, purgatio, venæ ſectio, &c. quid conſervatio, & ſimilia. Non enim Indicatio manifeſtam reddit abſoſolutam naturam vel Indicantis, vel Indicati; ſed hæc prius nota præſupponens, mutuam tantum relationem repræſentat, viz. aut *arctam connexionem & conformitatem, quam inter ſe habent, vel diſparitatem & oppoſitionem*, unde in propoſitionem certam formari poſſint. Verum certitudo propoſitionis indicatæ non poteſt ſuperare certitudinem cognitionis Indicantis. Siquando igitur heſitamus de certa naturæ Indicantis notitia,

vix tutum eſt ſoli Indicationi fidere, donec alio ratiocinio ut analogiſmo, vel experientia ulterius ea confirmetur. Sed hæc dubitatio, non naturæ Indicationis, aſt ignorantiæ rei Indicantis tribuenda eſt.

Adhæc, ſciendum eſt relationem indicantis in methodo Praxeos, præter evidentiam, connotare etiam *quid debiti* aut *requiſiti officii* reſpectu actionis Indicatæ, propoſitioneſque ex Indicatione formatas iſtud debitum inſinuare vel explicite, vel ſaltem implicite. Ut in hac propoſitione; *morbus indicat ſui ablationem*; decernitur ablatio, ut actio requiſita ex parte Indicantis ſcilicet morbi, ac ſi diceretur, morbus requirit ſeu poſtulat ſui ablationem; exprimitur autem frequentius & forte elegantius hoc debitum actionis officium per participium in *dus*, ut, *morbus eſt tollendus*: quæ propoſitio manifeſte ſignificatione coincidit cum prioribus.

Object. *Objectio, quædam circa actionem Indicantis reſtat adhuc ſolvenda. Nimirum, ſi Indicatio ſit ipſa Indicantis actio, quomodo vocari poſſit operatio Intellectus? omnes enim Indicationem ad aliquam intellectus operationem referunt.*

Reſp. Indicationem eſſe quidem actionem Indicantis, ſed objectivam, eamque uniri facultati Intellectivæ, atque in eadem

eſſe

eſſe quaſi in ſubjecto: porro intellectum eſſe potentiam, & ab objecto ſuo actuari, & quaſi informari. Quare actio Indicationis, licet *objective* tribuatur Indicanti, *ſubjective* tamen tribuitur Animæ ejuſque præſertim intellectivæ parti, cujus actus & quaſi forma eſt. Atque hinc facillimum eſt Galenum ſibi ipſi conciliare ubi aliquando Indicationem ἔμφασιν, aliquando καλάληψιν definit.

IV. Examinandum eſt quo reſpiciat illa actionis Indicatæ diſtinctio in *actionem conferentem*, & *nocentem*, ſive *proſequendam* & *fugiendam*. Urgeat enim aliquis Galenum perpetuo affirmare ab uno Indicante unum tantum inſinuari Indicatum; & in *l. Meth.* 11. aſſerere eos fruſtra Methodum curandi tentare, qui unum ab uno Indicari ignorant: atque omnes qui de hac materia ſcripſerunt, videntur idem atteſtari.

Reſp. Galenum intelligendum eſſe de tribus diſtinctis Indicantium generibus, quæ nullo modo ſunt confundenda, ut neque eorum Indicata. Quod enim proprie indicat morbus, non tribuendum cauſis aut viribus; ſimiliter quod indicant cauſæ, non applicandum id vel viribus, vel morbo ipſi; denique quod vires indicant, nec morbo neque cauſis adſcribendum. Hoc enim reſpectu uni Indicanti unum Indicatum reſpondet,

ſpondet, & qui hoc non obſervat, neceſſario omnia confundit, fruſtraque ſecundum Galeni mentem hoc inſtrumento in artis operibus utitur, veruntamen ſciendum eſt, in quovis genere prædicto, Indicatum in *duas partes* dividi poſſe, quarum altera *actio conferens & proſequenda eſt*, altera *noxia & fugienda eſt*; utraque vero ad idem genus è tribis dictis pertinet, & quaſi media pars eſt totius Indicati: Nam vires jubent eligere ea, quæ illas tueri queant; ea vero vitare, quæ illas amplius lædere apta ſunt, & utraque actio concurrit ad completam conſervationem præſtandam. Similiter cum in curatione, tum in præſervatione reperitur actio tam proſequenda, quam fugienda: neutra tamen excedit ſui generis terminos, ut nulla inde confuſio metuenda ſit. Dum enim curamus, ea eligimus quæ morbum demoliuntur; ea fugimus, quæ illum fovent. Similiter dum præſervamus, cauſas tollimus, & ea ſimul cavemus quæ quovis modo ad earum continuationem aut repullulationem contribuunt. Atque ob hanc rationem in definitione Indicationis ſupra data, diſtinguimus actionem Indicatam in *proſequendam & fugiendam*: quod idem quoque in enumerandis particularibus hujus morbi indicationibus facturi ſumus.

Ad quam Tempeſtivum jam eſt ut ad ſecundum quæ-

quæſitum ab initio propoſitum, *viz.* ad quam intellectus operationem Indicatio ſpectet, tranſeamns. Dicimus 1 Indicationem *quodammodo includere ſimplicem apprehenſionem utriuſque termini, Indicantis & Indicati.* Nemo enim propoſitionem intelligat ignotis terminis ejus ſimplicibus. Verum hæc cognitio tantum præparatoria eſt, & præſuppoſita in arte Indicationum, ut ſupra quoque notavimus. Dicimus ſecundo *compoſitionem & diviſionem eſſe explicitam operationem intellectus in perceptione Indicationis.* Etenim Indicans vi relationis ſuæ repræſentat Indicatum ſecum in propoſitionem relativam apte connectendum. Quod vero propoſitio ſic conflata natura ſua adeo ſit manifeſta & evidens, ut de ejus veritate dubitari non poſſit, neque ulteriori egeat probatione, expreſſe dicit *Gal.* —— *καταλήψει ἄνευ τηρήσεως ἢ λογισμοῦ*, Item *l. de opt. Sect. ad Traſ. c.* 11. —— *ἄνευ ἀποδείξεως, καὶ παρατηρήσεως.* Hic aliqui Galenum calumniantur, quaſi artem extruxiſſet ab omni ratione & experientia alienam; cum tamen nil aliud voluerit Galenus quam propoſitiones Indicatione elicitas per ſe certas eſſe, neque comprobatione ſeu experientiæ ſeu rationis indigere. Objicit quidem Sennertus Indicationem pertinere non poſſe ad ſecundam mentis operationem, quod Indicatum neque

intellectus operationem Indicatio pertineat.

neque affirmetur neque negetur de Indicante. Sed videtur vir doctiſſimus in hoc lapſus. Licet enim directe, & per nudum verbum ſubſtantivum ſive copulam (eſt) forte neque affirmetur neque negetur Indicatum de Indicante; indirecte tamen & in caſu obliquo manifeſte de eodem prædicatur eo modo, quo fieri ſolet in propoſitionibus relationis; v. gr. *Indicans eſt Indicati Indicans*; vel *ſtatus ſanus eſt ſuæ conſervationis Indicans*; *ſtatus morboſus eſt remedii Indicans*, &c. Et ſi quis velit exprimere Indicatum cum relatione ſua ad Indicans per participium in *dus*, ejus prædicatio erit directa: Ut, *ſtatus ſanus eſt conſervandus*; *ſtatus morboſus eſt curandus*; *morbus eſt tollendus*, &c. Si negare poſſit doctiſſimus Sennertus has eſſe propoſitiones, pari facilitate negaverit Indicationem ſpectare ad hanc operationem intellectus; ſin neceſſe habeat illud confiteri, etiam hoc una agnoſcere tenetur. Aſſeruimus vero Indicationem explicite ſpectare ad ſecundam mentis operationem, quod intellectus, quoad ordinem temporis, ſimul comprehendat mutuam relationem Indicantis & Indicati, indeque propoſitionem conficiat, quæ propoſitionis formatio ipſa eſt Indicatio, atque explicite ſecunda Intellectus operatio. Quod autem intellectus ſimul tempore Indicans & Indicatum

catum

catum in Indicatione complectatur, eleganter exprimit Galenus ficta voce de compoſita, qua in ejus definitione utitur, —— *συμπροσπίπτουσα κατάληψις*. Item in alia definitione, —— *συμπροσπίπτει τὸ συμφέρον*.

Dicimus 3 Indicationem *implicite quoque referri poſſe ad tertiam Intellectus operationem:* quoniam ordine Naturæ videtur Intellectus prius evidentem relationem Indicantis ad Indicatum percipere, quam de certitudine propoſitionis inde reſultantis concludat, licet ordine temporis hæc ſimul Intellectus complectatur, ut modo dictum, neque neceſſe ſit explicitum ſyllogiſmum conficiat. Nam revera poteſt intellectus ſimul tempore comprehendere ea, quæ ordine naturæ ſucceſſiva dicantur, ut ſolem & lucem, ignem & calorem, &c. Eo ipſo vero quod hæc ſimultanea comprehenſio Indicationis includit dependentiam quandam notitiæ Indicati à relatione Indicantis percepta, ſupponit quoque relationem dictam ſaltem ordine naturæ prius percipi, Indicatum vero poſterius & per illationem implicitam innoteſcere. Nam tranſitio quædam, reſpectu ordinis naturæ, hic implicari videtur à relatione Indicantis, tanquam medio termino, ad propoſitionem ex Indicante & Indicato conflatam tanquam ad con-

conclusionem ; quæ implicita quædam augmentatio dici poteſt.

Dicimus 4 *Poſſe per ambages Indicationem reduci ad explicitam augmentationem ſive ſyllogiſmum*, ſeu potius, *idem quod* Indicatione *aſſequimur poſſe etiam per viam ſyllogiſmi inveniri & comprobari.* Nam ratio evidentiæ propoſitionis Indicatæ explicite applicari poteſt, ut medius terminus ad iſtam propoſitionem inferendam. Interim ſyllogiſmus ſic confectus vel mere nugatorius, vel ad ſummum tantum explicatorius erit. Ut ſi quis vellet probare morbum eſſe tollendum, ſic procederet. *Quod eſt contra naturam eſt tollendum*; *morbus eſt contra naturam*; *ergo morbus eſt tollendus*: medius terminus (*quod eſt contra naturam*) eſt ratio relationis morbi ad ſui ablationem, ſed tantum eſt expoſitorius generalis naturæ morbi. Quiſquis enim intelligit quid ſit morbus, neceſſario ſimul concipit eſſe quid præter naturam Ideoque talis ſyllogiſmus tantum expoſitorius eſt. Non tamen eum ſemper inutilem putamus, cum ad convictionem pertinacis, vel informationem ignorantis aliquando inſerviat. Huc quoque referre poſſumus tranſlationem Indicationis ab actione ad inſtrumenta virtute generalium regularium, *ſimilia ſimilibus conſervantur*, *contraria contrariis curantur*; quæ ſupra quoque memorantur.

Dici-

Dicimus 5. *Collationem Indicationum inter ſe, quo ex conſenſu & diſſenſu Iudicantium quid ſimpliciter & abſolute agendum ſit eliciamus, neceſſario involvere tertiam Intellectus operationem.* Etenim limitatio cujuſvis Indicationis ſupponit medium terminum iſti Indicationi extraneum, quo prius intellecto limitatio ut concluſio infertur. Qui enim neceſſe habet (quo de veritate propoſitionis alicujus ſtatuat) terminum extraneum ut medium conſulere, hic certe manifeſte argumentatur. Cum ergo ad limitationem Indicationis præter Indicans & Indicatum tertius terminus ejuſque conſenſus vel diſſenſus requiratur, patet ad ejus inventionem tertiam operationem Intellectus poſtulari. Licet ergo ſimplices Indicationes prima rudimenta Methodi ad Praxin ſubminiſtrent, ad complementum tamen artis ratiocinatio ſocia eſt adſciſcenda.

Dicimus 6. *Electionem materiæ medicæ in ſpecie, ejuſque aptam adminiſtrationem non tantum omnem operationem intellectus, ſed & inſuper poſtulare experientiam.* Etenim quis abſque hac doſin ſcammonii alteriuſve cujuſvis medicamenti purgantis, quoſve humores in ſpecie educat, ſatis intelliget? In alterantibus etiam lateat forte qualitas aliqua non explorata, ægrotanti noxia, quæ ſola experientia percipi poſſit.

Statuimus ergo (Indicationum propria vi uſuque ſervatis) ad completam medicinæ methodum requiri quidquid ratio, quidquid experientia contribuere poſſint.

Differentiæ Indicationũ.

Procedendum tandem eſt ad tertium titulum ab initio propoſitum, in quæ ſcilicet genera & differentias Indicatio diſtribuatur. Differentiæ quidem è ſupra dictis facile elici poſſunt, quas hic propterea omittimus. Hic autem diſtinguimus Indicationem in *genericam, ſubalternam*, & *ſpecificam*. Generica à generali Indicante petitur, ſubalterna à generibus Indicantium intermediis, ſpecifica ab infima eorum ſpecie. Supra notavimus generale Indicans eſſe ipſum ſtatum corporis in genere conſideratum, qua fragilem & in motu: ſtatus hic indicat ſanitatem eſſe aſſequendam, quæ generaliſſima eſt actio medica, & generaliſſimum Indicatum. Verum tamen hæc actio quodammodo concreta eſt, & duas æque generales actiones in abſtracto includit, ſcilicet *Conſervationem* & *Correctionem*. Quippe ſtatus generalis prædictus etiam concretus eſt, duaſque ſimiles conſiderationes in abſtracto complectitur, alteram nimirum partium ſecundũ naturam adhuc ſe habentium, quæ puram putam conſervationem poſtulant; alteram partium de integritate ſua nonnihil jam lapſarum, quæ ſimiliter puram putam correctionem

Duo Indicata abſtracta generaliſſima.

exigunt.

exigunt. Hæ duæ actiones in omni artis opera perpetuo conjunguntur. Qui enim conſervat, ſimul corrigit, hoc eſt, vitia quædam emendat, & qui corrigit ſeu vitia emendat, ſimul Conſervationi proſpicit. Complicatio harum actionum adeo eſt, ſubtilis, ut videatur impoſuiſſe ipſi acutiſſimo Argenterio qui *l.* 1. de Off. med. *c.* 2. affirmat Conſervationem eſſe ipſam illam Correctionem, quæ in arte tuendæ ſanitatis exercetur. Verum dupliciter errat. 1. Quod Correctionem & Conſervationem in ὑγιεινῇ unam & eandem actionem eſſe putet, cum re ipſa duæ ſint diſtinctæ, ut ut conjungantur in artis exercitio. Etenim à diverſis conſiderationibus generalis Indicantis, ut modo dictum, indicantur, & Conſervatio reſpicit ea quæ ſec. naturam ſunt; Correctio vitia Naturæ. Quinetiam per inſtrumenta formaliter diſtincta, immo oppoſita perficiuntur. Nam Correctio in ipſa etiam arte tuendæ ſanitatis per contraria, Conſervatio per ſimilia peragitur: Ut, inanitioni in hac arte ſuccurrimus aſſumpto cibo, inanitioni quidem contrario, aſt partibus nutriendis ſimili; Quamvis ergo conjungantur hæ actiones in executione, re ipſa tamen formaliter diſtinctæ ſunt, & diſtincte ab intellectu concipiendæ. Secundus error Argenterii, quod ſolum Correctio-

nem vitiorum generalem actionem totius Medicinæ eſſe contendat, cum Conſervatio æque ſit univerſalis pariterque in omni Medicinæ parte exerceatur.

Nemo dubitat quin in ὑγιεινῇ conſervemus: quod vero ſimul corrigamus, demonſtrat Galenus L. ad Thraſyb. & lib. An *res tuendæ ſanitatis ad medicum pertineant.* Dicas Gal. ibi probare omnem actionem medicam eſſe Correctionem, ipſamque Conſervationem ſub latitudine Correctionis comprehendi. Non tamen ita accipiendus eſt Galenus, quaſi vellet Correctionem eſſe genus Conſervationis, cum, ut modo monſtravimus. Conſervatio & Correctio vel in hac arte tuendæ ſanitatis ſint formaliter diverſæ & contra diſtinctæ actiones: id vero tantum voluit Galenus omnem actionem Medicam, quando actu adminiſtratur, in ſe Correctionem includere, eoque reſpectu Correctionem appellari poſſe, adeoque Correctionem eſſe generalem actionem totius Medicinæ: non tamen negat Gal. quin conſervatio ſit æque generalis. Quid enim prohibeat duas eſſe generales actiones abſtractas in Medicina? Non id deſtruit, ſi quis forte putet, unitatem Artis; quin potius eam confirmat. Unitas enim Artis in communitate aliqua, quæ omnibus ejuſdem partibus tribui poteſt, conſiſtit?

ſtit; atque eo firmior unitas hæc cenſenda eſt, quo pluribus communitatibus omnes Artis partes inter ſe connectuntur. Si ergo duæ ſint actiones generales, eæque omnibus partibus Medicinæ communes, eo firmius partes iſtæ in unam Artem coaleſcunt. Quare non repugnat ratiocinio Galeni, ſi quis dicat conſervationem quoque eſſe generalem actionem totius Medicinæ; cum ſcopus Galeni tantum fuerit oſtendere Medicæ Artis unitatem ex communitate iſtius generalis actionis, *viz.* Correctionis: potuiſſet autem id æque oſtendiſſe, ſi natura rei poſtulaſſet, ex communitate Conſervationis. Etenim in Ὑγιεινῇ nobiliſſima pars totius concretæ actionis eſt Conſervatio: indeque tota actio à potiori parte Conſervatio, & Ars ipſa Conſervatrix denominatur, licet alias, ut dictum eſt, Correctionem quoque includat. In Prophylactica vero præcipua pars actionis Medicæ præſervatio eſt, ſcilicet Correctio cauſæ morbi imminentis: ita tamen hæc perficitur, & per ea media, quæ vires præſentes permittant, nullo autem modo per ea quæ eaſdem deſtruant. Ideoque in Prophylaxi quoque ratio habetur virium, earumque conſervatio indicatur. Verum à potiori ſimiliter parte tota actio concreta (etſi, ut dictum Conſervationem quoque includat) Præſervatio &

Præcautio appellatur. Denique in Therapeutica, licet ſimiliter tota actio concreta Curatio, & ipſa Ars Curatrix à principe actionis parte denominetur; re ipſa tamen tota hæc actio Curandi in tres partes abſtractas beneque diſtinctas dirimi poteſt: in Curationem cauſæ, in Curationem morbi, & Conſervationem virium. Vitalis quippe ſive Conſervatrix Indicatio ad hanc quoque Medicinæ partem evidenter & omnium conſenſu ſpectat, & in omni Curativa actione priuſquam ea exequenda eſt, conſuli debet. Unde patet hanc etiam partem Medicinæ perpetuo conſervare, hoc eſt, in omni Curatione proſpicere, ne vires à remedio præſcribendo plus detrimenti capiant, quam emolumentum id eſt, quod per morbi ejuſve cauſæ à remedio impugnationem iiſdem accidit. His omnibus igitur perpenſis, concludimus generale Indicatum Concretum quid eſſe, apteque diſtingui in duas generales actiones abſtractas, quæ in omni parte Medicinæ exercentur, idque in Artis opera unam actionem completam ſive complexam perpetuo conficere.

Porro generale Indicans, *viz.* ſtatus corporis, qua fragilis & in motu, præter partes ſive conſiderationes abſtractas jam propoſitas, dividi poteſt in tres ſpecies, ſeu potius tria genera ſubalterna pariter concreta: ſcil.

ſcil. in *ſtatum ſanum*; in *ſtatum morboſum*; & *neutrum*. Hæ tres ſpecies ipſa ſunt ſubjecta trium ſpecierum Methodi ad praxin: nimirum *ſtatus ſanus*, Ὑγιεινῆς; *ſtatus morboſus*, θεραπευτικῆς; *ſtatus neuter*, προφυλακτικῆς. Tres hi ſtatus etiam concreta Indicantia ſunt, & concrete quid ſit agendum, vel quodnam ſit officium Medici in ſingulis iſtis Artibus reſpective indicant: *viz.* ſtatus ſanus, ſanitatem eſſe conſervandam; ſtatus morboſus, morbum eſſe tollendum; ſtatus neuter, morbi imminentis cauſam eſſe corrigendam, ne in morbum erumpat. Atque hæc tria Indicata ſimiliter concreta ſunt, eorumque quodlibet, ut ſupra probavimus, in abſtracto tum Conſervationem tum Correctionem includit.

Denique in ſtatu morboſo actio Corrigendi in duas ſpecies reſolvitur; in Correctionem cauſæ, & Correctionem morbi; atque adeo tria actionum abſtractorum genera hic reperire eſt. Status enim morboſus in tres ſpecies abſtractas finditur, in morbi eſſentiam, morbi cauſas, & vires, ſive ea quæ ſuperſunt in hoc ſtatu ſecundum naturam. Ea enim quæ præter naturam ſunt & correctionem in genere indicant, in duas ſpecies, ut dictum, hic abeunt, *viz.* in morbi eſſentiam, & morbi cauſas; ideoque tres ſunt partes hujus ſtatus, quæ ſingulæ formaliter

liter diverſimode indicant. Tria ergo (ut negotio huic finem imponamus genera Indicationum in hoc ſtatu veniunt conſideranda; nempe ab eſſentia morbi, *Curativa*; à cauſis, *Præſervativa*; à viribus, *vitalis*, ſeu *Conſervativa*. Ad cauſas referimus quælibet impedimenta curationis, ut & ſymptomata urgentia, quæque curationem ad ſe trahunt, hoc enim reſpectu naturam induunt cauſarum. Hæc in genere de Indicationibus dicta ſufficiant.

Cap. XXV.

Curativæ Indicationes.

A*B eſſentia morbi* deduci has Indicationes modo aſſeruimus. Hic ergo omnes eſſentiæ hujus morbi partes leviter percurrendæ ſunt, ut, quid quælibet agendum inſinuet, percipi poſſit.

Indicatio prima. 1. Ergo, morbi hujus eſſentia ex parte conſiſtit in intemperie frigida & humida: indicat ergo morbus hic, reſpectu hujus partis eſſentiæ ſuæ, non tantum ea omnia vitanda eſſe, quæ quovis modo iſtam intemperiem aut fovere aut intendere apta nata ſunt; ſed & in ſubſidium advocanda eſſe ea, quæ eandem infringant, *viz.* calefacientia & ſiccantia.

2. Con-

2. Conſiſtit hic morbus etiam ex parte in inopia ſpirituum inſitorum: non modo ergo ea omnia fugienda ſunt, quæ quovis modo ſpiritus ulterius diſſipare, eliquare, vel in auras diſſolvere queant; ſed & ea inſuper eligenda ſunt, quæ eoſdem inſtaurare, fovere, ac multiplicare poſſint. Reſpuenda igitur hic validiora diſcuſſiva, quod ſpiritus una diſcutiant; item impenſe calida, quod eoſdem in auras reſolvant: multo magis, quæ vim eliquandi partes habent, ut violentiora purgantia. Eligenda vero alimenta optima, & coctu facilia medicamenta, quantum fieri poteſt, ſpiritibus inſitis amica & benigna. Secunda.

3. Morbi hujus eſſentia ex parte in torpore ſpirituum conſiſtit: Inſinuat hic torpor vitanda eſſe ea omnia, quæ nimirum ſigunt ac denſant ſpiritus, aut aliter eos ſtupefaciunt; qualia ſunt narcotica, multaque mineralia, quæ de plumbi natura participant, qualia ſunt *Minium, Ceruſſa, Lithargyrus*, &c. Vocanda autem in uſum eſſe *exercitia, motus, frictiones*, eaque omnia quæ ſpiritus inſitos excitare, eorumque torporem excutere, atque eos agiles reddere valeant. Tertia.

4. Tonus, qua juſto mollior, laxior, flaccidior, indicat vitanda eſſe ea, quæ emollire, laxare, aut enervare partes ſolent, eaque applicanda aut intus exhibenda, quæ eaſ- Quarta.

dem firmiores, ſolidiores, magiſque tenſas præſtent. Idem Tonus, qua nimis interne lubricus, ſuſpecta reddit ea omnia quæ interna lubricitate multum abundant, videturque nonnihil aſperitatis aut etiam adſtrictionis in iis quæ vel aſſumuntur, vel applicantur, deſiderare.

5. Vitalis conſtitutio læſa ex parte generationis vitalium ſpirituum non adeo multum refert: verum ex parte diſtributionis vitalium ſpirituum inæqualitas ejuſdem magni momenti eſt, atque indicat ea eſſe cavenda, quæ ſanguinis affluxum verſus caput promoveant, ut & ea quæ ejuſdem affluxum ad partes primo affectas remorentur. Eligenda vero eſſe ea, quæ arteriarum pulſus in partibus primo affectis proritare, in capite vero potius ſedare valeant. Idem propemodum indicat diminutior & tardior decurſus ſanguinis per partes primo affectas, nimirum pulſus ad iſtas partes evocationem. Tranſitus vero ſanguinis per habitum partium nimis lubricus & facilis, indicatione ſua coincidit cum lubricitate Toni modo notata. Defectus conſtitutionis vitalis ex parte unionis ſatis vigoroſæ & jucundæ inter ſpiritus vitales & inſitos, indicat ea quæ utrumque ſpiritum tum nutrire ac fovere; tum excitare ad majorem activitatem poſſunt, contraria autem eſſe fugienda.

gienda. Calor vitalis, qua deficiens idem ſere indicat quod intemperies frigida, modo ſimul habeatur reſpectus tum roboris cordis & arteriarum, tum vigoris vitalium ſpirituum.

6. Inæqualis nutritio ea indicat, quæ æqualem diſtributionem alimenti & caloris, aut certe eam liberaliorem ad partes minus debito nutritas promoveant. Partium extenuatio pleniorem nutritionem poſtulat: Irregularis capitis magnitudo, extenuantia potius, quæque fluxum ab illa parte avertant, exigit. Idem indicant tumores oſſium. Oſſa incurvata indicant ea quæ alimentum attrahunt ad latus cavum, ut frictiones moderatas; at vero reprimentia potius ſecundum latus gibbum, ut ligaturas comprimentes. Articulorum inflexio, artificioſam eorundem erectionem, quoad fieri poteſt, inſinuat. Pectoris anguſtia, pectoralia, & quæ pectus dilatare apta nata ſunt, innuit; ejuſdem acuminatio vero ea, quæ ad æqualem nutritionem faciant. Sexta.

7. Imperfecta animalium ſpirituum diſtributio, & nonnihil in partibus primo affectis imminuta, indicat cephalica, eaque quæ iſtam diſtributionem facilitent, ut exercitia, frictiones, & ſimilia. Defectus debitæ tenſitatis nervorum partiumque nervoſarum ſive fibroſarum, indicat ea, quæ nervos Septima.

nervos roborant parteſque firmant. Hæc de Indicationibus Curativis. Sequuntur Præſervativæ.

Cap. XXVI.

Indicationes Præſervativæ.

Earum diviſio.

INdicationes hæ *à cauſis morbi* vel *antecedentibus*, vel *præſentibus* deducuntur. Quæ à priori cauſarum genere fluunt ad Prophylacticam ſpectant: hic autem eas tantum proponimus, quæ à cauſis præſentibus & in corpore contentis, nempe vel *communibus*, vel *huic morbo propriis* proveniunt.

Quamvis autem cauſæ communes non videantur productionem eſſentiæ morbi immediate attingere; vel eo ipſo tamen quod *impedimenti vicem* ſubeant, curamque remorentur, ſuam ablationem indicant.

Sunt vero hæ cauſæ, vel *impuritates*, aut *excrementitii humores in primis viis congeſti & retenti*, qui, niſi tollerentur, non modo alimenta aſſumpta contaminarent, ſed & appropriata medicamenta nonnihil retunderent, aliterve impedirent. Indicant ergo ſui evacuationem ſive *per blandiorem vomitum*, ſive *per lenitivam purgationem*, prout occaſio hanc

hanc vel illam viam magis ſuaſerit: vel ſunt *cauſæ communes altius à partibus corporis inbibitæ*: & hæ quoque ſuam evacuationem poſtulant. Verum quandoquidem ſecundum hoc cauſarum communium genus iiſdem propemodum medicamentis ſimulque exigitur, quibus cauſæ huic morbo propriæ utrumque hoc genus in præſenti conſideratione conjungemus.

Cauſæ igitur huic morbo propriæ, ut & communes iſtæ quæ altius in corpus penetrarunt, dividi poſſunt in *ſanguinem* & *humores cacochymicos*. Sanguis quidem, etſi in partibus primo affectis deficiat potius quam redundet, in capite tamen plerumque particularem ſui evacuationem poſtulet; quæ *ſcarificatione venarum in Aurium concha* peragi ſolet. Huc quoque ex parte *fonticulos* inter primam & ſecundam vertebram colli excitatos referre poſſumus, licet hi forte reſpiciant inſuper ex parte humores Cacochymicos.

Humores Cacochymici dividuntur in *eos, qui adhuc in venoſo genere fluitant*; & *in eos, qui certis corporis partibus impacti ſunt*. Cauſæ ſeu humores in venoſo genere fluitantes indicant (primo & quoad intentionem) ſui evacuationem, verum ſi ad motum inepti ſint, (quoad executionem) præviam præparationem. Quoniam autem plerum-

rumque evenit, ut non omnes humores æque ſint inepti, ſed alii ſatis, alii minus, quam par eſt, fluxiles, & medicamento obſequentes, in hoc caſu primo indicant evacuationem minorativam, & deinde præparationem.

Porro hi humores in venoſo genere ſubdividi poſſunt in *febriles* (nimirum ſi adſit febris putrida) & *non febriles*. Humores febriles vel ſunt *turgentes*, vel *non turgentes*. Turgentes, hoc eſt, inquieti ſeu impetuoſe commoti, indicant quamprimum evacuationem, ſaltem minorativam, niſi forte natura ſua ferantur ad partes externas & ignobiles, puta cutaneas, quemadmodum accidit in variolis & morbillis, ſimilibuſque morbis. Sin vero adſit febris, eaque acuta, neque humores turgeant, indicant primo illam peculiarem præparationem, quam *coctionem* vocant, ut reddantur pharmaco propinando obedientes, dein *evacuationem*. At ſi febris non acuta ſed lenta ſit, & etiamſi materia non turgeat, ejuſdem tamen pars aliqua ſatis ſit fluxilis; in hoc caſu, quovis tempore morbi indicatur evacuatio minorativa primo, & poſtea reliquiarum coctio, ut illæ quoque ſuo tempore evacuentur.

Humores in venoſo genere contenti non febriles, ſi fluxiles ſint, indicant primo eva-

cura-

cuationem: cum autem in hoc affectu perpetuo fere adſint humores lenti & craſſi parumque ſequaces, præparatio (ſaltem ubi jam præmiſſa eſt evacuatio minorativa) primo indicatur: & quidem viſcidi humores incidentia, craſſi attenuantia indicant. Adhæc cum morbus ſit admodum chronicus & ad plures menſes, immo forte ad annum & ultra extendatur, non exiſtimandum eſt totam materiam morbificam poſſe ſimul præparari aut evacuari; quare hoc reſpectu indicat, ut, per vices, modo præparantibus, modo evacuantibcs inſiſtamus. Præterea ſciendum eſt aliam præparationem & evacuationem exigere humores bilioſos, aliam melancholicos, aliam pituitoſos & ſeroſos: & pro diverſitate humorum ſanguini commixtorum variam indicari tum præparationem, tum purgationem.

Humores certis corporis partibus impacti multo magis requirunt præparationem antequam evacuentur; juxta illud Hippocr. *Corpora quum quis purgare volet, ea fluxilia faciat oportet.* Neque vero humoribus his generalis quædam præparatio ſufficit, ſed talis requiritur præparatio, quæ peculiari, jure ipſam partem, in qua hærent, reſpiciat; adeoque aliam præparationem humores in Pulmone, aliam in Hepate, aut Liene, &c poſtulant.

Deni-

Denique quum omnium humorum genera propoſita, poſtquam evacuata ſunt, denuo poſſint ſuccreſcere, indicant ea eſſe vitanda, quæ ad ſimiles humores facile generandos faciant. Atque hæc de Indicationibus Præſervativis, reſtat nunc vitalis ſive conſervativa conſideranda.

Cap. XXVII.

Indicatio conſervativa, ſive vitalis.

ORitur hæc Indicatio *ab iis rebus quæ ſunt ſecundum naturam*. Ipſa enim *vita* in his conſiſtit: *in triplici* nimirum *corporis conſtitutione*, *Naturali*, *Vitali*, & *Animali*, *ſupra memoratis*.

Naturalis ſub ſe continet

1. *Temperamentum.*
2. *Spiritus inſitos, eorumque copiam & vigorem.*
3. *Tonum partium.*
4. *Organorum ſtructuram.*
5. *Continuitatem.*

Vitalis continet

1. *Generationem* & } *vitalium ſpirituum.*
2. *Diſtributionem* }
3. *Participationem eorundem ab iis partibus,*

tibus, quibus diſtribuuntur, ſcilicet, *ex unione eorum cum dictis partibus & calore communicato.*

Animalis ſimiliter continet

1. *Generationem*&
2. *Diſtributionem* } *animalium ſpirituum*

Debitam Tenſitatem partium à cerebri influxu pendentium.

Hæc omnia, quod in iis vita conſiſtat, vocantur *indicantia vitalia:* apud Autores vero ut plurimum communi nomine *virium* veniunt, ſed paullo craſſior eſt hæc nuncupatio, cum, ſi proprie loquamur, vires in dictis conſtitutionibus radicentur, earumque facultates ſint. Non autem in animo habemus uſum loquendi innovare, modo res ipſa, uti eſt, intelligatur.

Indicantia hæc, quamdui ſana atque integra manent, generalem tantum ac ordinariam conſervationem per rectum *ſex rerum non naturalium* uſum poſtulant. Ubi vero ea omnia ex æquo vel læſa vel imminenti læſioni obnoxia ſunt, non tantum generalem conſervationem, ſed & curationi, aut præſervationi commixtam requirunt. Porro, ubi una aliqua conſtitutio, vel quædam ejus pars præ cæteris læſa fuerit, vel læſioni obnoxia, præter generalem conſervationem, ſpecialem quoque poſtulat ſimiliter peculiari curationi aut præſervationi aſſo-

ciandam: Denique ubi conſtitutio læſa, vel læſioni obnoxia certæ parti eſt affixa, ulterius eam conſervationem ſpecificat, ut nimirum habeatur ſimul reſpectus partis ſic præ cæteris laborantis.

Vitalem Indicationem eſſe in plures ſpecies diviſibilem.

Quod autem aliqui dicunt Indicationem vitalem eſſe unicam & Conſervationem eſſe ſimplicem finem, neque ulterius ſubdividi poſſe, cum omnia quæ ſec. naturam ſunt uno virium nomine comprehendantur, unamque actionem *viz*. ſui tutelam indicent. Nos quidem concedimus vires, ſi (ut ſupra monuimus) improprie pro cauſis ſuis, nempe conſtitutionibus tribus prædictis ſumantur, uno nomine complecti poſſe omnia quæ ſec. naturam ſunt; ſed nomen hoc tunc genericum erit, atque in tres ſpecies, tres nempe conſtitutiones diviſibile, in *vires, naturales, vitales, & animales*. Concedimus porro finem ſive actionem indicatam, *viz*. Conſervationem, eſſe unam, ſed unitate generis, non ultimi ſpeciei. Nam ea ipſa, quæ ſunt ſec. naturam, ut ut genere conveniant, ſpecie tamen inter ſe differre poſſunt, & diverſimodam conſervationem exigere: immo fieri poteſt, ut quæ vires ex una parte conſervant, ex alia eas impugnent: Ex. gr. Vinum exhibitum vires vitales ſeu potius conſtitutionem vitalem erigit & roborat; interim vero vires animales, ſeu conſti-

ſtitutionem animalem impetit & debilitat. Similiter aliam conſervationem requirit temperamentum, aliam organorum ſtructura, aliam continuitas: Quin & partium diverſa conſtitutio variam conſervationem indicat, neque eodem modo aut iiſdem actionibus conſervationi ſpeciali Hepatis, Pulmonum, Cerebri, &c. proſpicimus. Quare una aliqua conſtitutio præ cæteris debilis, ſeu una pars aliis infirmior, ſpecialem ſibique propriam conſervationem indicat, adeoque dividi poſſunt tum conſervatio tum conſervantia in ſpecies ſuas. Etenim Conſervatio & Conſervantia, animali conſtitutioni appropriata, differunt ab iis, quæ vitali aut naturali deſtinantur; atque hinc primæ tres ſpecies conſervationis petendæ ſunt; viz. *Conſervatio conſtitutionis animalis*, *conſervatio conſtitutionis vitalis*, & *conſervatio conſtitutionis naturalis*; ſimiliter Conſervatio Hepatis, Hepaticorum, Lienis, Spleneticorum, Pulmonum, pectoralium uſu perficitur: immo omnes partes inſigniter diverſæ conſervationem ulterius in ſpecies dirimunt. Hæc de diviſione conſervationis in ſuas ſpecies.

Porro eadem Conſervatio videtur ulterius dividi poſſe in ſuas paates. Etenim Conſervatio hæc quodammodo complexa eſt, & non tantum *ſimilia* reſpicit, ſed & ſuo modo

Eſſe quoque diviſibilem in partes.

modo *contraria*, nimirum indicatio tum curativa tum præſervativa, eaque cum viribus æſtimata, vel *permittit*, vel *prohibet*: Videtur ergo in tres partes abſumi: in *Electionem ſimilium*; in *Permiſſionem contrariorum ſub certa conditione*; in *Prohibitionem eorundem ſub diverſa conditione.*

Electio ſimilium maxime propria conſervationis actio eſt, videturque adhuc duo genera ſimilium reſpicere, *viz.* Similia quæ facile aſſimilari poſſunt, & proprie alimenta ſunt, & ſimilia, quæ licet quoad ſubſtantiam forte haud aſſimilari queant, continent tamen in ſe qualitates quaſdam debitæ conſtitutioni certarum partium ſimiles, quarum reſpectu naturæ familiaria & amica reputantur, certaſque partes fovent ac roborant.

Object. *Dicas, hæc revera eſſe alterantia & ad genus contrariorum ſpectare.*

Reſp. Reſpondemus, ad utrumque genus diverſo reſpectu referri poſſe; quatenus autem obtinent qualitates debitæ naturæ partium ſimiles, licet alias tantillum alterent, ad genus ſimilium referenda eſſe. Nam & ipſa alimenta tantundem quoque alterant, & inanitioni directe ſunt contraria, ipſaque conſervatio implicite includit quandam correctionem, ut ſupra probavimus. Vocantur autem hæc, ob mediam naturam inter

ſimilia

ſimilia & alterantia, medicamenta quidem, ſed *Conſervantia*, *Corroborantia*, & *Cordialia*: indicantur vero hæc à peculiari virium debilitate ut conſervantia, & ut eligenda, non vero tantum ut Permittenda, & in libris Practicorum communiter ſic recenſentur.

Permiſſio remedii naturæ nonnihil contrarii etiam ad hanc Indicationem ſpectat. Ea enim eſt hujus Indicationis dignitas & valor, ut indicata tum curativa tum præſervativa ad examen priuſquam exequenda ſint, revocat, & non tantum remedii qualitatem quantitatemque, ſed & tempus repetendi, immo quicquid ad ejuſdem uſum aut utendi modum pertinet, eo uſque moderetur ac limitet, ne ullatenus vires patientis excedat, iiſve injuriam inferat: neque vero hic ſe ſiſtit, aſt amplius exigit, ut plus emolumenti ex morbi impugnatione, quam detrimenti ex vi naturæ illata, rebus ſecundum naturam accreſcat. Et ſub hac lege & conditione vitalis Indicatio multa permittit fieri, quæ viribus per ſe ſunt adverſa, ſemper tamen in favorem ſanitatis, nunquam in uitæ præjudicium.

Prohibitio contrarii imperialis plane hujus Indicatlonis actus eſt, & imperio quodam dictat hoc vel illud (licet alioquin indicatum fuerit) non eſſe exequendum, quod

ipſi vitæ forte periculum minetur, aut quod non plus emolumenti partibus ſanitatis conferat, quam certi detrimenti. Atque hæc tertia & ultima hujus Indicationis vis & uſus eſt. Hæc jam verbo uno ad morbum præſentem applicanda ſunt.

Conſtitutiones omnes in hoc affectu eſſe admodum debiles & infirmas, vel ex ipſa teneræ ætatis conſideratione facile eluceſcit. Naturalis vero inſuper vi primæ eſſentiæ morbi ulterius impetitur; hinc etiam vitalis nonnihil patitur; ſed neque animalis impune evadit, ut ſupra monſtravimus. Quare tum generalis harum conſtitutionum, tum ſpecialis habenda ratio eſt, tam in electione ſimilium, quam in permiſſione vel prohibitione contrariorum.

1. Igitur Eligenda ſunt in hoc affectu alimenta optima, coctu facilia, conſuetudini, ætati, annique tempori, quantum fieri poteſt, congrua. Reſpuenda contraria, quæ nempe parum nutriunt, quæ difficulter coquuntur, inſueta, ætati temporique incongrua.

2. Eligenda ſunt ea, quæ conſtitutiones debiliores parteſque præ cæteris affectas fovent & corroborant, eaque vel ſeparatim exhibenda, vel alimentis aut medicamentis admiſcenda; ea vero quæ neque ad hunc ſcopum faciunt, neque alias

lias indicantur , in totum ſunt fugienda.

3. Permittenda ſunt evacuantia benigna & mitiora aut alias ſatis correcta, quantitate moderata, & interpoſitis juſtis intervallis. Contraria vero nempe evacuantia violentiora & fera, præſertim quæ partes eliquare apta ſunt, item in nimia quantitate, vel frequentius juſto exhibita prohibentur.

4. Permittenda quoque ſunt alterantia, ſive humores præparantia, ſive morbum ipſum corrigentia, talia quidem quæ ſimul ſint naturæ familiaria & amica, vel talium admixtione ſatis correcta. Prohibenda ſunt alterantia violentiora, valde diſcutientia, impenſe calida, aut quovis modo partes eliquantia vel diſſipantia.

Cap. XXVIII.

Uſus rectaque adminiſtratio Indicationum prædictarum.

PRopoſitis jam tribus ſimplicium Indicationum generibus, iiſque in infimas ſpecies deductis, earum *uſus rectaque adminiſtratio* proximo loco venit conſideranda: cujus exacta cognitio videtur abſque ratiocinio & experientia obtineri non poſſe. Deſcendit enim ad individua, & non modo

Quæ comprehenduntur ſub uſu Indicationum

ſelectionem inter tot Indicata rei ſimpliciter agendæ in ſpecie, ſed & *inventionem quantitatis, loci, formæ, temporis, ordinis, materiæque remedii adhibendi* complectitur.

Conſenſus Indicationum ſpecies.

Conſenſus & *Diſſenſus* Indicationum multum ad hanc inventionem contribuunt. Conſenſus autem duplex eſſe poteſt: *Coindicationis*, & *Permiſſionis*. Permiſſio vel *lucro* eſſe poteſt permittenti, vel *damno*, vel horum *neutri*. Permiſſio damnoſa ſemper *cum circumſpectione* admittenda eſt, eoque tanto majori, quanto majus damnum permittenti inde adveniat. Permittens enim etſi in bonum publicum de ſuo privato jure nonnihil cedat, ſemper tamen reſpectu totius lucrari ſupponitur.

Diſſenſus earundem ſpecies.

Diſſenſus Indicantium duplex eſt; nimirum vel *Contradictorius* vel *Contrarius*. Contradictorius apud Autores *Prohibitio* vocatur & *Interdictio*, & viribus ut plurimum appropriari ſolet, cui hoc reſpectu ſemper obſequendum. Diſſenſus Contrarius (*Contraindicatio* dicitur, iiſque non ſimpliciter prohibet, niſi quatenus ſubit rationem impedimenti, aut urgentioris Indicantis.

Quid agendum ubi conſentiunt Indicantia.

I. Ubi conſentiunt Indicantia, ſive Coindicando ſive Permittendo, omnibus Indicatis ſimul (ſi fieri poſſit) ſatisfaciendum: Sin hoc forte perfici nequeat, medicamenta ejuſmodi cæteris præferenda, quæ pluribus, aut

aut ſaltem urgentioribus ſcopis ſimul reſpondeant. Quod ſi autem hujuſmodi ſimplicia non reperiantur, apta diverſorum ſimplicium inter ſe compoſitio inſtituenda eſt.

Partes eſſentiæ hujus morbi, licet admodum variæ ſint, haud multum tamen inter ſe diſſentiunt, nihilque obſtat quin magna ex parte ſimul poſſint reſpici. Medicamenta enim temperate calida & ſicca poſſunt una ſpiritus inſitos fovere, & forte ad excutiendum eorum torporem conducere, ſimulque tonum partium nonnihil firmare, tum ad æqualem ſanguinis diſtributionem, adeoque ad nutritionis æqualitatem facere: Item ſpiritibus vitalibus atque animalibus vigorem conciliare, arterias in partibus primo affectis proritare, nervos roborare: ad quæ capita non inepte omnia Indicata eſſentiæ morbi fere reduci poſſunt. Porro vires quoque, licet impenſe calida, aliaque omnia violentia prohibeant, hæc tamen ut moderata, ſatiſque naturæ familiaria permittunt. Cauſæ ſimiliter his Indicatis in ſpecie parum repugnant, licet quoad tempus & exequendi ordinem nonnullus notetur diſſenſus, quemadmodum infra ſuo loco videbimus.

Non multum inter ſe diſſentiũt Partes eſſentiæ hujus morbi.

Quare quatenus & quouſque hæc inter ſe conſentiunt, dum curationi operam damus, una opera reſpicimus ſimul non tan-

tum vires, ſed & nonnihil earundem cauſas, eligendo ea remedia curatoria, vel iis illa admiſcendo, quæ una poſſint craſſa attenuare, viſcida incidere, obſtructa aperire, & ſimilia. Similiter, dum in præſervatione aut eradicatione cauſarum maxime occupati ſumus, talia eligimus evacuantia aut talia pharmacis admiſcemus, quæ ſimul ex parte morbo ſint contraria. Atque hæc omnia eo conſilio agimus, ut quamplurimis intentionibus (uti dictum) ſimul ſubſerviamus.

Circumſtantiæ actionum Indicatarum inventio.

Inventis autem actionibus in ſpecie ſimpliciter requiſitis, proximo loco earum *debitæ Circumſtantiæ* exquirendæ ſunt.

1. Quantitate.

1. Ergo, cum morbus hic magnus ſit, *magnam remedii Quantitatem* ex parte ſui exigit. Nam remedium morbo impar eum extirpare nequit. Oportet igitur ut medicamenti doſis morbi magnitudini adæquata ſit. Atqui vires in hoc affectu tantam remediorum molem ſimul adhiberi non permittunt. Quare quantitatem iſtam partiri & per vices adminiſtrare oportet. Morbus enim hic chronicus eſt, tardique motus, neque præcipitem curationem neceſſario exigit, &, quamvis vires neque fortiora remedia, neque majori quantitate exhibita facile ferant, per ἐπίκαιρον tamen evacuantium remediorum uſum permittunt. Quare, per vices,

modo

modo præparantibus, modo evacuantibus, modo alterantibus, aut corroborantibus inſiſtendum eſt.

2. Quod ad *locum adminiſtrandi* attinet, generalis regula eſt, Remedium ad morbi ejuſve cauſæ ſedem pertingere debere. Si ergo in vaſa penetrare debeat, per os aſſumendum; ſin ſufficiat craſſa tantum inteſtina attigiſſe, per anum injiciendum. Si naturæ propenſione humores facilius ad ſuperiora ferantur, vomitu exigantur; ſin contra, per ſeceſſum. Similiter pro Naturæ inclinatione, per ſalivationem, per mictum, per ſudationem exterminentur. Particulares evacuationes in ipſis partibus affectis vel vicinis inſtituendæ. Ita enim vis remedii ad morbi cauſæque ſedem certius pervenit: atque ob eandem rationem externa & topica loco proximo convenienti applicanda. Sciendum tamen eſt, inter nonnullas partes ſympathiam quandam obſervari, in quo caſu frequenter parti, cum qua conſenſus intercedit, non autem affectæ parti, vel vicinæ admoventur remedia. 2. Loci.

3. *Forma medicamenti* ex parte quoque à regula modo propoſita dependet. Si enim ſcopus ſit lenire fauces, aut aſperam arteriam, linctus formam eligimus, ut remedium ſenſim partes affectas perlabatur, eaſque diutius tangat. Similiter, laborante ventriculo, 3. Formæ medicamenti.

triculo, ſæpe Pilulas, Pulveres, aut electuaria præſcribimus, quo diutius in eo commorentur; Renibus liquida potius deſignamus, quo facilius ad eos cum ſero deferantur. Formæ inſuper nonnihil etiam ab ipſa morbi natura pendent: ut in febribus ardentibus liquida fere tantum conveniunt, ſicca vix admittuntur; contra in morbis humidis, alvoque nimium fluente, formæ ſolidiores præferuntur. Denique formæ medicamentorum nonnihil quoque à materia medica dependent; ſic Caſſia, forma Boli, Cornu cervi, Corallium, & ſimilia, forma pulveris; alia infuſa felicius operantur. Similiter amara, nauſeam moventia, fœtida, Pilularum forma celantur, interdum quoque deaurantur, aut etiam boli forma nebulis involuta exhibentur.

Notandum hic eſt non tanti momenti ut plurimum eſſe remedii formam, quin ea cedat faciliori aut commodiori adminiſtrationi, reſpectu admiſſionis vel receptionis ægrotantis. Multi enim Pilulas nequeunt deglutire, alii potiones vomitu ſtatim rejiciunt, alii alias forte formas averſantur. In hoc affectu, cum pueri ferme omnes medicamenta reſpuant, ea præ cæteris præferenda eſt forma, quæ iis minus moleſta minuſque nauſeam creare deprehendetur.

4. Tempo- 4. Quod ad *tempus agendi* attinet, danda opera

opera eſt, ut ita adminiſtrentur medicamenta, ut quam minimum tempora cibandi, exercendi, dormiendi, interturbentur. Per hanc enim ætatem vires vix integræ conſervantur, abſque his per juſta intervalla interpoſitis. ris agendi.

Evacuantia, aperientia, attenuantia, incidentia, primo mane & jejuno ventriculo propinanda; & ſi repetenda eodem die, hora quarta pomeridiana, ſimiliter jejuno ventriculo. Roborantia, adſtringentia, partes firmantia, quietem procurantia, veſperi potius ſumenda vel admovenda, nonnulla autem ex his poſt cibum etiam forte conveniant.

Quæ cibo admiſcentur medicamenta, palato grata eſſe debent, ne ventriculo nauſeam moveant, & coctionem impediant, aut cibi faſtidium pariant, vireſque dejiciant.

5. Quod ad *Ordinem procedendi* attinet, duæ occurrunt generales regulæ. Prior eſt, Id agendum eſſe prius, quod præmiſſum viam ſternet ad ſequentia remedia, ideoque id prius eſſe removendum, quod rationem impedimenti habet reſpectu deinceps agendorum. Poſterior eſt, Urgentiori Indicanti ſemper prius eſſe ſubveniendum, niſi aliquod obſtet impedimentum. 5. Ordinis procedendi.

Si ergo quæſtio ſit, utrum morbus, an morbi An morbus vel

ejus cauſa prius à medico invadi debeat?

morbi cauſa prius operam medicam exigat, facilis erit ſecundum priorem regulam reſponſio: Cauſas nempe habere rationem impedimenti reſpectu curationis morbi: Eam quippe fovent, vimque medicamentorum infringunt. Quare priuſquam morbum ipſum preſſius impugnamus, cauſæ, quantum fieri poteſt, averruncandæ, aut ſaltem ita minuendæ, cicurandæque, ut quam minimum morbi expugnationi obſtent. Interim tamen, dum in amovendis cauſis fatagimus, non plane negligenda eſt morbi eſſentia, ut ſupra monuimus. Immo ita domita nonnihil morbi cauſa, ut ad tempus curationem non inſigniter impediat, licet (nondum penitus evictis ejectiſque cauſis) eſſentiæ morbi impugnationem paullo preſſius aggredi; ea tamen lege, ut, inſurgentibus iterum & de novo rationem impedimenti induentibus cauſis; ad earum ſubactionem, evacuationemque protinus revertendum ſit; adeoque in Chronico hoc affectu, per vices, modo cauſæ, modo morbus ipſe impugnandus venit: atque hanc actionum viciſſitudinem vires facilius tolerant, quam ſi ſolis cauſis expugnandis, donec penitus exterminentur, continue inſiſteremus.

Porro quum cauſæ morbificæ in hoc affectu ob viſciditatem, craſſitiem, & forte im-

impactionem, ineptæ ſint ad motum; liberandæ ſunt, priuſquam evacuentur, ab hoc impedimento & præparandæ: Siquidem *quæ movenda ſunt fluida prius facere oportet*, ut dictat ſenex. Similiter craſſities iſta, viſciditas, & impactio materiæ, ſi adſit, indicant attenuantia, incidentia, & deobſtruentia; ſed hæc non tuto propinantur impuritatibus adhuc circa primas vias reſtagnantibus, quæ cum medicamentis in venas forte rapiantur, ſanguinemque ulterius inquinent, vel ſaltem efficaciam medicamentorum retundant. Habent hæ ergo rationem impedimenti, & omnino primo ſunt amovendæ.

Denique univerſalia evacuantia particularibus & topicis ſunt præmittenda, præſertim ubi utrique intentioni ſimul incumbere non licet. Nam cauſæ univerſales in corpore fluitantes facile in locum particularium evacuatarum ſurrogantur, affluxumque ad partem prius affectam renovant: cauſarum vero particularium tenuior & ad motum aptior pars evacuatur, craſſior vero forte magis impingitur. Quare univerſales cauſæ adhuc in corpore ſcatentes rationem impedimenti habent reſpectu evacuationis particularis, & per conſequens prius ſunt exigendæ.

Poſterior regula erat, Indicanti urgentiori,

tiori, ſi nullum interveniat impedimentum, primo ſuccurendum eſſe. Urgentius Indicans id dicitur, *quod majus periculum minatur.* Omne autem Indicans urgens ſupponitur graviter corpus affligere, vireſque cum periculo atterere. Hoc itaque reſpectu, aliquando morbo eſt opitulandum primo, neglecta cauſa; aliquando etiam graviori ſymptomati, neglectis tum morbo tum ejus cauſa; ut in concitatiori alvi fluore, diuturnis vigiliis, profuſiori ſudore, & ſimilibus. Sed vel in hiſce caſibus habenda ſimul ratio eſt, quouſque fas eſt, tum morbi tum cauſæ, & ubi tantummodo correctum eſt urgentius ſymptoma, impetuſve morbi repreſſus, ad regularem procedendi methodum redeundum eſt. Hæc enim regula non ad ordinarium legitimumque curandi ordinem, ſed methodum neceſſitatis pertinet.

Adhæc, ad rectam Indicationum adminiſtrationem abſolvendam, *accurrata materiæ medicæ cognitio* requiritur: de qua in ſequentibus agendum.

CAP.

Cap. XXIX.

Materia modica propoſitis Indicationibus reſpondens. Et Primo χειρεργική.

Materia medica *experientia* potiſſimum & *anologiſmo* adinvenienda eſt, quamvis neque aliud qualecunque ratiocinium plane excludendum putemus. In tria genera vulgo, neque inepte, diſtribuitur: in præſidia χειρεργικὰ, φαρμακευτικὰ, & διαιτητικὰ, quæ hic ſuo ordine proſequemur. Tria ſummæ genera præſidiorum medicorum.

Chirurgica in hoc affectu communiter recepta ac probata, & præ cæteris famoſa, duo præſertim ſeſe offerunt: *ſcarificatio Aurium*, & *Fonticulus*. De pluribus vero aliis (ut infra videbimus) inquiſitio inſtituetur; viz. de *Cucurbitulis*, de *ſauguiſugis*, de *veſicantibus*, de *Ligaturis*, & *Faſciis*. *Venæ ſectionem* vero ipſam vires non tolerant, ut cuivis facile innoteſcit, qui ad ætatis fragilitatem, habitus partium extenuationem, venarumque gracilitatem attendere velit. 1. Chirurgica. scarificatio *Aurium.*

Agmen ducet ſcarificatio Aurium. Empirici noſtrates, qui hunc affectum tractant, eam pluris faciunt quam quis facile putaret. Solemniter quippe in ſua praxi eam cele-

celebrant, abſque ea vix felicem curationem ſperant. Nos vero, licet hoc remedii genus non improbemus, vidimus tamen abſque ejus uſu nonnullos pueros feliciter ſanatos. Et illi ipſi, qui ei plurimum tribuunt, maxima ex parte vix notabilem quantitatem ſanguinis eliciunt. Aliqui tamen teſtantur ſe vidiſſe ſatis largam ſanguinis copiam cum euphoria hac operatione eductum. Ut ut ſit, credibile eſt eos pueros facilius hoc remedium ferre, pluſque emolumenti ex ejus uſu obtinere, qui ſanguinei ſunt & habitiores, quique *alogotrophia* potius quam *atrophia*, aut *tabe*, *aliave magna partium extenuatione* detinentur. Practici noſtri plerumque bis vel ter, interpoſitis ſeptem circiter dierum intervallis, hanc operationem repetunt. Rarius lanceola, aut acutiori ſcalpello, frequentius ordinario obtuſiorique culteilo id perficiunt, nihil dolorem ejulatumque Infantis morantes. Porro, in concha Auris ut plurimum hanc ſcarificationem inſtituunt; aliqui vero eam ad interiorem & exteriorem Alæ ſive Pinnæ Aurium circumferentiam, immo ad Helicen uſque extendunt. Nemo hactenus, quod ſcimus, poſterioris lateris Auriculæ ſcarificationem tentavit: quamvis revera haud obvium ſit rationem reddere, cur illic adminiſtrata minus

minus conduceret quam in ipſa Auris Concha.

Adferre tamen libet conjecturam ſaltem noſtram, cur concha Auris præ cæteris ejus partibus ad hanc operationem eligatur, quam tamen nondum confidenter adſtruimus; etſi probabiliter ad minimum ſuſtinere poſſe putemus, modo verum ſit id, quod diligentiſſimus *Fabricius Hildanus*, (*Obſerv.* 4. *Centur.* 1.) de nervo quinti paris retulit: huic enim obſervationi conjectura hæc funditus innititur, eaque forte vacillante una corruit. Conjectura ipſa hæc eſt: Suppoſitis diſtributione & uſu nervi quinti paris loco citato memoratis, ſcarificatio in Concha Auris commode cum liberare iſtum nervum à qualicunque oppreſſione, tum torporem ejuſdem excutere, eique vigorem præſtare poteſt. Eſt enim Concha Auris locus ei proximus, quam ferro licet attingere. Quare evacuatio hic facta materiam prementem fere originem illius nervi immediate derivare, ſimulque dolorem inferendo caloremque augendo, qualemcunque torporem ejuſdem excutere, vigoremque ei addere poterit. Si ergo nervus hic (ut ibidem aſſerit celeberrimus ille Chirurgus,) aut pars ejus ad ſpinalem medullam diſtribuatur, neque ſpinalem medullam unquam deſerat, ſed continue ramulos cum nervis

Conjectura cur concha *Auris* præ cæteris ejus partibus in hoc affectu ſcarificetur?

ſpinalis medullæ ad crurum & pedum extrema emittat; facile concedi poteſt, nervum hunc ab obſtructione ſic liberatum, excitatum, ac vigorem nactum, ipſam ſpinalem quoque medullam, omneſque inde ortos nervos, quos ex iſta ſententia ad extrema concomitatur, nonnihil excitare, iiſque vigorem aliquem imprimere. Quare neceſſe eſt ſcarificationem hoc loco factam, in concha nempe Auris, longe majoris eſſe efficaciæ, quam ſi in ulla parte ejuſdem Auris à nervo quinti paris remotiore adminiſtraretur. Idem fere dici poteſt de vulnuſculo hic facto per obtuſiorem cultellum. Etenim affirmant nonnulli Practici præſtantiam hujus operationis non tam quantitatem ſanguinis extrahendi, quam doloris in iſta parte excitationem reſpicere: quod ad excitationem vigoriſque conciliationem nervo quinti paris facile quis reducat.

Utilitas Scarificationis Aurium in hoc affectu

Sed, miſſa hac conjectura, alias proponamus conſiderationes, quarum reſpectu Scarificatio hæc ex uſu eſſe poſſit in hoc affectu. 1. Hinc obtinemus particularem quandam capitis evacuationem: quæ pars, ſi quæ alia, in hoc morbo particulari plenitudine gravatur. 2 Ipſa ſanguinis evacuatione ejuſdem craſſitiem & viſciditatem nonnihil corrigimus, adeoque æqualiorem ejus diſtributionem, æqualioremque partium nutritionem

tionem promovemus. 3. Hinc non nihil excutimus partium torporem.

Notandum, hanc operationem, quum evacuationem particularem & topicam præſtet, non ſimpliciter primum locum in methodo curandi mereri, ſed, præmiſſis univerſalibus, ſuo loco ſubſequi debere.

Denique ridiculum quid, & ſuperſtitioſum ſapit, quod aliqui in hujus ſcarificationis adminiſtratione factitant; dum dextræ Auris ſanguinem lana exceptum ſiniſtro hypochondrio, ſiniſtræ dextro alligant. Hæc de Aurium ſcarificatione.

Fonticulus in hoc affectu multum probatur, atque hoc ſolo fere præſidio nonnullos puellos liberatos fuiſſe novimus. Etenim non tantum ea omnia præſtat, quæ ſcarificationi Aurium modo adſcripſimus; ſed & ſpecialiter Hydrocephali potens cum curativum, tum præſervativum remedium eſt, & ad enormem capitis magnitudinem paullatim imminuendam, ejuſque ſuperfluam ſeroſitatem evacuandam, tum inordinatum oſſium augmentum reprimendum multum conducit. Manifeſte quoque nimiam ſpinalis medullæ humiditatem exſiccat, calorem ſuſcitat, nervos roborat, eorumque torporem excutit. Fonticuli utilitas.

Quum vero hoc remedii genus per ſe ulcus quoddam ſit, & nonnihil doloris puel- Ad hoc rem e- diũ non

adſcendendum, niſi neceſſitas urgeat.

lo geſtanti inſerat, nutricique inſuper aliquid moleſtiæ indies creet, non id præſcribendum, niſi ea morbi magnitudo ſit, ut eam aliis remediis abſque hoc ſatis domari poſſe vix ſperemus.

Excitandus eſt Fonticulus inter ſecundam & tertiam Colli vertebram. Aliqui eum *cauterio actuali* inurunt, ſed hunc modum ob doloris vehementiam minus probamus: alii cauterio potentiali; ſed neque hic arridet, quod cauſtica infantuli naturæ nimis ſint adverſa, & neſcio quid venenoſi inſinuent, ſpirituſque ſaltem nimiopere diſſipent, parteſque debilitent. Probamus ergo potius Fonticuli excitationem per *ſimplicem inciſionem* acuto ſcalpello factam

Modus commodus Fonticulum ad nuchã excitandi

Aliqui utuntur *forcipe ferreo* in hunc uſum concinnato, quo cutem, loco inciſionis prius atramento notato, comprehendunt, moderataque compreſſione ſenſum partis obtundunt, dein per forcipis medium quod oblongo foramine pertuſum eſt, ſcalpellum adigunt, inciſionemque perficiunt. Facto vulnere piſum ſeu artificiale, ſeu naturale intrudunt, ſuper-impoſito Emplaſtro digeſtivo; huic chartam vel linteum multoties complicatum imponunt, eique ſcutum parvulum ex materia aliqua ſolida factum adhibent, cui faſciæ quatuor aſſuuntur, quarum

rum duæ ſuperiores fronti circumductæ aciculis capitis integumentis annectuntur; quæ inferiores involucris pectoris ſimiliter aciculis affiguntur, atque hoc modo deligato vulnere piſum non excidit, ſed fonticulum format. Aliqui loco Fonticuli *ſetaceum* ſurrogant, quod non plane improbamus, niſi quod nimis moleſtum ac dolorificum videatur, ſoluſque Fonticulus ut plurimum ſufficiat. Hæc de Fonticulis. Sequuntur jam aliæ nonnullæ Chirurgicæ operationes examinandæ.

Hirudinum uſus plus nocere quã prodeſſe videtur.

Primo loco *Hirudines* ſe offerunt. Harum certe applicatio quid in hoc morbo curando præſtet vix dum ſatis experti ſumus. Si rationem ſolam conſulamus, ſuſpicamur plus damni quam emolumenti ab hoc remedio exſpectandum eſſe. Etenim, ſi alicui capitis parti admoverentur, ob continuam ſuctionem facile affluxum ſanguinis eo verſus concitatiorem efficerent. Sin aliis partibus applicarentur, ſanguinem à partibus ejus inopia prius laborantibus detraherent.

Cucurbitulæ cum ſcarificatione improbantur ut noxiæ; ſine ſcarificatione, ut inutiles.

II. *Cucurbitulas* non tam noxias quam inutiles exiſtimamus. Equidem eas quæ *cum ſcarificatione* adhibentur plane rejicimus, non tantum argumentis modo allatis de ſanguiſugis ducti, ſed & metu dejectionis virium ob dolorem, & adminiſtrationis moleſtiam,

moti. Cucurbitulas *ſine ſcarificatione*, ut dicere cœperamus, neque vires, neque morbus, ejuſve cauſæ videntur reſpuere. Verumtamen parum hæ efficaces ſunt, & perpendendum relinquimus, an utilitas, qualis qualis, ex earum uſu emergens, applicationis moleſtiam ſatis compenſet.

Niſi alterutras efflagitet alius aliquis cõplicatus affectus.

Nihilominus fieri poteſt, ut reſpectu alterius morbi conjuncti earum uſus alicujus ſit momenti; ut in Pleuritide, Phrenitide, atque ubi imminet periculoſus aliquis fluxus in partem quandam principem. In quo caſu, forſan iſtæ, quæ cum ſcarificatione adhibentur, in grandioribus & robuſtioribus puellis admitti poſſint. Applicentur autem vertebris Colli, Humeris, Natibus, interioribus Femoris partibus, plantis Pedum, aliiſque locis, prout peculiaris affectus complicatus poſtulaverit.

Notandum interim in tam tenera ætate multo minores eligendas eſſe Cucurbitulas, eaſque minori cum flamma admovendas, quam alias in adultis ſolent, ſcarificationemque, ſi omnino admittatur, leviori manu infligendam eſſe.

Veſicatoria interdum utiliter hic adhibentur.

III. Quod ad *veſicatoria* attinet, licet eorum etiam uſum nondum ſatis experti ſimus, & licet tum σηπτικὰ, quod partes eliquent; tum καυστικὰ, quod altius penetrent, cruſtamque inducant ab hoc affectu arceamus:

mus: illa tamen πυρωτικὰ, quæ veſicas tantum in cute excitant, utiliter interdum admitti poſſe conjectamus.

Dicas, *Cantharides* (*è quibus fere conficiuntur*) *impenſe eſſe calidas, & præterea venenoſæ cujuſdam qualitatis ſuſpectas.* *Object.*

Reſpondemus, Ne quid de Catharidum qualitatibus hic interſeramus, concedimus id quod afferitur. Verum cum externæ tantum cuticulæ, & particulæ ejus non adeo extenſæ adhibeantur, & cum ſtatim excitata veſica amoveantur, earum caloris exceſſus, viruſque, vix ultra cuticulam altius in corpus penetrat, adeoque ſine notabili detrimento remedium hoc adhiberi poteſt. Sed quæras, quid hinc commodi exſpectare liceat? Dicimus, efficaciter intemperiem frigidam & humidam corrigere, torporemque ſpinalis medullæ, cerebri, nervorum, partiumque nervoſarum excutere, ſimulque omnes partes firmiores ac rigidiores præſtare, pulſumque fortiorem in externis partibus proritare: quæ omnia in hujus affectus curatione non parvi ſunt momenti. *Reſp.* Eorum utilitas notatur.

Aliquis noſtrum teſtatur ſe bienni puello, qui hoc morbo affectus in febrim quoque continuam & malignam inciderat, quique jam prope phreneticus factus fuerat, præſcipſiſſe inter alia veſicatorium verte- *Obſervatio.*

 bris

bris colli adhibendum. Manifeſtum hinc levamen puellus mox ſentire viſus eſt, & poſt aliquot dies à febre liberatus eſt. Poſtea bis vel ter infuſione *Rhabarbari*, &c. purgatus, præter omnium exſpectationem, fere abſque aliis remediis, hunc affectum quoque excuſſit. Verum enimvero, ut vix reperias commodum, quod nulla ſecum incommoda trahat, ita neque hoc remedium ab omni parte culpa ſua vacat.

Tum etiam incommotas.

Moleſtum quippe & dolorificum atque ingratum pueris eſt: eorum porro luſus & exercitia ad tempus interturbat; cujus rei reſpectu, niſi forte alius morbus complicatus exercitia una interdixerit, vix plus utilitatis, quam damni præſtare poterit. Adhæc, vis ejus ſubito exeritur, & mox paullatim exhauſta eſt, quod non uſquequaque chronico morbo quadrat. Denique Fonticulus, qui chronicis morbis proprius eſt, in hoc affectu ejus vicem ſupplere poſſe videtur. Quocirca, vix medicamenti veſicatorii applicationem in hoc curando morbo admittimus, niſi acutus una complicetur morbus, qui ſui cauſa hoc remedii genus exigat; ut in caſu modo propoſito evenit.

Locus commodiſſimus applicationis veſicatorii

Ubi autem res poſtulat; ut applicetur veſicatorium, commodiſſime id fieri poſſe videtur ſuper vertebras Colli, niſi forte Fonticulus illic excitatus locum præoccupaverit;

paverit; in quo caſu, vel pone Aures, vel 4 digitos infra Fonticulum admoveatur. Non negamus, illud, reſpectu aliorum morborum complicatorum, aliis atque aliis locis adaptari poſſe: hic vero deſignamus locum, qui maxime reſpiciat præſentem morbum. *in hoc affectu.*

IV. *Ligaturæ* quoque ad hunc titulum referri poſſe videntur, & quidem concedimus eas aliquando in hoc affectu non plane eſſe inutiles, nimirum, ſi eæ valde moderatæ, ſi per juſta intervalla, ſi locis convenientibus adhibeantur; verum cavendum, ne incremento partis, cui applicantur, obſtent; quod fit, ſi ſatis laxæ ſint, ſi ex lana molliori confectæ, ſi interdiu aut aliqua diei parte, leviterque conſtrictæ, noctu vero ſolutæ, ſi cruribus ſupra genu, brachiis ſupra cubitum, adaptentur. *Ligaturæ hic ex uſu eſſe poſſunt. Sed cum cautione uſurpandæ.*

Videntur autem Ligaturæ hic conducere ad ſanguinis affluxum à capite revellendum, eundemque verſus partes extenuatas externaſque & extremas promovendum; præterea ad nimis lubricum ſanguinis regreſſum in illis partibus, quibus adhibentur, retardandum. *Ad quid eæ conferant.*

V. Huc quoque ſpectat certarum partium *Faſciatio*, quippe quæ cum Ligaturis affinitatem habet. Solent enim aliqui ad firmandas partes earumque calorem fovendum *Faſciarũ uſus & modus eas concinnandi.*

vendum faſciis laneis eas involvere ; pedes nimirum, tibias, genu, & vicinas femoris partes. Cavendum vero, ne eæ nimis ſtrictæ liberam partium accretionem impediant.

Alii loco Faſciarum *Ocreas fibulatas* panno laneo ſuccinctas conficiunt; has vero non ſola firmitatis, aut caloris gratia effingunt, ſed etiam ad curvitatem oſſium reducendam, vel ad inflexos Articulos erigendos. Aliqui *Ferulas* addunt, aut *particulas fiſſi oſſis Ceti.*

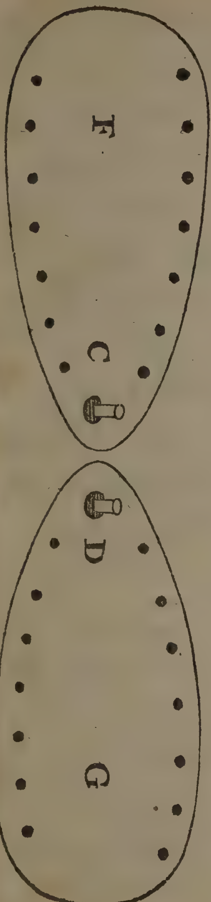
Verum tria potiſſimum in harum ſtructura ſunt notanda.

1. Ut premant aliquantulum extantem & convexam oſſis partem.

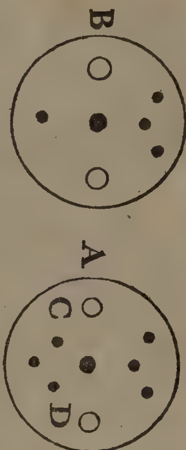
2. Ut cavam vix tangant, quin potius à compreſſione defendant.

3. Ut parti ſint bene adaptatæ, & articulorum motum quam minimum impediant.

In

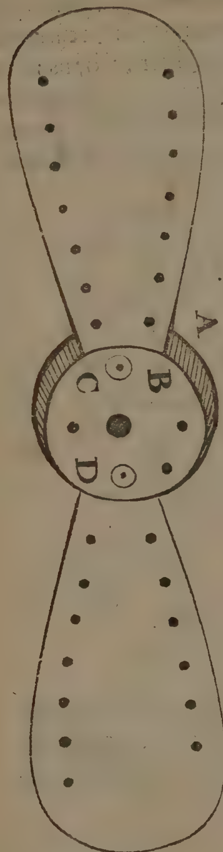

In hunc finem iſtæ ocreæ anteriori parti, qua genu ſpectant, tranverſim ſecari poſſunt. Similiter, ſi opus ſit ut Ferulæ ſupra genu extendantur, ad ſuſtinendam & erigendam ejuſdem deflexio-

nem, requiritur, ut cum duplici articulo formentur in loco flexionis, in hunc modum.

Forma articulationis Ferularum.

A B *Rotulæ binæ ferreæ.*
C D *Axes articulorum ferularum.* ● ● ● ● ● ● *Clavi quibus Rotulæ firmiter junguntur.*
F G *Aſſerculi, ſive ferulæ binæ.*

Loco Ferularum commodius ſubſtitui poſſent tenuiſſimæ laminæ ferri, totumque inſtrumentum ex ferro fabricari poſſet.

Axes bini C D, ſuper quos flectuntur aſſerculi ſive ferulæ F G, duobus orbiculis dictis infiguntur. Orbiculi vero ipſi A B C ex laminis ferri quam tenuiſſimis (ſi modo firmis) ne nimis graves ſint, fabricantur; ſimulque admodum politis, ne aſſerculorum motum impediant. Æqualis ſunt diametri, ſeu latitudinis, hi Orbiculi, puta duorum circiter digitorum tranſverſorum, atque ita inter ſe coaptantur, ut ab omni parte paralleli ſint. Interſtitium vero inter illos tantum

tum ſit, ut aſſerculorum capita appoſite excipiat. Porro orbiculi hi, non modo duplici axe C & D, ſed & quinque clavis ferreis, in ſchemate punctulis minoribus notatis, transfigendi, firmiterque copulandi ſunt. Denique tota inſtrumenti compoſitio ita comparanda eſt ut commode alligari poſſit ad prominens latus genu inflexi, ſimulque tam extenſioni quam ordinariæ ejuſdem flexioni inſerviat, deflexionem vero ejus ad alterutrum latus, præſertim ad prominens, coërceat: quæ cauſa eſt cur duplici orbiculo axes infigantur, ſcilicet ne qua juncturæ vacillent, & deflexioni genu cedant.

Similiter torſio pedum faſciis quoque frequentur emendatur. Si digiti pedum extrorſum diſtorquentur, nocte faſciis colligandi ſunt, interpoſito inter calcaneos taloſque pulvinari. Sin introrſum digiti pedum torqueantur, colligandi ſunt tali, immitendumque pulvinar inter majores pedum digitos.

Denique ad truncum corporis erigendum, aut erectum ſervandum, ſolent *thoraces ex duplici panno conſutos* conficere, interpoſitis exiguis *aſſerculis oſſis ceti*, quos ita corporibus Infantium adaptant, ut ſpinam erectam ſiſtant, oſſa prominentia reprimant, incurva ab ulteriori compreſſione de-

defendant; curandum quoque ne ſint; aut ſaltem quam minimum, puellis geſtantibus moleſtæ, atque ut ſuper ſpinam dorſi funiculo in hunc uſum accommodato fibulentur.

Cap. XXX.

Materia Φαρμακευτική. Et 1. Eluentia primas vias.

Materia hæc multiplicis ac nobiliſſimi uſus eſt, plurimiſque Indicationibus ſatisfacit. Omnia quippe medicamenta, quæ vel morbi cauſas, vel morbum ipſum, vel ſymptomata primo reſpiciunt, exceptis ſolis Chirurgicis, complectitur.

Dividitur in remedia *Interna* & *Externa*; & utraque in *Simplicia* & *Compoſita*. Interna demum ſubdividi poſſunt in *Eluentia primas vias*, in *Præparantia*, in *elective Evatuantia*, in *Alterantia ſpecifica*, & *Roborantia*, denique in *Corrigentia ſymptomata*.

Primum locum inter hæc merentur Interna, atque ex illis Eluentia impuritates primarum viarum: cum hæ, ut ſupra monuimus, habeant rationem impedimenti reſpectu remediorum ſequentium, & ſimpliciter primo ſint amovendæ. In ſingulis autem titulis,

titulis, quantum rei natura fert, ſimplicia compoſitis præmittemus.

Eluentia hæc tria genera adhuc comprehendunt, viz. *Enemata, Emetica,* & *Cathartica lenitiva.*

Enematum uſus, eorumque formulæ quædam.

Enematum injectio, priuſquam preſſius curationem aggredimur, tunc potiſſimum prærequiritur, cum alvus adſtricta eſt, fæceſque induratæ; aut cum ſtatus inteſtina torquent, aut quævis inteſtinorum tormina ægrum affligunt. In quibus caſibus non modo ante quamvis præparationem, ſed & ante vomitionem, immo ipſam lenitivam purgationem nonnunquam utiliter præmitti poſſunt. Nunquam hæc è violentioribus purgantibus, frequenter vero è lenitivis & benignis, aliquando etiam è ſolis lubricantibus & ſtatus diſcutientibus conſtant. Longius à paſtu injicienda ſunt tepide. Formulas aliquot ſubnectemus. Quando Enemata profiſciunt. Cautio in eorum præſcriptione obſervanda.

℞. *Lactis vacc. rec. calfact.* ℥iij. iiij. vel v. *ſemin. aniſ. pulv.* gr. x. *ſacch. commun.* ℥j. ʒj ß. vel ℥ij. *vitellum unius ovi.* M. F. Enema. Addi inſuper poteſt *butyr. recent.* ℥ß.

℞. *Decocti emoll.* q. ſ. *elect. lenit.* ℥ß. *ſyr. roſ. ſolut. viol.* an. ʒvj. *ol. chamæm.* ℥j. M. F. Enema. Injic. tepide.

℞. *Rad. alth. contuſ.* ℥ß. vel ejus loco *fol. malv.* vel *flor. ejuſdem* M ß. *fl. chamæm.* p. j. *ſemin. carminant.* ʒij. Coq. in ſ. q. *ſeri lactis cereviſiati. Colaturæ* ℥iiij. vel v. adde *diacaſſiæ* vel *Elect. paſſulati* ℥ß. *ſyr. roſat. ſolut. ſimpl. ſacch. culinaris* an. ℥j. *butyr. recent.* ʒvj. Addi poteſt, ſi viſum fuerit, *vitellus unius ovi.*

℞. *Fimi equi non caſtrati recentis* ℥jß. *ſemin. aniſ. fœnic. malvæ contuſ.* an. ʒjß. *fl. chamæm.* p. j. Coq. in ſ. q. *ſeri lactis cereviſiati. In colaturæ* ℥iiij. vel v. ſolve *ſyr. viol.* ʒx. *ſacch. communis, ol. roſat.* an. ℥ß. M. F. Enema.

Emeticorum uſus, & quædam eorum Exempla.

Emeticorum utilitas.

Emetica, ſeu vomitoria, tria potiſſimum præſtant. 1. Humores ſive crudos, ſive corruptos, & quaſcuuque impuritates in ventriculo contentas evacuant, idque per viam breviorem & expeditiorem, quam ſi per ambages & anfractus Inteſtinorum circumducerentur. 2. Agitando omnes partes, imprimis viſcera, humores craſſos viſcidoſque iis adhærentes, aut iiſdem impactos magis fluxiles reddunt, & frequenter excutiunt, præſertim in ventriculo & Inteſtinis collectos: quo nomine Colicis doloribus ſubveniunt,

veniunt , & ad obſtructiones reſerandas multum conferunt. 3. Omnium partium corporis, & maxime viſcerum, excretricem facultatem efficaciter ſtimulant, hincque latentes morborum , imprimis febrium intermittentium , fomites & cauſas ſæpe unica vice exhibita eliciunt. Enimvero inter vomendum Inteſtina quoque ad exeretionem per ſedem ſtimulantur ; Hepar per Porum Biliarum bilem ; Pancreas peculiare ſuum excrementum per novum ejuſdem vas profuſius in inteſtina effundit; Lien quoque forte ſuum excrementum in ventriculum per vaſa nondum ſatis nota uberius exonerat ; Renes ſerum per ureteres; Pulmones efficaciori tuſſi concitata pus mucumve per trachæam arteriam ; Cerebrum, pituitam, & ſalſum ſerum per palatum,per nares, oculoſque copioſius ſolito excernit. Denique totum corpus ad diaphoreſin , ſive manifeſtam per ſudorem , ſive occultam per inſenſibilem tranſpirationem , pronius plerumque redditur. Notandum interim eſt , non leviora quæque vomitoria, neque etiam ipſa fortiora, ſi imminuta doſi exhibeantur , ſtatim hæc omnia plene perficere ; attamen ſua operatione plus minuſve pro viribus & quantitate medicamenti eo collimare , & fortiora quidem , plena doſi data, tres metas propoſitas efficaciter attingere.

Circumſpectio adhibenda in eorum uſu.

Ex prædictis facile cuivis innoteſcit fortiora Emetica, pleniori quantitate præſcripta, puellis hoc morbo correptis competere non poſſe, neque teneras eorum vires tantos in corpore tumultus, & tam univerſalem evacuationem ſubitoque factam perferre poſſe. Quapropter circumſpecte admodum hoc remedii genus puellis præſcribendum eſt, tum etiam atque etiam vires & medicamenti efficacia ac quantitas contra ſunt penſitandæ. In hunc ergo finem aliquot cautiones juniorum gratia hic ſubnectere non erit inutile.

1. Vomitus in hoc affectu concitandus non eſt, niſi humores ſponte ſua nonnihil ſurſum vergant, iique per ſuperiora non difficulter exigi poſſint.

2. Niſi puelli per ſe ad vomendum ſint proclives, vomitumque facile ferant.

3. In ſputo ſanguinis, Phthiſi ſeu Tabe, Hæmorrhagia Narium in quavis interna venarum apertione, ſimilibuſque caſibus ab hoc remedio abſtinendum.

4. Potentiora Emetica liberaliori doſi exhibita hic interdicuntur. Etenim metus eſt, ne inſitos ſpiritus nimium depopulentur, ipſaſque partes ſolidas plus æquo prius extenuatas ulterius eliquent.

Qualia vomitoria hic conveniant.

Oportet ergo, ut vomitaria, hic in uſum vocanda, vel natura ſua leniora ſint, vel ſaltem

tem fortiora ſatis correcta & parca doſi adminiſtrata.

Object. *Dicas ſi leniora ſint aut diminuta quantitate exhibita, vix efficaciter poſſe humores evacuandos educere.*

Reſp. Revera, ubi naturam, aut non omnino, aut parum adminiculantem habemus, ita rem ſe habere; in quo caſu negamus vomitoria omnino eſſe exhibenda: ſuppoſita vero aptitudine tum humorum tum corporis ad hanc evacuationem (ut in prima & ſecunda cautione requiritur) etiam leniora vomitoria humores in primis viis ſtabulantes evacuare queunt: quod idem dicendum quoque eſt de fortioribus probe correctis parcaque manu exhibitis. Etenim ob correctionem & diminutam quantitatem haud multum corpus exagitant, aut naturam laceſſunt, atque interim ob ventriculi humorumque proclivitatem huic ſcopo ſatisfacere valent. Paradigmata jam aliquot ſubjungamus.

℞. *Summitat.* Erigeri M. ß. *paſſul. Corinth.* ℥j. Coq. in ℔j. *cereviſiæ non lupulatæ* ad medietatis abſumptionem. *Colaturæ* ℥iij. adde *ſyr. acetoſ. ſimpl.* ℥ß. M. & exhib. tepide.

Vel

℞. *Infuſionis croci metallor. in vino Hiſpan. loco frigido factæ & per ſubſid. optime*

 depurat.

depurat. ʒj. ℥jß. ℥ij. (pro ratione ætatis ac roboris) *ſyr. acetoſ.* ſimpl. ℥ß. *ſeri lactis cereviſiati* ℥jß. *aq. cinnam.* gutt. x. vel ejus loco, ſi convulſiones metuuntur, *aq. antepilept. Lang.* ℈j. M. & ebibat tepide mane cum regimine.

℞. *Succ. fol. Aſari* ℥ß. ℈ij. vel ℥j. *ſyr. acetoſi ſimpl.* ʒij. *ſeri lactis cereviſiati* q. ſ. M.

℞. *Salis vitrioli præp.* à gr. v. ad gr. x. Exhibe ſimiliter in *ſero lactis cereviſiato.*

Catharctica Lenitiva.

Cautiones circa uſum Lenientium obſervandæ.

Hæc evacuantia cum effectus ſuos placide ſine tumultu exequantur, non illam Medici circumſpectionem quam Emetica aut elective Purgantia poſtulant. Tria tamen circa illorum uſum cavenda ſunt. 1. Ne ingrato ſapore eam ventriculo nauſeam inferamus, ut poſtmodum omnia medicamenta averſetur & abhorreat. 2. Ne nimia pharmaci quantitate ventriculum gravemus. 3. Ne aſſumptum pharmacum vomitu ſtatim rejiciatur. In hunc ultimum ſcopum ſolent aliqui os puelli grato aliquo liquore ſtatim colluere; alii tantum in os ejuſdem ingerunt, vel *ceraſa condita,* vel *pruna Brigniolenſia*, vel *conſervam Berberorum,* vel *ſuccum Aurantiorum ſaccharo admixtum,* aut *ſimilia.*

Dividi

Dividi hæc Lenitiva poſſunt in *Simplicia* & *Compoſita*; & hæc iterum in ea *quæ in Pharmacopoliis exſtare ſolent*, & ea, *quæ pro re nata de novo parantur*. Lenientium diviſio.

Simplicia, quæ huic ſcopo per ſe ſatisfaciunt, admodum pauca reperiuntur; ut *Manna*, *Caßia fiſtularis*, *Aloë ſocotrina*, *Tamarindi*, *Polypodium quercinum*. At vero minus efficacia, quæque (niſi purgantibus aliis fortioribus acuantur) lenitivam indolem non induunt, plura occurrunt; ut *Uvæ paſſæ majores*, *tum Corinthiacæ*, *Jujubæ*, *Sebeſtenæ*, *Pruna dulcia & damaſcena*, *Ficus*, *Dactyli*, *Pulpa Pomorum aſſatorum*, *Flores Malvæ*, *Violarum*, *Herbæ Parietariæ*, *Mercurialis*, *Rad. Althææ*, *Glycyrrh. ſemina 4 frig. maj. ſemina Malvæ*, *Amygdalæ dulces*, *Ova ſorbilia*, *Pinguedines*, *Butyrum*, *Oleum olivar. ol. amygd. dulc. ſerum Lactis*, & ſimilia. Hæc licet per ſe parum efficacia ſint, aliorum tamen purgantium admixtione non contemnendam vim lenitivam acquirunt.

Compoſita lenitiva hæc in Officinis proſtant, *Caßia extracta cum vel ſine Senna*, *Diacaßia*, *Elect. Lenitivum*, *Diaprunum lenitivum*, *Elect. paſſulatum*, *Decoctum commune pro Medicina*, *Decoctum fl. & fruct. ſyr. & mel Violarum*, *ſyr roſar. ſol. mel Mercuriale*, *mel Paſſulatum*, *Conſervæ Roſarum pallidarum*, *Florum Malvæ*, *Violarum*. Formulas nonnul-

las extemporaneas his ſubjungere poſſumus; Ut

℞. *Mannæ Calabrinæ opt.* ℥vj. *cremor. tartari* gr. vij. *ſeri lactis cereviſiati* (Poſſet-Ale *dicti*) *in quo parum ſem. aniſ. ferbuerit* ℥j ß. Miſce, & exhib. mane. Loco ſeri *ejuſmodi* ſubſtitui poteſt *juſculum aliquod*, vel *Decoct. commun. pro Medicina*, vel *Decoct. fl. & fruct.*

℞. *Elect. Lenitiv.* ʒj ß. vel, ℥ij. *ſyr. roſar. ſolut.* ʒij ß. *viol.* ℥j. *cremor. tart.* gr. x. *ſeri lactis cereviſiati* ℥ij ß. M. & capiat in aurora. Aliqui parant *ſyr. lenitivum* in hunc modum.

℞. *Polypod. querc.* ℥ij. *tart. alb. præpar.* ʒij. *Poma dulc.* N. xij. *Uvar. paſſar. exacinat.* ℥j. Coq. in ſ. q. *aq. font. ad* ℔j. *In Colatura infunde per noct. fol. ſenn. elect.* ℥j ß. *rhab.* ʒij. *pulpæ Caſſiæ recenter extract.* ℥ß. *tamarind.* ℥j *glyc. ſemin. aniſ. coriand.* an. ʒj ß. *mane per pannum laneum denſum exprimantur.* ℞. *Expreſſionis* ℥viij. *ſacch. alb.* ℥vj. *Coq. parum, tum adde mannæ opt. ſyr. roſ. ſolut.* an. ℥ij. *viol.* ℥j. F. *ſyr. Lenitivus.* Capiat Puellus ℥j. *aq. cichor.* vel *parietar.* ℥ß. & *ſucci limon.* ʒj. *dilutam.*

℞. *Aloes lotæ*, vel *Pil. Aloephang.* gr. vij. F. Pilulæ 2. *cum ſyr. roſ. ſolut.* Immittantur in 2. *ceraſa condita exemptis oſſiculis, quæ integra deglutiantur*, ne ſapor offendat hora ſomni

ſomni veſperi. Mane ſuperbibat *ſyr. roſ. ſolut.* ℥j. *in ſero lactis cereviſiato.*

Vel

℞. *Syr. roſ. ſolut.* ℥vj. *violar.* ℥ß. *ſucci limon.* ℥j. *elect. paſſulat.* ℥j. *aq. cichor.* vel *parietar.* ℥jß. M. F. Hauſtus, quem capiat mane jejunus. Atque hæc de Eluentibus primas vias: ſequuntur Præparantia.

Cap. XXXI.

Præparantia, eorumque Uſus.

Remedia hæc partim *humores præparandos*, partim *vias, per quas ii educendi*, partim *ipſas partes in quibus ſtabulantur*, reſpiciunt. Sciendum autem evacuationem illam, quæ *Emeticis* perficitur, minime omnium præparationem prærequirere; illam vero quæ *Catharcticis* aut *Expectorantibus*, maxime. Præparãtium genera. Quæ evacuatio magis, quæ minus præparationem exigat.

I. *Humores præparandi* in genere ſunt, vel Pituitoſi, nimirum frigidi, qui calidis attemperandi, craſſi attenuandi, viſcidi incidendi; vel Bilioſi, *viz.* acres, amari, urentes, corroſivi, qui lenientibus & compeſcentibus cicurandi; vel Melancholici, ſcil. terreſtres, fæculenti, tartarei, qui benigniori Quæ præparatio quibus humoribus debeatur.

 mate-

materiæ commiſcendi & fluxiles reddendi; vel denique ſeroſi, qui diſponendi & quaſi manu dirigendi ſunt, vel ad vias urinarias, ut per mictum; vel ad alvum, ut per ſeceſſum; vel ad partes cutaneas, ut per ſudationem facilius exigantur.

Viarum præparatio.

II. *Viæ, per quas* Evacuatio *decernitur*, muniendæ quoque ſunt ac adaptandæ, & non tantum communes, ſed & ipſæ ſpeciales, per quas materia peccans in ſpecie ad communes vias deducatur. Alia enim præparatio eſt vaſorum Renum, (quæ ſcilicet lubricantibus & laxantibus maxime perficitur) alia vaſorum Hepatis, quæ fit aperientibus, abſtergentibus, & nonnihil ſimul adſtringentibus; alia vaſorum Pulmonum, quæ potius lenientibus & maturantibus peragitur, admixtis forte pro ratione materiæ vel incidentibus & attenuantibus, vel contra incraſſantibus & fluxionem avertentibus.

Præparatio reſpectu partium.

III. *Partes ipſæ, in quibus præ cæteris humores vitioſi impinguntur vel fluitant*, medicamenta ſibi appropriata admiſcenda poſtulant; & prout hoc vel illud viſcus plus minuſque afficitur, modo cephalica, modo hepatica, modo pulmones reſpicientia, &c. dominium in præparantibus obtinent, & liberalius ſunt admiſcenda.

Conditiones Præpa-

Porro (ut ſimul omnes prope qualitates præparantium in hoc affectu requiſitas complectamur)

plectamur) dicimus hæc remedia ex Arte præſcripta ut plurimum eſſe *moderate calida,* (niſi ſcilicet febris adfuerit) eſſe *attenuantia, incidentia, & deobſtruentia, ſimulque peculiari jure nonnihil Hepar, Pulmones, & Caput reſpicere*, quæ partes plerumque humorum copia in hoc morbo gravari ſolent; Eſſe adhuc *huic affectui in ſpecie nonnihil appropriata:* ſi vero non occurrant talia, quæ ſimul ſub cenſum præparantium cadant, morboque approprientur, ſaltem alia tunc ſpecifica præparantibus admiſcenda.

rantium in hoc affectu.

Tandem in memoriam revocandum eſt, morbum hunc eſſe Chronicum, materiamque ejuſdem eſſe tardi motus, totamque ſimul vix præparari, aut non continue inſiſtendum eſſe præparantibus, donec tota materia fuerit præparata; ita quippe pars præparata, & jam fluxilis reddita, vel alios affectus, vel etiam gravia forte ſymptomata, facile concitet. Quare per vices modo præparandum, modo materia jam præparata pharmaco exigenda. Qua ſane alterna remediorum adminiſtratione, tum viribus proſpiciemus, tum cauſæ morbificæ tuto (ut ut ſenſim) occurremus. *Notandum* quoque hic, quod & ſupra monuimus, ubi cauſæ morbificæ eouſque diminutæ ac edomitæ fuerint, ut ad tempus non impediant ſpecificam curationem; huic quamprimum propriis

Per epicraſin humores in hoc affectu eximendi.

priis alterantibus eſſe incumbendum , & in eadem perſiſtendum eſſe, donec cauſæ denuo proceſſum interturturbaverint.

Hiſce jam præmiſſis, *Præparantia Simplicia*, ut & *Compoſita* illa , quæ in Pharmacopolis aſſervari ſolent,nec non exempla quædam *Decompoſitorum*, ordine ſubjungere ulterius viſum eſt : Monemus tamen haud expectandum eſſe, ut ſingula ſimplicia, (aut forte eorum aliquod) omnes qualitates,quas modo exquiſitis illis & appropriatis præparantibus attribuimus, complectantur ; (ita enim nulla compoſitione foret opus) ſed tot & talia è ſimplicibus à nobis enumeratis à prudenti Medico ſeligenda, ac inter ſe contemperanda ſunt, quæ ſimul juncta remedium omnibus iſtis qualitatibus donatum concinnent.

Simplicia, & *Compoſita* in Officinis aſſervata ſunt ſequentia. *Herbæ omnes capillares*, imprimis, *Trichomanes*; *Ruta muraria*; *Spicæ radicis Oſmundæ regalis*; *Gemmæ vix-dum erumpentes Filicis maris*; *Polypodium murale*; *Phyllitis*, ſeu *Lingua Cervina*, *Ceterach*, *Hepatica*, *Agrimonia*, *Cuſcuta*, *Scabioſa*, *Betonica*, *Veronica mas*; *folia & cortex Tamariſci*; *cortex radicum Capparum* ; *rad. Cichor. Endiv. Gramin. Aſparag. Myrrhidis*; *Glycyrr. Tartarum*; (quanquam forte ejus lubricitas minus congruit) *Paſſulæ*, imprimis *Corin-*

thia-

thiacæ; Pruna Damaſcena; ſemin. Aniſ. Fœnic. dulc. Coriandr. Carui; Anethi; Syr. Capill. Vener. de Beton. ſimpl. & compoſ. Byzantin. Cichor. de Eupator. de 5 radic. de Scolopend. de Stæch.

Ex his ulterius *Decompoſita* pro re nata formari poſſunt; Ut,

℞. *Spicas*, vel *Gemmas Rad. Filicis maris* N. v. *Coq.* in ℔ß. *lactis* ad ℥iij. Colaturam bibat mane, jejuno ſtomacho. *Convenit maxime junioribus & lacti aſſuetis.*

Vel

℞. *Gemmarum Felicis maris tenellarum è terra modo erumpentium* M j. *Veron. maris, Ling. Cervin. Hepat.* an. M ß *fl. Tamariſci* p. j. *Paſſul. minor*, ℥j ß. *Macis* ℥ß. *Pullum unum extenteratum*, &c. *& cum farina avenacea*, q. ſ. F. Juſculum, *ut artis eſt.* Capiat Puellus ℥iij. vel iiij. mane, & hora quarta pomeridiana; addendo, ſi lubet. *Crem. Tart.* gr. x.

Vel

℞. *Capill. Vener. Hepat. Agrimon. Cuſcutæ*, an. M ß. *Radic. Filic. maris, gramin. Aſparag.* an. ℥ß. *fl. Tamariſc.* p. j. *Paſſul. Corinth.* ℥j. *Tartar. alb. præp.* ʒj. *Glycyrrh.* ʒß. *Macis* ℈j. Coq. in ℔ij. *aq. font. Colaturæ* ℔j. *adde vini alb.* vel *Rhenan.* ℥iij. *ſyr. de Scolopendr.* ℥j ß. M. F. Apozema; de quo bibat Puellus hauſtum, mane, & hora quarta pomeridiana. *Valet potiſſimum, ubi pertinaces ob-*

ſtructio-

ſtructiones, in Meſenterio, Hepate, &c. *adſunt.*

Vel

℞. *Tuſſilag. Capill. Vener. Ling. Cervin. Hepat.* an. M ß. *Radic. Myrrhid. Aſparag.* an. ℥ß. *Glyc. Hiſpan.* ʒij. *Macis* ℈j. *Paſſul. exacinat.* ℥j. *Iujub.* N. vj. *Sebeſten.* N. viij. *Fic. inciſ.* N. ij. Coq. in ſ. q. *aq. Hord. Colaturæ claræ* ℔j. adde *ſyr. Capill. Vener.* ℥jß. M. *Hujus* Apozematis *uſus præcipuus eſt, infarctis ſimul aut obſtructis Pulmonibus.*

℞. *Muſti Cereviſ.* ℔ij. *Hepaticæ, Capill. Vener. Phyllit. Scabioſ. Tuſſilag. Matricar. Artemiſ.* an. M j. *Fic. inciſ. Paſſul. exacinat.* an. ℔j. *Glyc. ſem. Aniſ.* an. ʒij. Coq. lento igne per horas 6. *Colatura ſervetur in uſum. In eodem prope caſu conveniens eſt.*

Vel

℞. *Sarſæparill. inciſ.* ℥iij. *Radic. Chin. raſ. Cornu cervi, Ebor.* an. ℥j. *fol. Veron. maris. Phyblit. Hepat. Scabioſ.* an. M. iij. *ſpic. rad. Oſmund. regal. Filic.* an. ℥ij. Coq. in 4. *Congiis muſti cereviſiæ non lupulatæ* (Ale *dictæ*) *lento igne per horas* 4, vel 5. *Dein poſt aliquot horas coletur liquor per ſetaceum;* tum adde *ſucci Cochlear. Becabung.* an. ℔ß. *fermenti cereviſ.* q. ſ. Fermentetur *more ſolito, & in doliolum reponatur, è quo ad uſum pro Potu ordinario depromatur. Conducit præcipue, ubi adeſt ſuſpicio Luis Venereæ, vel Scorbuti complicati.*

Cap. XXXI.

Evacuantia elective.

PRæparata materia morbi, apertiſque viis, per quas evacuatio inſtituitur, proximum eſt, ut conſideremus quæ pharmaca humores in ſpecie peccantes elective educant. Hæc autem medicamenta partim *humores*. partim *partes in quibus ſtabulantur*, reſpiciunt: in ſingulis vero juſta virium habenda eſt ratio. Evacuãtium diviſio.

Violentiora vel plane abdicanda, vel optime correcta & parca doſi circumſpecteque adhibenda ſunt: & junioribus quidem pueris ac infirmioribus vel mitiora, vel minori doſi, magiſque correcta; majoribus & robuſtioribus fortiora pleniorique doſi (modo non tranſcendant vires) permittenda. In utroque caſu tutius eſt paulo infra vires ſubſiſtere, quam eaſdem vel tantillum excedere; & omnino in hoc affectu ſatius eſt *per epicraſin* procedere, quam ſimul & ſemel plenarium humorum peccantium evacuationem tentare. Quæ ſint rejicienda.

Humores porro in corpore dominantes ſibi appropriata pharmaca deſiderant; ut Bilia *Cholagoga*, Pituita *Phlegmagoga*, Melancholia *Melanogoga*, ſerum Humorque aquoſus *Hydragoga*.

Ad-

Adhæc, ſi Hepar præ aliis partibus humoribus gravetur, talia ſunt eligenda purgantia, quæ peculiari jure Hepar reſpiciunt. Similiter, obſeſſis multum Pulmonibus, aut Cerebro, aliiſve viſceribus, ejuſmodi ſunt eligenda purgantia, (quantum quidem fieri poteſt) quæ hiſce partibus reſpective ſunt appropriata. Sin vero non occurrant ſimplicia purgantia nonnullis partibus ſatis ſpeciatim dicata, apta aliorum ingredientium iſtis partibus familiarium admixtione eorum defectus ſupplendus eſt.

Rhabarbari in hoc affectu uſus.

Denique (quoad fieri poterit) purgantibus directe morbi eſſentiæ oppoſitis inſiſtere conandum eſt. Hoc nomine *Rharbarbarum* præ aliis ſimplicibus commendamus. Eſt enim *medicamentum moderate calidum & ſiccum, ſpiritibus inſitis omnium partium ſatis familiare, & amicum, torporem ſpirituum benigne excutit, mollitiem laxitatemque partium firmat, internam lubricitatem nonnihil corrigit; pulſum ad artus evocat, calorem externarum partium auget, internarum & imprimis earum, quæ nutritioni inſerviunt, vigorem & activitatem fovet.* Adde quod *rariſſime* (modo juſta doſi exhibeatur) *ſuper purgationem invehat, medicamentum profecto omni ætati & complexioni ſatis tutum.*

Hiſce jam præmiſſis, nonnulla ſimplicia purgantia, quæ huc ſpectant, nec non pa-

radigma-

radigmata quædam compoſitorum proponenda ſunt. Neque etiam quidquam prohibet, quin multa ex lenitivis ſupra citatis, huc quoque, diverſo tamen reſpectu, referantur: Illic enim reſpiciuntur, *ut acuunt lenitiva alias ignaviora*; hic vero potius, *ut temperant purgantia fortiora*.

Purgantia *Simplicia*, tum *Compoſita* Officinalia.

Manna, Caſſia fiſtularis, Tamarindi, Myrobalanorum genera, *Rhabarbarum, Aloë, Syr. Roſ. ſolut. de Cichor. cum Rhab. dupl. Auguſtan. Scammonium, Agaricus*; ſem *Carthami, Mechoacana, Jalappa, Turpethum, Mercur. dulcis; Syr. Roſ. ſolut. cum Agar Epithymum Polypod. quercin. Senna; Syr. Magiſtralis ad Melanchol. de pomis Reg. Sapor. Diabalzemer, Elect. lenit. de Prunis. Solut. Elect. paſſulatum, Diacathol. Confectio Hamech Bened. laxativa*, &c.

Extemporaneorum *Compoſitorum* exempla quædam.

℞. *Syr. Auguſtan.* ℥j. *Roſ. ſolut.* ʒij. *aq. Cichor.* ℥ß. *pro dilutione.* F. *Potio, exhibenda mane jejuno ſtomacho*

℞. *Rhab. opt. pulverat.* gr. xviij. *Syr. de Cichor. cum dupl. Rheo* ʒvj. *Roſat. ſolut.* ℥ij. *aq. ſol. Filicis* ℥vj. M. F. *Hauſtus. Bilioſis, ut & Hepaticis, maxime convenit.*

℞. *Folior. Sennæ, Polypod. querc. Epithym.* an. ʒj. *Rhab. opt.* ℈j. *Chryſtall. Tartar. ſemin, Fœnic. dul.* an. ℈j. F. *Infuſio* in ſ.q. *aq. fumar.* ſ. a. pro ℥jß. *Colaturæ expreſſæ adde Syr. Magiſtral. ad Melanchol.* ʒvj. *aq. Ciunam. gut.* vij. *vel Antepilept. Lang.* ℈ß. M. F. *Hauſtus. Melancholicis maxime deſignatur.*

℞. *Fol. Sennæ* ʒij. *pulp. Tamarind.* ʒvj. *ſemin. Aniſ* an. ʒß. *Cremor. Tart.* ℈ß. F. *Infuſio* in ſ. q. *aq. fontan.* per noct. *Cum expreſſ.* ℥iij. F. ſec. art. *Emulſio ex Amygd. dulc. decortic.* ℥ß. *ſemin. 4. frig. maj.* an. ℈ij. *pro 2. doſibus; addendo ſingulis Syr. de Cichor. cum quadrupl. Rheo. Mannæ opt.* an. ʒiij. *Humores acres, & aduſtos, evacuat, & contemperat.*

℞. *Elect. lenit.* ʒiij. *Rhab.* ℈j. *Crem. Tart. ſemin. Aniſ* an. ℈ß. *fl. Borrag. Anth.* an. p. ß. *aq. fumar.* q ſ. F. *Infuſio per aliquot horas. Colaturæ, per pannum laneum denſum factæ,* ℥j ß. *adde Syr. de pomis Regis Saporis* ℥ß. M. F. H.

℞. *Folior. Sennæ* ʒj ß, *vel* ʒij. *Agar. trochiſc.* ʒß. *ſem. Fœnic. dulc.* ʒ ß. *fl. Chamæm.* N. x. *Coq.* in ſ. q. *aq. font.* ſ. a. *Expreſſ.* ʒx, *vel* ℥j ß, *adde Syr. Roſ. ſolut. cum Agar.* ʒv. *Mannæ opt.* ʒiij. M. F. *Hauſtus Humoribus craßis, & pituitoſis, potißimum dicatur.*

℞. *Fl. Sambuci* p. j. *Rhab.* ℈ij. *Jalapp. Mechoacan,* an. ℈j. *Crem. Tart.* ℈ ß. *Nuci Moſchat.* gr. xv. F. *Infuſio & levis ebullitio in*

aq.

aq. fl. Sambuci, & vini Rhen. an. q. ſ. Colaturæ ℥jß. adde Syr. Roſ. ſolut. ℥ß, vel ʒvj. F. Potio, Pituitoſis, Cachecticis, & Hydropicis convenit.

℞. Fol. Sennæ ʒjß. Rhab. ℈ij. Agar. troch. ℈j. pulpæ Tamarind. ʒij. ſemin. Aniſ. Crem. Tartari, an. ℈j. fl. Anth. p. ß. F. Infuſio in ſ. q. aq. font. & levis ebullitio. Expreſſionis ℥jß. adde Syr. Roſ. ſolut. cum Agar. Magiſtral. ad Melanchol. an. ʒiij. M. F. Hauſtus. Mixtos humores evacuat.

℞. Mercurii dulc. gr. xv. conſerv. Viol. ʒj. pulv. Tragac. gr. j. M. F. Bolus cum Syr. Viol. quem capiat mane, ſuperbibendo mox ℥j. Syr. Roſ. ſolut. in hauſtulo ſeri lactis cereviſiati ſolutam. Commendari poteſt Pueris, qui vermibus ſimul cum hoc affectu laborant, uti & Lue Venerea una infectis: item Strumoſis.

℞. Mercur. dulc. gr. xij. Jalapp. gr. xj. nucis myriſt. gr. ß pulpæ paſſul. ʒj. M. F. Bolus cum ſyr. viol. ſumendus in Aurora. Loco Jalapp. ſubſtitui poſſunt ſcammon. præp. vel reſin. jalapp. gr. iij. vel iiij. Convenit Pueris ſimul ſtrumoſis; ut & iis, qui Lue venerea ſuſpecti ſunt laborare, iiſque qui difficulter purgantur, & interata plane reſpuunt.

℞. Mercurc. dulc. ʒj. reſin. Jalapp. ℈ß, ſacch. puriſſ. in aq. beton. vel ſimili diſſolut. ʒiij. vel ℥ß. F. ſec. art. Tabellæ pond. ℈ijß. vel ʒj. Capiat unam pro doſi.

℞. *Aloës ſocotrin. opt.* gr. vij. *rhab. pulv.* gr. xj. *ſyr. roſ. ſolut.* q. ſ. F. *Pilulæ, quas capiat Puellus in ceraſis conditis abditas exemptis oſsiculis. Poſſunt & deaurari Pilulæ commodioris exhibitionis ergo.*

℞. *Rhab. opt.* ʒjß. *uvar. paſſar. exacinat.* M. j. *cereviſ. commun.* ℔j. *Infund. per 12 horas, de colatura hujuſmodi bibant Puelli, qui noctu avide potum expetunt.*

Cap. XXXIII.

Alterantia Specifica.

PRæparatis jam atque ex parte evacuatis morbi cauſis, vel ſaltem ita edomitis, ut ad tempus ulteriorem curationem non impediant, ſtatim ad hæc *alterantia ſpecifica* procedendum eſt; quæ quidem jugulum quaſi ipſius morbi petunt, & quorum gratia iſta cum præparantia tum evacuantia præmiſſa fuerunt.

Eorum definitio, Definiri autem poſſunt hæc ſpecifica, *Remedia, quæ ipſi eſſentiæ morbi è diametro contraria ſunt, adeoque eam directe impugnant.*

& Diviſio. Sunt autem ea vel Simplicia vel Compoſita; & ſimplicia quidem quæ nobis hactenus innotuerunt ſunt ſequentia. *Radix Oſmundæ regalis, ſeu potius ſpicæ radicis ejuſ-*

ejuſdem abjecta media parte; *Radix Filicis maris*, item *Turiones* vel potius *Gemmæ ejuſdem vixdum è terra prorumpentes*; *Radices Graminis, Cichor. Aſparag. Rub. tinct. Eryng. Herbæ capillares, Ceterach, Lingua Cervina, Hepatica, Veronica mas, flores & folia Lamii, Borrag. ſalviæ, Roris mar. Tamariſci; Abrotonum, Abſinth. pontic. Chelidon. maj. Crocus, Radic. curcumæ, Sarſa parill. Saſſafr. Chinæ, Tria ſantala, Lignum Guajaci ejuſque cortex; flor. Sulph. Chalybs præpar. Crocus Martis, Sal Chalyb. vinum Chalybeatum, ſyr. Chalyb. vinum album Gallicum & Rhenanum, ſperma ceti, Moſchus, Ambra Griſea, Caſtoreum, vermes terreſtres, Iecora Ranarum & Pulmonum Corvi, Millepedes vino albo lotæ & in clibano ſiccatæ ac pulveratæ*, & ſimilia.

Si quis autem quærat quo modo quave actione medicamenta hæc affectus hujus eſſentiam ſpecialiter impetant: Oppoſitio inter morbum & hæc ſpecifica.

Reſpondemus forte non neceſſe eſſe, ut ad Aſylum iſtud ignorantiæ, *occultas qualitates*, ſtatim confugiamus; ſed in memoriam revocandas eſſe partes eſſentiæ hujus morbi cum primariæ, tum ſecundariæ ſupra deſcriptas: Siquidem facta collatione inter illas partes & hæc medicamenta, haud obſcuram contrarietatem ac repugnantiam erga illa invicem deprehendemus. Morbus enim hic conſiſtit *in intemperie frigida & humida*,

 mida,

mida, in ſpirituum inſitorum inopia ac torpore, in toni partium enervatione: E contra remedia hæc *calefaciunt & ſiccant, ſpiritus inſitos fovent, torporem eorum excutiunt, tonumque firmant.*

Porro, quandoquidem cum caliditate ac ſiccitate remedia hæc inſignem obtinent friabilitatem ac tenuitatem partium, fit, ut non tantum viſcida incidant, craſſa attenuent, ſed & æquationem quandam omnium ſuccorum in maſſa ſanguinea fluitantium concilient, æqualemque (habita ratione diſtantiæ à fonte caloris) diſtributionem tum caloris tum ſanguinis procurent. Hinc partes externæ prius extenuatæ liberaliori alimento caloreque fruuntur; parenchymata viſcerum, mole nimium aucta, à craſſioribus & viſcidioribus ſuccis alimentariis liberantur, & nonnihil inde imminuuntur: hinc irrationalis illa partium nutritio, ſeu ἀλογοτροφία, à qua tanta vitiorum organicorum ſeries dependet, emendatur. Denique remedia hæc partes nervoſas quoque ipſamque ſpinam dorſi nimis debilem roborant, ac fovent.

Dicas, omnia ſimplicia à nobis ſupra citata non hæc omnia plene perficere. Concedimus. Nam *Santalorum* genera, licet ſua ſiccitate, friabilitate ac tenuitate partium, fortiter hunc affectum impugnent, ſua ta-

men

men frigiditate videntur potius ad morbi partes accedere. Dicimus ergo hujuſmodi ſimplicia per ſe ſola non eſſe adminiſtranda, ſed aliis duntaxat admixta, quæ qualitatem noxiam ſatis corrigant. Similiter nonnulla Simplicia impenſe calida, ut *Crocus*, *Caſtoreum*, *flores Sulphuris*, &c. huic morbo multum repugnant: ſed in uſum non ſunt vocanda, niſi prius contemperata. Porro *Sarſa parilla*, *Saſſafras*, *Oſmunda regalis*, *Filicis* genera, *Herbæ capillates*, *Ceterach*, *Lingua cervina*, & ſimilia, (caliditate ac ſiccitate ſimul junctis cum inſigni friabilitate ac tenuitate partium) plurimum ad æquationem ſanguinis, tum ad multas alias morbi partes ſubigendas contribuunt. Verum partes nervoſas ac fibroſas vix ſatis roborant firmantque; quare Cephalicorum admixtionem deſiderare videntur. Adhæc, *Lignum Vitæ*, ſuo calore, ſiccitate, friabilitate reſinoſa ac Balſamica ſubſtantia, tonum partium multum firmat, nonnulliſque aliis morbi partibus contrariatur: cum tamen parum conferat ad æquationem ſuccorum in maſſa ſanguinea contentorum, quin potius eam forte impediat; non ſine ſumma cautione, correctumque, & exigua quantitate eſt præſcribendum. Denique ex ſimplicibus hic recitatis nonnulla, magis ad vires omnes corroborandas, quam ad

 morbi

morbi eſſentiam debellandam, recipiuntur; ut *Salvia*, *Moſchus*, *Ambra Gryſea*, & ſimilia: quæ non niſi aliis efficacioribus magiſque appropriatis admixtum in uſum veniunt.

Quæ ex ſpecificis ſint nobiliora. Quod ſi quis ulterius quæſiverit quænam Simplicia è propoſi is efficaciora ac nobiliora ſunt æſtimanda: huic regulis ſequentibus reſpondemus.

1. Illa ſunt nobiliora medicamenta, *quæ ſimul pluribus eſſentiæ morbi partibus opponuntur.*

2. Illa, cæteris partibus, nobiliora habenda, *quæ primarias eſſentiæ morbi partes directe impetunt, præſertim ſi ſimul faciant ad æqualem diſtributionem ſanguinis & caloris, qua tot vitia organica corrigantur.*

3. *Quæ cæteris morbi eſſentiæ partibus eminentiori gradu, ita tamen ut vires ea ferant, contrariantur.*

4 *Quæ una & morbo adverſantur & naturæ ſimilia ac familiaria ſunt, eique quam minimam vim inferunt.*

5. *Quæ magis grata puello laboranti ſunt, minoreque cum moleſtia atque averſatione admittuntur.*

His jam præmiſſis Paradigmata quædam medicamentorum compoſitorum ſubjicienda ſunt.

Apoze-

Apozemata & Cereviſiæ Medicatæ.

℞. *Rad. Oſmundæ regal. ſpicas* N vj. *Herb. veronic. maris. ling. cerv. ceterach, Capill. Vener. Hepatic.* an. M j. *ſalviæ, anthus,* an. M ß. *paſſul. minor.* ℥iij. *glyc. Hiſpan.* ℥ß *macis* ℈ij. *coq. in* ℔vj *aq. fontan.* ſ. a ℞. *Colaturæ* ℔iij. *Adde ſyr. capill. vener.* ℥ij. M. F. *Apozema. Capiat puellus hauſtulum hujus quotidie mane, hora quarta pomeridiana, tum etiam noctu, ſi potum tunc petierit. Immo ſi voluerit, utatur eo pro potu ordinario. Tuſſi & obſtructione Pulmonum ſimul cum hoc affectu graviter afflictis maxime convenit.*

℞. *Fol. Oſmundæ regal. ling. Cervin. Hepat. Ceterach, fl. tamariſc radic. filic. maris.* an. Mj. *paſſul. minor.* ℥ij. *ſantal. alb. & rubr. ligni ſaſſafras,* an. ʒ j. *ſemin. Coriandr.* ʒj. *Macis* ℈j *fol. Salviæ* M ß. Coq in ſ. q. *aq. font.* ſec. art. *ad* ℔iij. *Colatura edulcoretur Sacch. vel melle, pro Potu ordinario. Hepaticis hoc affectu laborantibus ſuccurrit.*

℞. *Sarſæ parill. inciſ. & optime contuſ.* ℥iij. *radic. Chinæ in taleol. conciſ.* ℥j. Infund. & coq. ſ. art. in ℔vij. *aq. font.* ad ℔iiijß. tum adde *radic. Saſſafras* ʒij. *Oſmund. regal. Ling. Cervin. Ceterach, Capilli Vener. Lamii,* an. M ß. *Glyc. Hiſpan.* ʒij. *Macis* ʒj. Coq. ad ℔iij. *Colaturæ adde Mell. vel Sacch.* ℥iij. M. *pro Potu ordinario. Conducit præ-*

cipue iis, qui Lue venerea laborare ſuſpecti ſunt; ut & ſtrumoſis.

℞. *Flor. Tamariſci recent.* Mj. *Veronic. maris* M℔. *Leviter contund. & infund. frigide per 6 horas in* ℔ij. *Cereviſiæ commun. in lagena lapidea vel vitrea, ſubere optime clauſa; pro Potu ordinario.*

℞. *Radic. Sarſæparill.* ℥viij. *radic. Chinæ* ℥ij. *ligni Saſſafras* ℥ß. *Eboris* ℥j. *Oſmund. regal. Veron. maris, Linguæ Cervin. Ceterach, Capill. Vener. Hepat. ſummitat. Lamii*, an. M ij. *Conciſa & contuſa ſec. art. coq. in Cong.* iiij. *cereviſiæ recentis, ad unius abſumptionem; ſublatis ab igne adde Cong.* j. *ejuſmodi Cereviſiæ; agitentur ſimul baculo, & deinde colentur. Ingredientia eadem ſacculo ex tela rara includantur cum fruſto ferri in ejus fundo repoſito, & ſuſpendantur in cereviſia; tum, addito fermento, F. fermentatio Cereviſiæ ad perfectam uſque depurationem. Liquor limpidus poſt aliquot dies depromatur pro Potu ordinario.* Deinde, *ubi ad medietatis exhauſtionem deventum fuerit, excipiatur reliquum Lagenis lapideis, vel vitreis; quæ, ſubere optime clauſæ, reponantur in loco frigido ad uſum.*

℞. *Vini Chalyb.* ℨß. *ſyr. de Cichor. cum Rhab.* ℨij. *Bibat æger quotidie mane, per* v, *vel* vij *dies, aut plures; niſi fluor alvi, aut ventriculi debilitas prohibuerint.* In quo caſu, lo-

co

co *ſyr. de Cichor. cum Rhab. addatur ſyr. de Roſis ſiccis.*

Juſcula, & Panatellæ.

℞. *Scolopendr. Ceterach, Hepat. Capill. Vener. Salviæ,* an. M ß. *cort. Tamariſci, Santal. rubr.* an. ʒij. *Indantur ventri Pulli majuſculi, aut Gallinæ, vel Galli veteris, & , conſuto ventre, coq. cum* ℥ij. *Paſſul. minor. in* ſ. q. *aq. font. additaque ſuff. quant. farinæ avenaceæ purioris.* F. *Juſculum perfecte coctum.*

℞. *Radic. Chinæ in taleol. conciſ.* ℥ij. *Sarſæ parill. alb. & medulloſæ. inciſ. & optime contuſ.* ℥iij *Infunde per noct. in* ℔x. *aq. font. Mane, poſt levem ebullitionem, inde colaturæ Ling. Cervin. Veron. maris,* an. M j. *Macis* ʒß. *Paſſul. Corinth.* ℥j: *& cum carne vervecina, vitulina, vel capon. addita farina avenacea,* F. ſ. a. *Juſculum.*

Quod ſi tenuiora juſcula deſiderentur, loco *farinæ cruſta panis* incoqui ; ſin vero craſſiores , *mica panis cum vitellis ovorum* admiſceri poterit. Porro ob debilem Puelli coctionem nonnunquam cochlearia aliquot vini addantur.

Panatellæ ex ejuſmodi juſculis colatis, iterumque cum mica panis coctis , additis tandem , ubi ab igne ſublatæ fuerint, *butyro & ſaccharo q. ſ.* conficiantur. Eædem quoque

è de-

è decoctis modo præſcriptis, niſi forte quid amarum aut aliter ingratum contineant, concinnentur. Præterea *Panatellæ, Pulticulæque* communes, uti & *Juſcula* ordinaria, pulveribus modo ſcribendis alterari, adeoque huic morbo curando appropriari queunt. Sin vero ex lacte *Pulticulæ* parentur, & farina tritici incraſſentur, præter iſtos pulveres tantillum Croci inter coquendum addi convenit. Quod ſi quid in Pulveribus minus gratum, aut quod nauſeam moveat, deprehendatur, id omittatur, aliudque, (ſi res ita exigat) quod gratius eſt, in ejus locum ſubſtituendum.

Pulveres & Electuaria.

℞. *Radic. Felicis maris* (vel, potius, *Gemmarum ejuſdem vixdum è terra prorumpentium, & in umbra ſiccatarum*) *ſpicar. Oſmund. regal.* an. ℥ij. *Macis, ſemin. Aniſ.* an. ℈ß. *Croci* gr. ß. F. *Pulvis. Doſis à* ℈ß. *ad* ℈j. *in lacte, ſero lactis cereviſiato, Apozemate aliquo, Juſculo, Panatellis,* &c.

℞. *Medulloſæ part. radic. Sarſæ p.* ℥ij. *radic. Chinæ* ʒj. *radic. Saſſafras* ℈j. *ſemiv. Carui & Coriandr.* an. ℈ß. *radic. Filic. mar. Oſmund. reg.* an. ℈ij. M. F. *Pulvis; qui uſurpandus, ut prior.*

℞. *Milleped. aqua prius, deinde vino alb. lot.*

in

in clibano poſt extract. panem ſiccat. q. v. F. *Pulvis. Doſis ſimiliter* ℈ ß. *ad* ℈j. *in juſculis,* &c. *ut ſupra.* Eodem modo præparata jecinora Ranarum, & Pullulorum corvi pulveris, præſcribuntur.

℞. *Flor. ſulph.* ℥ij. *ſpec. diarrhod. Abbat. diatr. ſantal.* an. ℈ ß. *croci* gr. ß. *Sacch. Chryſtallini* ℥iij. *Pulverata ſubtiliſſime cum aq. Roſ. rubr.* q. ſ. F. *Paſta lento calore ſiccanda, quæ denuo, ubi uſus fert, in pulverem redacta exhibeatur ad* ʒj.

℞. *Conſerv. Roſar. rubr.* ℥jß. *fl. Borrag. Lamii, Salviæ, Anthus,* an. ℥ß: *Chalyb. præp.* ʒj. *Cinnam. Glyc. Hiſpan.* an. ʒß. *Croci* ℈ ß. *Santal. rubr.* ℈j. *Pulverat. pulverand.* F. ſ. art. *Elect. cum ſyr. de Cich. cum Rhab.* q. ſ. *Capiat æger* ʒ ß. ℈ij. *vel* ʒj. *quotidie mane, vel per ſe, vel in cochl. ſeri lactis cereviſiati, vel decocti alicujus appropriati, vel etiam vini.*

℞. *Conſerv. fl. Lamii* ℥j. *fl. Borrag. Salviæ, Caryoph. rubr. Anthus, cortic. Myrobalan. in Ind. condit. cortic. Citr.* an. ℥ß. *Santal. rubr. Cinnam. Glyc. Hiſpan.* an. ʒß. *Salis Chalyb. vel, ejus loco. Croci* ℈ ß. *ſyr. de Abſinth.* q. ſ. F. *Elect. Doſis & modus utendi, ut prioris.*

CAP.

Cap. XXXIV.

Corrigentia ſymptomata.

SYmptomata nonnulla, huic affectui ſupervenientia, aliquando legitimam curandi rationem anticipant, peculiaremque tractandi rationem expoſcunt. Hujus generis ſunt **Fluor Alvi**, ut *Diarrhœa*, cui frequenter aliquid *Lienteriæ* eſt admixtum; *ſudores profuſi*; *Dentitio laborioſa, dolorque Dentium.*

Fluxus Alvi. *Fluxus alvi* hunc affectum frequenter ſequitur; qui cum ubi diutius perſeverat, aut paullo violentior eſt, facile vires dejiciat, ipſaſque ſolidas partes eliquet & abſumat, manifeſte naturam cauſæ induit, & ut cauſa ſuam indicat correctionem. *Dyſenteria* rarius huic morbo accidit, *Diarrhœa* vero cum *inteſtinorum torminibus*, vel cum *Lienteria* complicata ſatis frequens. Etenim *ob partium coctioni inſervientium debilitatem*, cum Diarrhœa, tum Lienteria facile, non item Dyſenteria, ſupervenire poſſunt. Concurrunt tamen frequenter & aliæ cauſæ, ut *ingeſti cibi* vel *quantitate nimii*, vel *qualitate vitioſi*, *febris aliqua*, *vigiliæ*, *dentitio laborioſa*, *lumbrici*, &c. Quæ omnia quoque Diarrhœam vel Lienteriam, potius quam Dyſen-

ſenteriam, facile pariunt. Ad curam quod attinet, perficitur ea partim *purgantibus*, partim *ſedantibus & adſtringentibus*, partim *aperientibus ſimulque partes roborantibus*.

Purgantia hic conveniunt ea quæ evidentem adſtrictionem poſt evacuationem relinquunt; ut, *Rhabarbarum, Senna, Tamarindi, Myrobalani*, &c. Ex quibus, pro re nata, ut plurimum, vel *Bolos* vel *Potiones* concinnamus; quod ſub illis formulis facilius deglutiantur; Ut, Ejus curatio.

℞. *Conſerv. Roſar. rubr.* ℥ß. *Rhab. opt. pulv.* gr. xij. *Syr. de Corall.* q. ſ. F. *Bolus deglutiendus mane.* Vel

℞. *Pulp. Tamarind.* ʒj. *Rhab. pulv.* gr. vij. *Sacch. Roſ.* ʒß. *Syr. Cydon.* q. ſ. ut F. *Bolus.* Loco hujus *ſyrupi* ſubſtitui poſſunt *ſyr. Myrtil. Granat. de Corall. Menthæ.*

Vel

℞. *Fol. Sennæ elect.* ℥ß. *Rhab.* ℈j. *pulpæ Tamarind.* ℥jß. *ſemin. Aniſ. contuſ.* gr. x. F. *Infuſio* in ſ. q. *aq. fontan. leviſque ebullitio.* ℞. *Colaturæ* ℥jß. *Syr. de Roſis ſiccis* ℥ß. *Miſce*, F. *Hauſtus.* Vel

℞. *Aq. Plantag.* vel *aq. Cichor.* vel *Saxifrag.* ℥j. *Rhab. pulv.* gr. x. *Syr. de Rhab Auguſtan. Syr. de Roſis ſicc.* an. ℥ij. M. F. *Potio.*

Notandum, aliquando paulo pleniorem evacuationem requiri poſſe; nimirum, ubi fluxus ipſe parcius proceſſerit, vel non diu

perſe-

perſeveraverit, & interim materia peccans copioſa in corpore collecta fuerit. In quo caſu, loco *ſyrupi Roſis ſiccis*, drachmæ aliquot *Syrupi Roſarum ſolut. Syr. Auguſt.* vel *de Cichor.* cum *Rhab.* vel *Mannæ*, ſubſtituantur: tutius vero plerumque eſt doſin *Rhabarbari*, aut etiam *Sennæ* augere; non omiſſo *ſyrupo de Roſis ſiccis.*

Veſperi, poſt purgationem, grana x. *Diaſcordii in vino cum Caryophyllis, & tantillo Cinnamomi cocto, & tertia parte aq. Papav. Rhæad. diluto, ſyrupoque aliquo cordiali, (ut Caryophyllorum) edulcorato*, virium inſtaurandarum, fluxûſque ſedandi gratia, concedantur: vel, ſi fluxus pertinacior ſit, ℥ij. *Diacodii* pro vice, loco ſyrupi prædicti, admiſceantur.

Vel

℞. *Poſſeti, è lacte & vino albo parati, detracto coagulo, quod aromatizetur tantillo croci in nodulo ligati, in id immerſi, leviterque expreßi, donec pallidæ flavedinis tincturam acquiſiverit*, ℥jß. *confect. Alcherm.* ℈j. *cortic. Granator pulv.* gr. vij. *Diacodii* ℥ij. M. F. *Potio, hora ſomni propinanda.*

Vel

℞. *Laudani diſpenſatorii Londinenſ.* gr. ß. *Magiſter. Corall.* gr xij *conſerv. Caryoph. vel Roſar. rubr.* ℈j. *Syr. Cydon.* q. ſ. ut F. *Bolus, deglutiendus veſperi, hora ſomni.*

Quod

Quod ſi obſtructiones adfuerint, *Crocus Martis*, vel *Sal Chalybis*, mane præſcribantur: Ut,

℞. *Conſerv. Roſ.* ℥j. *radic, Cichor. condit. cortic. Myrobolan. in India condit.* an. ℥ß. *Salis Chalybis* ℈ß. vel *Croci Martis* ℈j. *Cinnam. Glycyrrh. Coral. rubr.* an. *gr.* xviij *Croci* gr. j.ß. *Syr. de Cichor. ſine Rhab* q. ſ. F. ſec. art. *Elect. de quo Capiat quotidie mane* ʒß. In hunc etiam uſum *ferrum candens* extingui poteſt in potu ordinario.

In Fluxu pertinaci aliquid *conſervæ*, vel *ſyrupi*, *Prunellorum ſylveſtrium* eduliis admiſceri poteſt; ita tamen, ne ea reddantur ingrata.

Sudor profuſus, modumque excedens, peculiare aliquando Medico negotium in hoc affectu faceſſit: quippe qui vires multum diſſipat, morbique curationem remoratur. — Sudor immodicus.

Cavendum tamen eſt, ſi forte febris adfuerit, aut Paroxyſmus aliquis febrilis calorve immodicus præceſſerit, ne temere coërceatur. In his enim caſibus criticus eſſe poſſit, vel ſaltem plus utilitatis corpori ex mitigatione febris caloriſve quam damni ex virium jactura adferat. Neſcimus enim an quidquam potentius, aut etiam ſuavius febrilem calorem ſolvat, quam ipſe ſudor. — Cautio in ejus reſtrictione

Interim, quando inordinate fluit, &

præter cauſam, (quam ſcilicet amovere queat) arguit corpus obſtructionibus, crudis inutilibuſque ſuccis & ſuperfluitatibus gravari, quos dum regere ac domare ſatagit natura, ex ipſo labore (concurrente una laxitate partium cutanearum) in ſudorem profunditur, & quidem inutilem ac laborioſum vireſque depopulantem, qui idcirco quamprimum corrigendus eſt. Huc reſpexiſſe videtur Hippocrates, ubi dictat, *Sudorem illum, qui præter cauſam fluit, purgationem poſtulare.* Quid enim commodius has ſuperfluitates minuat & eliminet? Deinde motus hic ſudore contrarius eſt. Unde inter remedia huic ſymptomati oppoſita primum locum meretur, & cum viam ſternat aperientibus cutemque firmantibus & coctionem promoventibus (quæ ultimam partem curæ abſolvunt) iis jure præmittendum eſt.

Purgantia huc ſpectantia ſunt; illa quæ naturæ amica & familiaria obſervantur, quæque ſimul obſtructa aperiunt, viſceraque roborant ac firmant: quæ omnia an ex ſimplicibus quidquam efficacius quam ipſum *Rhabarbarum* præſtet, dubitamus. Omnia tamen, cum ſimplicia, tum compoſita ſupra cap. *De elective evacuantibus* propoſita, pro varia ægrotantis conditione, huc à prudenti medico transferantur. Aliqui *Cereviſiam*

ſiam Rhabarbaro medicatam hic multum commendant; Ut,

℞. *Rhabarb. in taleol. inciſi* ℥ij *uvar. paſſar. exacinatar. & inciſ.* ℥j *cereviſiæ tenuioris* ℔ij *Indantur lagenæ lapideæ vel vitreæ ſubere optime clauſæ, quæ in loco frigido repo*[illegible]*atur, ſæpius agitata: ante uſum vero iterum ſubſidant per diem unum, deinde depromatur liquor pro potu ordinario.* Exhauſto liquore Lagena denuo repleatur cereviſia, ſed abſque novo Rhabarbaro.

Porro nobiliora aperientia, quæ ſimul coctionem promovent, inutilem ſudorem reprimunt; ut *vinum Gallicum* & *Rhenanum*. Quod ſi horum calor in tam tenera ætate metuatur, temperari poſſunt *pomis aſſatis, aq. Roſ. rub. Borrag. addito ſaccharo & tantillo nucis moſchat. raſæ*; propinentur etiam in minori quantitate, & tantum tempore paſtûs.

Sunt & aperientia efficaciſſima, quæ non tantum coctionem juvant, ſed & ſimul omnium partium tonum, præcipue viſcerum, firmant ac roborant. Inter quæ, præ cæteris *Chalybeata* commendamus; ut *vinum Chalybeatum*, *Elect. Chalybeatum ſupra deſcriptum*, & ſimilia. Verum licet Chalybs reipſa ea efficaciter præſtet, quæ diximus; cum tamen is nonnullis aliis ſcopis magni in hoc affectu momenti non uſquequaque re-

ſpondeat, quin potius nonnunquam ex una parte plus noceat, quam ex altera proſit, *Cautiones* ſequentes circa ejus uſum hic proponere viſum eſt.

Cautiones circa Chalybis uſum in hoc affectu.

1. Quandoquidem Chalybs *Pulmonibus* inimicus eſt, facileque ſævum pituitoſæ materiæ fluxum in tenellis corporibus concitat; ubi Catarrhus, Tuſſis, Infarctus Pulmonum, multoque magis Inflammatio quævis, Pleuritis, Sputum ſanguinis, aut diſpoſitio ad quemvis horum affectuum adeſt, ab ejus uſu plane abſtinendum eſt.

2. Cum Chalybs parum aut nihil ad æquationem ſanguinis contribuat, quin potius contra (ut ut attenuet caſeoſam & pituitoſam ſanguinis partem) ad ejus tamen ſeparationem à reliqua maſſa ſanguinis ob vitriolatam aciditatem ſimul faciat, omnino circumſpecte admittendus eſt; præſertim vigente illa maſſæ ſanguineæ inæqualitate.

3. Cum vis attenuandi, incidendi & aperiendi in Chalybe cum inſigni ſiccitate & adſtrictione conjuncta ſit, illoſque idcirco humores, quos forte non diſſolvat & diſcutiat, magis adhuc impingat; in alogotrophia oſſium notabili ejus uſus eſt ſuſpectus. Etenim metus eſt ne curtas oſſium partes minuſque debito nutritas nimium conſtrin-

gat

gat & conſolidet; unde poſtea minus prompte ſecundum longitudinem accreſcant: partes autem protuberantes (ut & convexa oſſium latera) liberalius nutritas cum diſſolvere non valeat, amplius confirmet & contumaciores reddat; eas nimirum pluſculum condenſando & indurando.

4. In omnibus acutis febribus Chalybis uſus noxius eſt; quod nimium partes deſiccet & conſtringat: immo eo ipſo, quod ſudores reprimat, humoreſque acriores ac ferociores præſtet.

Hiſce Cautionibus rite obſervatis, *Chalybis uſum* in hoc affectu admittimus: verum cum Medicaſtræ, Empiricique nequeant uſum ejus ab abuſu diſtinguere, non ſuaderemus tam nobilis medicamenti uſum ſine conſilio exercitati prudentiſque Medici: quoniam niſi circumſpecte præſcribatur, tanto cum periculo adhibetur. Alia minoris notæ aperientia huic ſcopo etiam inſervire poſſunt; Ut, *radic. Cichor. Borrag.* vel *Conſerv. flor. eorundem; radic. gram. Aſparagi, Filic. Rubiæ tinctor. fol. Ceterach, Aſplen. Capill. Vener.* &c. Inter compoſita, *ſpecies, Diatr. Santal. Diarrhod. Abbat.* &c.

Vel

℞. *Sacch. opt.* ℥iij. *Solvantur in aq. Roſ. &* coq. *paullum ultra Syrupi conſiſtentiam: Deinde adde Conſerv. Berberorum* ʒj. *ſpecier.*

Diatr. Santal. Diarrhod. Abbat. an. ℥j. *Croci pulv.* gr j. M. F. *Elect.*

Dentitionis laborioſæ, & dentium doloris curatio.

Dentitio laborioſa, dolorque dentium, familiaria Rachitidis ſymptomata, cum febres, inquietudinem, vigilias, aliaque mala producant, peculiarem quoque merentur mitigationem. Itaque ſi dens gingivam pertuſurus inſignem moleſtiam puello creet, ſtatim ab initio *univerſalis* aliqua *evacuatio*, niſi ea paullo ante facta fuerit, inſtituenda eſt; Ut, *vomitus*, qui dolori dentium potenter ſubvenire creditur. Proritari autem is poteſt, vel *ſola gutturis titillatione, immiſſa penna*, vel *digito nutricis in fauces puelli*, vel etiam *frictione dentis erupturi cum folio Tabaci circa nutricis digitum obvoluto, & cerevisia parum madefacto*; vel denique propinato hauſtu aliquo *Emetico ſupra deſcripto*. Non eſt autem remedium hoc frequentur iterandum, ne ventriculum nimium debilitet. Sequenti die (dolore perſiſtente vel recurrente) *potio aliqua chatarctica, boluſve* ex ſupra præſcriptis aut ſimilibus exhibenda. Facta hoc modo nniverſali evacuatione, ad *Topica* deveniendum. Solent nutrices dentem erupturum fruſto *Corallii* in hunc uſum polito perfricare. Medici potius commendant *radices Althææ*, quæ emolliunt & laxant gingivas, quo facilius pertundi poſſint. Aliqui pro ſecreto habent frictionem dentis dolen-

tis

tis cum *radice lapathi acuti.* Alii plurimum commendant frictionem gingivæ, è qua erupturus eſt dens, cum *criſta galli recenter abſciſſa*, aut *ſanguine calido ex iſto vulnere exſtillante.* Quæ in aures inſtillari ſolent, in hac ætate non experti ſumus; ſimiliter neque emplaſtra *Maſtichis, Olibani,* vel *de minio,* quæ in adultis fluxionem ſiſtere obſervantur. Aliqui parva *Empl. Epſpaſtica* pone aures applicant, quæ forte materiam dentibus dolorem inſerentem revellunt. Sed neque de his judicium noſtrum interponimus. Tandem non proficientibus univerſalibus, ſolemus ad *hypnotica* confugere; quæ quidem extra applicata parum efficiunt; intro vero aſſumpta, ubi rite præparata & correcta fuerint, plurimum juvant. Urgente ergo inquietudine, & vigiliis, hæc, vel ſimilia, præſcribimus.

℞. *Diaſcordii* gr. vij. *Syrupi de Meconio* ℥j ß, vel ℥ij. *Poſſeti ex lacte & vino albo parati, paucoque Croco tincti* ℥j. vel ℨx. *Miſce, & capiat hora ſomni, nocte iſta, qvæ purgationem proxime ſubſequitur.*

℞. *Laudani diſpenſatorii Londinenſis* gr. ß. *pulv. Cord. è Chelis Cancror.* gr. x. *Conſerv. Caryophyll.* ℈j. *Syr. Meliſſ.* q. ſ. F. *Bolus, deglutiendus veſperi, hora ſomni.* Atque hæc de corrigentibus ſymptomata.

Cap. XXXV.

Remedia externa.

ABſoluta tandem diſquiſitione de materia & ſpeciebus *internorum* medicamentorum, ad *externa remedia* ſermo noſter dirigendus eſt. Quæ quidem ad ultimum locum reſervavimus: non, quod ea perpetuo ultimo ſint exequenda, ſed quod diverſi plane generis ſint ab internis: adminiſtranda vero immediate poſt evacuantia univerſalia, aut ſaltem poſt elective purgantia, ſimulque cum alterantibus ſpecificis, ad quorum genus pertinent, licet quatenus externa ſunt, ab iis, ut dictum eſt, differant. Monendum hic autem Externi remedii nomen paulo latius hic à nobis accipi, adeo ut *omne medicamenti genus, quod proprie neque ad Chirurgica, neque ad intus aſſumpta referatur (modo in hujus affectus curatione uſum habeat) ſub ſe complectatur.*

Dividimus ergo id in duo genera, *viz. Exercitii modos*, & *Extrinſecus applicanda.*

Exercitii modi, ſeu genera.

Exercitii modi, ſeu genera.

Exercitii modi, ſeu genera omnia pueris conſueta, ſuo loco & tampore in uſum ve-

venire poſſint. Quandoquidem autem Puelli Rachitide laborantes motum nonnihil averſantur, atque ob virium languorem & exercendi deſuetudinem, ſtatim à curationis principio, vix, aut ne vix quidem violentiores motus perferunt; à mitioribus exercitiis perpetuo ordiendum, & dein paulatim gradatimque ad fortiora progrediendnm: ſimiliter breviori tempore ab initio, poſtea autem longiori abſque intermiſſione ſunt continuanda.

Diſtinguimus ergo Exercitia in *leniora*, & *fortiora*, ſeu *maſcula*. Leniora referimus, 1. ad *morem Decubitûs*: 2. ad *Agitationem in Cunis*: 3. ad *Geſtationem, vel Tractationem in ulnis, vel manibus Nutricum*: 4. ad *Luſus ſedentarios.* Eorum Diviſio.

1. *Decubitus ſupinus* inter omnes corporis poſitiones maxime ab exercitio recedit, & in extrema virium debilitate fere ſolus convenit; ut in febribus acutis, exhauſtis jam viribus. Solus etiam in multis Thoracis & Hypochondriorum caſibus convenit; ut frequenter in Inflammatione Hepatis, Lienis, Pulmonum in Pleuritide, in Adnaſcentia Pulmonum cum Pleura, in Empyemate, &c. Varii decubitûs mores.

Decubitus lateralis verſus ſupinum, ſive dexter, ſive ſiniſter, quamproxime ad hunc decubitum accedit, & tantillum de natura

 exer-

exercitii participat. Quare convenit etiam in magna virium debilitate, ſaltem poſitionis corporis mutandæ cauſa, ut & quando profundior ſomnus non expectatur. Porro & proficuus eſt ſatis robuſtis, tempore primi, *vel* ſecundi ſomni, mutatis poſt juſta interva*lla* lateribus. Sed non æque forſitan iis poſtea convenit, præſertim corpore ſomno ſatis refecto. Tunc enim decubitus, qui propius accedit ad exercitii naturam, potior eſt.

Decubitus ſimpliciter lateralis pluſculum exercitii continet, & debilibus ac inſuetis tempore profundioris ſomni vix quadrat; alias autem familiaris iis reddi poterit, ſi paulatim ei aſſueverint. Robuſtis omni tempore, modo juſta ratio debitæ variationis habeatur, competit.

Decubitus lateralis verſus pronum laborioſus admodum eſt ac moleſtus, vixque ipſis robuſtis inſuetis diu continuandus. Attamen paulatim per conſuetudinem ſuperata moleſtia, facilius toleratur; & cum dolores capitis ſedet, concoctionem ventriculi promoveat, Colicos dolores mitiget, alvumque adſtrictam lubricet, peracto ſomno naturæ debito, in uſum nonnunquam vocari, & in hoc affectu exercitii vice n ſupplere poteſt. Accidit enim interdum in hoc morbo, ut Pueri ad tempus aliquod vix

Decubitûs præ cæteris

vix citra damnum pedibus committantur, immo ut plus emolumenti ex ipſo decubitu, quam ex deambulatione percipiant. Etenim inflexos articulos deambulatio confirmat potius, quam curat; decubitus autem, ubi partes debito modo faſciis munitæ ſunt, non parum ad eorum erectionem conducit. Deinde ad curtas partes proceriores reddendas, multum ipſa decubitûs poſitio confert, quemadmodum cernere licet ex partium ſecundum longitudinem per morbos accretione. Tertio, Decubitus, ratione communium totius corporis involucrorum, facit ad caloris in omnibus partibus æquationem. Ultimo, Decubitus, ſi juſta ratio ſternendi lectum obſervetur, multum contribuere poteſt ad ſpinæ truncique corporis incurvationem erigendam. Etenim ubi in latus gibboſum decumbunt, parvus pulvillus, in hunc uſum apte formatus, ſub extantibus partibus immitti poteſt, atque ita adaptari, ut partes gibbæ magna ex parte totius corporis onus ſuſtineant, adeoque ad rectitudinem repellantur. Quando autem Puelli in alterum latus devolvuntur, ita lectum ſterni oportet, ut detracto pulvinari pars cava lectum vix tangat, niſi ſe ad rectam lineam conformet, quo pondere ſuo ad rectitudinem deprimatur. Atque hæc de Decubitu.

exercitiis in certis caſibus prærogativa.

II. De-

Cunarum agitatio.

II. Decubitum proxime æmulatur *exercendi illud genus, quod Cunarum agitatione perficitur.* Cunæ binis arcubus, ſeu portionibus rotæ, ſeu circuli, ſuſtentantur: quo autem majoris circuli portiones ſunt hi arcus; eo efficacius exercitium Puello præſtant. Motus hic profundioris ſomni tempore intermittendus, aut ſaltem remittendus eſt; tempore vero vigiliarum, per vices modo intendendus, modo remittendus eſt. Convenit maxime debilioribus, vix dum pedibus inſiſtentibus, aut aliter ab inceſſu impeditis.

Geſtatio in Ulnis, &c.

III. *Geſtatio in Nutricum obambulantium ulnis*, iiſdem prope Puellis, & ſub iiſdem conditionibus competit. Similiter *Geſticulatio Puelli ad rhythmum cantûs, ſive dum Nutricis genibus inſidet, ſive dum ejus manibus ſuſtentatur, ut & ejuſdem horſum illorſum jactatio, frequenſque elevatio & demiſſio, leniter apprehenſis manibus, ſi puellus fortior ſit, aut axillis, ſi debilior, ita quidem, ut crura & truncus inter movendum dependeant.* Præterea *tractio & retractio Puelli ſuper lectum vel menſam inter binas nutrices; altera manus, altera pedes apprehendente.* Duo ultimi motus aliquid videntur contribuere ad ſpinæ curvæ ſeu inflexæ erectionem, præſertim ſi manus, quæ humero depreſſo, & pes, qui coxendici elevato inarticulatur, paulo

paulo fortius quam altera manus vel pes trahantur. In eundem prope ſcopum collimare videtur *elevatio puelli, apprehenſis ſolis pedibus, ita ut truncus & caput puelli inverſo ſitu aliquandiu dependeant*; licet hæc actio videatur quoque nonnihil reſpicere Hepatis adnaſcentiam, ſiqua adfuerit: ut & *convolutio illa corporis, qua demiſſo capite attolluntur pedes, iterumque elevato capite corpus totum invertitur.* Huc quoque referatur *rotatio illa Puelli, à nonuullis uſurpata, ſuper lectum vel menſam corpore lateraliter reclinato*: quam magis probamus, ſi non integre circumvolvatur: ſed tantum volvatur ac revolvatur corpus: ſuppoſito duriuſculo pulvinari, cui pars gibba incumbat, onuſque corporis ſuſtineat. Hoc exercitium recte adminiſtratum multum ad corporis deflexi erectionem confert.

V. *Luſus ſedentarii* minimum inter omnia exercitia emolumentum pueris Rachitide detentis adferunt, iiſque placandi cauſſa potiſſimum permittuntur. Utiliores vero erunt, quo magis eos ad movendos pedes provocant, ut, verbi gratia, ſi à nutrice, erecto vel projecto coram pedibus corpuſculo aliquo, irritentur ad id calcitrando evertendum, vel abigendum. Quod ſi Puelli corpus incurvum ſit, ii luſus adinveniendi ſunt, *Luſus ſedentarii.*

qui-

quibus Puellus ad corpus in partem contrariam movendum alliciatur. Ubi ergo alter humerus altero eſt depreſſior, alliciantur ab iſto latere, oſtenſis ſuperne pupis vel crepundiis, manum humerumque ſimul elevare & extendere, quo oblatum objectum arripiant. Innumera prope ejuſmodi particularia exercitia fingi poſſunt, quæ Nutricum induſtriæ relinquimus.

Exercitia maſcula *Maſcula exercitia majoris notæ* ad tres titulos reducimus.

1. Ad *Inceſſum*; 2. ad *Artificialem corporis ſuſpenſionem*; 3. ad *Frictionem*, *& Hypochondriorum atque Abdominis contrectationem.*

Greſſus. I. *Inceſſus, Greſſus*, ſive *Obambulatio* inter inter nobiliora exercitia numerari poteſt. Etenim puelli ætate grandiores, ut & robuſtiores, quique huc illuc quotidie diſcurrere ſolent, hoc ipſo, cæteris paribus, facilius affectum hunc excutiunt. Verum hoc exercendi genus iis non temere permittendum, quorum articuli genuum, talorum, aut vertebrarum dorſi, nondum eo uſque confirmati ſunt, ut oneri corporis ſuſtinendo ſint pares. Ubi enim Pueri ex incuria Nutricum (ut ſupra monuimus) præmature pedibus committuntur, facile fit, ut articulos iſtos vel introrſum, vel extrorſum, antrorſum, vel retrorſum, deflecti ſinant, adeoque deformitati illi in debita corporis erectione occaſio-

caſionem præbeant. Porro illi puelli, qui vel ex nativa debilitate & laxitate ligamentorum, vel ex incuria Nutricum, malove uſu, articulorum deflexionem jam contraxerunt, non ſunt pedibus exercendi, donec ferulæ aliave munimenta, quæ articulos deflexos erigere erectoſque ſervare valeant, iis adaptentur: atque aliis interim proficuis exercitiis, ſaltem non nocivis, partim ſuperius, partim inferius deſcriptis, aſſuefaciendi ſunt. *Diſcurſus Puerorum in ſuis curriculis*, ita conſtructis ut eos à titubatione & caſu inter incedendum defendant, in eundem ſcopum collimat, iiſdemque legibus ſubjicitur.

II. *Artificialis corporis ſuſpenſio* perficitur ope inſtrumenti cujuſdam penſilis ex faſciis ea arte formati, ut pectus ſub axillis complectatur, caputque ſub mento alia faſcia circumdet, manuſque binis anſis excipiat, unde corporis onus partim à pueri manibus, partim à capite, partim ab axillis in aëre pendulum ſuſtineatur ita, ut ab adſtantibus non ſine voluptate huc illuc impellatur. Hoc exercendi genus multis modis in hoc affectu conducere creditur. Etenim ad oſſa curva reſtituenda, ad articulos deflexos erigendos, ad curtam corporis ſtaturam elongandam, conducit, Quinetiam, quod & alia præſtant exercitia, calorem vitalem excitat, unaque uberiorem alimenti ad partes exter- *Artificialis corporis ſuſpenſio.*

nas

nas primoque affectas diſtributionem promovet: atque interim puellis huic exercitio aſſuetis voluptatem potius, quam moleſtiam creat. Aliqui, ut magis diſtendantur partes, calceos plumbeos pedibus adaptant, & contractiori corporis lateri pondus adjiciunt, quo facilius partes ad æqualem longitudinem extendantur. Hoc autem exercitium ſolis robuſtioribus competit.

Frictio. III. *Frictio* quoque ad maſcula exercitia ſuo modo referri poteſt: non quidem reſpectu activi alicujus motus in Puello ad ejus adminiſtrationem requiſiti (ſiquidem Nutricis potius actione quam Pueri perficitur) ſed ob conſimilem vim & efficaciam, quam habet in morbi hujus curatione. Videtur autem Frictio dubii eſſe generis, & partim ad *exercitii*, partim ad *exterius applicandorum genus* pertinere, quo reſpectu ad hunc locum eam reſervavimus, ut ſimul exercitiorum agmen claudat, & extrinſecus applicanda immediate præcedat. Adminiſtranda hæc eſt (hyberno ſaltem tempore) coram luculento igne, puello undique bene munito, ne afflatu frigidi aëris lædatur. Perficiunt hanc frictionem Nutrices, aliæ *manu calida*, aliæ *linteis ſiccis & calefactis*, aliæ *pannis laneis*, aliæ *verriculo*. Et quidem aliquæ plurimum laudant verriculum, exteriſque modis præferunt: verum cum tantillum intereſſe videatur

tur

tur quo ex his modis peragatur, ſingulos probamus, electionemque penès Nutrices ſagaces permittimus. Cæterum ordiantur hanc frictionem à ſpina dorſi corpore puelli prono collocato, & manum modo ſurſum, modo deorſum, modo lateraliter promoveant, deinde illinc ad clunes, femora, ſuras, talos, plantas Pedum deſcendant; poſtea reſupinato corpore, pectus, ventrem, hypochondria, & latera, nec non anteriora crurum, tibiarum, pedum, moderate fricent, abſtinendo tamen à frictione, qua parte oſſa prominent, & liberalius fricando partes eorum cavas. Non continuanda eſt hæc actio ultra levem ruborem in partibus excitatum, ne magis diſſipetur, quam ſuſcitetur nativus calor. Hoc exercitii genus maxime infirmioribus puellis convenit; quique alias ſtatione aut greſſu vix ſatis valeant ſeſe exercere. Supplet enim vicem hujuſmodi exercitii, & calorem inſitum excitat, vitalem evocat, alimentum ad partes affectas attrahit. Concedimus tamen frictionem paulo minus ad muſculorum carnes, licet forte magis ad partes cutaneas, nutrimentum ad calorem allicere, quam exercitium proprie ſic dictum, adeoque eam veris exercitiis dignitate ac præſtantia cedere Ad Frictionem quam proxime accedit illa nonnullis uſitata *Contrectatio ventris, ſeu Hypochondriorum & Ab-* Contrectatio Abdominis.

Abdominis; quæ viſcera modo ſurſum, modo deorſum, modo dextrorſum, modo ſiniſtrorſum premunt intrudendo nonnunquam digitorum apices ſub coſtis nothis. Et ſperant Practici, neque præter rationem, ſe hac actione Hepar à præternaturali quavis Adnaſcentia cum Peritonæò liberare, ſiqua forte talis adfuerit. Atque hic obiter notamus, talem *Hepatis Adnaſcentiam* in hoc affectu facile ob tenſitatem Hypochondriorum & magnitudinem Hepatis accidere poſſe, unde preſſe admodum arcteque Peritonæum & Hepatis membrana conjungantur, conjunctaque diu in eadem poſitione maneant, adeoque tractu temporis prompte coaleſcant. Coaleſcentia hæc quatenus ab Hypochondriorum tenſitate, & mole Hepatis, ut diximus, dependet, non incongrue ad eſſentiam hujus morbi ſecundariam referri poteſt, *viz.* ad vitia Organica, inter quæ recenſeri meretur, quamvis ſupra ſuo loco caſu à nobis fuerit omiſſa, ideoque hic viſum eſt ejus mentionem facere. Hæc de Exercitiis, ſequuntur Extrinſecus applicanda.

Frequentis *Adnaſcentiæ* Hepatis in hoc affectu Cauſſa.

CAP. XXXVI.

Extrinſecus applicanda.

REmedia hæc non tantum, ut diximus, frictionem prærequirunt, ſed & plerumque cum ipſa frictione, at leviori, adminiſtrantur. Sunt autem vel *generalia*, ſeu *univerſalia*, omnes partes ex æquo reſpicientia; vel *particularia* certiſque regionibus corporis dicata. Generalium materia eadem fere eſt, quam ſupra propoſuimus *cap. De alterantibus ſpecificis*: particularium vero varia, pro varietate regionum corporis, quibus applicanda ſunt. Formulæ utriuſque generis prope omnes communes videntur, & quinque numero occurrurrunt; *Liquores, Olea, Linimenta, Unguenta, Emplaſtra*: quanquam Emplaſtra certis potius partibus dicata, nunquam univerſo corpori ſimul applicanda veniunt.

Eorum diviſio.

Generalium materia.

Formulæ

Liquores in hoc affectu longo uſu probati, ſunt *omnia prope vini genera*; imprimis vero *vinum Moſcatellinum*. Aliqui vero potius commendent viniſque præferunt *Cereviſiam Gedanenſem*, ſeu *Pruſsiacam*: quæ quidem ad conſolidandas & firmandas partes plurimum, ad ſanguinis autem æquationem ejuſdemque æqualem diſtributionem parum

Liquores

aut nihil poteſt. Idem quoque judicium eſto de *vino Alicantico*, ut & de *vino rubro*. Aliqui loco vini utuntur *aqua vitæ vulgari*, quæ nihilo inferior vino creditur. *Decocta* quoque in eundem uſum parari queunt.

Ut,

℞. *Radic. Oſmundæ regalis, fol. Salviæ, fl. Calend. fol. Lauri, Scolopendr. Veron. maris*, an. M ß. *Roris mar. Roſ. rubr. ſiccat.* an. p j. *Coq. in aq. fontan. & aq. vitæ vulgari*, an. ℔j. *ad tertiæ partis abſumptionem. Colatura ſervetur ad uſum.*

Vel

℞. *Radic. Filic. maris* ℥j. *fol. Oſmundæ regal. Hormini, Lauri, Salviæ, Veronicæ mar.* an. M. ß. F. *Infuſio in vino aliquo, & Liquor colatus ſervetur in uſum.*

Cæterum liquores hi raro, aut nunquam, ſoli adhibentur, ſed *Oleis*, *Linimentis*, vel *Unguentis*, æquis fere partibus admixti; & quidem coram luculento igne tepidi uſurpandi, calida nutricis manu donec exſiccentur affricti.

Olea. *Olea compoſita*, & probata in hoc affectu, pauca admodum, eaque vix ſatis efficacia, in Officinis parata ſervantur. *Simplicia* vero paulo plura; ut, *Oleum vermium terreſtrium, Chamæmili, florum Calendularum, Veronicæ maris, è pedibus Bovinis*: quibus etiam addere poſſumus *Oleum Vulpinum*, *Catellorum*,

Hirun-

Hirundinum; modo hæc ultima ſimpliciora, & ſaltem abſque impenſe calidis parentur.

Oleum Exceſtrenſe (licet eo nonnulli Practici utantur) videtur calidius, quam ut per ſe ſolum in tam tenera ætate facile probemus. Idem judicium eſto de *Oleo Caſtorei Jacobi de Manliis*; ut & de plurimis *Unguentis anti-Paralyticis*, *Unguento Nervino*, *Martiato*, *Aregon*, & ſimilibus. Torpor enim in hoc affectu non Paralyticus eſt; neque, perinde ac in vera Paralyſi, impenſe calida expetit; neque etiam conjuncta partium flacciditas talia, abſque ſpirituum inſitorum diſſipatione, facile admitteret. Quare, cum hic morbus novus ſit, ſi velimus *Olea*, *Unguenta*, vel *Linimenta* ei appropriata, ad manum habere, oportet recta methodo compoſitionem inſtituamus; nimirum *ſpecifica alterantia*, ſupra uſitata, *Oleis*, vel *Pinguedinibus*, debito modo admiſcendo: Unguentorum in hoc affectu componendi ratio, & formulæ.

Ut;

Prima. ℞. *Fol. Salviæ rubræ, Veron. maris, Anagallid. fl. Calend.* an. M ij. *radic. Oſmund. regal.* ℥vj. *Butyri Majal.* ℔iij. *Vini albi* ℔ʃʃ. *Conciſæ herbæ, & contuſæ radices coq ſec. art. ad vini abſumptionem: Dein* F. *Expreßio, dum adhuc calent, cui adde Oleum Nucis Myriſt. per expreſſ.* ℥jʃʃ. *Miſceantur diligenter, & poſt ſubſidentiam abjectis fæcibus*, F. *Ung. purum*

vum, *quod in olla vitreata reponatur ad uſum.*

Vel,

Secunda. ℞ *Fol. Chamæm. Becabung. Naſturt. aquat. Cochlear. hortenſ. Veron. maris, Cardiacæ, Capill. Vener. Ling. Cervin. Ceterach, Lauri, ſummit. Menth. rubr. Salviæ rubr. Roris-mar. baccar. Hederæ*, an. Mß. *radic. Oſmund. regal.* ℥iiij. *Vini Moſcatellin.* ℔ß. *Butyr. Majal.* ℔iij. *Incidenda inciſa, & contundenda contuſa, coq. omnia ad vini abſumpt. Exprimatur dum calet, &, ſeparato impuro ſedimento,* F. ſ. a. *Vnguentum.*

Vel,

Tertia, ℞. *Fol. Salviæ rubræ, Veron. maris, Linguæ Cervin. Xiris*, an. M ij. *radic. Oſmund. regal.* ℥vj. *ſummitat. Lavend. Roris-mar. fol. Laur.* an. Mß. *Aq. Vitæ vulg.* ℔j. *Ol. è pedib. Bovin. Ol. Vulpin.* an. ℔ß. *Sevi Cervin. vel Vervecin vel Medullæ Bovin. Ol. Lumbricor.* an. ℔j. *Coq. ad conſumpt. Aq. Vit. Exprimatur Vnguentum dum calet, & ſeparatis fæcibus reſervetur in uſum.*

Quarta. ℞ *Fol. Oſmund. regalis virentis* M vj. *Anagallid. fl. Calend. fol. Salviæ rubr. Hormin. Cardiacæ, Becabungæ, Naſturt. aq.* an. M j *fol Roris-mar. Laur.* an. M ß *Conciſa omnia minutim contundantur optime in mortario marmoreo, vel ligneo, cum* ℔vj. *butyri non ſaliti; dein macerentur per dies* 14. *tum paullatim liqueſcant in Balneo Ma-*

riæ,

ria, *&*, *ſimul ac ferveſcere incipiunt*, **F. Ex-** *preſſio*, *iterumque addantur Herbæ*, *ut prius.* *Tandem Vnguentum expreſſum*, *& depuratum*, *recondatur in vaſibus idoneis*, *ad uſum.*

Hiſce *generalibus externis remediis* nonnulla *particularia*, certas corporis regiones ſpectantia, ſubjungi poſſunt; Ut, **Remedia externa particularia.**

Si regio Abdominis, præcipue *Hypochondriorum* tenſa, dura, tumidaque fuerit; neque durities, tenſitas, tumorve, purgationi debito modo adminiſtratæ ceſſerit, ad hujuſmodi Topica deveniendum eſt: Ut, **1. *Hypochondriis* appropriata.**

℞. *Olei de Capparibus*, *Abſynthio*, *Sambucini*, an. ℥j. *Vnguenti generalis primi ſupra deſcripti* ℥jß. M. F. *Linimentum.*

Vel,

℞. *Vnguenti è ſuccis aperit. Foeſii* ℥iij. *Vnguenti primi generalis* ℥ij. M. F. *Vnguentum.* *Commendatur*, *etiam Oleum. Saxifragia ex multiplici infuſione & coctione herbæ conciſæ & contuſæ fact. In Oleo vulgari.*

Tempore uſûs hæc, ſimiliaque *Vnguenta*, vel *Linimenta*, cum aliquo appropriato *Liquore*, facilioris penetrationis cauſa, miſceri poſſunt, Ut,

℞. *Florum Sambuci*, *foliorum Salviæ rubræ contuſorum*, *baccarum Lauri contuſarum*, *Santali albi craſsiuſculæ pulverati*, an. ʒij. *Vini albi* ℔ij *Macerentur per tres dies in loco frigido*, *in ampulla vitrea*, *ſubere accurrate clauſa*, *bis*

 in

in die concutienda. Tempore uſûs portio liquoris, quæ pro una vice ſuffecerit, effundatur colata; denuoque clauſum vas reponatur in uſum. Vel, (ſi fortiorem malis,)

℞. *Radicum Bryoniæ albæ ſiccatarum & inciſarum, baccarum Lauri, ſtercoris Anſerin.* an. ℥ij. *ſeminis Cymini* ℥j. *foliorum Salviæ rubræ, florum Sambuci*, an. p. j. *Coq in* ℔j ß. *vini Rhenani, ad* ℔j. *Colatura ſervetur in vaſe clauſo, loco frigido.*

Liquores hi, ſimileſve, *Unguento* commixti, & ad ignem calefacti, calida Nutricis manu, *Abdomini*, & præcipue *Hypochondriis*, ad ſiccitatem uſque affricentur: ſimulque Nutrix iſtas partes molliter contrectet; viſcera modo ſurſum, modo deorſum, dextrorſum, vel ſiniſtrorſum premendo, ut ſupra dirigitur.

Egregie etiam hic confert *Balſamum de Tolu, Unguentis*, vel *Emplaſtris* admixtum. Poteſt & ex eo fieri *Emplaſtrum,* quod ſpinæ debili utiliter applicatur.

Emplaſtra quoque huc nonnihil contribuere poſſe videntur: Ut,

℞. *Cerati Santalini* ℥iij. *Gummi Ammoniaci in Vino Rhenano*, vel *Vino aliquo Medicato modo deſcripto, ſoluti, depurati, & ad ſpiſſitunem iterum cocti* ℥j. F. ſ. a. *Emplaſtrum.* Hujus porro ſufficiens extendatur ſuper *alutam*, & dextro *Hypochondrio* coaptetur; vel

etiam

etiam ſiniſtro, ſi durities (quod raro accidere putamus) illic magis urgeat.

Vel,

℞. *Succorum Becabungæ, Naſturtii aquatici, Cochlearis hortenſis, Abſynthii, corticum Sambuci, radicum Filicis maris*, an. ℥j. *Succi, depurati lento Calore, ad craſsitiem ferme Extracti redigantur; tunc adde in pulverem ſubtiliſsimum comminuta Santali Citrini* ʒij. *Macis* ʒjß. ℞. *Mixturæ hujus* ℥jß. *Gummi Ammoniaci in Vino ſoluti, & ad ſpiſsitudinem cocti*, ℥iiij. *Miſceantur calide, & continue agitentur, donec incipiant frigeſcere & indurari: &* F. *Emplaſtrum, applicandum, ut prius.*

Porro, *Pulmonum* male affectorum gratia, frequenter quoque *peculiare Unguentum pectorale* ex uſu eſt. In quo caſu. *2. Pulmonibus* dicata.

℞. *Olei Violarum, Liliorum alborum, Unguenti è floribus Arantiacis*, an. ℥j. M. F. *Linimentum, calida manu pectori affricandum, ſuperimpoſita charta, mollique lana interſuta, vel panno laneo.* Addi huic *Linimento* poteſt exigua quantitas *Balſami Peruviani.*

Vel,

℞. *Unguenti pectoralis* ℥ij. *Unguenti Glycyrrhizæ ſimplicis* ℥jß. *Olei Violarum* ℥j. M. F. *Linimentum, eodem modo adhibendum.*

Cæterum *Unguentum Glycyrrhizæ ſimplex* ſic conficitur;

℞. *Glycyrrhizæ recentis & ſucculentæ* ℥iiij.

Butyri recentis, non ſaliti, in aqua Roſacea loti, ℔j. *Glycyrrhiza inciſa contundatur optime cum Butyro in mortario lapideo; poſtea ſimul frigantur in ſartagine: tunc* F. *Colatura cum Expreſſione; idemque labor ter iteretur, cum pari quantitate novæ Glycyrrhizæ.*

3. *Spinæ* remedia externa. Denique propter ſummam *Spinæ dorſi* debilitatem, quæ in hoc affectu frequens eſſe ſolet, *Emplaſtra* quædam, iſti appropriata, parari poſſunt. In Pharmacopœis exſtant *Emplaſtrum de Betonica*, & *Diacalcitheos*; cui tamen, tempore uſûs, addenda eſt *Maſtiches, Olibani pulv.* an. ʒß. *Emplaſtrum* quoque, *Flos Unguentorum* dictum, huc referri poteſt, modò *Caphura* omittatur; Similiter & *Emplaſtrum Nervinum.*

Vel,

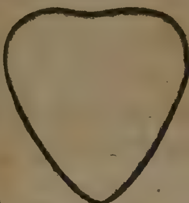
℞. *Unguenti primi generalis* ℥ij *Herbarum ejuſdem compoſitionem ingredientium, minutim conciſarum* ℥v. *Ceræ Citrinæ* ℥iiij. *Reſinæ puriſſimæ* ℥viij. *Unguento, Reſina, & Cera liquatis, adde Herbas, &* ſ. a. F. *Emplaſtrum*,

Vel,

℞. *Unguenti generalis tertii* ℥xv. *Lithargyri auri triti & cribrati* ℥ix. *Coque, ſimul ſpathula agitando ad Emplaſtri conſiſtentiam. Tum adde Ceræ, Picis Burgundiacæ,* an. ℥iij. *Olei Nucis Myriſticæ expreſſi* ʒiij. *Maſtiches, Olibani. Myrrhæ,* an. ʒjß. *Caſtorei* ʒß. *Vitrioli albi pulverizati* ℥ß. F. *Emplaſtrum ſecundum artem.*

Diſcre-

Diſcrepant autem *Practici* in figura, & applicatione horum *Emplaſtrorum*. Aliqui *oblongam* & *anguſtam* figuram eligunt, & ſecundum *longitudinem Spinæ* applicant. Alii potius figuram *latiuſculam*, & prope *triangularem* probant; qualem nempe hic vides: & à *lumbis* deorſum ſuper *Os Sacrum* ad *Cocygem* uſque extendunt. Nos autem exiſtimamus, ubi *inferiores partes Spinæ*, tum *Crura*, ac *Tibiæ*, partes illæ nimirum, quæ ab inferiori Spinæ parte nervos ſuos mutuant, (præ *ſuperioribus* infirmæ ſunt, formam poſteriorem convenire poſſe: ubi vero potius *ſuperiores Spinæ partes* videntur debiliores, priorem & oblongam formam magis quadrare.

Similiter à nonnullis pro *Spinæ* debilitate *Linimentum* commendatur, quod conſtat ex *Gelatina Cornu Cervini*, facta cum *Nervinis*, & radicibus *Sigilli Mariæ*, floribus *Salviæ*, & *Conſolidæ*. Tempore Inunctionis admiſcendum eſt aliquid *Olei Nucis Myriſticæ per expreſsionem*, vel *Olei Lumbricorum terreſtrium*, aut *Adipis humani*. Atque hæc de *Medicamentis externis*.

FINIS.

PLacet nobis; ut Tractatus de *RACHITIDE* ſive Morbo Puerili, qui vulgo *The* **Rickets** dicitur, imprimatur.

Joh. Clerck, Præſes.
Mauritius Williams, Eq. Aur. Cenſor.
Georgius Ent, Cenſor.
Joannes Micklethwait, Cenſor.
Ahaſuerus Regemorter, Cenſor.